

รายงานการวิจัยฉบับความก้าวหน้า

เรื่อง

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย
ของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี

Buddhadhamma Integration for Promotion For Youth's Democratic
Citizenship in Nonthaburi Province

โดย

อ.ดร.กำพล ศรีโท

พระชาณรงค์ โชติธมโม (ประเสริฐศรี) ดร.

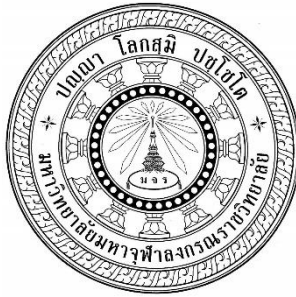
ผศ.ดร.รติวุฒิ หมั่นมี

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๗

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS ว.๒๕๗/๒๕๖๗

รายงานการวิจัยฉบับความก้าวหน้า

เรื่อง

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย
ของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี

Buddhadhamma Integration for Promotion For Youth's Democratic
Citizenship in Nonthaburi Province

โดย

อ.ดร.กำพล ศรีโท

พระชาณรงค์ โชติธมโม (ประเสริฐศรี) ดร.

ผศ.ดร.ธิติวุฒิ หมั่นมี

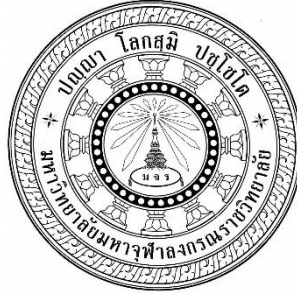
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๗

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS ว.๒๕๗/๒๕๖๗

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Research Report

Buddhadhamma Integration for Promotion For Youth's Democratic
Citizenship in Nonthaburi Province

By

Dr. Kampol Sritho

PhraChanarong Prasertsri Dr.

Asst.Prof. Dr.Thitiwut Manmee

Department of Political Science

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

B.E. 2567

Research Project Funded by Department of Political Science

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS ๓.257/2567

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ

กิตติกรรมประกาศ

สารบัญ

สารบัญตาราง

สารบัญภาพแผน

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย	๗
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๗
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๘
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๙
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๙
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๔

บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดที่เกี่ยวกับการบูรณาการ	๑๕
๒.๒ หลักสารานุกรม ๖	๒๒
๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย	๒๖
๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการกล่อมเกลาทางการเมือง	๖๖
๒.๕ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับเยาวชน	๘๕
๒.๖ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย	๑๒๑
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๓๕
๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๕๗

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย : เชิงคุณภาพ	๑๖๐
๓.๑.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๑๖๑
๓.๑.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๖๓
๓.๑.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๖๓
๓.๑.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๖๔
๓.๒ รูปแบบการวิจัย : เชิงปริมาณ	๑๖๕
๓.๒.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๑๖๕
๓.๒.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๖๗
๓.๒.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๗๑
๓.๒.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๗๒
๓.๓ สรุปลักษณะการวิจัย	
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
บรรณานุกรม	
ภาคผนวก	
ประวัติผู้วิจัย	

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒.๑	แสดงตารางสังเคราะห์ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการ	๒๑
๒.๒	แสดงการสังเคราะห์องค์ประกอบของหลักสารานุกรม ๖	๒๕
๒.๓	แสดงการสังเคราะห์ความหมายของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย	๓๑
๒.๔	แสดงการสังเคราะห์ความสำคัญของคุณลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย	๓๖
๒.๕	แสดงการสังเคราะห์คุณลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย	๔๑
๒.๖	แสดงการสังเคราะห์ความสำคัญ และแนวทางของการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ตามวิถีประชาธิปไตย	๔๗
๒.๗	แสดงการสังเคราะห์ แนวคิดที่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย	๕๒
๒.๘	แบบของพลเมืองตามแนวคิด เวสไฮเมอร์และ คาห์น (Westheimer and Kahne)	๖๒
๒.๙	แสดงการสังเคราะห์ องค์ประกอบของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย	๖๔
๒.๑๐	ความหมายของการกล่อมเกลาทางการเมือง	๖๘
๒.๑๑	รูปแบบการกล่อมเกลาทางการเมือง	๗๑
๒.๑๒	กระบวนการและขั้นตอนการกล่อมเกลาทางการเมือง	๗๕
๒.๑๓	ทฤษฎีสถาบันการกล่อมเกลาทางการเมือง	๘๓
๒.๑๔	แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับเยาวชน	๑๑๕
๒.๑๕	แสดงการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย	๑๔๑
๒.๑๖	งานวิจัยเกี่ยวกับหลักสารานุกรม ๖	๑๕๑
๓.๑	แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างแยกเป็นรายอำเภอในจังหวัดนนทบุรี	๑๖๖
๓.๒	แสดงผลการหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม	๑๗๑

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่	
๒.๑ องค์ประกอบของสังคมสันติสุขผ่านหลักธรรมสาราณียธรรม ๖	๒๔
๒.๒ ลักษณะของพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย	๔๐
๒.๓ กระบวนการกล่อมเกลາทางการเมือง	๘๓
๒.๔ สถิติจำนวนประชากรท้องถิ่นและบ้าน ข้อมูล ปี ๒๕๖๔ พื้นที่จังหวัดนนทบุรี	๑๓๔
๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๕๘

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

๑.๑.๑ ความเป็นมา

เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๗) พระองค์ท่านทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ หลังจากคณะราษฎรได้กระทำการปฏิวัติยึดอำนาจ และเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญถาวรฉบับแรกของประเทศไทย สารสำคัญของพระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม จวบจนปัจจุบันนี้ ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับที่ ๒๐ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า อำนาจอสูงสุดของประเทศเป็นของราษฎรทั้งหลาย ย่อมสะท้อนว่าสยามประเทศ มีระบอบการปกครองตามแนวคิดทฤษฎีของประชาธิปไตย (Democracy) ที่ประชาชนมีอำนาจอสูงสุดของการปกครองในรัฐ หรือการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน หรือการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ^๑ โดยระบอบประชาธิปไตย จะให้ความสำคัญกับ "ความเป็นพลเมือง (Citizenship)" ซึ่งหมายถึง การที่สมาชิกของสังคมนั้น มีอิสรภาพ ควบคุมไปกับการรับผิดชอบ และมี "สิทธิเสรีภาพ" ควบคู่กับ "หน้าที่" โดยบุคคลที่เป็นสมาชิกของสังคม จะต้องยอมรับความแตกต่างและเคารพกติกาการอยู่ร่วมกัน พร้อมทั้งมีส่วนร่วมต่อความเป็นไปและการแก้ปัญหาในสังคมของตนเอง^๒ หรือกล่าวได้ ความเป็นพลเมือง (Citizenship) เป็นคำที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยเป็นอย่างยิ่ง ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญ

^๑ ศิวพร เจียสกุล, "กรอบแนวคิดใหม่ : การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕", วารสารวิชาการไทยวิจัย และการจัดการ, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๔) : ๘๗ - ๙๔.

^๒ ธนาชัย สุนทรอนันตชัย ปกรณ์ ปาลวงษ์พานิช และกษมา สุขนิวัฒน์ชัย, "หน้าที่ของพลเมืองกับการเสริมสร้างสิทธิเสรีภาพสู่ความเป็นพลเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐", รายงานวิจัย, (สำนักวิจัยและพัฒนา : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๖๒) หน้า ๓๓.

เพียงเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็น "พลเมือง" ตามระบอบประชาธิปไตยด้วย" กล่าวคือ มีสมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบ เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพกติกา เคารพความแตกต่างในนานาประเทศ อาทิ ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศเยอรมนีจัดให้มีการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education) ขึ้นมา และประสบความสำเร็จในการสร้างพลเมือง จนเป็นตัวช่วยให้กับประเทศต่างๆ และปัจจุบันการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองได้กลายเป็นปัจจัยความสำเร็จในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศต่างๆ ทั่วโลก ความเป็นพลเมืองเป็นสถานะของการเป็นพลเมืองของสังคมของประชาชนของชาติที่มีทฤษฎีเรื่องของสัญญาของสังคม ที่ให้สิทธิและความรับผิดชอบต่อประชาชน ความเป็นพลเมืองเป็นเรื่องของการมีสิทธิ และเสรีภาพ การมีส่วนร่วมทางการเมืองในชีวิตของชุมชน ในทางกฎหมายยังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องระหว่างปัจเจกชนกับรัฐอีกด้วย นอกจากนี้ พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยถือว่าเป็นพลเมืองที่ต้องมีคุณสมบัติเฉพาะที่จะนำประเทศไปสู่ความสันติสุขด้วยวิถีประชาธิปไตย ซึ่งรวมการมีอิสรภาพ การพึ่งตัวเองได้ การมีสิทธิ การเคารพสิทธิ มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เคารพกติกาบ้านเมือง ไม่ใช้ความรุนแรง มีจิตสาธารณะ เป็นต้น^๓

ในอดีตที่ผ่านมา นั้น สังคมไทยเป็นสังคมที่มีวิถีชีวิตความผูกพันกันในระบบเครือญาติอย่างใกล้ชิดเป็นอย่างมาก มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณและญาติผู้ใหญ่ มีศาสนา วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามที่เป็นหลักในการดำเนินชีวิตมีความรักความสงบ อยู่ร่วมกันอย่างสามัคคี ความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย และรู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แต่ในปัจจุบันสิ่งเหล่านี้ได้ลดน้อยถอยลงไป คนไทยให้ความสำคัญกับวัตถุและความทันสมัยทางด้านเทคโนโลยี ที่ได้รับอิทธิพลจากภายนอกเพิ่มมากขึ้น ความเสื่อมทางด้านศีลธรรมจึงเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย และนับวันปัญหาดังกล่าวยิ่งมีความรุนแรง เพิ่มมากขึ้น สิ่งหนึ่งที่จะช่วยทำให้สังคมไทยมีความสุขและเกิดสันติสุขดังเช่นในอดีตนั้น คือ คนไทยทุกคน ต้องปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตย มีส่วนร่วมทางการเมือง มีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต โดยจะต้องยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา ดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม ปฏิบัติตนตามหลักของกฎหมาย โดยการสร้างความเป็นพลเมืองที่ดีนั้น ไม่ได้เฉพาะแต่การทำให้ประชาชนรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ที่ตนเองมีเท่านั้น แต่จะต้องให้ความสำคัญในการ

^๓ มงคลกิตติ์ โวหารเสาวภาคย์ และ ชลธิชา จิรภัคพงศ์, **ความเป็นพลเมือง**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://acd.mcu.ac.th/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=๑๖๔๘> [๒๑ มีนาคม ๒๕๖๗].

สร้างให้พลเมืองเกิดความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อส่วนรวมมากกว่า การมุ่งแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข รู้รักสามัคคี มีอิสระที่จะกระทำการใด ๆ ภายใต้ขอบเขตของกฎหมายโดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น การปกครองในระบอบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้นั้น จำเป็นจะต้องสร้าง “พลเมืองที่ดี” ที่สามารถปกครองตนเองได้ ซึ่งทุกสังคมทุกประเทศมีจุดประสงค์เดียวกัน และหากสังคมไทยมีประชาชนที่เป็นพลเมืองที่ดีและเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ก็จะส่งผลให้ ประเทศพัฒนาก้าวหน้าและมีความมั่นคงอย่างยั่งยืนตลอดไป พลเมือง มีความแตกต่างจาก คำว่า ประชาชน และ ราษฎร ตรงที่ว่าพลเมือง จะแสดงออกถึงความกระตือรือร้นในการรักษาสิทธิต่าง ๆ ของตนเอง รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการแสดงออกซึ่งสิทธิ และเสรีภาพ ในการแสดงความคิดเห็น ความเป็นพลเมือง (Citizen) มีความหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของสมาชิกทางสังคมที่มีต่อรัฐ ต่างจาก คำว่า ประชาชน ที่กลายเป็นผู้รับคำสั่งทำตามผู้อื่น ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญจึงอยู่ที่การเปลี่ยนให้ประชาชนคนธรรมดาได้กลายเป็นพลเมืองที่ดี มีสิทธิในกำหนดทิศทางของประเทศชาติของตนได้

ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีความเชื่อมโยงกับเยาวชนโดยตรงผ่านการส่งเสริมสิทธิ และความเสมอภาคทางการศึกษา การมีส่วนร่วม การคุ้มครองสิทธิ การสร้างการตัดสินใจ และการสร้างนโยบายที่เหมาะสมสำหรับเยาวชนในสังคมประชาธิปไตย ประกอบด้วย เยาวชนที่มีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการการเมือง ให้เยาวชนมีบทบาทในการสร้าง การตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการการเมือง การพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย ประสบปัญหาต่าง ๆ ประกอบด้วยปัญหาการสร้างวัฒนธรรมพลเมือง ปัญหารัฐธรรมนูญอำนาจปัญหาพลวัตวัฒนธรรมการเมืองไทยในประวัติศาสตร์ ปัญหาหาระบบอุปถัมภ์และปัญหาหาการขาดการกล่อมเกลามาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ส่วนแนวทางการการพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทย ได้แก่ กำหนดให้การพัฒนาพลเมืองและการสร้างวัฒนธรรมพลเมืองให้เป็นยุทธศาสตร์วาระแห่งชาติ มีบทบัญญัติรัฐธรรมนูญที่บังคับใช้อย่างต่อเนื่อง และสถาบันการศึกษากับการพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย สำหรับแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยที่สอดคล้องกับบริบทสังคมไทย ได้แก่ การพัฒนาความเป็นพลเมืองบนฐานคิดตะวันตกให้สิทธิและความรับผิดชอบแก่พลเมือง มีสิทธิ มีเสรีภาพ มีการมีส่วนร่วมทางการเมืองในฐานะสมาชิกหนึ่งของรัฐ เป็นการปกครองโดยประชาชนและเพื่อประชาชน

ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ยอมรับว่าระบอบประชาธิปไตยถือเป็นรูปแบบการปกครองที่ดีที่สุด ที่จะนำมาใช้กับประเทศไทย แต่ที่ผ่านมามีประเทศไทยยังมีปัญหาเรื่องความขัดแย้งกันในเรื่องสิทธิหลายประการที่ไม่ได้รับความยุติธรรม^๔ ส่งผลให้เกิดการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนมากขึ้น ซึ่งบ่งบอกได้ถึงระบอบประชาธิปไตยจะพัฒนาไปในทิศทางก้าวหน้าหรือย่ำแย่เพียงใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณภาพของประชาชนที่จะเข้าใจสาระสำคัญและตระหนักถึงคุณค่าของประชาธิปไตย รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เกิดจากการมีจิตสำนึกทางการเมือง และการตื่นตัวทางการเมือง การตื่นตัวทางการเมืองเป็นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาทางการเมืองให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมและสอดคล้องกับประชาธิปไตยสมัยใหม่^๕

๑.๑.๒ ความสำคัญของปัญหา

การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ และจะสำเร็จได้นั้นจะต้องสร้างความเป็นพลเมืองให้ประชาชนสามารถปกครองตนเองได้ ทำให้ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงมีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นบุคคลที่สามารถแสดงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองต่อสังคม และดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ให้เป็นสังคมประชาธิปไตย ในการสร้างพลเมืองให้มีความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้น มีหลักพื้นฐานอยู่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ปริญา เทวานฤมิตรกุล ได้อธิบายว่าความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยประกอบด้วยลักษณะ ๖ ประการ^๖ คือ ๑. เคารพความแตกต่าง ๒. รับผิดชอบตนเองและพึ่งพาตนเองได้ ๓. เคารพหลักความเสมอภาค ๔. เคารพกติกา ๕. รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม และ ๖. เคารพสิทธิผู้อื่น ดังนั้นหากประชาชนได้เข้าใจในหลักพื้นฐานความเป็นพลเมือง ทั้ง ๖ ประการ ที่กล่าวข้างต้นอย่างถูกต้องแล้ว และสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลได้ก็จะทำให้สังคมไทยพัฒนาเป็นสังคมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

^๔ วัชรวิ ทองประทุม, *ความคิดทางการเมืองในพระพุทธศาสนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐), หน้า ๗๑.

^๕ อนุชน หมวกฉิม, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตื่นตัวทางการเมืองของเยาวชนชาวไทย”, *วารสารรัชต์ภาคย์*, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๓๘ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔) : ๒๕๔.

^๖ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐.

ปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้สังคมไทยอยู่ร่วมกันโดยสันติสุขและเกิดความสงบสุขได้นั้น คือ คนไทยทุกคน ต้องปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย ซึ่งการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยในสังคมไทยพอสรุปได้ คือ^๗ การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในครอบครัว ประกอบด้วยบุคคลหลัก ๆ คือ บิดามารดา และบุตรธิดา การที่ครอบครัวจะมีความสุขสมาชิกภายในครอบครัวต้องปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ทำดีต่อกัน เช่นบิดามารดา ควรปฏิบัติต่อบุตรโดยเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนให้ทำสิ่งในที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรมไม่ให้ประพฤติน่าชัง ส่งเสียให้มีการศึกษา สอนมารยาทที่พึงงามในสังคม ไม่หลงโทษโดยใช้ความรุนแรง เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันบุตรพึงปฏิบัติต่อบิดามารดา โดยมีความกตัญญู กตเวทิต์เลี้ยงดูบิดามารดาช่วยเหลือกิจการของครอบครัวและประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี เป็นต้น แนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองของเยาวชนในการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยผ่านกระบวนการกลุ่มเอกลา อันได้แก่ สถาบันครอบครัว กลุ่มเพื่อน สถาบันศึกษาหรือโรงเรียน สถาบันสื่อมวลชน สถาบันทางการเมือง ที่ได้ช่วยในการสร้างความเป็นพลเมืองในทางการเมืองให้กับเยาวชน ปัญหา และอุปสรรคในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของวัยรุ่น ได้แก่ ๑. การศึกษา ที่ยังไม่ทั่วถึงโดยเฉพาะในหมู่บ้านที่ห่างไกล วัยรุ่นยังขาดความเข้าใจเรื่องการเมือง ๒. ยาเสพติด การดื่มนำใบกระท่อมในหมู่บ้านขาดความกระตือรือร้น ทำให้ทำตัวนิ่งเฉยจนขาดความสนใจในเรื่องบ้านเมือง ๓. สภาพเศรษฐกิจครอบครัวรายได้ไม่พอเลี้ยงชีพทำให้วัยรุ่นสนใจแต่เรื่องปากท้องและทำงาน ๔. การพนันฟุตบอลแพร่หลาย ๕. เกรงกลัวอันตราย จนไม่กล้าเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ทางการเมือง เพราะกลัวจะต้องเป็นเป้าหมายของฝ่ายตรงข้ามทางการเมือง^๘

การพัฒนาพลเมืองให้สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยว่า “คุณภาพของประชาธิปไตยขึ้นต่อคุณภาพของเยาวชนถ้าเยาวชนมีคุณภาพดีประชาธิปไตยก็มีคุณภาพดีด้วย ถ้าเยาวชนมีคุณภาพต่ำประชาธิปไตยก็จะเป็นประชาธิปไตยจะต่ำด้วย เพราะว่าคุณภาพของประชาธิปไตยขึ้นต่อคุณภาพของเยาวชน แล้วคุณภาพของเยาวชนขึ้นต่อการศึกษา” เป็นการยกระดับพลเมืองแห่งการตื่นรู้ไปสู่

^๗ อภิชาติ ดำดี, **หลักพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตย**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์, ๒๕๔๙).

^๘ เปรมศักดิ์ แก้วมรกต, “วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของวัยรุ่นในสังคมพหุวัฒนธรรม : กรณีศึกษา อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา”, **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี**, ปีที่ ๑๒ ฉบับพิเศษ (ตุลาคม ๒๕๖๑) : ๒๑๗.

ประชาธิปไตยแห่งการตื่นรู้^๙ซึ่งท่านอธิบายให้เห็นว่า (๑) การศึกษาจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้พลเมืองสามารถควบคุมพฤติกรรมตนเองไม่ให้เบียดเบียนกลุ่มคนอื่นๆที่อยู่ร่วมกันในชุมชนและสังคม อีกทั้งจะทำให้พลเมืองเคารพระเบียบวินัยและกฎเกณฑ์ต่างๆของสังคม (๒) การศึกษาจะทำให้พลเมืองมีจิตใจที่เปิดกว้างยอมรับความแตกต่างและยึดมั่นในความจริง (๓) การศึกษาจะทำให้พลเมืองมีปัญหาในการจำแนกแยกแยะว่าอะไรถูกอะไรผิดสิ่งใดควรกระทำหรือไม่ควรกระทำจากแนวทางดังกล่าวจะทำให้พลเมืองสามารถพัฒนาตัวเองไปสู่เป้าหมายที่สำคัญที่ถือได้ว่าเป็นอุดมการณ์ประชาธิปไตยความยึดมั่นในเสรีภาพความเสมอภาพและภราดรภาพ^{๑๐}

การพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย ประสบปัญหาต่าง ๆ ประกอบด้วยปัญหาการสร้างความวัฒนธรรมพลเมือง ปัญหารัฐธรรมนูญอำนาจปัญหาพลวัตวัฒนธรรมการเมืองไทยในประวัติศาสตร์ ปัญหาการระบบอุปถัมภ์และปัญหาการขาดการกลมเกลียวเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ในการที่จะพัฒนาพลเมืองให้เกิดการตื่นรู้ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตยแห่งการตื่นรู้ที่แท้ที่แท้ที่สำคัญคือการประยุกต์และนำเสนอหลักธรรมไปสู่การปฏิบัติของพลเมืองทั้งในระดับชุมชนและสังคม หลักสารณีย์ธรรม ๖ ถือว่าเป็นธรรมที่เป็นพลังในการสร้างความสามัคคีและสามารถนำมาพัฒนาส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยแก่เยาวชนในจังหวัดนนทบุรีได้เป็นอย่างดี ที่ผ่านมามีในจังหวัดนนทบุรี โดยเฉพาะระบบการศึกษาอาจขาดการสอนเรื่องการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง และความเป็นพลเมืองให้เยาวชนอย่างเพียงพอ มีโรงเรียนบางแห่งไม่ให้ความสำคัญกับการสอนเรื่องนี้หรือขาดการอบรมและประชุมที่เกี่ยวข้อง สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญในการสร้างความตระหนักรู้ของเยาวชน แต่บางครั้งสื่อมวลชนอาจมีการแสดงข้อมูลที่ไม่ถูกต้องหรือกระแสข่าวปลอม ซึ่งอาจสร้างความสับสนและขาดความเข้าใจในเรื่องการเมือง ความเชื่อทางการเมืองและครอบครัวสามารถมีผลกระทบในการสร้างความตระหนักรู้ของเยาวชน ถ้าครอบครัวหรือสภาพแวดล้อมที่เป็นส่วนตัวไม่สนับสนุนในเรื่องการเมืองและการเป็นพลเมือง อาจส่งผลให้เยาวชนไม่มีความตระหนักรู้ในเรื่องนี้ สภาพแวดล้อมสังคมและเศรษฐกิจที่ยากลำบากอาจทำให้เยาวชนต้องมีส่วนรับผิดชอบในเรื่องการเงินและความเป็นอย่างยิ่ง ทำให้เยาวชนไม่มีเวลาหรือแรงใจในการรู้เรื่องการเมือง เยาวชนบางคนอาจรู้

^๙ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๓), หน้า ๓-๔.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓-๑๕.

ความสำคัญของการเป็นพลเมืองแต่ขาดแรงจูงใจในการมีส่วนร่วม ตลอดจนความเหนียวแน่น หรือ ความยากลำบากในการทำสิ่งที่เรียกว่าความเป็นพลเมือง

จากความเป็นมา และความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการทำ วิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของ เยาวชนในจังหวัดนนทบุรี เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของ เยาวชน และปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนด้วยกระบวนการ กล่อมเกล้าทางการเมือง โดยบูรณาการหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา อันได้แก่ สาราณียธรรม ๖ ซึ่งเป็นหลักธรรมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชน เพื่อสร้างสันติ สุขให้กับชุมชนและสังคมส่วนรวม ส่งเสริมให้เยาวชนมีความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีการพัฒนา ตนเอง ต้องอาศัยความรัก ความสามัคคีให้เกิดขึ้นเพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นในชุมชนอัน นำมาสู่ความสงบสุข เพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยมาเป็นแนวทางปฏิบัติในการส่งเสริมความเป็น พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรีต่อไป

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ สภาพทั่วไปความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัด นนทบุรี มีอะไรบ้าง

๑.๒.๓ แนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัด นนทบุรี โดยการบูรณาการหลักสาราณียธรรม ๖ เป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนใน จังหวัดนนทบุรี

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนใน จังหวัดนนทบุรี

๑.๓.๓ เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี โดยการบูรณาการหลักสาราณียธรรม ๖

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยมีขอบเขตการวิจัยดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัย “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัยกำหนดที่ต้องศึกษา โดยมีตัวแปรดังนี้

ตัวแปรอิสระ (Independent Variable)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย การกล่อมเกลากิจกรรมเมือง โดย สถาบันครอบครัว กลุ่มเพื่อน สถาบันศึกษาหรือโรงเรียน สถาบันสื่อมวลชน สถาบันทางการเมือง และหลักสาราณียธรรม ๖ ประกอบด้วย ๑. เมตตา ๒. เมตตาวิจิตรกรรม ๓.เมตตาโมกกรรม ๔. สาธารณโภคี ๕. สีลสามัญญตา และ ๖. ทิฏฐิสามัญญตา

ตัวแปรตาม (Dependent Variable)

ความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย ๑. เคารพความแตกต่าง ๒. รับผิดชอบตนเองและพึ่งพาตนเองได้ ๓. เคารพหลักความเสมอภาค ๔. เคารพกติกา ๕. รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม ๖. เคารพสิทธิผู้อื่น

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑. **ขอบเขตด้านประชากรประชากร (Population) ที่ใช้ในงานวิจัย** คือประชากร (Population) ที่ใช้ในงานวิจัย คือเยาวชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่ทั้ง ๖ อำเภอ อายุ ๑๘ ปี ถึง ๒๕ ปี ในจังหวัดนนทบุรี กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ คน จากประชากรที่มีภูมิลำเนาในทะเบียนราษฎร จำนวน ๑,๒๘๘,๖๓๗ คน^{๑๑}

---

^{๑๑} สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำกรุงเทพมหานคร, **สรุปข้อมูลหน่วยเลือกตั้ง ผู้มีสิทธิประชากร คร่าวเรือน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.ect.go.th/bangkok/main.php?filename=index>, [๒๑ มีนาคม ๒๕๖๗].

๒. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) คือ ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี โดยผู้วิจัยได้กำหนดคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน ๑๘ รูปหรือคนประกอบด้วย

กลุ่มนักวิชาการพระพุทธศาสนา	๓	รูปหรือคน
กลุ่มนักวิชาการทางรัฐศาสตร์	๖	คน
กลุ่มนักการเมืองและผู้บริหารท้องถิ่น	๓	คน
กลุ่มครู	๓	คน
กลุ่มเยาวชน	๓	คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ จังหวัดนนทบุรี ในพื้นที่ ๖ อำเภอ คือ ๑. อำเภอเมือง ๒. อำเภอบางกรวย ๓. อำเภอบางใหญ่ ๔. อำเภอบางบัวทอง ๕. อำเภอไทรน้อย ๖. อำเภอปากเกร็ด

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน ตุลาคม พ.ศ.๒๕๖๖ ถึง กันยายน พ.ศ.๒๕๖๗ รวมระยะเวลา ๑๒ เดือน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๑. กระบวนการกล่อมเกลາทางการเมืองอย่างน้อย ๑ ด้าน ที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี

สมมติฐานที่ ๒. หลักสารานุกรม ๖ อย่างน้อย ๑ ด้าน ที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัยกำหนดความหมายต่าง ๆ ของการใช้คำในวิจัยดังนี้

การบูรณาการ หมายถึง การนำหลักธรรม คือหลักสาราณียธรรม ๖ ได้แก่ ๑. เมตตา ๒. เมตตาวาจีกรรม ๓. เมตตามโนกรรม ๔. สาธารณโภคี ๕. สีลสามัญญตา ๖. ทิฏฐิสามัญญตา มาใช้ในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี

สาราณียธรรม ๖ หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึงธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน ประกอบด้วย

เมตตาทายกรรม หมายถึง การกระทำดีต่อกัน เป็นการแสดงกิริยาที่สุภาพเรียบร้อย อ่อนโยน และแสดงมิตรไมตรีกับเพื่อนสมาชิกในองค์กร การช่วยเหลือกัน เคารพในสิทธิเสรีภาพ ให้ความสำคัญแก่เพื่อนสมาชิกทุกคน ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยาม กลั่นแกล้งเพื่อนสมาชิกในองค์กรและบุคคลอื่น ๆ

เมตตาวาจีกรรม หมายถึง สื่อสารเข้าใจกัน การใช้วาจาที่สุภาพ อ่อนโยนและน้ำเสียงที่ไพเราะชวนฟัง บอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ แนะนำตักเตือนเพื่อนสมาชิกด้วยความหวังความดีปรารถนาดีเป็นที่ตั้ง ใช้เหตุผลในการเจรจากันโดยใช้ปัญญา เป็นกระบอกสื่อเชื่อมโยงความเข้าใจในความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันกับเพื่อนสมาชิกที่เกิดปัญหาความขัดแย้งในการทำงาน

เมตตามโนกรรม หมายถึง เคารพในความคิดผู้อื่น ตั้งจิตปรารถนาดีต่อกัน นึกคิดแต่ในสิ่งที่ดีจะก่อประโยชน์ให้แก่กัน ไม่คิดเบียดเบียนมุ่งร้ายแก่กัน มองกันในแง่ดีมีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส แสดงความรักและไมตรีอย่างจริงใจโดยไม่มีอุบายซ่อนเร้น ไม่มีลักษณะที่เรียกว่าจู้จุกร่วมสงวนจุดต่างเพื่อขจัดความขัดแย้งกันระหว่างเพื่อนสมาชิกในองค์กร

สาธารณโภคี หมายถึง การแบ่งปันกัน การแบ่งปันในสิ่งของที่ได้มาโดยชอบธรรมให้แก่เพื่อนสมาชิกในองค์กรอย่างเท่าเทียมกัน ขจัดความเลื่อมล้ำมิให้เกิดช่องว่างระหว่างชนชั้นและไม่รับแต่ความชอบไว้แต่เพียงผู้เดียว การแบ่งปัน ผลประโยชน์ ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรมไม่เอารัดเอาเปรียบช่วยเหลือด้วยความจริงใจ ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และมีความเสมอภาคเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ช่วยเหลือผู้ยากไร้ผู้ด้อยโอกาสในสังคม เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

สีลสามัญญตา หมายถึง มีความประพฤติสุจริตตั้งตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ขจัดการเอารัดเอาเปรียบในการทำงาน ร่วมกัน ผดุงความยุติธรรมและยึดมั่นในกฎระเบียบ ค่านิยมขององค์กร ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมุ่งมั่น เพื่อให้ บรรลุเป้าหมาย เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และได้ประสิทธิผลทั้งในส่วนตนและสังคม

ทฤษฎีสามัญญตา หมายถึง เชื่อมั่นในหลักการร่วมกัน มีความเห็นชอบร่วมกันกับเพื่อนสมาชิกอันดีงาม ปรับความเข้าใจกันด้วยเหตุผลและหลักการเป็นที่ตั้ง ยอมรับในความสามารถที่แตกต่างและสามารถทำงานร่วมกันได้ ไม่อคติกับเพื่อนร่วมงานและยอมรับนับถือความคิดเห็นของกันและกัน

ลักษณะของพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย การเป็นพลเมืองจะมีลักษณะอย่างไรนั้น สังคมจะเป็นผู้กำหนดลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อที่จะได้พลเมืองที่ดี คุณสมบัติของสมาชิกในสังคมนั้นจะต้องมีคุณสมบัติพื้นฐานคือ คุณสมบัติทั่วไปของการเป็น พลเมืองดี เช่น ขยัน อดทน ซื่อสัตย์ ประหยัด รับผิดชอบ มีเหตุผล โอบอ้อมอารี มีเมตตา เห็นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวมและมีคุณสมบัติเฉพาะ คือ คุณสมบัติเฉพาะอย่างที่สังคมต้องการให้บุคคลพึงปฏิบัติ พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ประกอบด้วยลักษณะ ๖ ประการ คือ

๑. เคารพความแตกต่าง หมายถึง การยอมรับความหลากหลายของประชาชน ประชาชนจึงแตกต่างกันได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาชีพ วิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนา หรือความคิดเห็นทางการเมือง ดังนั้น เพื่อมิให้ความแตกต่าง นำมาซึ่งความแตกแยกของคนในสังคม พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องยอมรับและเคารพความแตกต่างซึ่งกันและกันเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ถึงแม้จะแตกต่างกัน และจะต้องไม่มีการใช้ความรุนแรงต่อ ผู้ที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากตนเอง

๒. รับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งพาตนเองได้ หมายถึง ประชาชนที่เป็นเจ้าของชีวิต และมีสิทธิเสรีภาพในประเทศของตนเอง มีสิทธิเสรีภาพในบ้านของตนเอง ระบอบประชาธิปไตยจึงทำให้เกิดหลักสิทธิเสรีภาพ และทำให้ประชาชนมีอิสระภาพ คือเป็นเจ้าของชีวิตตนเอง พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นเป็นอิสระชน ที่พึ่งพาตนเอง และสามารถรับผิดชอบต่อตนเองได้โดยไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจ หรือภายใต้ระบบอุปถัมภ์ของผู้หนึ่งผู้ใด เด็กจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่และเป็นพลเมืองหรือสมาชิกคนหนึ่งของสังคมได้อย่างแท้จริง เมื่อสามารถรับผิดชอบต่อตนเองได้

๓. เคารพหลักความเสมอภาค หมายถึง ทุกคนล้วนแต่เท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นเจ้าของประเทศ พลเมืองในสังคมจึงต้องเคารพสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และจะต้องเห็นคนเท่าเทียมกัน คือ เห็นคนในแนวระนาบเดียวกัน (horizontal) เห็นตนเองเท่าเทียมกับคนอื่น และเห็นคนอื่นเท่าเทียมกับตนเอง ไม่ว่าจะยากดีมีจนทุกคนล้วนมีศักดิ์ศรีของความเป็นเจ้าของประเทศอย่างเสมอกัน ถึงแม้จะมีการพึ่งพาอาศัย แต่จะเป็นไปอย่างเท่าเทียมกัน

๔. **เคารพกติกา** หมายถึง ประชาธิปไตยจะต้องใช้กติกาหรือกฎหมายในการปกครอง ไม่ใช่อำนาจอ้างหรือใช้กำลัง ซึ่งทุกคนต้องเสมอภาคกันภายใต้กติกานั้น ระบอบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ต่อเมื่อมีพลเมืองที่เคารพกฎหมาย และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย พลเมืองจึงต้องเคารพกฎหมายถ้ามีปัญหาหรือมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ก็จะต้องใช้วิถีทางประชาธิปไตย และใช้กติกาในการแก้ไข ไม่เล่นนอกกฎหมายและไม่ใช้กำลังหรือความรุนแรง ในการแก้ไขปัญหา

๕. **รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม** หมายถึง เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นและรับผิดชอบต่อผู้อื่น พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยยังจะต้องใช้สิทธิเสรีภาพของตนเองโดยรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม พลเมืองจึงต้องตระหนักว่าตนเองเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมและรับผิดชอบต่อการทำงานของตน พลเมืองจึงไม่ใช่คนที่ใช้สิทธิเสรีภาพตามอำเภอใจแล้วทำให้สังคมเสื่อมลงหรือเลวร้ายลงไป หากเป็นผู้ที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยต้องตระหนักอยู่เสมอว่า การกระทำใดๆ ของตนเองย่อมมีผลต่อสังคมส่วนรวม พลเมืองจึงต้องรับผิดชอบต่อสังคมและมองตนเองเชื่อมโยงกับสังคม เห็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่ตนเองหรือร่วมกันแก้ไขปัญหาด้วยการไม่ก่อให้เกิดปัญหา และลงมือทำด้วยตนเอง

๖. **เคารพสิทธิผู้อื่น** หมายถึง ทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพ ไม่ใช่สิทธิโดยคำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนเอง หรือเอาแต่ความคิดของตนเองเป็นที่ตั้งโดยไม่คำนึงถึงสิทธิผู้อื่น หรือไม่สนใจว่าจะเกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นย่อมจะทำให้เกิดการใช้สิทธิที่กระทบกระทั่งกัน จนไม่อาจจะอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกได้ สิทธิในระบอบประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องมีขอบเขต คือ มีสิทธิและใช้สิทธิได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และจะต้องไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนเองไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น

กระบวนการกล่อมเกลாதองการเมือง หมายถึง การที่บุคคลได้เรียนรู้แบบแผนพฤติกรรมและอุปนิสัยในทางที่เกี่ยวกับการเมืองโดยผ่านสื่อต่าง ๆ ของสังคม สื่อกลางเหล่านี้รวมถึงสิ่งแวดล้อมทั่ว ๆ ไป คือ

๑. **สถาบันครอบครัว** หมายถึง สถาบันเบื้องต้น ที่สำคัญของครอบครัว คือ การอบรมหล่อหลอม กล่อมเกลารูปแบบจิตใจ และการสร้างทัศนคติภายในครอบครัวโดยมีลักษณะการตัดสินใจร่วมและมีปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยผ่านการพูดคุยกับคนในครอบครัวอย่างเสรีและมีเหตุและผล และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง ยึดหลักประชาธิปไตยในครอบครัว ซึ่งนับว่ามีอิทธิพลมากต่อการสร้างบุคลิกภาพให้เยาวชนเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่

๒. กลุ่มเพื่อน หมายถึง กลุ่มที่สามารถทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในด้านต่าง ๆ ได้ดี เพราะมีการพบปะสนทนากันบ่อยครั้งรวมทั้งเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงบุคคลเข้ากับสถาบันต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี มีการจูงใจในเรื่องเดียวกัน ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นทำให้เกิดอุดมการณ์ทางการเมืองที่ดี โดยมีความสนใจ และมีการยอมรับความคิดเห็นที่เหมือนๆ และร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมทางการเมืองร่วมกัน

๓. สถาบันการศึกษาหรือโรงเรียน หมายถึง สถาบันหรือตัวแทนที่มีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนักศึกษา ทั้งนี้เพราะสังคมปัจจุบันการเรียนรู้ทางการเมืองเกิดขึ้นในห้องเรียน โดยผ่านหลักสูตรที่ต่างยอมรับกันว่าเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญเครื่องมือหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองกับนักเรียนนักศึกษา โดยเฉพาะหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา หลักสูตรหน้าที่พลเมือง และ รายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง สถาบันทำหน้าที่กล่อมเกลாதทางการเมืองได้ ๒ ทาง คือโดยการจำลองรูปแบบสังคมทางการเมืองในทางตรง และในทางอ้อม โดยการบรรยาย การจัดกิจกรรม การจัดเสวนา เกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

๔. สถาบันสื่อมวลชน หมายถึง หนังสือพิมพ์วิทยุโทรทัศน์ภาพยนตร์หนังสือ นิตยสาร โดยทั่วไปที่มีหน้าที่สำคัญดังนี้ คือ การเสนอข่าวสาร ความคิดเห็น บริการการศึกษา และทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมืองวันต่อวันทันต่อเหตุการณ์ ซึ่งหน้าที่เหล่านี้ โดยเฉพาะหน้าที่เสนอข่าว และเสนอความเห็นมีผลต่อทัศนคติความโน้มเอียงทางการเมืองของบุคคล โดยเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเหตุการณ์ทางการเมืองที่สื่อมวลชนได้ถ่ายทอดจากรัฐบาลมาสู่ประชาชน และสะท้อนปัญหาของประชาชนสู่รัฐบาล

๕. สถาบันทางการเมือง หมายถึง รัฐบาล รัฐสภา พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ ถือเป็นตัวแทนในการกล่อมเกลาททางการเมืองที่เป็นทางการและมีลักษณะ τυติยภูมิมีส่วนเกี่ยวข้องในการทำหน้าที่กล่อมเกลาททางการเมือง โดยทำหน้าที่ให้ความรู้วิธีการมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยการประชาสัมพันธ์ และจัดเวทีสานเสวนาททางการเมืองเพื่อให้ประชาชนเกิดความสนใจในกิจกรรมการเมือง จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

เยาวชน หมายถึง เยาวชนที่มีอายุระหว่าง ๑๘ - ๒๕ ปี ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งที่มีสำมะโนประชากรอยู่ในจังหวัดนนทบุรี

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ได้ความรู้ถึงสภาพทั่วไปของความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของเยาวชนใน จังหวัดนนทบุรี

๑.๗.๒ ทำให้ได้ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของเยาวชนใน จังหวัดนนทบุรี

๑.๗.๓ ทำให้ได้ความรู้เกี่ยวกับ การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของเยาวชนใน จังหวัดนนทบุรี

๑.๗.๔ สามารถนำเสนอแนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี โดยการบูรณาการหลักศาสนานียธรรม ๖

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี ผู้วิจัยได้ค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี หลักพุทธธรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบและประเด็นในการศึกษาให้ได้ครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์โดยมีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการ

๒.๒ หลักสาราณียธรรม ๖

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการกล่อมเกลาทางการเมือง

๒.๕ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับเยาวชน

๒.๖ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการ

๒.๑.๑ ความหมายของการบูรณาการ

คำว่า “บูรณาการ”(integrate) มี ความหมายโดยทั่วไปหรือแบบกว้าง คำว่า บูรณาการ จะหมายถึง การทำให้สมบูรณ์หรือการทำให้หน่วยย่อย ๆ หรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่อยู่กระจัดกระจายมารวมกันและมีความสัมพันธ์กัน มาร่วมกันทำหน้าที่อย่างผสมกลมกลืนเป็นองค์รวมหนึ่งเดียวประสานกันเพื่อให้เกิดความครบถ้วนสมบูรณ์ในตนเอง ส่วนความหมายแบบแคบ ซึ่งเป็นการนำเอาศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ หลากหลายศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกันเพื่อประโยชน์ในการจัดหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นศัพท์แสงทางวิชาการที่ถูกนำมาใช้ในด้านการศึกษา การเมือง ธุรกิจ และการบริหารจัดการโดยมีผู้รู้ได้ให้ความหมายไว้มากมาย กล่าวคือ การบูรณาการ คือ การผนวก การประสาน การเติมเต็ม การเชื่อมโยง การรวมกัน ร่วมกัน

เป็นต้น แนวคิดการบูรณาการในทางการเมืองมุ่งที่จะทำให้องค์การระหว่างประเทศเป็นเสมือนครอบครัวใหญ่ครอบครัวหนึ่ง โดยมีประเทศสมาชิกเปรียบเสมือนสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน ทางด้านสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาได้ให้ความหมายไว้ว่า การบูรณาการ (Integration) หมายถึง การผสมกลมกลืนของแผน กระบวนการ สารสนเทศ การจัดสรรทรัพยากร การปฏิบัติการ ผลลัพธ์และการวิเคราะห์เพื่อสนับสนุนเป้าประสงค์ที่สำคัญของสถาบันการบูรณาการที่มีประสิทธิผล เป็นมากกว่าความสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกันซึ่งการดำเนินการของแต่ละองค์ประกอบภายในระบบการจัดการผลการดำเนินการมีความเชื่อมโยงกันเป็นหนึ่งเดียวอย่างสมบูรณ์^๑

คำว่า “บูรณาการ” เป็นศัพท์บัญญัติทางการศึกษา เดิมใช้คำว่า “บูรณาการรวมหน่วย” เป็นคำบัญญัติให้ตรงกับคำว่า “Integration” ในภาษาอังกฤษ หมายความว่า การรวมหน่วยที่แยก ๆ กัน เข้าเป็นหน่วยเดียวกัน เช่น หลักสูตรแบบบูรณาการรวมหน่วย^๒ บางท่านก็กล่าวว่า คำว่า “บูรณาการ” ยังมีคำอื่น ๆ ใน “ตระกูล” เดียวกันนี้อีกหลายคำ หรือจะเรียกว่าเป็นฐานคิดของคำว่า บูรณา โดยเฉพาะ คำว่า “องค์การ” (organism) หมายถึง ระบบชีวิต ซึ่งทุกส่วนล้วนสัมพันธ์อย่างแยกจากกันไม่ได้ เพราะเป็นหนึ่งเดียวกันทุกส่วน สัมพันธ์กันด้วยเซลล์เป็นล้านๆ ที่เกี่ยวพันกันและขึ้นต่อกัน และกัน ทำให้ชีวิตดำรงอยู่และเป็นไปได้ เช่น คน สัตว์ พืช และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย และ “องค์รวม” (holistic) หมายถึงทั้งหมดของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่สัมพันธ์กัน เป็นส่วนหนึ่งของกันและกันอย่างแยกกันไม่ได้ องค์รวมเป็นอะไรที่ใหญ่กว่า มากกว่าการเอาส่วนต่าง ๆ มารวมกัน เช่น คนเราไม่ใช้การเอาอวัยวะ ๓๒ ประการมารวมกันแล้วเป็นคน คนเป็นอะไรมากกว่านั้น ใหญ่กว่าองค์ประกอบทั้งหมดรวมกัน ดังนั้น คำว่า “บูรณาการ” เป็นกระบวนการที่อยากให้เกิดความสัมพันธ์แบบองค์การรวม ให้ส่วนต่าง ๆ รวมกันเป็นหนึ่ง ประสานสัมพันธ์อย่างเป็นเอกภาพ ทำให้เกิดความสมบูรณ์ จึงเป็นการนำส่วนต่าง ๆ มารวมกัน แต่ไม่ใช่รวมแบบกลไก แบบเครื่องจักร แต่แบบมีชีวิต แบบองค์การ มักใช้คำว่า “ผนึกพลัง” (synergy) เพื่ออธิบายการรวมกันเข้าในลักษณะนี้ ถ้ามีการประสานงานกันอย่างกลมกลืนก็จะเกิดพลังทวีคูณ^๓

^๑ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๓, (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๕๓.

^๒ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), : ๖๓๔.

^๓ เสรี พงศ์พิศ, “บูรณาการคืออะไร”, สยามรัฐรายวัน, (๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕).

คำว่า “บูรณาการ” ก็เป็นอีกคำหนึ่งที่ถูกนำมาใช้กันทางการบริหารกันแพร่หลาย นับแต่ผู้นำรัฐบาลชุดก่อนได้มีแนวนโยบายปรับปรุงแบบการปฏิบัติงานของผู้บริหารราชการ โดยเฉพาะผู้นำราชการจังหวัดให้มีลักษณะของ “การบูรณาการ” มากขึ้น โดยให้ยึดแนวทางการปฏิบัติงานในลักษณะของ CEO (Chief Executive Officer) ซึ่งภาคเอกชนเค้าทำกันอยู่ เพราะมองว่าเป็นการปฏิบัติงานที่ผู้นำองค์กร จะต้องเป็นได้มากกว่า “ผู้ออกคำสั่ง” หรือ “ผู้บังคับบัญชาสูงสุด” เรียกกลุ่มผู้ว่าราชการที่ปรับปรุงแบบการปฏิบัติงานว่า “ผู้ว่าฯ CEO” ฉะนั้น การนำคำ “บูรณาการ” ไปใช้นั้นมีหลากหลายลักษณะ ซึ่งก็แล้วแต่การตีความให้เหมาะสมกับการใช้งาน แต่โดยรวมแล้วมีจุดร่วมกันคือ “การบูรณาการ” เป็นการผสมผสานทรัพยากรที่มีอยู่มาบริหารจัดการร่วมกันเพื่อให้เกิดการพัฒนา หรือ ทำให้ดีขึ้น คุณลักษณะของผู้บริหารแบบบูรณาการ จึงต้องมีทั้งศาสตร์ คือความรู้ ภูมิปัญญา ความชำนาญ และมีศิลป์คือความสามารถในการประสานความสัมพันธ์ของคนและทรัพยากร ในหน่วยงานอย่างเหมาะสม ให้สามารถปฏิบัติงานไปได้ด้วยความราบรื่นมีประสิทธิภาพ (efficiency) และเกิดประสิทธิผล (effective)^๔

๒.๑.๒. แนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการ

๑. กลุ่มนักวิชาการด้านพุทธศาสนา

สำหรับทางพระพุทธศาสนาก็มีความพยายามที่จะใช้หลักพุทธธรรมมาอธิบายให้เข้ากับวิชาการสมัยมากขึ้นโดยที่พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้คำนิยามคำว่า “บูรณาการ”(Integration) ค่อนข้างจะสอดคล้องกับราชบัณฑิตยสถานว่า “หมายถึง การนำสิ่งที่แยกกันมารวมเข้าเป็นอันเดียวกันจนเกิดองค์รวม (The whole) โดยท่านได้ยกประเด็นพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์มาอธิบายเพิ่มเติมว่า “ถ้าศรัทธาในพระพุทธศาสนากับปัญญาในทางวิทยาศาสตร์เป็นไปในทางเดียวกันคือส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันก็จะก่อให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์ องค์รวมนี้แหละคือบูรณาการ และเนื่องจากวิทยาศาสตร์ครอบคลุมไปถึงศาสตร์สมัยใหม่ ที่อาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์สร้างระบบความรู้ขึ้นมา เช่น ครุศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ เราจึงสามารถบูรณาการ

^๔ จูรีวัลย์ ภักดีวุฒิ, บูรณาการคืออะไร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.gotoknow.org/posts/74693> [๑๐ มีนาคม ๒๕๖๗].

พระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ด้วย^๕ ซึ่งการบูรณาการพระพุทธศาสนากับวิทยาการหรือศาสตร์สมัยใหม่ว่าวิธีการศึกษาแบบบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่จึงทำได้ ๒ วิธี คือ

วิธีที่ ๑ พุทธวิทยา (Buddhology) หมายถึง การปรับศาสตร์เข้าหาพระพุทธศาสนา คือ ใช้พระพุทธศาสนาเป็นตัวตั้ง และนำศาสตร์สมัยใหม่มาอธิบายเสริมพระพุทธศาสนา วิธีนี้ใช้องค์ความรู้ในศาสตร์สมัยใหม่มาอธิบายสนับสนุนพระพุทธศาสนาให้ดูทันสมัย และมีเหตุผลเป็นที่ยอมรับง่ายขึ้น

วิธีที่ ๒ ธรรมวิทยา (Dhammology) หมายถึง การปรับพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์ คือ ใช้ศาสตร์สมัยใหม่เป็นตัวตั้ง และนำหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนาเพิ่มเติมเข้าไปในเนื้อหาของศาสตร์สมัยใหม่ทั้งนี้ เพราะศาสตร์สมัยใหม่มุ่งแสวงหาความจริงโดยไม่สนใจเรื่องศีลธรรม การนำหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนาเพิ่มเติมให้กับศาสตร์เหล่านั้น ย่อมจะช่วยให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์

นอกจากนี้ยังหมายรวมไปด้วยวิธีบูรณาการแบบนี้จึงเป็นการศึกษาแบบธรรมประยุกต์ หมายถึง การปรับใช้ธรรมให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ โดยอาศัยศาสตร์สมัยใหม่เป็นสะพาน วิธีการนอกจากจะทำให้ธรรมอภิปรัชชาคือไม่ล้าสมัย เพราะสามารถปรับเข้ากับวิถีแห่งชีวิตของทุกคนทุกยุคทุกสมัย แล้วยังจะเป็นการช่วยนำศีลธรรมกลับมาสู่โลกนี้อีกด้วย “ธรรมประยุกต์จะเกิดให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิต” เนื่องจากธรรมเกี่ยวข้องกับทุกกิจกรรมของชีวิต ธรรมจึงไม่ใช่เรื่องไกลตัวแต่อย่างใด ผู้ที่นำธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตอย่างสม่ำเสมอเห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนา ประโยชน์นั้นแหละจะทำให้รักษาพระพุทธศาสนาอยู่คู่กับสังคมตลอดไป พระพุทธศาสนาจะอยู่รอดในสังคมใดก็ ต้องปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงในสังคมนั้น ในทำนองเดียวกัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจะอยู่รอดในสังคมโลกด้วยการปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกด้วยการสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ความเป็นเลิศนี้จะเกิดไม่ได้ ถ้าไม่มีการบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ การดำเนินการในลักษณะนี้ย่อมถือว่าสอดคล้องกับปรัชญามหาวิทยาลัยที่ว่า จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม”^๖

๒. กลุ่มนักวิชาการตะวันตก

วิธีคิดแบบบูรณาการที่น่าสนใจประกอบด้วย ๓ ขั้นตอนคือ

^๕ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๔๙.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๙.

ขั้นที่ ๑ ถอดกรอบ เพื่อที่จะให้หลุดจากกับดักทางความคิดทางวัฒนธรรมทางความรู้ ทางประสบการณ์ เป็นต้น

ขั้นที่ ๒ ขยายกรอบ โดยอาศัยฐานแนวคิดในเรื่ององค์รวม สหวิทยาการ คิดโดยวิธีอุปนัยการมองประสานข้ามตรงข้ามและมองแบบทุกฝ่ายชนะ

ขั้นที่ ๓ คุมกรอบ ซึ่งเป็นขั้นกลับมาบูรณาการอีกครั้ง^๗

การบูรณาการทั้ง ๓ ขั้นเป็นการนำศาสตร์หรือความรู้วิชาต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันนำมาเข้าด้วยกันหรือผสมผสานได้อย่างกลมกลืน เพื่อนำมาจัดเป็นการเรียนการสอนภายใต้หัวข้อเดียวกัน เชื่อมโยงกันเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยมีการเน้นองค์รวมของเนื้อหามากกว่าองค์ความรู้ของแต่ละรายวิชา และเน้นการสร้างความรู้ของผู้เรียนที่มากกว่า การให้เนื้อหาโดยครูเป็นผู้กำหนด ซึ่งลักษณะที่สำคัญของการสอนแบบบูรณาการ ได้แก่

๑. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้ กระบวนการ และการปฏิบัติ
๒. เป็นการบูรณาการระหว่างวิชาได้อย่างกลมกลืน
๓. เป็นการบูรณาการระหว่างสิ่งที่เรียนกับชีวิตจริง
๔. เป็นการบูรณาการเพื่อจัดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาต่าง ๆ
๕. เป็นการบูรณาการให้เกิดความสัมพันธ์กันระหว่างความคิดรวบยอดของวิชาต่าง ๆ เพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย^๘

กล่าวได้ว่า กรอบการบูรณาการจะมองไปที่องค์ความรู้ในหลาย ๆ ศาสตร์ที่ถูกนำมาผนวกผสมผสานให้เข้าด้วยกันเพื่อการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นในสิ่งนั้น ๆ ซึ่งมีทั้งกรอบองค์ความรู้ กระบวนการ การปฏิบัติงาน การจัดการหลักสูตรการดำเนินชีวิต เป็นต้น แต่สำหรับทางด้านอาจารย์สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์ บ่งบอกถึงลักษณะการบูรณาการที่มุ่งไปสู่การเรียนรู้ทางวิชาการในทุกชั้นตอนแต่สุดท้ายก็สามารถนำมาผสมผสานกันอย่างลงตัวมากที่สุดจะมี ๖ ลักษณะ ได้แก่

๑. การบูรณาการเชิงเนื้อหาสาระ เป็นการผสมผสานเชื่อมโยงเนื้อหาสาระในลักษณะการหลอมรวมกันโดยการตั้งเป็นหน่วย (Unit) หรือหัวเรื่อง (Theme)

^๗ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอสเอ็มดี, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓.

^๘ ภาศกร พันธุ์รอด, บูรณาการ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://202.44.34.144/kmit/knowledge_detail.php?IDKM=334 [๑๐ มีนาคม ๒๕๖๗].

๒. การบูรณาการเชิงวิธีการ เป็นการผสมผสานวิธีการสอนแบบต่าง ๆ เข้าในการสอนโดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายวิธี การสนทนา การอภิปราย การใช้คำถาม การบรรยาย การค้นคว้าและการทำงานกลุ่ม การไปศึกษานอกห้องเรียน และการนำเสนอข้อมูล เป็นต้น

๓. การบูรณาการความรู้กับกระบวนการเรียนรู้ โดยออกแบบการเรียนรู้ให้มีความรู้และกระบวนการไปพร้อม ๆ กัน เช่น กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการแก้ปัญหา และกระบวนการสร้างความคิดรวบยอด เป็นต้น

๔. การบูรณาการความรู้ ความคิดกับคุณธรรม โดยเน้นทั้งพุทธิพิสัยและจิตพิสัยเป็นการเรียนที่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมไปพร้อม ๆ กัน เพื่อที่นักเรียนจะได้เป็น “ผู้มีความรู้คู่คุณธรรม”

๕. การบูรณาการความรู้กับการปฏิบัติ เน้นการปฏิบัติจริง ควบคู่ไปพร้อม ๆ กับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างจริงจัง

๖. การบูรณาการความรู้ในโรงเรียนกับชีวิตจริงของนักเรียน พยายามให้เด็กได้เรียนรู้เนื้อหาที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เห็นคุณค่าและความหมายในสิ่งที่เรียน^๔

กล่าวได้ว่า คำว่า “บูรณาการ” เป็นศัพท์บัญญัติทางการศึกษา เดิมใช้คำว่า “บูรณาการรวมหน่วย” เป็นคำบัญญัติให้ตรงกับคำว่า “Integration” ซึ่งส่วนใหญ่จะมองไปในส่วนของการศึกษา โดยมาก จะเห็นได้จากการจัดการหลักสูตรที่ถูกรวบรวมนำมาผสมผสานเพื่อให้เกิดรูปแบบการบูรณาการกับการเรียนการสอนนักเรียนซึ่งก็ไม่แตกต่างไปจากการบูรณาการตามแนวพระพุทธศาสนาที่อาศัยศาสตร์สมัยใหม่ที่ผนวกผสมผสานกับหลักพุทธธรรมเพื่อนำไปอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ในเชิงการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุขมนุษย์ ถึงแม้ว่าจะมีลักษณะเฉพาะในการบูรณาการแต่การสร้างองค์ความรู้ให้สามารถร่วมเดินทางไปได้แบบองค์ความรู้ในหลาย ๆ ส่วนก็จะเป็นการพัฒนาสังคมไปโดยอัตโนมัติที่เน้นในเชิงขององค์ความรู้แบบสหวิชาการ

^๔ สิริพัชร เจษฎาภิโรจน์, ๒๕๔๖, อ้างใน วารุณี คงมันกลาง, การสอนแบบบูรณาการคืออะไร?, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.gotoknow.org/posts/400257> [๑๑ มีนาคม ๒๕๖๗].

ตารางที่ ๒.๑ แสดงตารางสังเคราะห์ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการ

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
สำนักงานคณะกรรมการ การอุดมศึกษา	ความหมายการบูรณาการ ได้แก่ การผสมกลมกลืนของแผนกระบวนการสารสนเทศ การจัดสรรทรัพยากร การปฏิบัติการผลลัพธ์และการวิเคราะห์เพื่อสนับสนุนเป้าประสงค์
ราชบัณฑิตยสถาน	ความหมายการบูรณาการ ได้แก่ การรวมหน่วยที่แยก ๆ กันเข้าเป็นหน่วยเดียวกัน
เสรี พงศ์พิศ	ความหมายการบูรณาการ ได้แก่ กระบวนการที่อยากให้เกิดความสัมพันธ์แบบองค์รวมแบบองค์รวม
จุรีวัลย์ ภักดีวุฒิ	ความหมายการบูรณาการ ได้แก่ การผสมผสานทรัพยากรที่มีอยู่นำมาบริหารจัดการร่วมกันเพื่อให้เกิดการพัฒนา
พระธรรมโกศาจารย์(ประยูร ธมฺมจิตฺโต)	แนวคิดการบูรณาการ ได้แก่ การนำสิ่งที่แยกกันมารวมเข้าเป็นอันเดียวกันจนเกิดองค์รวม
เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์	แนวคิดการบูรณาการ ได้แก่ ชั้นที่ ๑ ถอดกรอบ ชั้นที่ ๒ ขยายกรอบ ชั้นที่ ๓ รวมกรอบ
ภาศกร พันธุ์รอด	แนวคิดการบูรณาการ ได้แก่ การนำศาสตร์หรือความรู้วิชาต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันนำมาเข้าด้วยกันหรือผสมผสานได้อย่างกลมกลืน
สิริพัชร์ เจษฎาภิโรจน์	แนวคิดการบูรณาการ ได้แก่ <ol style="list-style-type: none"> ๑. การบูรณาการเชิงเนื้อหาสาระ ๒. การบูรณาการเชิงวิธีการ ๓. การบูรณาการความรู้กับกระบวนการเรียนรู้ ๔. การบูรณาการความรู้ ความคิด กับคุณธรรม ๕. การบูรณาการความรู้กับการปฏิบัติ ๖. การบูรณาการความรู้ในโรงเรียนกับชีวิตจริง

๒.๒ หลักสารานุกรม ๖

การศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในครั้งนี้นั้นส่วนที่หนึ่งจะได้ อธิบายความหมายของหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองว่ามีความหมายเป็น อย่างไร เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเบื้องต้น

สารานุกรม ๖ คือ หมายถึง หลักธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ถือว่าเป็น หลักธรรม ที่เป็นพลังในการสร้างความสามัคคี เป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยแนวทางปฏิบัติของผู้ที่อยู่ร่วมกัน เป็นกลุ่ม ตั้งแต่ขนาดเล็ก เช่น ครอบครัวไปจนถึงระดับประเทศ หรือแม้กระทั่งในระดับโลกมีถือว่า เป็นธรรมที่เป็นพลังในการสร้างความสามัคคีและสามารถนำมาส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบ ประชาธิปไตยของประชาชนในจังหวัดเพชรบุรีอันประกอบไปด้วย อยู่ทั้งหมด ๖ ประการ^{๑๐} คือ

๑) เมตตาทายกรรม หมายถึง ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อ เพื่อน ร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่าง ๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒) เมตตาเวจีกรรม หมายถึง พุดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อ หน้า และลับหลัง

๓) เมตตาโมณกรรม หมายถึง คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดีคิดทำสิ่งที่เป็น ประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดีไม่มีอคติต่อกัน มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔) สาธารณโภคีหมายถึง รู้จักแบ่งปันผลประโยชน์ด้วยความยุติธรรม คือ แบ่งปันลาภผลที่ ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน ไม่เห็นแก่ ประโยชน์ส่วนตน

๕) สีลสามัญญตา หมายถึง ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษา ระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ เคารพสิทธิ เสรีภาพ ไม่ถืออภิสิทธิ์

^{๑๐} พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เล่ม ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๓๖๘.

๖) ทิฏฐิสามัญญตา หมายถึง ปรับความเห็นเข้ากันได้คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน คือ รู้จักแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง

โดยนัยแห่งสาราณียธรรม ๖ ประการข้างต้น จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงเน้นให้ผู้ที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ หรือทำงานร่วมกัน จะต้องมีความหวังดีต่อกัน ไม่ริษยา กัน ไม่ชิงดี ชิงเด่นต่อกันและกัน ไม่ว่าจะด้วยการกระทำหรือจะด้วยการพูด หรือแม้กระทั่งการคิดใน ๓ ประการแรก ส่วน ๓ ประการหลัง เป็นการวางเงื่อนไขหรือกติกาในการอยู่ร่วมกัน โดยกำหนดให้ผู้ที่อยู่ร่วมกันต้องรู้จักการแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และจะต้องมีความประพฤติอันดีงามเสมอภาคกัน และที่สำคัญที่สุดคือ จะต้องมีความคิดเห็นถูกต้อง และเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับผู้อื่น

หลักสาราณียธรรม ๖ นั้นเป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยแนวทางปฏิบัติของผู้ที่อยู่ร่วมกัน เป็นกลุ่มตั้งแต่ขนาดเล็ก เช่น ครอบครัวไปจนถึงระดับประเทศ หรือแม้กระทั่งในระดับโลก สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และสามารถนำมาใช้ประกอบการบริการจัดการในเรื่องต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นด้วยอาทิ เช่น การบริหารจัดการการทำงานขององค์กร การบริหารจัดการของภาครัฐและเอกชน^{๑๑} และยังพบว่า การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม ๖ นั้นสามารถนำมาใช้จัดการปัญหาความขัดแย้ง และทำให้เกิดความรักความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในองค์กร หรือในสังคมได้^{๑๒} หลักสาราณียธรรม ๖ ช่วยให้คนในองค์กรมีส่วนร่วมในการกำหนดกติกาในองค์กรร่วมกัน ความมีจิตคิดเมตตาต่อกันนำมา ซึ่งการแสดงออกด้วยความเคารพให้เกียรติ และเห็นอกเห็นใจกัน พร้อมทั้งจะแบ่งปันผลประโยชน์ด้วยความเป็นธรรม ซึ่งจะนำไปสู่องค์กรสังคมอันอุดมด้วยสันติสุข

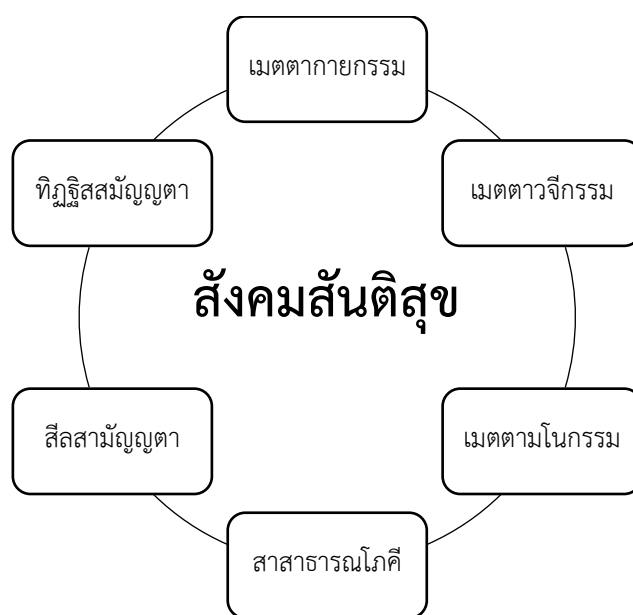
หลักสาราณียธรรม ๖ เป็นพุทธวิธีที่สามารถนำมาใช้ในการอยู่ร่วมกันให้เกิดความรัก ความสามัคคี ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน การนำหลักสาราณียธรรมมาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้าง

^{๑๑} พระพงษ์พัฒน์ ธีรปญโญ (คิดโสตา), “การบริหารงานตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๑๒} สมเกียรติ สำลีพันธ์, บรรจบ บรรณรุจิ และชั้นทอง วัฒนประดิษฐ์ “แนวทางการประยุกต์หลักสาราณียธรรมเพื่อการจัดการความขัดแย้งระหว่างการทำเรือแห่งประเทศไทยกับพนักงาน”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๕ ฉบับพิเศษ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙) : ๔๔๓-๔๕๖.

ความปรองดอง^{๑๓} ในการทำงานและลดปัญหาความขัดแย้งในองค์กร ทำให้องค์กรเกิดสันติสุขจะให้อภัยกัน แม้กระทั่งกลุ่มที่เป็นปัญหาของสังคม อย่างกลุ่มแรงงานข้ามชาติ แรงงานต่างด้าว กลุ่มชาติพันธุ์ เมื่อนำหลักธรรมสาราณียธรรม ๖ ไปปรับใช้ในการดำรงชีวิต ก็พบว่ากลุ่มคนที่เป็นปัญหาเหล่านี้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ลดปัญหา และสามารถอยู่ร่วมกับสังคมอย่างสันติสุขขึ้น ซึ่ง หลักธรรมสาราณียธรรม ๖ นี้เองที่สอนให้คนในสังคมสร้างความรักความผูกพันความมีเมตตากรุณา ความเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งคุณธรรมดังกล่าวถือเป็นหลักการพื้นฐานของการสร้างสันติวัฒนธรรม^{๑๔}

สรุปได้ว่า สาราณียธรรม ๖ เป็นหลักธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ถือว่าเป็นธรรมที่เป็นพลังในการสร้างความสามัคคี โดยหลักธรรมสาราณียธรรม ๖ นั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และกับทุกกลุ่มในสังคม ไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ ทำให้คนในสังคมสร้างความรักความผูกพันความมีเมตตากรุณา ความเอื้ออาทรต่อกัน และนำไปสู่สังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

แผนภาพที่ ๒.๑ องค์ประกอบของสังคมสันติสุขผ่านหลักธรรมสาราณียธรรม ๖^{๑๕}

^{๑๓} ญฐา แยมสรवल, “การประยุกต์หลักสาราณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติวิชาชีพพยาบาล โรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๙) : ๕๑-๕๘.

^{๑๔} บารมี หงส์วนิชย์กุล, “สันติวัฒนธรรมเชิงพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ (รัฐฉาน) ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข”, วารสารมหาจุฬาริชาการ, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๐) : ๒๔๘-๒๖๒.

^{๑๕} สังเคราะห์แผนภาพโดยผู้วิจัย.

ตารางที่ ๒.๒ แสดงการสังเคราะห์องค์ประกอบของหลักสาราณียธรรม ๖

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระพงษ์พัฒน์ ธีรปญโญ	<p>สาราณียธรรม ๖ คือ หมายถึง หลักธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความ ระลึกถึงกัน ถือว่าเป็นธรรมที่เป็นพลังในการสร้างความสามัคคี เป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยแนวทางปฏิบัติของผู้ที่อยู่ร่วมกันเป็น กลุ่ม ตั้งแต่ขนาดเล็ก เช่น ครอบครัวไปจนถึงระดับประเทศ หรือแม้กระทั่งในระดับโลกมี อยู่ทั้งหมด ๖ ประการ อัน ประกอบไปด้วย เมตตาทายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตา มโนกรรม สาธารณโภคิตา สีลสามัญญตา และทิวัญญีสามัญญตาหลักสาราณียธรรม ๖ นั้นเป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยแนวทางปฏิบัติของผู้ที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ตั้งแต่ขนาดเล็ก เช่น ครอบครัวไปจนถึงระดับประเทศ หรือระดับโลก สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และสามารถนำมาใช้ประกอบการบริการจัดการในเรื่องต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นด้วย เช่น การบริหารจัดการการทำงานขององค์กร การบริหารจัดการของภาครัฐและเอกชน</p>
สมเกียรติ สำลีพันธ์, บรรจบ บรรณรุจิ, ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และ ณฐา แยมสรวล	<p>การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม ๖ นั้นสามารถนำมาใช้จัดการปัญหาความขัดแย้ง และทำให้เกิดความรักความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในองค์กร หรือในสังคมได้ หลักสาราณียธรรม ๖ เป็น พุทธวิธีที่สามารถนำมาใช้ในการอยู่ร่วมกันให้เกิดความรัก ความสามัคคี ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน การนำหลักสาราณียธรรมมาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างความปรองดองในการทำงาน และลดปัญหา</p>

ตารางที่ ๒.๒ แสดงการสังเคราะห์องค์ประกอบของหลักสภาราณียธรรม ๖ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
บาร์มี หงส์วณิชย์กุล	ความขัดแย้งในองค์กร ทำให้องค์กรเกิดสันติสุขจะให้อภัยกัน กลุ่มที่เป็นปัญหาของสังคม อย่างกลุ่มแรงงานข้ามชาติ แรงงาน ต่างด้าว กลุ่มชาติพันธุ์ เมื่อนำหลักธรรมสภาราณียธรรม ๖ ไป ปรับใช้ในการดำรงชีวิต ก็พบว่ากลุ่มคนที่เป็นปัญหาเหล่านี้มี คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ลดปัญหา และสามารถอยู่ร่วมกับสังคม อย่างสันติสุขขึ้น ซึ่งหลักธรรมสภาราณียธรรม ๖ นี้เองที่สอนให้ คนในสังคม สร้างความรักความผูกพันความมีเมตตากรุณา ความเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งคุณธรรมดังกล่าวถือเป็นหลักการพื้นฐานของการสร้างสันติวัฒนธรรม

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ความเป็นพลเมือง (Citizenship) เป็นคำที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็น "พลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยด้วย" กล่าวคือ มีสมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบ เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพกติกา ในนานาประเทศ อาทิ ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศเยอรมนีจัดให้มีการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education) ขึ้นมา และประสบความสำเร็จในการสร้างพลเมือง จนเป็นตัวอย่างให้กับประเทศต่าง ๆ และปัจจุบัน การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองได้กลายเป็นปัจจัยความสำเร็จในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ความเป็นพลเมืองเป็นสภาวะของการเป็นพลเมืองของสังคมของประชาชนของชาติที่มีทฤษฎีเรื่องของสัญญาของสังคม ที่ให้สิทธิและความรับผิดชอบต่อประชาชน ความเป็นพลเมืองเป็นเรื่องของการมีสิทธิเสรีภาพ การมีส่วนร่วมทางการเมืองในชีวิตของชุมชน ในทางกฎหมายยังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องระหว่างปัจเจกชนกับรัฐอีกด้วย นอกจากนี้พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยถือว่าเป็นพลเมืองที่ต้องมีคุณสมบัติเฉพาะที่จะนำประเทศไปสู่สันติสุขด้วย

วิถีประชาธิปไตย ซึ่งรวมการมีอิสรภาพการพึ่งตัวเองได้ การมีสิทธิ การเคารพสิทธิ มีความรับผิดชอบ ต่อส่วนรวม เคารพกติกาบ้านเมือง ไม่ใช้ความรุนแรง มีจิตสาธารณะ เป็นต้น^{๑๖}

๒.๓.๑ ความหมายของพลเมืองในระบบประชาธิปไตย

สังคมไทยในอดีตนั้น เป็นสังคมที่มีวิถีชีวิตความผูกพันกันในระบบเครือญาติอย่างใกล้ชิดเป็นอย่างมาก มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย รักความสงบ อยู่ร่วมกันอย่างสามัคคี และรู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณและญาติผู้ใหญ่ มีศาสนา วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามเป็นหลักในการดำเนินชีวิต แต่ในปัจจุบันสิ่งเหล่านี้ได้ลดน้อยถอยลงไป คนไทยให้ความสำคัญกับวัตถุและความทันสมัยทางด้านเทคโนโลยี ที่ได้รับอิทธิพลจากภายนอกเพิ่มมากขึ้น ความเสื่อมทางด้านศีลธรรมจึงเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย และนับวันปัญหาดังกล่าวยิ่งมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น สิ่งหนึ่งที่จะช่วยทำให้สังคมไทยมีความสุขและเกิดสันติสุขดังเช่นในอดีตนั้น คือ คนไทยทุกคน ต้องปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีในระบบประชาธิปไตย โดยจะต้องยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา มีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต ปฏิบัติตนตามหลักของกฎหมายดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยการสร้างความเป็นพลเมืองที่ดีนั้น ไม่ได้เฉพาะแต่การทำให้ประชาชนรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ที่ตนเองมีเท่านั้น แต่จะต้องให้ความสำคัญในการสร้างให้พลเมืองเกิดความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อส่วนรวมมากกว่า การมุ่งแสวงหาประโยชน์ส่วนตนและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สามัคคี มีอิสระที่จะกระทำการใด ๆ ภายใต้ขอบเขตของกฎหมายโดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น การปกครองในระบบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้นั้น จำเป็นต้องสร้าง “พลเมืองที่ดี” ที่สามารถปกครองตนเองได้ ซึ่งทุกสังคมทุกประเทศมีจุดประสงค์เดียวกัน และหากสังคมไทยมีประชาชนที่เป็นพลเมืองที่ดีและเข้าใจในระบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ก็จะส่งผลให้ ประเทศพัฒนาก้าวหน้าและมีความมั่นคงอย่างยั่งยืนตลอดไป

ประชาชน หมายถึง คนทั่วไปของประเทศ เช่น เราเป็นประชาชนคนธรรมดา ไม่มีอภิสิทธิ์ใด ๆ ประชาชนทุกคนมีหน้าที่ต้องรู้กฎหมายใครจะปฏิเสธว่าไม่รู้ไม่ได้

^{๑๖} มงคลกิตติ์ โวหารเสาวภาคย์ และชลธิชา จิรภัคพงศ์, **ความเป็นพลเมือง**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://acd.mcu.ac.th/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=๑๖๔๘>, [๒๑ มีนาคม ๒๕๖๗].

ราษฎร หมายถึง คนในรัฐ คนธรรมดา หรือหมู่คนที่มิใช่ข้าราชการ ทหาร หรือตำรวจ มีความหมาย คล้ายกับ คำว่า ประชาชน แต่มีความหมายเป็นทางการน้อยกว่า คำว่า ประชาชน เช่น เราเป็นราษฎรธรรมดา แต่ถ้าผู้บริหารประเทศคดโกงฉ้อราษฎ์บังหลวงเราก็ต้องไปคัดค้าน คำว่า ราษฎร อาจหมายถึงคนทั่วไปของอำเภอหรือจังหวัดก็ได้ เช่น ที่จังหวัดนี้ราษฎรทำมาหากินทางเกษตรกรรม จังหวัดของเราจึงได้ชื่อว่า เป็นจังหวัดที่ราษฎรยากจนที่สุด

พลเมือง หมายถึง หมู่คนในสังคมที่เป็นของประเทศใดประเทศหนึ่ง เช่น ปัจจุบันนี้ประเทศไทย มีพลเมืองกว่า ๖๐ ล้านคน คำว่า พลเมือง แปลว่า กำลังของเมือง หมายถึง คนทั้งหมดซึ่งเป็นกำลังของประเทศ ทั้งในทางเศรษฐกิจ การทหาร และอำนาจต่อรองกับประเทศอื่น โดยความหมายของคำว่า พลเมือง จึงหมายถึง คนที่สนับสนุนเป็นกำลังอำนาจของผู้ปกครอง เป็นคนที่อยู่ในการควบคุมดูแลของผู้ปกครอง เช่น รัฐบาลมีหน้าที่ ในการบริหารประเทศเพื่อให้พลเมืองมีความอยู่ดีมีสุข^{๑๗}

กล่าวโดยสรุป คำว่า พลเมือง มีความแตกต่างจาก คำว่า ประชาชน และ ราษฎร ตรงที่ว่า พลเมือง จะแสดงออกถึงความกระตือรือร้นในการรักษาสิทธิต่าง ๆ ของตนเอง รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการแสดงออกซึ่งสิทธิ เสรีภาพ ในการแสดงความคิดเห็น ความเป็นพลเมือง (Citizen) มีความหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของสมาชิกทางสังคมที่มีต่อรัฐ ต่างจาก คำว่า ประชาชน ที่กลายเป็นผู้รับคำสั่งทำตามผู้อื่น ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญจึงอยู่ที่การเปลี่ยนให้ประชาชนคนธรรมดาได้กลายเป็นพลเมืองที่มีสิทธิกำหนดทิศทางของประเทศได้

คำว่า พลเมือง มาจากภาษาลาตินว่า cives (พลเมือง) ซึ่งเคยใช้ในยุคโบราณ สมัยกรีกและโรมัน ต่อมาในยุคสมัยกลางไม่ได้นำมาใช้ แต่อย่างไรก็ตาม คำว่า พลเมืองก็มีการนำกลับมาใช้อีกในช่วงของการปฏิวัติในประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสในปลายศตวรรษ ๑๘^{๑๘}

ความเป็นพลเมือง (Citizenship) มีความหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของสมาชิกทางสังคมที่มีต่อรัฐ และมีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยประชาธิปไตย

^{๑๗} ปริญา เทวานฤมิตรกุล, การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) : พัฒนาการเมืองไทยโดยสร้างประชาธิปไตย, เอกสารประกอบการบรรยายการประชุมคณะอนุกรรมการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของรัฐสภา และเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย, ครั้งที่ ๒, (๒๕๕๕).

^{๑๘} ถวิลวดี บุรีกุล, รัชวดี แสงมเหษณ์, ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย, สถาบันพระปกเกล้า, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://thaiciviceducation.org/wp-content/uploads> [๒๒ มีนาคม ๒๕๖๗].

จะประสบความสำเร็จได้ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยด้วย^{๑๙}

ความเป็นพลเมือง หมายถึง การที่บุคคลที่แสดงออกถึงความกระตือรือร้นในการรักษาสีทิวประโชชน์ของตนเอง และส่วนรวม แสดงความสนใจที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการแสดงออกซึ่งสิทธิ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น^{๒๐}

พลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยจะต้องเป็นผู้ที่มีสำนึกรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ มีจิตสาธารณะ มีวินัย มีเหตุผล ใช้สิทธิเสรีภาพอย่างเหมาะสม ไม่ละเมิดผู้อื่น รับผิดชอบต่อสังคม มีความกระตือรือร้นและให้ความสนใจต่อการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง^{๒๑}

คำว่า “พลเมือง” เป็นคำสำคัญที่ได้รับการบันทึกไว้ในยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย “ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง” ใน ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ทำให้เห็นว่าในสังคมไทยนั้น มีความชัดเจนมากขึ้นที่จะสร้างคนในทิศทางที่จะให้เป็น “พลเมือง” โดยคำว่า “พลเมือง” นั้น มีปรากฏอยู่ในทุกระบบการปกครองของแต่ละประเทศ แต่พลเมืองจะมีบทบาทหน้าที่และบุคลิกภาพอย่างไรนั้น จะขึ้นอยู่กับระบอบทางการเมืองของรัฐนั้น ๆ^{๒๒} ขณะที่พลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยนั้นมีลักษณะเป็นเจ้าของประเทศที่มีอิสรภาพในการเลือกวิถีชีวิต มีสิทธิ เสรีภาพอย่างเสมอภาคกัน โดยจะต้องคำนึงถึงส่วนรวม และการใช้อิสรภาพควบคู่ไปกับความรับผิดชอบต่อตนเองผู้อื่นและสังคม^{๒๓}

พลเมืองนั้นมีหลายระดับ ได้แก่ พลเมืองทั่ว ๆ ไป เรียกว่า ราชนิกุล หมายถึง ผู้ที่รับทราบว่ารัฐจะทำอะไรให้บ้าง และตนเองมีหน้าที่เคารพกฎหมายและเสียภาษี และพลเมืองที่มีส่วนร่วมมากขึ้น

^{๑๙} วรากรณ์ สามโกเศศ, “การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง”, มติชน, (๓ มีนาคม ๒๕๕๔).

^{๒๐} ศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมืองสถาบันพระปกเกล้า จังหวัดลำพูน, เอกสารประกอบเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความเป็นพลเมืองและการเมืองภาคพลเมือง สถาบันถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://kaewpanya.rmutl.ac.th/kservice/lpkpi/admin/courses/kpi๒.pdf> [๒๒ มีนาคม ๒๕๖๗].

^{๒๑} ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์, การสร้างสำนึกพลเมือง, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๘), หน้า ๓๖.

^{๒๒} ทิพย์พพร ต้นดีสุนทร, การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายการศึกษา, ๒๕๕๔), หน้า ๔-๕.

^{๒๓} ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๕๕), หน้า ๓๐.

ในกิจกรรมสาธารณะ เป็นผู้นำระดับชุมชน เข้าร่วมในองค์กรทางสังคมต่าง ๆ และร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่องที่เกี่ยวกับกิจการสาธารณะ^{๒๔}

ในสมัยโบราณนั้นประชาชนมีสถานะเป็นไพร่หรือทาสเกือบทั้งหมด การเมืองสมัยใหม่ได้ปลดปล่อย พวกไพร่หรือทาสให้กลายเป็นราษฎร ซึ่งหมายถึง ผู้ที่ต้องเสียภาษีให้กับรัฐและต้องปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมือง คำว่า “ประชาชน” จะสื่อถึงการเป็นเจ้าของประเทศและเจ้าของอำนาจอธิปไตยมากกว่าราษฎร ส่วนพลเมืองนั้นจะหมายถึง ประชาชนที่มีสิทธิหน้าที่อย่างพร้อมบูรณ์ เป็นบุคคลที่ปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง มีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับอำนาจทางการเมือง มีสิทธิไปเลือกตั้ง เสนอความคิดเห็นและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของทางการเมืองสามารถเรียกร้องกฎหมาย นโยบาย และกิจการของรัฐตามที่ตนเห็นพ้อง^{๒๕}

พฤติกรรมที่แสดงออกต่อกิจการสาธารณะว่าเป็นการกระทำที่มุ่งให้ชีวิตส่วนรวมดีขึ้น มีการแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ต่อสภาพส่วนรวมและการเมือง มีส่วนร่วมพัฒนาคุณภาพทางการเมืองและชีวิตสาธารณะซึ่งสามารถปฏิบัติได้ตั้งแต่การออกเสียงเลือกตั้ง การวิพากษ์วิจารณ์ การกำหนดนโยบายหรือกฎหมาย การเคลื่อนไหวทางการเมือง การยื่นหยัดทางการเมืองในประเด็นต่าง ๆ หรือการแสดงพลังในการผลักดันทิศทางการเมือง^{๒๖}

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง สมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพในการดำเนินวิถีชีวิต รู้จักเคารพสิทธิ ใช้เสรีภาพควบคู่ไปกับความรับผิดชอบ ไม่ละเมิดต่อผู้อื่น รับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสาธารณะ และกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมต่อกิจการสาธารณะที่มุ่งเน้นพัฒนาสังคมส่วนรวมให้ดีขึ้น คำว่า “พลเมืองคือการแสดงออกถึงความกระตือรือร้นในการรักษาสิทธิต่าง ๆ ของตนรวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการแสดงออกซึ่งสิทธิ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

^{๒๔} วิชัย ต้นศิริ, การพัฒนาการเมืองที่ยั่งยืน (Political Development for Sustainability), (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พีเพรส จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๒๙-๓๐.

^{๒๕} เอนก เหล่าธรรมทัศน์, การเมืองภาคพลเมือง, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐-๑๑.

^{๒๖} ศรีณยู หมั่นทรัพย์, “การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง : ฐานรากของการเมืองภาคพลเมือง”, วารสารสถาบันพระปกเกล้า, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๑) : ๑๐๑-๑๑๕.

ตารางที่ ๒.๓ แสดงการสังเคราะห์ความหมายของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
มงคลกิตติ์ โวหารเสาวภาคย์ และ ชลธิชา จิรภัคพงศ์	ความเป็นพลเมือง (Citizenship) เป็นคำที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็น "พลเมือง" ตามระบอบประชาธิปไตยด้วย" กล่าวคือ มีสมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบ เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพกติกา
ปริญญา เทวานฤมิตรกุล	พลเมือง มีความแตกต่างจาก คำว่า ประชาชน และ ราษฎร ตรงที่ว่าพลเมือง จะแสดงออกถึงความกระตือรือร้นในการรักษาสิทธิต่าง ๆ ของตนเอง รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการแสดงออกซึ่งสิทธิ เสรีภาพ ในการแสดงความคิดเห็น ความเป็นพลเมือง (Citizen) มีความหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบของสมาชิกทางสังคมที่มีต่อรัฐ ต่างจาก คำว่า ประชาชน ที่กลายเป็นผู้รับคำสั่งทำตามผู้อื่น ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญจึงอยู่ที่การเปลี่ยนให้ประชาชนคนธรรมดาได้กลายเป็นพลเมืองที่มีสิทธิกำหนดทิศทางของประเทศได้พลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยนั้นมีลักษณะเป็นเจ้าของประเทศที่มีอิสรภาพในการเลือกวิถีชีวิต มีสิทธิ เสรีภาพอย่างเสมอภาคกัน โดยจะต้องคำนึงถึงส่วนรวม และการใช้อิสรภาพควบคู่ไปกับความรับผิดชอบต่อตนเองผู้อื่นและสังคม
ถวิลวดี บุรีกุล, รัชวดี แสงมเหษณ์	คำว่า พลเมือง มาจากภาษาลาตินว่า cives (พลเมือง) ซึ่งเคยใช้ในยุคโบราณ สมัยกรีกและโรมัน ต่อมาในยุคสมัยกลางไม่ได้นำมาใช้ แต่อย่างไรก็ตาม คำว่า พลเมืองก็มีการนำกลับมาใช้อีกในช่วงของการปฏิวัติในประเทศอังกฤษ

ตารางที่ ๒.๓ แสดงการสังเคราะห์ความหมายของพลเมืองในระบบประชาธิปไตย (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า จังหวัดลำพูน	สหรัฐอเมริกา และฝรั่งเศสในปลายศตวรรษ ความเป็นพลเมือง หมายถึง การที่บุคคลที่แสดงออกถึง ความกระตือรือร้นในการรักษาสิทธิ ประโยชน์ของตนเอง และส่วนรวม แสดงความสนใจที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการแสดงออกซึ่งสิทธิ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น
ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์	พลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยจะต้องเป็นผู้ที่มีสำนึก รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ มีจิตสาธารณะ มีวินัยมีเหตุผล ใช้สิทธิ เสรีภาพอย่างเหมาะสม ไม่ละเมิดผู้อื่น รับผิดชอบต่อสังคม มีความกระตือรือร้นและให้ความสนใจต่อการเข้ามามีส่วน ร่วมทางการเมือง
ทิพย์พาพร ตันติสุนทร	“พลเมือง” นั้น มีปรากฏอยู่ในทุกระบบการปกครองของ แต่ละประเทศ แต่พลเมืองจะมีบทบาทหน้าที่ และ บุคลิกภาพอย่างไรนั้น จะขึ้นอยู่กับระบบทางการเมืองของ รัฐนั้น ๆ
วิชัย ตันศิริ	พลเมืองนั้นมีหลายระดับ ได้แก่ พลเมืองทั่ว ๆ ไป เรียกว่า ราษฎร หมายถึง ผู้ที่รับทราบว่ารรัฐจะทำอะไรให้บ้าง และ ตนเองมีหน้าที่เคารพกฎหมายและเสียภาษี และพลเมืองที่มี ส่วนร่วมมากขึ้นในกิจกรรมสาธารณะ เป็นผู้นำระดับชุมชน เข้าร่วมในองค์กรทางสังคมต่าง ๆ และร่วมแสดงความคิด เห็นในเรื่องที่เกี่ยวกับกิจการสาธารณะ
เอนก เหล่าธรรมทัศน์	พลเมืองนั้นจะหมายถึง ประชาชนที่มีสิทธิหน้าที่อย่างพร้อม บูรณ์ เป็นบุคคลที่ปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง มีบทบาทที่ เกี่ยวข้องกับอำนาจทางการเมือง มีสิทธิไปเลือกตั้ง เสนอ ความคิดเห็นและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของทางการเมือง สามารถเรียกร้องกฎหมาย นโยบายและกิจการของรัฐตาม

ตารางที่ ๒.๓ แสดงการสังเคราะห์ความหมายของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ศรีณยู หมั่นทรัพย์	ที่ตนเห็นพ้อง พลเมืองมีพฤติกรรมที่แสดงออกต่อกิจการสาธารณะว่าเป็นการกระทำที่มุ่งให้ชีวิตส่วนรวมดีขึ้น มีการแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ต่อสภาพส่วนรวมและการเมือง มีส่วนร่วมพัฒนาคุณภาพทางการเมืองและชีวิตสาธารณะซึ่งสามารถปฏิบัติได้ตั้งแต่การออกเสียงเลือกตั้ง การวิพากษ์วิจารณ์ การกำหนดนโยบายหรือกฎหมาย การเคลื่อนไหวทางการเมือง การยื่นหยัดทางการเมืองในประเด็นต่าง ๆ หรือการแสดงพลังในการผลักดันทิศทางการเมือง

๒.๓.๒ ความสำคัญของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ความเป็นพลเมือง (Citizenship) เป็นคำที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในระบอบประชาธิปไตยจะสำเร็จได้ ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็น “พลเมือง” ตามระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ มีสมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบ เคารพกติกา เคารพความแตกต่าง และเคารพสิทธิผู้อื่น ในนานาประเทศ อาทิ ประเทศเยอรมนี และประเทศสหรัฐอเมริกาจัดให้มี การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง และประสบความสำเร็จในการสร้างพลเมือง จนเป็นตัวอย่างให้กับประเทศต่างๆ และในปัจจุบันการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองเป็นปัจจัยความสำเร็จในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศต่างๆ ทั่วโลก^{๒๗}

การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ และจะสำเร็จได้นั้นจะต้องสร้างความเป็นพลเมืองให้ประชาชนสามารถปกครองตนเองได้ ทำให้ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงมีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นบุคคลที่สามารถแสดงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคม และดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูล

^{๒๗} ถวิลวดี บุรีกุล, รัชวดี แสงมเหษณ์, *ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย*, สถาบันพระปกเกล้า, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://thaiciviceducation.org/wp-content/uploads>, [๒๓ มีนาคม ๒๕๖๗].

กัน ก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เป็นสังคมประชาธิปไตย ในการสร้างพลเมืองให้มีความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้น มีหลักพื้นฐานอยู่ ๓ ประการ คือ ๑) เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ทุกคนเกิดมามีคุณค่าเท่ากัน ๒) เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรมและ ๓) รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

ดังนั้น หากประชาชนได้เข้าใจในหลักพื้นฐานความเป็นพลเมือง ทั้ง ๓ หลักการที่กล่าวข้างต้นอย่างถูกต้องแล้ว และสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลได้ก็จะทำให้สังคมไทยพัฒนาเป็นสังคมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

๒.๓.๓ คุณลักษณะสำคัญของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

หลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย สะท้อนให้เห็นคุณสมบัติและหน้าที่ของสมาชิกในสังคมที่สำคัญ ได้เป็นอย่างดีว่า พลเมืองคือคนที่จะต้องเป็นผู้เล่นไม่ใช่นินดู และเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยอย่างแท้จริงเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม พลเมืองที่ดีจึงต้องรู้จักสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในการมีส่วนร่วมของการปกครองภายใต้กรอบของรัฐธรรมนูญ หลักแห่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการเคารพสิทธิของผู้อื่นตลอดจนความรับผิดชอบต่อความคิดเห็นของตน ผู้อื่น และความเป็นไปของเพื่อนร่วมชาติอันเนื่องมาจากการกระทำของตน พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงมีบทบาททั้งการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ไม่ได้เป็นเพียงผู้ตามหน้าที่หรือตามคำสั่งหรือตามนโยบายของรัฐเท่านั้น แต่สามารถริเริ่มเสนอนโยบายต่างๆ แสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศได้ด้วยเหตุนี้พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย จึงควรตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองและผู้อื่น ไม่ปล่อยให้การบริหารประเทศชาติหรือการกำหนดนโยบายต่างๆ เป็นหน้าที่ของนักการเมือง ผู้นำหรือรัฐบาลเท่านั้น

ความสำคัญของคุณลักษณะพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

องค์ประกอบสำคัญของสังคมประชาธิปไตย คือ พลเมืองที่มีคุณสมบัติตามวิถีประชาธิปไตย ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญในการนำพาประเทศชาติไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย โดยนักวิชาการและนักการศึกษาได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความสำคัญของพลเมืองที่มีคุณภาพตามวิถีประชาธิปไตย ดังนี้

ผลดีของการที่สมาชิกในสังคมรู้จักการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยไว้ดังนี้^{๒๘}

^{๒๘} สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, **หลักธรรมาภิบาลของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร** ๘๐ ผู้แทนราษฎร, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๕), หน้า ๒๒-๒๓.

๑. ทำให้สังคมและประเทศชาติพัฒนาไปได้อย่างมั่นคง เนื่องมาจากการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลของคนในสังคม และการเปิดโอกาสให้คนที่มีความรู้ความสามารถได้ร่วมกันทำงานซึ่งจะส่งผลทำให้งานนั้นมีประสิทธิภาพ

๒. ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ เนื่องมาจากความผูกพันที่เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจในการทำกิจกรรมจนสำเร็จผล

๓. ทำให้สังคมมีความสงบและเป็นระเบียบเรียบร้อย เพราะสมาชิกในสังคมรู้จักปฏิบัติตนตามกฎระเบียบ และกติกาของสังคม

๔. สังคมมีความเป็นธรรม เนื่องมาจากทุกคนรู้จักใช้สิทธิ ปฏิบัติหน้าที่ คำนึงถึงหลักเสรีภาพ และความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย จึงปฏิบัติต่อกันในสังคมอย่างเป็นธรรม

๕. สมาชิกในสังคมปฏิบัติต่อกันด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีน้ำใจต่อกันบนหลักศีลธรรมอันเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติตนตามวิถีประชาธิปไตย

ความสำคัญของสังคมที่ประกอบด้วยพลเมืองที่มีคุณลักษณะของพลเมือง ตามวิถีประชาธิปไตย มีดังนี้^{๒๙}

๑. สังคมมีความเป็นระเบียบและสงบเรียบร้อย
๒. มีความรักและสามัคคีในหมู่คณะ
๓. มีความเท่าเทียมและเกิดความเป็นธรรมในสังคม
๔. สังคมและประเทศชาติมีการพัฒนาได้อย่างมั่นคง
๕. สมาชิกทุกคนได้รับสิทธิ บทบาทหน้าที่ และมีเสรีภาพตามกฎหมาย
๖. สมาชิกในสังคมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีน้ำใจต่อกัน
๗. สมาชิกมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประชาธิปไตย ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาประเทศและนำไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย

จากการศึกษาความสำคัญของคุณลักษณะพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย สรุปได้ว่า หากสังคมใดมีสมาชิกที่มีความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยย่อมจะส่งผลทำให้สังคมนั้นมีความมั่นคง ผู้คนในสังคมสามารถอาศัยอยู่ร่วมกันด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีน้ำใจต่อกัน มีการปฏิบัติหน้าที่ของตนตามบทบาทและสถานภาพทางสังคม รู้จักการคำนึงถึงการใช้

^{๒๙} คณะกรรมการการเลือกตั้ง, **คุณลักษณะของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, ๒๕๕๘), หน้า ๑๔.

สิทธิ เสรีภาพ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย นำไปสู่สังคมที่มีความเป็นธรรม ซึ่งจะก่อให้เกิดสังคมที่มีความเป็นประชาธิปไตยได้อย่างแท้จริง

ตารางที่ ๒.๔ แสดงการสังเคราะห์ความสำคัญของคุณลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ถวิลวดี บุรีกุล, รัชวดี แสงมเหษณ์	ความเป็นพลเมือง (Citizenship) เป็นคำที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในระบอบประชาธิปไตยจะสำเร็จได้ ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็น“พลเมือง”ตามระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ มีสมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพ โดยมีความรับผิดชอบ เคารพกติกา เคารพความแตกต่าง และเคารพสิทธิผู้อื่น
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร	<p>พลเมืองที่มีคุณสมบัติตามวิถีประชาธิปไตย ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญในการนำพาประเทศชาติไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย พลเมืองที่มีคุณภาพตามวิถีประชาธิปไตยมีความสำคัญ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ทำให้สังคมและประเทศชาติพัฒนาไปได้อย่างมั่นคง ๒. ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ เนื่องมาจากความผูกพันที่เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจในการทำกิจกรรมจนสำเร็จผล ๓. ทำให้สังคมมีความสงบและเป็นระเบียบเรียบร้อย เพราะสมาชิกในสังคมรู้จักปฏิบัติตนตามกฎระเบียบ และกติกาของสังคม ๔. สังคมมีความเป็นธรรม เนื่องมาจากทุกคนรู้จักใช้สิทธิปฏิบัติหน้าที่ คำนึงถึงหลักเสรีภาพและความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย จึงปฏิบัติต่อกันในสังคมอย่างเป็นธรรม ๕. สมาชิกในสังคมปฏิบัติต่อกันด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีน้ำใจต่อกันบนหลักศีลธรรมอันเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติตนตามวิถีประชาธิปไตย

ตารางที่ ๒.๔ แสดงการสังเคราะห์ความสำคัญของคุณลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
คณะกรรมการการเลือกตั้ง	<ol style="list-style-type: none"> ๑. สังคมมีความเป็นระเบียบและสงบเรียบร้อย ๒. มีความรักและสามัคคีในหมู่คณะ ๓. มีความเท่าเทียมและเกิดความเป็นธรรมในสังคม ๔. สังคมและประเทศชาติมีการพัฒนาได้อย่างมั่นคง ๕. สมาชิกทุกคนได้รับสิทธิ บทบาทหน้าที่ และมีเสรีภาพตามกฎหมาย ๖. สมาชิกในสังคมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจต่อกัน ๗. สมาชิกมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประชาธิปไตย ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาประเทศและนำไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย

๒.๓.๔ ลักษณะของพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

การเป็นพลเมืองจะมีลักษณะอย่างไรนั้น สังคมจะเป็นผู้กำหนดลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อที่จะได้พลเมืองที่ดี คุณสมบัติของสมาชิกในสังคมนั้นจะต้องมีคุณสมบัติพื้นฐานคือ คุณสมบัติทั่วไปของการเป็น พลเมืองดี เช่น ชยัน อุดทน ซื่อสัตย์ ประหยัด รับผิดชอบ มีเหตุผล โอบอ้อมอารี มีเมตตา เห็นความสำคัญ ของประโยชน์ส่วนรวมและมีคุณสมบัติเฉพาะ คือ คุณสมบัติเฉพาะอย่างที่สังคมต้องการให้บุคคลพึงปฏิบัติ เช่น ต้องการบุคคลที่มีคุณธรรม จริยธรรม ต้องการให้คนในสังคมไทยหันมาสนใจพัฒนางานวิจัยในด้าน เกษตรกรรมให้มากขึ้นเพราะเป็นอาชีพหลักของสังคมไทย การปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นการปกครอง ที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุด แต่การปกครองระบอบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องสร้างพลเมืองให้สามารถปกครองตนเองได้ ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น ปริญญา เทวานฤมิตรกุล ได้อธิบายว่าพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ประกอบด้วยลักษณะ ๖ ประการ^{๓๐} คือ

^{๓๐} สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐.

๑. เคารพความแตกต่าง เมื่อประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ ประชาชนจึงมีเสรีภาพในประเทศของตนเอง ระบอบประชาธิปไตยจึงให้เสรีภาพและยอมรับความหลากหลายของประชาชน ประชาชนจึงแตกต่างกันได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาชีพ วิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนา หรือความคิดเห็นทางการเมือง ดังนั้น เพื่อมิให้ความแตกต่าง นำมาซึ่งความแตกแยกของคนในสังคม พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องยอมรับและเคารพความแตกต่าง ซึ่งกันและกันเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ถึงแม้จะแตกต่างกัน และจะต้องไม่มีการใช้ความรุนแรงต่อ ผู้ที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากตนเอง ถึงแม้จะไม่เห็นด้วยแต่จะต้องยอมรับว่าคนอื่นมีสิทธิที่จะแตกต่าง หรือมีความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากเราได้ และต้องยอมรับโดยไม่จำเป็นต้องเข้าใจว่าทำไมเขาถึงเชื่อ หรือเห็นแตกต่างไปจากเรา พลเมืองจึงคุยเรื่องการเมืองกันในบ้านได้ถึงแม้จะเลือกพรรคการเมืองคนละพรรค หรือมีความคิดเห็นทางการเมืองคนละข้างกัน

๒. รับผิดชอบตนเองและพึ่งพาตนเองได้ ระบอบประชาธิปไตยคือ ระบอบการปกครองที่ประชาชน เป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ประชาชนในประเทศจึงมีฐานะเป็นเจ้าของประเทศ เมื่อประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ ประชาชนจึงเป็นเจ้าของชีวิต และมีสิทธิเสรีภาพในประเทศของตนเอง ทำนองเดียวกับเจ้าของบ้าน มีสิทธิเสรีภาพในบ้านของตนเอง ระบอบประชาธิปไตยจึงทำให้เกิดหลักสิทธิเสรีภาพ และทำให้ประชาชนมีอิสรภาพ คือเป็นเจ้าของชีวิตตนเอง พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นเป็นอิสระชน ที่พึ่งพาตนเอง และสามารถรับผิดชอบตนเองได้ โดยไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจ หรือภายใต้ระบบอุปถัมภ์ของผู้หนึ่งผู้ใด เด็กจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่และเป็นพลเมืองหรือสมาชิกคนหนึ่งของสังคมได้อย่างแท้จริง เมื่อสามารถรับผิดชอบตนเองได้

๓. เคารพหลักความเสมอภาค ประชาธิปไตย คือ ระบอบการปกครองที่อำนาจสูงสุดในประเทศ เป็นของประชาชน ดังนั้น ในระบอบประชาธิปไตยไม่ว่าประชาชนจะแตกต่างกันอย่างไร ไม่ว่าจะร่ำรวยหรือยากจน จะจบปริญญาเอกหรือจบ ป.๔ จะมีอาชีพอะไร จะเป็นเจ้านายหรือเป็นลูกน้อง ทุกคนล้วนแต่เท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นเจ้าของประเทศ พลเมืองในสังคมจึงต้องเคารพสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และจะต้องเห็นคนเท่าเทียมกัน คือ เห็นคนในแนวระนาบเดียวกัน (horizontal) เห็นตนเองเท่าเทียมกับคนอื่น และเห็นคนอื่นเท่าเทียมกับตนเอง ไม่ว่าจะยากดีมีจนทุกคนล้วนมีศักดิ์ศรีของความเป็นเจ้าของประเทศอย่างเสมอกัน ถึงแม้จะมีการพึ่งพาอาศัย แต่จะเป็นไปอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งจะแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากสังคมแบบอำนาจนิยมในระบอบเผด็จการ หรือสังคมระบบอุปถัมภ์ ซึ่งโครงสร้างสังคมจะเป็นแนวตั้ง (vertical) ที่ประชาชนไม่เสมอภาค หรือไม่เท่าเทียม

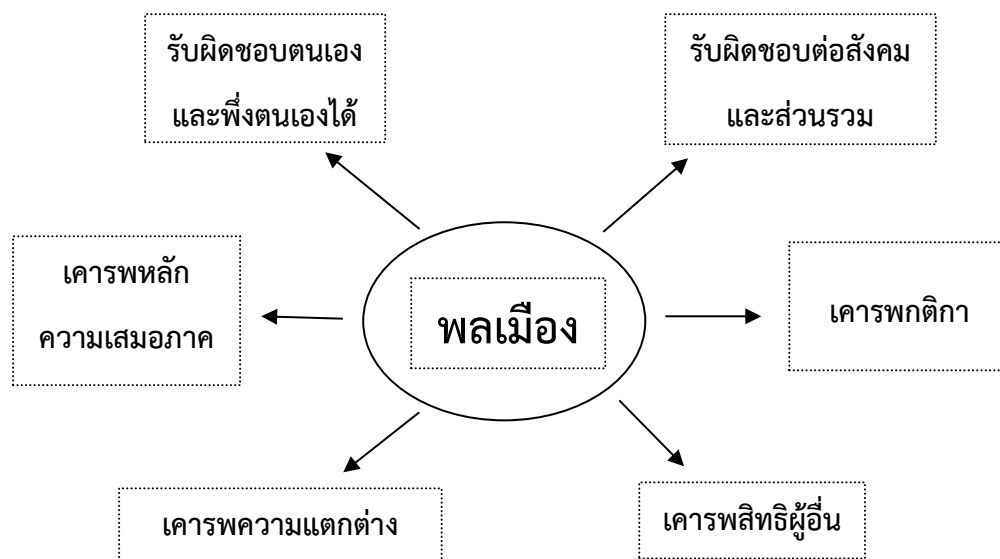
กัน ไม่ใช่อิสระชนและมองเห็นคนเป็นแนวตั้ง มีคนที่อยู่สูงกว่าและมีคนที่อยู่ต่ำกว่า โดยจะยอมคนที่อยู่สูงกว่า แต่จะเหยียดคนที่อยู่ต่ำกว่า ซึ่งมีใช้ลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

๔. เคารพกติกา ประชาธิปไตยจะต้องใช้กติกาหรือกฎหมายในการปกครองไม่ใช่อำเภอใจหรือใช้กำลัง ซึ่งทุกคนต้องเสมอภาคกันภายใต้กติกาที่นั้น แต่ถึงแม้สังคมจะมีกฎหมายหรือกฎกติกา แต่หากว่าประชาชนไม่เคารพ หรือไม่ปฏิบัติตามก็ไม่มีประโยชน์ ระบอบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ต่อเมื่อมีพลเมืองที่เคารพกฎกติกา และยอมรับผลของการละเมิดกฎกติกา พลเมืองจึงต้องเคารพกฎกติกาถ้ามีปัญหาหรือมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ก็จะต้องใช้วิถีทางประชาธิปไตยและใช้กติกาในการแก้ไข ไม่เล่นนอกกฎกติกาและไม่ใช้กำลังหรือความรุนแรง ในการแก้ไขปัญหา

๕. รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม ประชาธิปไตยมิใช่ระบอบการปกครองตามอำเภอใจหรือใครอยากจะทำอะไรก็ทำโดยไม่คำนึงถึงส่วนรวม ดังนั้น นอกจากจะต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นและรับผิดชอบต่อผู้อื่นแล้ว พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยยังจะต้องใช้สิทธิเสรีภาพของตนเองโดยรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมโดยเหตุที่สังคมหรือประเทศชาติมิได้ดีขึ้นหรือแย่ลงโดยตัวเอง หากสังคมจะดีขึ้นได้ก็ด้วยการกระทำของคน ในสังคม และที่สังคมแย่ลงไปก็เป็นเพราะการกระทำของคนในสังคมเช่นกัน พลเมืองจึงต้องตระหนักว่า ตนเองเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมและรับผิดชอบต่อการกระทำของตน พลเมืองจึงไม่ใช่คนที่ใช้สิทธิเสรีภาพ ตามอำเภอใจแล้วทำให้สังคมเสื่อมลง หรือเลวร้ายลงไป หากเป็นผู้ที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยต้องตระหนักอยู่เสมอว่า การกระทำใด ๆ ของตนเองย่อมมีผลต่อสังคมส่วนรวม พลเมืองจึงต้องรับผิดชอบต่อสังคมและมองตนเองเชื่อมโยงกับสังคม เห็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่ตนเองหรือร่วมกันแก้ไขปัญหาด้วยการไม่ก่อให้เกิดปัญหาและลงมือทำด้วยตนเอง ไม่ใช่เอาแต่เรียกร้องคนอื่นหรือเรียกร้องแต่รัฐบาลให้แก้ปัญหาแล้วตนเองก็ก่อให้เกิดปัญหานั้นต่อไป

๖. เคารพสิทธิผู้อื่น ในระบอบประชาธิปไตยทุกคนเป็นเจ้าของประเทศ ทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพ แต่ถ้าทุกคนใช้สิทธิโดยคำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนเอง หรือเอาแต่ความคิดของตนเองเป็นที่ตั้งโดยไม่คำนึงถึง สิทธิผู้อื่น หรือไม่สนใจว่าจะเกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นยอมจะทำให้เกิดการใช้สิทธิที่กระทบกระทั่งกัน จนไม่อาจจะอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกได้ ประชาธิปไตยก็จะกลายเป็นอนาธิปไตย เพราะทุกคนเอาแต่สิทธิของตนเองเป็นใหญ่ สุดท้ายประเทศชาติย่อมจะไปไม่รอด สิทธิในระบอบประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องมีขอบเขต คือ มีสิทธิและใช้สิทธิได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น พลเมือง

ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และจะต้องไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนเองไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น

แผนภาพที่ ๒.๒ ลักษณะของพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย^{๓๑}

ลักษณะพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย^{๓๒}

ลักษณะของพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ

นักวิชาการและนักการศึกษาหลายท่านได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ดังนี้

ลักษณะพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม (Self-Responsibility and Social Responsibility) เป็นการรับรู้และยอมรับผลจากการกระทำของแต่ละคน รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ยอมรับความแตกต่างและความหลากหลายของบุคคลและวัฒนธรรม มีความสามารถในการยอมรับความคิดเห็นและประสบการณ์ที่แตกต่างและแปลกใหม่ เข้าใจความสำคัญของการเป็นอาสาสมัครและการมีส่วนร่วมในสังคมและกิจกรรมของชุมชน ตระหนักในประเด็นของชุมชนและโลก ตลอดจนพัฒนาความสามารถในการเป็นผู้นำการติดต่อสื่อสาร การร่วมมือและทักษะสังคม^{๓๓}

^{๓๑} สังเคราะห์แผนภาพโดยผู้วิจัย.

^{๓๒} วัชร ไชยสาร, “จิตสาธารณะ” และ “สำนึกพลเมือง” ปฐมบทแห่งการเมืองภาคพลเมือง, รัฐสภาสาร, ปีที่ ๖๐ ฉบับที่ ๘ (สิงหาคม, ๒๕๕๕) : ๙-๒๖.

^{๓๓} Karen L, Hinton, *Self-Responsibility and Social Responsibility*, 2010.

คุณลักษณะของพลเมืองที่มีความรับผิดชอบและมีส่วนร่วมในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการบังคับใช้กฎหมายให้เกิดผลในทางปฏิบัติด้านสิทธิมนุษยชนและความยุติธรรมในสังคม รู้จักรวบรวมข้อมูลตัดสินใจอย่างมีเหตุผลทั้งในเรื่องชุมชนและสาธารณะ รู้จักสำรวจ ค่านิยม ความเชื่อ และความเห็นของตนเองและผู้อื่น อีกทั้งเคารพในความเชื่อและค่านิยมของผู้อื่น มีส่วนร่วมในชุมชนและกิจกรรมอาสาสมัครในฐานะสมาชิกหรือผู้นำที่มีประสิทธิภาพ สามารถดำเนินชีวิตด้วยความห่วงใยต่อสิ่งแวดล้อม ปฏิบัติตนเป็นผู้ลงคะแนนเสียงที่มีความรับผิดชอบ หลีกเลี่ยงการเกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองที่ไม่เชื่อสัตย์ช่วยแก้ไขปัญหาหรือความขัดแย้งโดยสันติวิธีและมีความรับผิดชอบต่อและปฏิบัติตนกับบุคคลอื่นด้วยความยุติธรรม^{๓๔}

จากการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะของพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ สรุปได้ว่า พลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อจะปฏิบัติตนตามตามสิทธิและหน้าที่ของตนโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ประพฤติตนเข้าร่วมส่วนในประโยชน์อันสำคัญของชุมชน คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ดำรงไว้ซึ่งแนวทางปฏิบัติที่มีความยุติธรรม และร่วมขจัดปัญหาสังคมอย่างสันติวิธี

ตารางที่ ๒.๕ แสดงการสังเคราะห์คุณลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ปริญญา เทวานฤมิตรกุล	พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ประกอบด้วยลักษณะ ๖ ประการ คือ ๑. เคารพความแตกต่าง ยอมรับความหลากหลายของประชาชน ประชาชนจึงแตกต่างกันได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาชีพ วิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนา หรือความคิดเห็นทางการเมือง ๒. รับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งพาตนเองได้ คือเป็นเจ้าของชีวิตตนเอง พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นเป็นอิสระชนที่พึ่งพาตนเอง และสามารถรับผิดชอบต่อตนเองได้โดยไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจ หรือภายใต้ระบบอุปถัมภ์

^{๓๔} ชัยอนันต์ สมุทวณิช, คู่มือการเรียนการสอนพลเมือง-พลโลก : การบูรณาการเรียนรู้อจากประสบการณ์จริง ตามแนวทางรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : ศุภสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕.

ตารางที่ ๒.๕ แสดงการสังเคราะห์คุณลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Karen L, Hinton	<p>๓. เคารพหลักความเสมอภาค ทุกคนล้วนแต่เท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นเจ้าของประเทศ พลเมืองในสังคมจึงต้องเคารพสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคและจะต้องเห็นคนเท่าเทียมกัน</p> <p>๔. เคารพกติกา ประชาธิปไตยจะต้องใช้กติกาหรือกฎหมายในการปกครองไม่ใช่อำเภอใจหรือใช้กำลัง ซึ่งทุกคนต้องเสมอภาคกันภายใต้กติกานั้น พลเมืองจึงต้องเคารพกฎกติกา ถ้ามีปัญหาหรือมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ก็จะต้องใช้วิถีทางประชาธิปไตยและใช้กติกาในการแก้ไข ไม่เล่นนอกกฎกติกา และไม่ใช้กำลังหรือความรุนแรง ในการแก้ไขปัญหา</p> <p>๕. รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม จะต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นและรับผิดชอบต่อผู้อื่นแล้ว พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยยังจะต้องใช้สิทธิเสรีภาพของตนเอง โดยรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม พลเมืองจึงต้องตระหนักว่าตนเองเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมและรับผิดชอบต่อภาระกระทำของตน</p> <p>๖. เคารพสิทธิผู้อื่น มีสิทธิและใช้สิทธิได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และจะต้องไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนเองไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น</p> <p>ลักษณะพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม (Self-Responsibility and Social Responsibility) เป็นการรับรู้และยอมรับผลจากการกระทำของแต่ละคน รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ยอมรับความแตกต่างและความหลากหลายของบุคคลและวัฒนธรรม เข้าใจความสำคัญของ</p>

ตารางที่ ๒.๕ แสดงการสังเคราะห์คุณลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ชัยอนันต์ สมุทวณิช	<p>การเป็นอาสาสมัคร และการมีส่วนร่วมในสังคมและกิจกรรมของชุมชน</p> <p>คุณลักษณะของพลเมืองที่มีความรับผิดชอบและมีส่วนร่วมในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการบังคับใช้กฎหมายให้เกิดผลในทางปฏิบัติด้านสิทธิมนุษยชน และความยุติธรรมในสังคม รู้จักรวบรวมข้อมูลตัดสินใจอย่างมีเหตุผลทั้งในเรื่องชุมชนและสาธารณะ รู้จักสำรวจค่านิยม ความเชื่อ และความเห็นของตนเองและผู้อื่น มีส่วนร่วมในชุมชนและกิจกรรมอาสาสมัครในฐานะสมาชิกหรือผู้นำที่มีประสิทธิภาพ และมีความรับผิดชอบและปฏิบัติตนกับบุคคลอื่นด้วยความยุติธรรม</p>

ความสำคัญของการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ตามวิถีประชาธิปไตย

หากสมาชิกในสังคมประชาธิปไตยรู้จักปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย ย่อมเกิดผลดี ต่อสังคมและประเทศชาติ ดังนี้^{๓๕}

๑. สังคมเกิดความเป็นระเบียบสงบเรียบร้อย เพราะทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ กติกาของสังคม ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่ทุกคนยอมรับร่วมกัน

๒. ทำให้สังคมและประเทศชาติมีการพัฒนาไปอย่างมั่นคงเพราะการที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลาย และมีเหตุผลในงานหรือโครงการต่าง ๆ ทั้งในระดับชุมชนจนถึงระดับประเทศตลอดจนเปิดโอกาสให้คนที่มีความรู้ความสามารถได้ร่วมกันทำงาน ย่อมส่งผลให้การทำงานและผลงานนั้น มีประสิทธิภาพ

^{๓๕} คณะกรรมการวิสามัญบัณฑิตกิตติมศักดิ์และตรวจรายงานการประชุมสภาว่างรัฐธรรมนูญ, เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักกรรมการ ๓ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๐).

๓. เกิดความรักและความสามัคคีในหมู่คณะเพราะเมื่อมีการทำกิจกรรมร่วมกันย่อมเกิดความผูกพัน ร่วมแรงร่วมใจในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายได้

๔. สมาชิกในสังคมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีน้ำใจต่อกันโดยยึดหลักศีลธรรมเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติต่อกันตามวิถีทางประชาธิปไตย

๕. สังคมมีความเป็นธรรมสมาชิกทุกคนได้รับสิทธิเสรีภาพและความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย ทำให้สมาชิกทุกคนได้รับการปฏิบัติอย่างยุติธรรมก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม

แนวทางปฏิบัติตนตามหลักประชาธิปไตย

ในการดำรงชีวิตในสังคม หลักประชาธิปไตยที่สำคัญที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนมี ดังนี้^{๓๖}

๑. หลักเหตุผล ในวิถีชีวิตของสังคมประชาธิปไตยผู้คนต้องรู้จักรับฟังเหตุผลของผู้อื่น ไม่ตั้งดีงในความคิดเห็นของตนเองจนคนอื่นมองว่าเป็นคนมีมีฉันทิฐิ (ความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม)

๒. หลักความเสมอภาค ในสังคมประชาธิปไตยแม้คนจะแตกต่างกันในเรื่อง เพศ ศิวัพรรณชนชั้น ถิ่นที่อยู่อาศัย ศาสนา และอุดมการณ์ทางการเมือง แต่ทุกคนควรจะมีควมเท่าเทียมกันโดยกฎหมาย โดยเฉพาะ ในเรื่องต่อไปนี้

๒.๑ ความเสมอภาคทางการเมือง ทุกคนมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งถ้ามีคุณสมบัติครบถ้วนตามกฎหมาย และทุกคนมีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้อย่างเท่าเทียมกัน

๒.๒ ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ ทุกคนไม่ว่ารวยหรือจน สีผิวใด มียศถาบรรดาศักดิ์หรือไม ต้องไม่ถูกกีดกันในการประกอบอาชีพการงาน

๒.๓ ความเสมอภาคทางโอกาส คือ ทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษา การรักษาพยาบาล และการรับบริการจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน

๓. หลักสิทธิและเสรีภาพ

๓.๑ สิทธิ คือ ประโยชน์ที่บุคคลพึงได้รับตามกฎหมาย เช่น บุคคลมีสิทธิได้รับการศึกษา การรักษาพยาบาล มีสิทธิในทรัพย์สินของตน

^{๓๖} สำนักแผนพัฒนาการเมือง สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า, รายงานวิจัยสำนักพลเมือง : เอกสารวิชาการลำดับที่ ๕๕-๐๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๔).

๓.๒ เสรีภาพ คือ ทุกคนมีอิสระในการทำอะไรก็ได้ตามที่ตนเองต้องการแต่ต้องไม่ผิดกฎหมาย และไม่กระทบต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม โดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เช่น เสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา การจัดตั้ง พรรคการเมือง เป็นต้น

๔. หลักการยึดเสียงข้างมาก คือ การปฏิบัติตามความคิดเห็นหรือตามความยินยอมของคนส่วนใหญ่ แต่ให้เกียรติโดยการไม่ละเมิดสิทธิหรือเอา رأัดเอาเปรียบเสียงส่วนน้อย หากมีปัญหาก็สามารถตัดสินปัญหา โดยใช้มติเสียงข้างมาก และในขณะเดียวกันเสียงส่วนน้อยก็ได้รับความคุ้มครองเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน อย่างสันติสุขในสังคมประชาธิปไตย

๕. หลักภราดรภาพ คือ การที่มนุษย์มีความรัก ความผูกพันกันฉันท์พี่น้อง ไม่แบ่งแยกภูมิภาค ไม่เอา رأัดเอาเปรียบกัน

การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยในสังคมไทย

ปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้สังคมไทยอยู่ร่วมกันโดยสันติสุขและเกิดความสงบสุขได้นั้น คือ คนไทยทุกคน ต้องปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย ซึ่งการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยในสังคมไทยพอสรุปได้ ดังนี้^{๓๗}

๑. การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในครอบครัว ประกอบด้วยบุคคลหลัก ๆ คือ บิดามารดา และบุตรธิดา การที่ครอบครัวจะมีความสุขสมาชิกภายในครอบครัวต้องปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ทำดีต่อกัน เช่น บิดามารดา ควรปฏิบัติต่อบุตรโดยเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนให้ทำสิ่งในที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรมไม่ให้ประพฤดิชั่ว ส่งเสียให้มีการศึกษา สอนมารยาทที่ดีงามในสังคม ไม่หลงโทษโดยใช้ความรุนแรง เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันบุตรพึงปฏิบัติ ต่อบิดามารดา โดยมีความกตัญญูทเวที่เลี้ยงดูบิดามารดาช่วยเหลือกิจการของครอบครัวและประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี เป็นต้น นอกจากนี้สามีและภรรยาควรปฏิบัติตนให้เหมาะสมต่อกันโดยยกย่องให้เกียรติซึ่งกันและกันเคารพและซื่อสัตย์ไม่นอกใจกัน รู้จักขยัน ใช้เงินอย่างประหยัด มีเหตุผลและมีความเข้าใจกันในครอบครัว

๒. การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในโรงเรียนสมาชิกในโรงเรียนประกอบด้วย ครู ลูกศิษย์ เพื่อน เป็นต้น ซึ่งสมาชิกที่ดีต้องปฏิบัติตนต่อกัน โดยครูมีหน้าที่อบรมสั่งสอนวิชาความรู้ กิริยามารยาทต่าง ๆ ให้แก่ศิษย์ให้เป็นคนเก่ง คนดี นอกจากนี้ยังต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีมีเมตตา มีความยุติธรรม ปฏิบัติตนต่อลูกศิษย์ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ส่วนลูกศิษย์ควรปฏิบัติต่อครูโดยประพฤติตน

^{๓๗} อภิชาติ ดำดี, **หลักพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตย**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์, ๒๕๔๙).

เป็นคนว่านอนสอนง่ายมีความอ่อนน้อมถ่อมตนขยันตั้งใจเรียน มีความกตัญญูทเวทที่ไม่ลบหลู่ดูหมิ่นกัน นอกจากนี้นักเรียนทุกคนควรปฏิบัติต่อกันในฐานะเพื่อนโดยมีน้ำใจเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน มีความรักใคร่สามัคคี และซื่อสัตย์ต่อกัน

๓. การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในท้องถิ่น การปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองดีในท้องถิ่นเช่น ให้ความร่วมมือ ในการรักษาความสะอาดและพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่ เสียภาษีให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ติดตามดูแล และตรวจสอบการให้บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ช่วยกันอนุรักษ์หรือฟื้นฟูขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และร่วมกันป้องกันอาชญากรรม เป็นต้น

๔. การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของประเทศ การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของประเทศ เช่น ไม่ปฏิบัติตน อันเป็นการละเมิดหรือกระทบถึงสิทธิของบุคคลอื่น ไม่รวมตัวกันในทางที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรม อันดีงามของประชาชนธำรงรักษาไว้ซึ่ง ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เสียภาษีอากร และมีส่วนร่วมในหน่วยงานของรัฐหรือการป้องกันประเทศ เป็นต้น

สรุป สังคมไทยจะมีความสุขและอยู่ร่วมกันได้อย่างสามัคคีนั้น คนไทยทุกคนจะต้องมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตย ๖ ประการ ได้แก่ ๑. เคารพความแตกต่าง ๒. รู้จักรับผิดชอบตนเองและพึ่งพาตนเองได้ ๓. เคารพหลักความเสมอภาค ๔. เคารพกฎกติกา ๕. รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม และ ๖. เคารพสิทธิผู้อื่นรวมทั้งรู้ถึงบทบาททางสังคมที่ตนดำรงอยู่ ซึ่งสมาชิกทุกคนในสังคมย่อมต้องมีบทบาทหน้าที่ตามสภาพของแต่ละคนแตกต่างกัน ถ้าสมาชิกทุกคนในสังคมได้ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตน อย่างถูกต้องแล้วจะได้ชื่อว่าเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมและประเทศชาติ ในปัจจุบันนี้สังคมประชาธิปไตยของไทย มีการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคเพื่อความเท่าเทียมกันมากเกินไปจนลืมหน้าที่ของตนเอง ซึ่งสิทธิและหน้าที่เป็นสิ่งที่คู่กัน เมื่อมีสิทธิก็ต้องมีหน้าที่ พลเมืองของประเทศมีทั้งสิทธิและหน้าที่แต่จะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับกฎหมายของประเทศนั้น ๆ หน้าที่เป็นภารกิจที่ทุกคนต้องกระทำเพื่อสร้างคุณค่าของความเป็นมนุษย์เมื่อเกิดมาเป็นคน ค่าของคนอยู่ที่การปฏิบัติหน้าที่โดยมีความรับผิดชอบเป็นหัวใจสำคัญ และต้องสอดคล้องกับบทบาททางสังคมที่แต่ละบุคคลดำรงอยู่เพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่อย่างมีคุณค่าและเป็นที่ยอมรับของสังคม

ตารางที่ ๒.๖ แสดงการสังเคราะห์ความสำคัญ และแนวทางของการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ตามวิถีประชาธิปไตย

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
คณะกรรมการการวิสามัญฉบับที่ ๓ เจตนารมณ์จดหมายเหตุและตรวจ รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ	<p>๑. สังคมเกิดความเป็นระเบียบสงบเรียบร้อย เพราะทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ กติกาของสังคมซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่ทุกคนยอมรับร่วมกัน</p> <p>๒. ทำให้สังคมและประเทศชาติมีการพัฒนาไปอย่างมั่นคงเพราะการที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลายและมีเหตุผลในงานหรือโครงการต่าง ๆ ทั้งในระดับชุมชนจนถึงระดับประเทศ</p> <p>๓. เกิดความรักและความสามัคคีในหมู่คณะเพราะเมื่อมีการทำกิจกรรมร่วมกันย่อมเกิดความผูกพันร่วมแรงร่วมใจในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายได้</p> <p>๔. สมาชิกในสังคมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีน้ำใจต่อกันโดยยึดหลักศีลธรรมเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติต่อกันตามวิถีทางประชาธิปไตย</p> <p>๕. สังคมมีความเป็นธรรมสมาชิกทุกคนได้รับสิทธิเสรีภาพและความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย ทำให้สมาชิกทุกคนได้รับการปฏิบัติอย่างยุติธรรมก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม</p>
สำนักแผนพัฒนาการเมือง สำนักงาน สภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า	<p>๑. หลักเหตุผล ในวิถีชีวิตของสังคมประชาธิปไตยผู้คนที่ต้องรู้จักรับฟังเหตุผลของผู้อื่น ไม่ตื้อตึงในความคิดเห็นของตนเองจนคนอื่นมองว่าเป็นคนมีมีฉันทิฐิ (ความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม)</p> <p>๒. หลักความเสมอภาค ในสังคมประชาธิปไตยแม้คนจะแตกต่างกันในเรื่อง เพศ ศิวัพรรณ ชนชั้น ถิ่นที่อยู่อาศัย ศาสนา และอุดมการณ์ทางการเมือง แต่ทุกคนควรจะมี</p>

ตารางที่ ๒.๖ แสดงการสังเคราะห์ความสำคัญ และแนวทางของการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ตามวิถีประชาธิปไตย (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
	<p>ความเท่าเทียมกันโดยกฎหมาย โดยเฉพาะ ความเสมอภาคทางการเมือง ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ ความเสมอภาคทางโอกาส</p> <p>๓. หลักสิทธิและเสรีภาพ สิทธิ คือ ประโยชน์ที่บุคคลพึงได้รับตามกฎหมาย เช่น บุคคลมีสิทธิได้รับการศึกษา การรักษาพยาบาล มีสิทธิในทรัพย์สินของตน เสรีภาพ คือ ทุกคนมีอิสระในการทำอะไรรู้ได้ตามที่ตนเองต้องการแต่ต้องไม่ผิดกฎหมาย และไม่กระทบต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม โดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น</p> <p>๔. หลักการยึดเสียงข้างมาก คือ การปฏิบัติตามความคิดเห็นหรือตามความยินยอมของคนส่วนใหญ่ แต่ให้เกียรติโดยการไม่ละเมิดสิทธิหรือเอา رأดเอาเปรียบเสียงส่วนน้อย</p> <p>๕. หลักภราดรภาพ คือ การที่มนุษย์มีความรัก ความผูกพันกันฉันท์พี่น้อง ไม่แบ่งแยกภูมิภาคถิ่นที่อยู่อาศัย ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ชนชั้น เพศ ศิวัพรรณ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ไม่เอา رأดเอาเปรียบกัน</p>
อภิชาติ คำดี	<p>๑. การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในครอบครัว ประกอบด้วยบุคคลหลัก ๆ คือ บิดา มารดา และบุตรธิดา การที่ครอบครัวจะมีความสุขสมาชิกภายในครอบครัว ต้องปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ทำดีต่อกัน</p>

ตารางที่ ๒.๖ แสดงการสังเคราะห์ความสำคัญ และแนวทางของการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ตามวิถีประชาธิปไตย (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
	๒. การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในโรงเรียนสมาชิกในโรงเรียนประกอบด้วย ครู ลูกศิษย์ เพื่อนๆ เป็นต้นซึ่งสมาชิกที่ดีต้องปฏิบัติตนต่อกัน
	๓. การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในท้องถิ่น การปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองดีในท้องถิ่นเช่น ให้ความร่วมมือ ในการรักษาความสะอาดและพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่เสียภาษีให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ติดตามดูแลและตรวจสอบการให้บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นช่วยกันอนุรักษ์หรือฟื้นฟูขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และร่วมกันป้องกันอาชญากรรม เป็นต้น
	๔. การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของประเทศ การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของประเทศ เช่น ไม่ปฏิบัติตนอันเป็นการละเมิดหรือกระทบถึงสิทธิของบุคคลอื่น ไม่รวมตัวกันในทางที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรม อันดีงามของประชาชน ดำรงรักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และการปกครองระบอบประชาธิปไตย

๒.๓.๕ แนวคิดที่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย

เพลโต เป็นนักคิดรุ่นแรก ๆ ของโลกที่กล่าวถึงคำว่า “พลเมือง” โดยเสนอแนวคิดเรื่องพลเมืองที่สมบูรณ์ (Perfect Citizen Concept) ว่าการให้การศึกษาทางการเมืองแก่ประชาชนควรเริ่มปลูกฝังคุณธรรมทางการเมืองในวัยเด็กตั้งแต่ชั้นอนุบาล-ประถมให้มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ มีความรู้ทั้งวิธีการปกครองและวิธีการเป็นผู้ถูกปกครองผ่านกระบวนการที่เรียกว่า “การให้การศึกษา” ส่วนอย่างอื่นที่แตกต่างจากการปลูกฝังคุณธรรมทางการเมืองถือว่าเป็น

การฝึกอบรมโดยทั่วไป ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับพลเมืองของอริสโตเติล จะมองว่ามนุษย์จะไปถึงศักยภาพเต็มที่ของชีวิตได้ด้วยการเป็นพลเมืองที่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนการเมืองหรือกิจกรรมสาธารณะ โดยใช้สิทธิเข้าร่วมในหน่วยงานที่กำหนดนโยบายหรือตัดสินคดีความ (enjoys the right of sharing in deliberative or judicial office) ในเวลาที่กำหนดตายตัวหรือไม่ก็ได้ (fixed or unfixed) เข้าร่วมส่วนในชีวิตพลเมืองที่มีทั้งการปกครองและการถูกปกครองโดยสลับกันไป (share in the civic life of ruling and being ruled in turn) เป็นพลเมืองที่ดีต้องมีความรู้และความสามารถในการปกครองและถูกปกครอง (good citizen must possess the knowledge and the capacity requisite for rule as well as being ruled) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ เป็นพลเมืองที่มีความรู้ในการปกครองเหนือเสรีชนทั้งหลายและความรู้ที่จะถูกพวกเสรีชนทั้งหลายปกครองเรา (a knowledge of rule over free man from both points of view)^{๓๘}

แนวคิดที่อธิบายถึงความเป็นพลเมืองไว้ ๒ ลักษณะ ดังนี้^{๓๙}

ลักษณะแรก เป็นสำนักคิดที่มองว่าประชาธิปไตยไม่เป็นการเมืองเพื่อประชาชนหรือพลเมืองอย่างแท้จริง แต่จะมองว่าการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้นเป็นไปเพื่อชนชั้นนักธุรกิจชนชั้นกลาง ชนชั้นสูง ไม่ใช่เพื่อชนชั้นกรรมกร ผู้ใช้แรงงานหรือชาวนาเท่าที่ควร สำนักคิดดังกล่าวมี ๒ แนวคิด ได้แก่

แนวคิดแรก คือ แนวคิดสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์มองว่าประชาธิปไตยที่แท้จริงจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีความเป็นประชาธิปไตยในด้านเศรษฐกิจด้วย คือ การที่ให้คนส่วนใหญ่ได้มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตให้มากที่สุด โดยที่คนชั้นกลางเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากนโยบายต่าง ๆ ซึ่งเป็นไปในลักษณะของการต่อสู้ระหว่างชนชั้นกลางกับชนชั้นสูง

แนวคิดที่สอง คือ แนวคิดสวัสดิการนิยมนมองว่า ควรมีการกระจายโภคทรัพย์ที่ดี มีการสร้างอาชีพและพัฒนาคนชนชั้นกลางให้มากที่สุดโดยที่รัฐบาลควรมีบทบาทด้านเศรษฐกิจในการสงเคราะห์ให้แก่บุคคลที่มีส่วนเสียเปรียบในสังคม เช่นคนพิการ คนชรา คนยากจนเพื่อให้กลุ่มคนเหล่านี้พึ่งตนเองได้ จะเห็นได้ว่าแนวคิดสวัสดิการนิยมนจะมุ่งเน้นให้ประชาชนเป็นปัจเจกบุคคลที่ดี และ

^{๓๘} ธนศวร เจริญเมือง, ๑๐๐ ปี การปกครองท้องถิ่นไทย พ.ศ. ๒๔๕๐-๒๕๕๐, (กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๕๘), หน้า ๖๘-๗๒.

^{๓๙} เอนก เหล่าธรรมทัศน์, การเมืองภาคพลเมือง, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๕), หน้า ๑๖-๒๑.

มุ่งเน้นให้มีการรวมตัวกันเป็นปึกแผ่นเพื่อพัฒนาขึ้นมาเป็นชนชั้นกลางที่สามารถแก้ปัญหาให้ตนเอง หรือมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกัน และกันมากขึ้นโดยไม่ต้องพึ่งพาคนชั้นสูง หรือผู้ใหญ่มาแก้ปัญหาให้

ลักษณะที่สอง เป็นสำนักคิดที่มองว่าการเมืองปัจจุบันมิได้เป็นไปได้โดยประชาชน และมีได้เป็นของประชาชน แต่เป็นเพียงประชาธิปไตยแบบการเลือกผู้แทนเพียงอย่างเดียว เมื่อเวลานานเข้าก็จะไม่เป็นของประชาชน และประชาชนจะไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องอะไรมากกว่าการไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งของตนตามวาระเท่านั้น ประชาชนจึงควรที่จะเข้าไปดูแลปัญหาและพัฒนาบ้านเมืองตามความเหมาะสมและความเห็นของตนเองเป็นหลัก สำนักที่มีแนวคิดดังกล่าว ได้แก่ สำนักคิดสาธารณนิยม (civic republicanism) สำนักชุมชนนิยม (Communitarianism) และสำนักคิดประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง (Participatory Democracy)

สำนักคิดสาธารณนิยม (civic republicanism) เห็นว่า การเมืองแบบประชาธิปไตยควรเป็นกิจการเพื่อส่วนรวมหรือกิจการที่มีจริยธรรมเพื่อส่วนรวม พลเมืองจะต้องเป็นผู้มีความกระตือรือร้น ไม่เป็นเพียงผู้ที่รอรับนโยบายหรือรอรับบริการจากรัฐเท่านั้น หากยังต้องเป็นพลเมืองที่มีความเป็นตัวของตัวเองและพึ่งตนเองหรือกันเองให้มากด้วย

สำนักชุมชนนิยม (Communitarianism) โดยนักคิดชุมชนนิยมสำคัญ คือ เอทซี-ออนี (Etzioni) ได้กล่าวย้ำเตือนว่าการเมืองปัจจุบันที่ประชาชนจะเอาแต่สิทธิและประโยชน์เฉพาะส่วน เฉพาะกลุ่มนั้นจะไปไม่รอด หากจะรอดได้นั้นต้องสร้างภาคสังคม ภาคชุมชน และภาคเอกชนที่เข้มแข็งควบคู่ไปกับการใส่ใจเรื่องจริยธรรมและศีลธรรมให้มากขึ้น รู้จักและปฏิบัติหน้าที่ และเชิดชูการทำงานเพื่อชุมชน สังคม และประเทศชาติให้มากขึ้น อีกทั้งยังต้องให้ความสำคัญกับชุมชนที่มีสมาชิกเป็นอิสระและผูกพันกับกฎระเบียบ คือ เน้นชุมชนในบริบทของประชาธิปไตย ประชาชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยความอิสระแต่ต้องตระหนักในคุณค่าการสร้างและการรักษาชุมชนที่เป็นประชาธิปไตย

สำนักคิดประชาสังคม (civil society) ประกอบด้วยบุคคลที่รวมตัวกันดำเนินงานในลักษณะของเครือข่าย กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ สถาบัน และชุมชนที่มีกิจกรรมหรือการเคลื่อนไหวระหว่างรัฐกับปัจเจกชนหรือที่เรียกว่าภาคประชาสังคม มีแนวคิดไม่ต้องการให้รัฐครอบงำหรือบงการแม้ว่าจะยอมรับความช่วยเหลือจากรัฐและร่วมมือกับรัฐได้ แต่ก็สามารถขึ้นนำกำกับ และคัดค้านรัฐได้พอสมควร อีกทั้งยังสนับสนุนให้ปัจเจกชนรวมกลุ่มและรับผิดชอบต่อส่วนรวมโดยไม่ปฏิเสธการแสวงหาหรือ

ปกป้องผลประโยชน์เฉพาะส่วนหรือเฉพาะกลุ่ม ภาพรวมของแนวคิดดังกล่าวจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบของภาคประชาสังคม ประกอบด้วย รัฐ-ประชาสังคม-ปัจเจกชน ต่างก็เป็นอิสระต่อกัน แต่ก็ยังสามารถเชื่อมโยงความเกี่ยวข้องหรือแสดงการคัดค้านขัดแย้งกันได้แต่ก็ต้องปรองดองประสาน สัมผัสกันไปด้วย และยังเห็นความจำเป็นในการปลูกฝังทัศนคติให้ประชาชนเห็นว่าตนเองเป็น พลเมืองที่เห็นคุณค่าของความสัมพันธ์ของผู้คนอย่างทัดเทียมกัน และเข้าสู่การเป็นประชาสังคมที่ผู้คน ค่อนข้างมีความเท่าเทียมกัน

สำนักคิดประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง (Participatory Democracy) มุ่งเน้นความเป็นพลเมืองร่วมกันในลักษณะที่ทำให้สังคมได้หลุดพ้นจากผลประโยชน์ที่ จำกัดเฉพาะส่วนหรือเฉพาะเรื่องของสำนักคิดประชาสังคม โดยให้ความสำคัญกับการเข้าไปมีส่วนร่วม ทางการเมือง กำกับตรวจสอบพฤติกรรมของนักการเมือง แสดงความคิดเห็น เอาใจใส่ต่อการติดตาม นโยบายหรือกฎหมายของรัฐ พร้อมกับการสร้างประชาธิปไตยที่มีส่วนร่วม มุ่งเน้นให้ประชาชน ปกครองตนเองควบคู่กันไปด้วย บุคคลหรือหมู่คณะต้องร่วมกันเสียสละหรือสมัครสมานร่วมใจกันทำ ประโยชน์ให้กับส่วนรวม โดยเน้นการปลูกฝังจิตสำนึกหรือคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมือง (civic virtue) ให้แก่ประชาชน

จากแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองของนักวิชาการต่าง ๆ ข้างต้น สรุปได้ว่า แนวคิด เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองมีลักษณะมุ่งเน้นถึงสิทธิและผลประโยชน์ที่ประชาชนในสังคมพึงมีหรือพึง ได้รับอย่างเท่าเทียมกัน โดยมีแนวทางปฏิบัติที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยควรยึดมั่นและกระทำ คือ เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือกิจการสาธารณะ ติดตามตรวจสอบพฤติกรรมของนักการเมือง ตลอดจนเอาใจใส่ดูแลปัญหาและพัฒนาบ้านเมืองตามเห็นสมควร

ตารางที่ ๒.๗ แสดงการสังเคราะห์ แนวคิดที่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ธเนศวร์ เจริญเมือง	เพลโต เป็นนักคิดรุ่นแรก ๆ ของโลกที่กล่าวถึงคำว่า “พลเมือง” โดยเสนอแนวคิดเรื่องพลเมืองที่สมบูรณ์ ว่าการ ให้การศึกษาทางการเมืองแก่ประชาชนควรเริ่มปลูกฝัง คุณธรรมทางการเมืองในวัยเด็กตั้งแต่ชั้นอนุบาล-ประถมให้ มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ มีความรู้ทั้งวิธีการปกครองและวิธีการเป็นผู้ถูกปกครองผ่าน

ตารางที่ ๒.๗ แสดงการสังเคราะห์ แนวคิดที่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
<p>เอนก เหล่าธรรมทัศน์</p>	<p>กระบวนการที่เรียกว่า “การให้การศึกษา” ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับพลเมืองของอริสโตเติล จะมองว่ามนุษย์จะไปถึงศักยภาพเต็มที่ของชีวิตได้ด้วยการเป็นพลเมืองที่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนการเมืองหรือกิจกรรมสาธารณะ โดยใช้สิทธิเข้าร่วมในหน่วยงานที่กำหนดนโยบายหรือตัดสินใจในสังคม ในชีวิตพลเมืองที่มีทั้งการปกครองและการถูกปกครองโดยสลับกันไป เป็นพลเมืองดีที่ต้องมีความรู้และความสามารถในการปกครองและถูกปกครอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ เป็นพลเมืองที่มีความรู้ในการปกครองเหนือเสรีชนทั้งหลายและความรู้ที่จะถูกพวกเสรีชนทั้งหลายปกครองเรา</p> <p>แนวคิดที่อธิบายถึงความเป็นพลเมืองไว้ ๒ ลักษณะ ดังนี้</p> <p>ลักษณะที่ ๑ เป็นสำนักคิดที่มองว่าประชาธิปไตยไม่ได้เป็นการเมืองเพื่อประชาชนหรือพลเมืองอย่างแท้จริง แต่จะมองว่าการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้นเป็นไปเพื่อชนชั้นนักธุรกิจชนชั้นกลาง ชนชั้นสูง ไม่ใช่เพื่อชนชั้นกรรมกร ผู้ใช้แรงงานหรือชาวนาเท่าที่ควร สำนักคิดดังกล่าวมี ๒ แนวคิด ได้แก่</p> <p>แนวคิดแรก คือ แนวคิดสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์มองว่าประชาธิปไตยที่แท้จริงจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีความเป็นประชาธิปไตยในด้านเศรษฐกิจ แนวคิดที่สอง คือ แนวคิดสวัสดิการนิยมมองว่า ควรมีการกระจายโภคทรัพย์ที่ดี มีการสร้างอาชีพและพัฒนาคนชนชั้นล่างให้มากที่สุด</p> <p>ลักษณะที่ ๒ เป็นสำนักคิดที่มองว่าการเมืองปัจจุบันมิได้เป็นไปโดยประชาชน และมีได้เป็นของประชาชน แต่เป็น</p>

ตารางที่ ๒.๗ แสดงการสังเคราะห์ แนวคิดที่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
	ประชาธิปไตยแบบการเลือกผู้แทนเพียงอย่างเดียว ประชาชนจึงควรที่จะเข้าไปดูแลปัญหาและพัฒนาบ้านเมือง ตามความเหมาะสมและความเห็นของตนเองเป็นหลัก

องค์ประกอบของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ความเป็นพลเมืองเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและชุมชนที่ต้องทำหน้าที่ชำระ
ไว้ซึ่งชุมชนทางการเมืองให้ปลอดภัยจากสิ่งที่มาคุกคามทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอก^{๔๐} ด้วยเหตุนี้
นักวิชาการทั้งในและต่างประเทศจึงได้นำเสนอองค์ประกอบพื้นฐานของพลเมืองในสังคม
ประชาธิปไตยไว้ ดังนี้

การสร้างพลเมืองให้เกิดขึ้นในสังคมนั้นจะต้องสร้างทั้งด้านองค์ความรู้ (Knowledge) ทักษะ
(Skill) ค่านิยม (Value) และคุณลักษณะ (Disposition) โดยนำเสนอความเป็นพลเมืองไว้ ๕ ประการ
ดังนี้^{๔๑}

๑. ความสำนึกในอัตลักษณ์ (Sense of identity)
  ๒. ความพึงพอใจในการได้รับสิทธิ (The enjoyment of certain rights)
  ๓. การประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน (The fulfillment of corresponding obligation)
  ๔. ระดับความสนใจและความใส่ใจประเด็นสาธารณะ (A degree of interest and involvement in public affairs)
  ๕. การยอมรับค่านิยมพื้นฐานทางสังคม (An acceptance of basic societal values)
- องค์ประกอบของพลเมือง มีดังนี้^{๔๒}

^{๔๐} ถวิลวดี บุรีกุล เออเจนิ เมริโอ และ รัชวดี แสงมหะหมัด, พลเมืองไทย : การสร้างความเป็นพลเมือง
ในระบอบประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัยและพัฒนาสถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๗), หน้า ๓๒-๓๕.

^{๔๑} J. Cogan and Derricott, *Citizenship for the 21st Century : An International Perspective on Education*, (London : Routledge, 2000).

^{๔๒} Abowitz and Harnish, *Contemporary Discourses of Citizenship*, Volume 76 issue 4, (Miami University, 2006) : 653-690.

๑. มีเอกลักษณ์ที่มาจากความเป็นสมาชิกของชุมชนทางการเมือง
๒. ยึดถือค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ
๓. มีสิทธิและหน้าที่
๔. มีส่วนร่วมทางการเมือง
๕. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง

บุคลิกนิสัยพื้นฐานของความเป็นพลเมืองที่ไม่ว่าจะอยู่ในระบอบการเมืองใดจะมีองค์ประกอบอยู่ ๓ ลักษณะ ดังนี้^{๔๓}

๑. มีความเชื่อในวิถีของการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง (Nonviolence)
๒. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในรัฐ หรือชุมชนการเมือง (Body-politic) เดียวกันแม้จะมีความขัดแย้งกันก็ควรปฏิบัติต่อกันเยี่ยงสุภาพชน (Politeness)
๓. พลเมืองในรัฐหรือชุมชนการเมืองเดียวกัน ควรจะใฝ่หาสันติมากกว่าสงคราม (Peace-loving)

จากการศึกษาองค์ประกอบของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยจากนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศข้างต้น สรุปได้ว่า องค์ประกอบของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย มีดังนี้

๑. อัตลักษณ์ในการเป็นสมาชิกชุมชนทางการเมือง
๒. การได้รับสิทธิ และตระหนักถึงการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นพลเมืองของสังคม
๓. การมีส่วนร่วมในทางการเมือง โดยมุ่งเน้นการเอาใจใส่ต่อประเด็นสาธารณะ
๔. มีความเชื่อในวิถีของการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง

แบบของพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยควรมีคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองที่มีความเป็นสากลและเป็นไปในทิศทางเดียวกันด้วยเหตุนี้ เวสไฮเมอร์และโจเซฟ คาคห์น (Westheimer and JosephKahne)^{๔๔} จึงได้ศึกษาและพัฒนาแบบของการเป็นพลเมืองออกเป็น ๓ ลักษณะ ดังนี้

^{๔๓} วิชัย ตันศิริ, การพัฒนาการเมืองที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายศึกษา, ๒๕๕๖), หน้า ๒๘.

^{๔๔} Westheimer and Kahne, "What Kind of Citizen? The Politics of Educating for Democracy American", *Educational Research Journal*, 41 (2), (2004) : 237-269.

พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (Personally Responsible Citizen)

การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนในสังคม พลเมืองจำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบโดยจะต้องมีหน้าที่ในการปฏิบัติต่อชุมชน เช่น การบริหารจัดการเกี่ยวกับขยะในชุมชน การบริจาคโลหิต การปฏิบัติตามกฎหมาย การชำระภาษี การเป็นอาสาสมัครในยามจำเป็นการสนับสนุนอาหารและเสื้อผ้าแก่คนยากไร้ เป็นต้น ซึ่งคุณลักษณะของพลเมืองที่มีความรับผิดชอบจึงต้องเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัยในตนเอง และเป็นผู้ลงมือตั้งใจทำงานอย่างจริงจัง

คำจำกัดความของความรับผิดชอบ

นักการศึกษาและนักวิชาการจำนวนมากได้กล่าวถึงความหมายของความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยไว้ ดังนี้

ความรับผิดชอบเป็นการลงมือปฏิบัติและการมีทัศนคติเกี่ยวกับการบริหารจัดการอย่างประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมช่วยเสริมสร้างพันธะของประชาชนที่มีต่อชุมชนและการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองของชาติ และสร้างทัศนคติเกี่ยวกับหน้าที่ความรับผิดชอบสาธารณะโดยรวมที่เกี่ยวข้องกับความตั้งใจในการปฏิบัติต่อผู้อื่น การมีความรับผิดชอบต่อสังคม และการยอมรับในความแตกต่างของผู้อื่น^{๔๕}

ความรับผิดชอบในมุมมองที่มีต่อสาธารณะเป็นความรับผิดชอบของพลเมืองที่มีปัจจัยทางด้านการเมือง ความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของพลเมืองเป็นแรงผลักดันไปสู่การเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบที่ประกอบไปด้วยการกระทำและทัศนคติที่สัมพันธ์กับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางสังคมรวมไปถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมกับรัฐบาล องค์การศาสนา การเป็นอาสาสมัครหรือการเข้าร่วมเป็นสมาชิกในสมาคมอาสาสมัคร^{๔๖}

^{๔๕} Weeks J,C, et al, “ Relationships between cancer patients’ predictions of prognosis and thier treatment preference”, *The Journal of the American Medical Association*, 279 (21), (1998) : 12-15.

^{๔๖} Self, *Civic Responsibility*, [Online], Source : <http://www.learningtogive.org/papers/index.asp?bpid=11> [26 March 2567].

ความรับผิดชอบเป็นความสัมพันธ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับภาระหน้าที่ตามสถานภาพและบทบาทที่มีความแตกต่างกัน หากบุคคลได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบของตนได้ดีย่อมเป็นที่ยอมรับของสังคม^{๔๗}

ความหมายของความรับผิดชอบที่มีต่อสาธารณะว่า เป็นพฤติกรรมของบุคคลซึ่งเกิดจากการรับรู้และเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ โดยการมีส่วนร่วมทางสังคมจะก่อให้เกิดความรับผิดชอบและรู้สึว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีหน้าที่ต้องช่วยเหลือด้วยความเต็มใจจนกลายเป็นพฤติกรรมในหน้าที่ต่อสิ่งนั้นเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมด้วยจิตสำนึกที่ดีต่อสาธารณชน^{๔๘}

ความรับผิดชอบเป็นความตระหนักในหน้าที่และความรับผิดชอบที่มีทั้งต่อตนเองและสังคมอย่างเต็มตามความสามารถ โดยเน้นการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน และยอมรับผลที่เกิดขึ้นทั้งดีและไม่ดีจากการปฏิบัติหน้าที่การงานของตน^{๔๙}

จากการศึกษาความหมายของความรับผิดชอบจากนักวิชาการและนักการศึกษาจึงสรุปความหมายของความรับผิดชอบไว้ดังนี้ ความรับผิดชอบ คือ การรับรู้และการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่มีต่อตนเองและสังคมด้วยความเต็มใจ พร้อมทั้งยอมรับผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่นั้น ๆ ของตน ขณะที่ความหมายของความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะเป็นการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมสาธารณะด้วยการมีจิตสำนึกที่ดี มีทัศนคติเกี่ยวกับการบริหารจัดการอย่างประชาธิปไตยที่มุ่งเน้นถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก เพื่อให้เกิดความสงบสุขในการอยู่ร่วมกันของบุคคลในสังคม

พลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory Citizen)

สังคมประชาธิปไตยมีหลักการสำคัญคือ การมีส่วนร่วมของประชาชน พลเมืองจึงต้องเป็นผู้ประพฤติดนเข้าไประบบมีส่วนร่วมในกิจการของรัฐและชุมชน เอาใจใส่ดูแลความต้องการจำเป็นในการดำเนินชีวิต สนับสนุนและร่วมวางแผนการดำเนินการตามนโยบายของรัฐ สร้างความสัมพันธ์อันดี ทำ

^{๔๗} สุวิมล จุลวานิช, ภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม, (กรุงเทพมหานคร : ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๘), หน้า ๔๐.

^{๔๘} เวสาลี ชาติสุทธิพันธ์, “การพัฒนาระบบการเรียนรู้เชิงบริการเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบสาธารณะของนักศึกษาหลักสูตรบริหารธุรกิจระดับปริญญาบัณฑิต”, วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎีบัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓๕.

^{๔๙} ไพฑูรย์ สินลาร์ตัน และคณะ, CCPR กรอบคิดใหม่ทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๗๘.

ความเข้าใจและสร้างความไว้วางใจระหว่างกันในกลุ่มชน เช่น การมีส่วนร่วมในการจัดการด้านอาหาร แก่คนยากไร้ในสังคม พลเมืองที่มีส่วนร่วมจึงต้องมีคุณลักษณะมีความเป็นผู้นำและมีส่วนร่วมในการ จัดระบบ และโครงสร้างของกลุ่มชน

ค่านิยมของการมีส่วนร่วมของพลเมือง

นักวิชาการและนักการศึกษาได้ให้นิยามของคำว่า “การมีส่วนร่วม” ไว้หลายแนวทาง ดังนี้ การมีส่วนร่วมเป็นการกระทำของบุคคลที่พยายามมีอิทธิพลหรือสนับสนุนต่อรัฐบาลและระบบ การเมือง รวมถึงบทบาทของประชาชนในการกระทำใด ๆ เพื่อให้มีอิทธิพลต่อผลทางการเมือง โดย พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นจะเพิ่มความสนใจทางการเมืองไปสู่กิจกรรมทางการเมืองที่ ต้องการความสนใจและแรงจูงใจมากขึ้นเป็นลำดับ^{๕๐}

การมีส่วนร่วมทางการเมืองจะต้องเป็นกิจกรรมที่กระทำโดยสมัครใจด้วย และเป็นกิจกรรมซึ่ง สมาชิกทั้งหลายที่อยู่ในสังคมได้มีส่วนร่วมในการเลือกผู้นำของตน และกำหนดนโยบายของรัฐ ซึ่งการ กระทำนั้นอาจกระทำโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้^{๕๑}

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหาร เกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของกลุ่มชนและของ ชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำ ปรีกษาร่วมวางแผน และร่วมปฏิบัติ ตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน^{๕๒}

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของพลเมือง หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะกับภาครัฐด้วยความสมัครใจ โดยคาดหวังถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมในกิจกรรมดังกล่าวจึงถือได้ว่าการมีส่วนร่วมของพลเมืองนั้นเป็นสิทธิอันชอบธรรมในฐานะของการเป็นพลเมืองในชุมชนทางการเมืองหนึ่งหรือรัฐหนึ่ง

องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของพลเมือง

นักวิชาการได้จำแนกองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของพลเมืองไว้ ดังนี้

^{๕๐} Milbrath, Political participation : How and why do people get involved in politics?, (Chicago : Rand Mc,Nally&Company, 1965).

^{๕๑} Mc Closky, “ Political participation ”, International Encylopedia of the Social Science 12, (1968) : 252-265.

^{๕๒} สถาบันพระปกเกล้า, คู่มือการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาและงบประมาณสำหรับท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๖), หน้า ๗๓.

องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของพลเมือง มีดังนี้^{๕๓}

๑. มีประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการพัฒนา

๒. ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายาม เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถทั้งนี้จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มการพิจารณาตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อถึงตัวประชาชน และแนวคิดของถวิลวดี บุรีกุล อธิบายองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของพลเมือง ดังนี้^{๕๔}

๑. มีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายชัดเจน การให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมหนึ่ง ๆ จะต้อง มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนว่าเป็นไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจดีกว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

๒. มีกิจกรรมเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้าร่วมต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อที่ประชาชนจะได้ตัดสินใจว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

๓. มีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้าร่วมจะต้องระบุกลุ่มเป้าหมายอย่างไรก็ตามโดยทั่วไปกลุ่มบุคคลเป้าหมายมักถูกจำกัดโดยกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้วโดยพื้นฐาน ทั้งนี้มักพิจารณาผู้เข้าร่วมจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ที่อาจได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ในเชิงบวกและเชิงลบ หรืออาจเป็นกลุ่มผู้ที่มีความสนใจ

การมีส่วนร่วมของพลเมืองในกระบวนการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งถือเป็นหน้าที่ของประชาชนชาวไทยทุกคนที่มีอายุครบ ๑๘ ปีบริบูรณ์ ต้องไปทำหน้าที่คัดเลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่ออกกฎหมายและเข้าไปบริหารประเทศ ดังนั้น ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งและทำให้การเลือกตั้งสุจริตและเที่ยงธรรม ซึ่งประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งได้ ดังนี้

๑. สมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง
๒. สอดส่องดูแลการเลือกตั้ง แจ้งเหตุหรือเบาะแสการทุจริตซื้อสิทธิขายเสียง
๓. ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยพร้อมเพรียงกัน

^{๕๓} ปรัชญา เวสารัชช์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘).

^{๕๔} ถวิลวดี บุรีกุล, ค่านิยม วัฒนธรรม และอุดมภูมิประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัยและพัฒนาสถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๗).

๔. ร่วมตรวจสอบการเลือกตั้งโดยเป็นสมาชิกหรืออาสาสมัครขององค์การเอกชนที่ คณะกรรมการการเลือกตั้งรับรองให้ตรวจสอบการเลือกตั้ง

๕. ร่วมเป็นเจ้าหน้าที่จัดการเลือกตั้งในระดับต่าง ๆ เช่น กรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง กรรมการนับคะแนน กรรมการการเลือกตั้งประจำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรรมการการเลือกตั้ง ประจำเขตเลือกตั้ง เป็นต้น

การเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง สามารถจำแนกรายละเอียดได้ ดังนี้

กิจกรรมการมีส่วนร่วมก่อนการเลือกตั้ง

๑. ตรวจสอบบัญชีรายชื่อว่าตนเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งหรือไม่
๒. ตรวจสอบพรรคการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้ง
๓. ร่วมรณรงค์เลือกตั้ง
๔. ฟังการปราศรัยนโยบายของผู้สมัครและพรรคการเมือง
๕. สอดส่องดูแลพฤติกรรมที่มีชอบ
๖. ศึกษาประวัติผู้สมัคร
๗. ให้การศึกษาแก่ประชาชน
๘. การต่อรองนโยบายของพรรคการเมือง

กิจกรรมการมีส่วนร่วมระหว่างการเลือกตั้ง

๑. สังเกตการณ์การซื้อเสียง
๒. ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
๓. ติดตามการนับคะแนน
๔. ร่วมเป็นคณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง
๕. แจ้งเหตุหากพบเหตุการณ์ผิดปกติ
๖. ชักชวนประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง
๗. ไม่รับเงินซื้อเสียง
๘. ตรวจสอบดูแลการเลือกตั้งให้เป็นไปตามกติกา

กิจกรรมการมีส่วนร่วมหลังการเลือกตั้ง

๑. ติดตามผลการเลือกตั้ง
๒. ติดตามผลการใช้สิทธิเลือกตั้ง

๓. ติดตามการจัดตั้งรัฐบาล
๔. ติดตามตรวจสอบการทำงานของผู้แทนที่เราเลือก
๕. แสดงพลังกลุ่มกดดันนักการเมือง ถ้าพบว่ามีกรกระทำโดยมิชอบ

จากการศึกษาองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของพลเมืองพบว่า การมีส่วนร่วมของพลเมืองประกอบด้วย กลุ่มคน เป้าหมาย กิจกรรม และผลที่ได้รับจากการเข้าไปมีส่วนร่วม ซึ่งองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมนี้จะทำให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมตามกระบวนการประชาธิปไตยได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม ดังนั้นการเลือกตั้ง จึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเพราะการเลือกตั้งเป็นการแสดงออกซึ่งเจตนารมณ์ของประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเทศ ในอันที่จะมอบความไว้วางใจในตัวแทนของปวงชนไปใช้อำนาจแทนตน การออกเสียงเลือกตั้งจึงถือเป็นหน้าที่ของปวงชนชาวไทยตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ โดยเป็นกระบวนการที่ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น และเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตน เพื่อให้รัฐสามารถนำสิ่งที่ได้รับจากการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนมาใช้ในการพิจารณากำหนดนโยบายและตัดสินใจดำเนินงานต่าง ๆ อันจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม (Justice-Oriented Citizen)

พลเมืองที่สนใจในกิจการของบ้านเมืองในฐานะที่ตนหรือกลุ่มของตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีการตั้งคำถามต่อระบบสังคมที่เกิดขึ้น และแสวงหาแนวทางดำเนินการเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม โดยเป็นบุคคลที่สามารถประเมิน วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง โดยให้ความสนใจ สืบค้นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความไม่เป็นธรรมทางสังคม และสามารถจัดทำกลยุทธ์เพื่อใช้แก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น การพัฒนาสังคมพลเมืองในรูปแบบนี้จึงต้องมุ่งเน้นให้เกิดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ ตั้งคำถามโต้แย้ง และมีความกล้าหาญทางจริยธรรมในการเปลี่ยนแปลงระบบและโครงสร้างเมื่อพบความไม่เป็นธรรมในสังคม

คำจำกัดความของความเป็นธรรม

“ความเป็นธรรม” มีลักษณะเป็นสิ่งที่ไม่เป็นรูปธรรม แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นธรรมมักปรากฏแฝงอยู่ในระบบนโยบายของรัฐ และระบบศีลธรรม ความเป็นธรรมทางสังคมจึงอาจไม่มีความเป็นสากลแต่เป็นสิ่งที่ได้รับการกำหนดควบคุมจากผู้มีอำนาจภายใต้ชุดของศีลธรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละสังคมวัฒนธรรม

การศึกษาแนวคิดและคำจำกัดความของความเป็นธรรมได้มีการศึกษาค้นคว้ามาตั้งแต่ในอดีต โดยเริ่มจากแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นธรรมก่อนสมัยคริสตกาล ประกอบด้วย โสกราตีส(Socrates)ที่มุ่งเน้นประเด็นความเป็นธรรมผ่านคุณธรรมของการมีชีวิตที่มีความสุข ซึ่งจะต้องมีคุณธรรมด้านความยุติธรรมประกอบด้วย

ความเป็นธรรมในลักษณะดังกล่าวจึงหมายถึงความยุติธรรมของการแสดงการกระทำที่เคารพสิทธิของผู้อื่นและการไม่ยอมทำความชั่วต่อผู้อื่นแม้ว่าผู้หนึ่งจะทำอันตรายแก่ตน ส่วนเพลโต (Plato) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องความเป็นธรรมในลักษณะของการจัดสรรให้ทุกคนตามส่วนที่พึงได้รับ ซึ่งคนแต่ละกลุ่มในสังคมนั้นจะทำหน้าที่แตกต่างกันสมควรได้รับผลตอบแทนต่างกัน จึงเกิดความเป็นธรรมขึ้น ต่อมานักคิดในสมัยคริสตกาล John Stuart Mill (ค.ศ.๑๘๐๖-๑๘๗๓) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นธรรมในลักษณะของการเป็นคุณธรรมอย่างหนึ่ง และเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ในการดำรงชีพที่ดี โดยจะเกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพอย่างมาก และเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เพื่อให้เกิดพันธะและการปฏิบัติต่อกันอย่างเหมาะสม^{๕๕}

ดังนั้นผู้วิจัยสรุปได้ว่า ความเป็นธรรมเป็นสิ่งสำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคม มีลักษณะเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนในสังคมต่าง ๆ หลายอย่างด้วยกัน ซึ่งถ้ามีการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นธรรม สังคมก็จะเกิดความเป็นปกติสุขอย่างยั่งยืนทั้งนี้ได้สรุปรายละเอียดเกี่ยวกับคุณลักษณะของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย^{๕๖}

ตารางที่ ๒.๘ แบบของพลเมืองตามแนวคิด เวสไฮเมอร์และ คาคห์น (Westheimer and Kahne)

แบบของพลเมืองตามแนวคิด เวสไฮเมอร์และ คาคห์น		
พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (Personally Responsible Citizen)	พลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory Citizen)	พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม (Justice-Oriented Citizen)

^{๕๕} อีระพงษ์ วงษ์นา, “ความเป็นธรรม หลากมิติ หลายมุมมอง สู่ดัชนีชี้วัดทางสังคม”, **วารสารธรรมศาสตร์**, ปีที่ ๓๓ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๗) : ๑๓๑-๑๕๐.

^{๕๖} Westheimer J and Kahne J, “What kind of citizen? The politics of educating for democracy”, **American Educational Research Journal**, 41 (2) : 237-269.

แบบของพลเมืองตามแนวคิด เวสไฮเมอร์และ คาทัน

ลักษณะ	- ปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบ ชอบต่อชุมชน - ทำงานอย่างสุจริตและ จ่ายภาษี	- เข้าร่วมเป็นสมาชิก ขององค์กรชุมชน เพื่อมี ส่วนร่วมในการพัฒนา ชุมชน	- วิชาทฤษฎีวิจารณ์เพื่อ ประเมินโครงสร้างทาง สังคม การเมืองและ เศรษฐกิจ ให้เข้าใจถึง ปัญหาอย่างลึกซึ้ง
กฎหมาย	- เคารพและปฏิบัติตาม กฎหมาย	- บริหารจัดการดูแลให้ ชุมชนได้รับการพัฒนา	- พยายามสืบค้นและ จัดการกับความไม่เป็น ธรรมในสังคม
- การแยกขยะ	- บริจาคโลหิต	ด้านเศรษฐกิจ หรือ รักษาสิ่งแวดล้อม	รู้เกี่ยวกับความ เคลื่อนไหวทางสังคมและ วิธีการที่ก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงของระบบ สังคม
- อาสาสมัครเพื่อให้ ความช่วยเหลือในเวลา วิกฤต	- มีความรู้ในกระบวนการ ทำงานของรัฐ	- รู้กลยุทธ์ในการทำงาน ให้บรรลุวัตถุประสงค์	
ตัวอย่างการ ปฏิบัติ	- ธรรมนูญและให้การ สนับสนุนอาหารแก่คน ยากจน	- ช่วยจัดวางระบบ อาหารแก่คนยากจน	- สำรองเพื่อค้นหา สาเหตุและแนวทางแก้ไข ปัญหาการขาดแคลน อาหาร
แนวคิดพื้นฐาน	- แนวทางการแก้ปัญหา หรือพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น พลเมืองจะต้องมีความ ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ เคารพกติกาของสังคม และปฏิบัติตามข้อบังคับ ของกฎหมาย	- แนวทางการแก้ปัญหา หรือพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น พลเมืองจะต้องเข้าไปมี ส่วนร่วมอย่าง กระตือรือร้น และเป็น ผู้นำในการจัดระบบ โครงสร้างของชุมชน	- แนวทางการแก้ปัญหา หรือพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น พลเมืองจะต้องรู้จักตั้งคำถาม โต้แย้งและ เปลี่ยนแปลงระบบ โครงสร้างเมื่อเกิดความไม่ เป็นธรรมขึ้นในสังคม

ตารางที่ ๒.๙ แสดงการสังเคราะห์ องค์ประกอบของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ถวิลวดี บุรีกุล เออเจนี เมริโอ และ รัชวดี แสงมหะหมัด	ความเป็นพลเมืองเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและชุมชนที่ต้องทำหน้าที่อ้างไว้ซึ่งชุมชนทางการเมืองให้ปลอดภัยจากสิ่งที่มาคุกคามทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอก
J. Cogan and Derricott	การสร้างพลเมืองให้เกิดขึ้นในสังคมนั้นจะต้องสร้างทั้งด้านองค์ความรู้ ทักษะ ค่านิยม และคุณลักษณะ โดยนำเสนอความเป็นพลเมืองไว้ ๕ ประการ ๑. ความสำนึกในอัตลักษณ์ ๒. ความพึงพอใจในการได้รับสิทธิ ๓. การประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ๔. ระดับความสนใจและความใส่ใจประเด็นสาธารณะ ๕. การยอมรับค่านิยมพื้นฐานทางสังคม
Abowitz and Harnish	๑. มีเอกลักษณ์ที่มาจากความเป็นสมาชิกของชุมชนทางการเมือง ๒. ยึดถือค่านิยมเฉพาะ และอุดมคติ ๓. มีสิทธิและหน้าที่ ๔. มีส่วนร่วมทางการเมือง ๕. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง
วิชัย ตันศิริ	๑. มีความเชื่อในวิถีของการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง (Nonviolence) ๒. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในรัฐ หรือชุมชนการเมือง (Body-politic) เดียวกันแม้จะมีความขัดแย้งกันก็ควรจะปฏิบัติต่อกันอย่างสุภาพชน (Politeness) ๓. พลเมืองในรัฐหรือชุมชนการเมืองเดียวกัน ควรจะใฝ่หาสันติมากกว่าสงคราม (Peace-loving)
Westheimer and Kahne	พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยควรมีคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองที่มีความเป็นสากลและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ ๑. พลเมืองที่มีความรับผิดชอบการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคน

ตารางที่ ๒.๙ แสดงการสังเคราะห์ องค์ประกอบของพลเมืองในระบบประชาธิปไตย (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
	<p>ในสังคม พลเมืองจำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบโดยจะต้องมีหน้าที่ในการปฏิบัติต่อชุมชน</p> <p>๒. พลเมืองที่มีส่วนร่วม สังคมประชาธิปไตยมีหลักการสำคัญคือ การมีส่วนร่วมของประชาชน พลเมืองจึงต้องเป็นผู้ประพฤติตนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการของรัฐและชุมชน เอาใจใส่ดูแลความต้องการจำเป็นในการดำเนินชีวิต สนับสนุนและร่วมวางแผนการดำเนินการตามนโยบายของรัฐ สร้างความสัมพันธ์อันดี ทำความเข้าใจและสร้างความไว้วางใจระหว่างกัน</p> <p>๓. พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม พลเมืองที่สนใจในกิจการของบ้านเมืองในฐานะที่ตนหรือกลุ่มของตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีการตั้งคำถามต่อระบบสังคมที่เกิดขึ้น และแสวงหาแนวทางดำเนินการเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม โดยเป็นบุคคลที่สามารถประเมิน วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง โดยให้ความสนใจ สืบค้นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความไม่เป็นธรรมทางสังคม และสามารถจัดทำกลยุทธ์เพื่อใช้แก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น การพัฒนาสังคมพลเมืองในรูปแบบนี้จึงต้องมุ่งเน้นให้เกิดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ ตั้งคำถามโต้แย้ง และมีความกล้าหาญทางจริยธรรมในการเปลี่ยนแปลงระบบและโครงสร้างเมื่อพบความไม่เป็นธรรมในสังคม</p>

๒.๔ แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวกับการกล่อมเกลาทางการเมือง

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถเรียนรู้ และถ่ายทอดได้ หมายความว่า ต้องมีวิธีการที่จะทำให้ให้มนุษย์สามารถเรียนรู้และ ถ่ายทอดวัฒนธรรมได้ วิธีการดังกล่าวก็คือ การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เป็นกระบวนการ ทางสังคมกับจิตวิทยา ที่มีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ กระบวนการขัดเกลาทางสังคมจะเริ่มต้นตั้งแต่บุคคล เกิดมา ตัวแทนของสังคมที่ทำหน้าที่ในการขัดเกลา ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน สถานศึกษา ศาสนา ตลอดจนสื่อมวลชนต่าง ๆ ที่จะทำให้บุคคลได้ทราบถึงคุณธรรม คุณค่า อุดมคติที่สังคมยึดมั่น ได้เรียนรู้บรรทัดฐานและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ใช้อยู่ในสังคม ตลอดจนยึดมั่นในหลักศีลธรรมของสังคม และพร้อมที่จะใช้ชีวิตในแนวทาง ที่สังคมต้องการ กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเกิดขึ้นทั้งโดยตรงและโดยอ้อม กล่าวอีกนัยหนึ่ง การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) คือกระบวนการอย่างหนึ่งที่ทำให้มนุษย์เรียนรู้สภาพและบทบาทที่สังคมคาดหวัง เป็นกระบวนการที่จะต้องประสบตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม อันจะทำให้บุคคลนั้นได้มีแบบแผนของ ความประพฤติที่เป็นประโยชน์แก่กลุ่ม และสามารถดำรงอยู่ร่วมกับกลุ่มได้อย่างเป็นระเบียบ ในเมื่อวัฒนธรรมทางสังคม สามารถเรียนรู้และถ่ายทอดโดยกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ดังนั้น การเรียนรู้ และถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองก็สามารถทำได้โดย “การกล่อมเกลาทางการเมือง” (Political Socialization) หรือเรียกว่า การเรียนรู้ทางการเมือง กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองนี้ ถือได้ว่าเป็นตัวกลางที่เชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมกับมนุษย์ กล่าวคือ เป็นตัวดึงเอาวัฒนธรรมเข้าไปมีส่วนร่วมหรือมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ หรือเป็นการขัดเกลาทางสังคมที่มีผลต่อพฤติกรรมทางการเมือง การศึกษาการกล่อมเกลาทางการเมืองในครั้งนี้ ส่วนหนึ่งจะได้อธิบายความหมายของการกล่อมเกลาทางการเมืองว่ามีความหมายเป็นอย่างไร เพื่อให้เกิดความเข้าใจเบื้องต้น

๒.๔.๑ ความหมายของการกล่อมเกลาทางการเมือง

การเรียนรู้ทางการเมืองหรือสังคมการเมืองนั้น เป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจศึกษากันมานานแล้ว ในยุคที่รัฐศาสตร์ได้รับความสนใจศึกษาในเชิงปรัชญานักปรัชญาการเมืองบอกว่า “การกล่อมเกลาทางการเมือง” เป็นการเตรียมความพร้อมของบุคคลสำหรับความเป็นพลเมือง (Citizenship) ในแบบที่พึงปรารถนาของรัฐ จึงมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการกล่อมเกลาทางการเมือง ไว้ดังนี้

คำว่า “การกล่อมเกลาทางการเมือง” ได้มีการใช้คำนี้ในรูปแบบต่างกัน เช่น “การเรียนรู้ทางการเมือง” “การขัดเกลาทางการเมือง” “การอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง” “การเรียนรู้ชีวิตทาง

การเมือง” “สังคมทางการเมือง” “สังคมประกิตทางการเมือง” ซึ่งรูปแบบคำต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า “Political Socialization” ในยุคที่รัฐศาสตร์ได้รับความสนใจศึกษาเชิงปรัชญา นักปรัชญาการเมืองบอกว่า การกล่อมเกลາทางการเมืองเป็นการเตรียมความพร้อมของบุคคลสำหรับความเป็นพลเมืองในแบบที่ปรารถนาของรัฐ

การกล่อมเกลาทางการเมืองมี ๒ ลักษณะ คือ ความหมายในวงแคบและความหมายในวงกว้าง ความหมายในวงแคบ คือ การให้ข่าวสารทางด้านการเมืองการปลูกฝังค่านิยมทางด้านการเมืองและการให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติต่าง ๆ ทางด้านการเมืองอย่างมีเจตนาซึ่งกระทำโดยสื่อกลางที่มีความรับผิดชอบอย่างเป็นทางการในการอบรมสั่งสอน ความหมายในวงกว้าง คือ การเรียนรู้ทั้งหมดเกี่ยวกับการเมืองที่เกิดขึ้นในทุกช่วงของชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะการเรียนรู้นั้นจะเป็นแบบทางการหรือไม่เป็นทางการจะมีเจตนาหรือไม่เจตนาก็ได้^{๕๗} กระบวนการที่นำมาซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองแก่ประชาชนโดยการกล่อมเกลายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง โดยอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงค่านิยมในแบบแผนของวัฒนธรรมทางการเมืองให้แตกต่างไปจากวัฒนธรรมทางการเมืองเดิม และในบางกรณีอาจเป็นกระบวนการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองใหม่ก็เป็นไปได้^{๕๘}

โดยการกล่อมเกลาทางการเมืองจะมีกระบวนการที่ช่วยให้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองหรือโน้มน้าทางการเมือง ซึ่งได้แก่ความรู้ทัศนคติบรรทัดฐานและค่านิยมต่าง ๆ ทางการเมืองของคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งหรือจากสังคมหนึ่งไปอีกสังคมหนึ่ง ถ้าไม่มีกระบวนการถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้แล้วจะทำให้สมาชิกใหม่แสวงหาวัฒนธรรมทางการเมืองใหม่อยู่ตลอดเวลา ซึ่งมีผลต่อเสถียรภาพหรือการคงอยู่ของระบบการเมืองนั้น ๆ ดังนั้นการกล่อมเกลาทางการเมืองจึงเป็นการช่วยให้ระบบการเมืองแต่ละระบบปรับตัวดำรงอยู่ต่อไป^{๕๙} การกล่อมเกลาทางการเมืองเป็นกระบวนการซึ่งบุคคลแต่ละคนรู้ว่าตนเองเป็นใครอยู่ในระบบการเมือง ทำให้เกิดมโนคติหรือปฏิกิริยาต่อปรากฏการณ์ทางการเมือง แต่กระบวนการนี้เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และ

---

^{๕๗} Greenstein, F. I., “Political Socialization”, *International Encyclopedia of Social Science*, (12 January 1968) : 551-555.

^{๕๘} Almond Gabriel A. and Bingham Powell, *Comparative Politics Today: A World View*, (Boston : Little Brown and Company, 1980), pp. 8-10.

^{๕๙} Easton and Dennis Jack, *Children in the Political System*, (New York: McGraw- Hill, 1969), pp. 7-8.

วัฒนธรรมของสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่และเป็นกระบวนการที่มีบทบาทต่อบุคลิกภาพ และประสบการณ์ของบุคคลในแต่ละสังคมนั้นที่ถูกหล่อหลอมด้วยบรรยากาศทางการเมืองของสังคม ประกอบไปด้วยหน่วยต่าง ๆ ที่เป็นตัวกลางกล่อมเกลารวมทั้ง การเมือง ได้แก่ ครอบครัว การศึกษา เพื่อนฝูง กลุ่มศาสนา กลุ่มอาชีพ และสื่อมวลชน โดยผ่านเข้าไปทางฉากรับรู้^{๖๐} ทักษะคติความเชื่อ ความรู้สึก ความสำนึกและค่านิยมที่เกี่ยวกับการเมือง ระบบการเมืองและส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมืองกระบวนการกล่อมเกลารวมทั้งการเมืองที่บุคคลได้เรียนรู้แบบแผนพฤติกรรม และอุปนิสัยในทางที่เกี่ยวเนื่องกับการเมืองโดยผ่านทางสื่อกลางต่าง ๆ ของสังคม สื่อกลางเหล่านี้รวมถึงสิ่งแวดล้อมทั่ว ๆ ไปด้วย เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อนฝูง โรงเรียน สมาคมผู้ใหญ่ และสื่อสารมวลชน^{๖๑}

สรุปได้ว่า กระบวนการกล่อมเกลารวมทั้งการเมือง คือ กระบวนการอบรมปลูกฝังหรือถ่ายทอดให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้ ความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อ ค่านิยม ทักษะคติและเกิดพฤติกรรมทางการเมืองในทิศทางที่ต้องการ โดยตั้งนี้การกล่อมเกลารวมทั้งการเมืองนั้นสามารถเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาและตลอดชีวิต ซึ่งสามารถผ่านรูปแบบของกระบวนการกล่อมเกลารวมทั้งการเมืองได้หลายทางด้วยกัน และอีกประการ การกล่อมเกลารวมทั้งการเมืองนั้น หมายถึง กระบวนการทำให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติต่าง ๆ ทางด้านการเมือง การข่าวสารทางด้านการเมืองและการปลูกฝังค่านิยมทางด้านการเมืองแก่บุคคลในสังคม โดยมีสื่อกลางที่ทำหน้าที่ที่สำคัญ ได้แก่ ครอบครัว สถาบันการศึกษา กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชน กลุ่มอาชีพ กลุ่มศาสนา

ตารางที่ ๒.๑๐ ความหมายของการกล่อมเกลารวมทั้งการเมือง

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Greenstein, F. I.	การกล่อมเกลารวมทั้งการเมือง คือ การให้ข่าวสารทางด้านการเมืองและการให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติต่าง ๆ มี ๒ ลักษณะ คือ ๑. ความหมายในวงแคบ ๒. ความหมายในวงกว้าง

^{๖๐} Michel Rush and Phillip Athoff, (1971), “Political Socialization”, [Online], Source : http://www.schq.mi.th /ndc / thinkank/defence/pulic_knowledge.htm, [26 March 2024].

^{๖๑} สิทธิพันธ์ พุทธิคุณ, **ทฤษฎีพัฒนาการเมือง**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔), หน้า ๑๖๐-๑๗๑.

ตารางที่ ๒.๑๐ ความหมายของการกล่อมเกลาทางการเมือง (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Almond, Gabriel A. and G. Bingham Powell	กระบวนการที่นำมาซึ่งการกล่อมเกลาทางการเมืองแก่ประชาชนนั้นในทางการกล่อมเกลาทางการเมืองสามารถแตกต่างกันไปจากวัฒนธรรมทางการเมืองเดิม และในบางกรณีอาจเป็นกระบวนการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองใหม่ก็เป็นได้
Easton and Dennis Jack	การกล่อมเกลาทางการเมืองใหม่อยู่ตลอดเวลา ซึ่งมีผลต่อเสถียรภาพหรือการคงอยู่ของระบบการเมืองนั้น ๆ ดังนั้นการกล่อมเกลากลางการเมืองจึงเป็นการช่วยให้ระบบการเมืองแต่ละระบบปรับตัวดำรงอยู่ต่อไป
Michel Rush and Phillip Athoff	การกล่อมเกลาทางการเมือง ได้แก่ ครอบครัว การศึกษา เพื่อนฝูง กลุ่มศาสนา กลุ่มอาชีพ และสื่อมวลชนโดยผ่านเข้าไปทางฉากของการรับรู้
สิทธิพันธ์ พุทธหุน	กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองที่บุคคลได้เรียนรู้แบบแผนพฤติกรรม และอุปนิสัยในทางที่เกี่ยวข้องกับการเมือง โดยผ่านทางสื่อกลางต่าง ๆ ของสังคม สื่อกลางเหล่านี้รวมถึงสิ่งแวดล้อมทั่ว ๆ ไปด้วย เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อนฝูง โรงเรียน สมาคมผู้ใหญ่ และสื่อมวลชน

๒.๔.๒ รูปแบบการกล่อมเกลาทางการเมือง

กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง เป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อการเกิดแบบแผนเชิงพฤติกรรมที่มีหรือแสดงออกต่อการเมืองของบุคคล อันมีส่วนร่วมสร้างบุคลิกภาพและวัฒนธรรมทางการเมืองอันเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปตลอดชีวิต ดังที่ได้กล่าวถึงไปบ้างแล้วในแง่รูปแบบของการกล่อมเกลาทางการเมืองนั้นนักวิชาการได้ให้ความหมายของรูปแบบและขั้นตอนการกล่อมเกลาทางการเมือง ไว้ดังนี้

การกล่อมเกลາทางการเมืองของบุคคลสามารถจำแนกได้เป็น ๒ รูปแบบ คือ การกล่อมเกลาทางตรง (Direct Form) เป็นการอบรมกล่อมเกลาหรือถ่ายทอดให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ที่มีเนื้อหา (Content) เกี่ยวกับการเมืองโดยเฉพาะ เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับโครงสร้างของรัฐบาล รูปแบบของการปกครองประเทศ ลัทธิทางการเมือง อีกรูปแบบหนึ่งคือ การกล่อมเกลาทางอ้อม (Indirect Form) ซึ่งเป็นวิธีการที่จะทำให้บุคคลเกิดความโน้มเอียงที่จะเป็นไปในทางการเมือง^{๖๒} ด้วยวิธีการเรียนรู้หรืออบรมกล่อมเกลาที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องการเมืองโดยตรง แต่มีอิทธิพลทำให้เกิดการพัฒนาตัวตนทางการเมือง (Political Self) ของบุคคลได้ การกล่อมเกลาทางการเมืองแบบนี้จะสร้างทัศนคติที่มีอำนาจทางการเมืองโดยหลักการสำคัญก็คือ ความสัมพันธ์ในวัยเด็กที่มีต่อพ่อแม่ ต่อครู เป็นต้น จะพัฒนาเป็นความคาดหวังต่อผู้มีอำนาจทางการเมืองต่อไปได้^{๖๓}

โดยที่รูปแบบของการกล่อมเกลาทางการเมืองนั้นจะดำเนินไปใน ๒ รูปแบบ กล่าวคือ^{๖๔}

๑. รูปแบบที่เห็นได้ชัด (Manifest Transmission) การกล่อมเกลาทางการเมืองในรูปแบบนี้เกิดขึ้นเมื่อกระบวนการกล่อมเกลาหรือการถ่ายทอดนั้น เป็นการสื่อสารที่แสดงออกอย่างชัดเจนในการให้ข้อมูลข่าวสาร ค่านิยม และความรู้สึกต่อวัตถุประสงค์ทางการเมืองอันได้แก่ การสอนเรื่องหน้าที่ทางการเมืองของประชาชน ให้แก่นักเรียนในโรงเรียน เป็นต้น

๒. รูปแบบที่แฝงอยู่ (Latent Transmission) ในรูปแบบนี้เป็นการกล่อมเกลาที่ไม่ใช่ทัศนคติทางการเมือง (Non-political Attitude) แต่มีผลกระทบต่อทัศนคติทางการเมืองของผู้ได้รับการกล่อมเกลาทางการเมืองโดยทางอ้อม ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากประสบการณ์ในวัยเด็ก เช่น เด็กรับเอาทัศนคติในทางก้าวร้าวจากครอบครัว ซึ่งอาจมีแนวโน้มให้เด็กกลายเป็นบุคคลที่มีทัศนคติแบบอำนาจนิยมเมื่อเติบโตขึ้น เป็นต้น^{๖๕}

^{๖๒} Dawson, Richard E. and Prewitt, Kenneth, **Political Socialization**, (Boston : Little Brown and Co, 1969), p. 41.

^{๖๓} ลิขิต ธีรเวคิน, **วัฒนธรรมทางการเมืองและการกล่อมเกลารับรู้ทางการเมือง**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๗๕.

^{๖๔} Almond, Gabriel A. and G. Bingham Powell, **Comparative Politics : A Developmental Approach**, (Boston : Little Brown, 1966), p. 28.

^{๖๕} วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ, **รายงานเรื่องกลไกเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในสังคมไทย**, (ม.ป.ท. : ม.ป.พ., ๒๕๕๘), หน้า ๒๓.

การกล่อมเกลາทางการเมืองจะมีการพัฒนา และเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเหตุการณ์ในแต่ละขั้นตอน จากวัยเด็กไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ออกเป็นหลายระดับ กล่าวคือ ในระดับมูลฐานของการเรียนรู้เด็กจะมีการเรียนรู้ ในด้านความรู้สึกผูกพัน การให้ความเชื่อถือ ความจงรักภักดีต่อบ้านเมืองที่ดำรงอยู่ และเรียนรู้ว่าตนเป็นสมาชิกของชาติใด ใครที่มีแนวคิดและอุดมคติเช่นเดียวกัน และใครที่เห็นต่าง การเรียนรู้ในระดับต่อมาจะเป็นการพัฒนาในด้านทัศนคติความรู้ความเข้าใจ การกล่อมเกลາทางการเมืองจะออกมาในรูปแบบ ๒ รูปแบบ^{๖๖} คือ

๑. การกล่อมเกลาทางตรง เป็นการขัดเกลาเพื่อต้องการให้บุคคลปฏิบัติให้เป็นตามกฎระเบียบแบบแผนของสังคมที่ได้กำหนดไว้เป็นตัวบอกว่าสิ่งใดควรหรือไม่ควรกระทำ อะไรเหมาะสม อะไรไม่เหมาะสม ซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพเป็นอย่างมาก เป็นการชี้แนะแนวทางในการปฏิบัติต่อบุคคลโดยเจตนาเพื่อให้บุคคลสามารถปฏิบัติตัวได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับเหตุการณ์นั้น ๆ การขัดเกลาทางตรงจะอยู่ในสังคม ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน วัด ส่วนโรงเรียนจะมีการอบรมที่เป็นทางการมากกว่าครอบครัว เพราะเป็นสถาบันอบรมสั่งสอนคนเป็นจำนวนมาก

๒. การกล่อมเกลาทางอ้อม เป็นการอบรมที่ไม่ได้บอกกันโดยตรงบุคคลได้รับประสบการณ์หรือประโยชน์จากการสังเกตหรือเรียนรู้จากการกระทำของผู้อื่น

สรุปได้ว่า กระบวนการและรูปแบบการกล่อมเกลาทางการเมืองเป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อการเกิดตัวตนทางการเมืองของปัจเจกบุคคลและแบบแผนเชิงพฤติกรรมที่มีหรือแสดงออกต่อการเมืองของบุคคล มี ๒ กรณี ๑.การกล่อมทางการเมืองทางตรง ๒.การกล่อมเกลาทางการเมืองทางอ้อม อันมีส่วนสำคัญในการพัฒนาทัศนคติทางการเมืองและสร้างบุคลิกภาพและวัฒนธรรมทางการเมืองอันเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปตลอดชีวิต

ตารางที่ ๒.๑๑ รูปแบบการกล่อมเกลาทางการเมือง

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Dawson, Richard E. and Prewitt	กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองที่บุคคลได้เรียนรู้แบบแผนพฤติกรรม และอุปนิสัย ในทางที่เกี่ยวข้องกับการเมือง โดยผ่านทางสื่อกลางต่าง ๆ ของสังคม สื่อกลางเหล่านี้

^{๖๖} สุพัตรา สุภาพ, เทคนิคการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพยุคใหม่เน้นพฤติกรรมมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมนิมิต, ๒๕๓๖), หน้า ๕๑.

ตารางที่ ๒.๑๑ รูปแบบการกล่อมเกลາทางการเมือง (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ลิขิต อีร์เวคิน	รวมถึงสิ่งแวดล้อมทั่ว ๆ ไปด้วย เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อน ฝูง โรงเรียน สมาคมผู้ใหญ่ และสื่อมวลชน การกล่อมเกลาทางอ้อม (Indirect Form) ซึ่งเป็นวิธีการที่ จะทำให้บุคคลเกิดความโน้มเอียงที่จะเป็นไปในทาง การเมือง
Almond, Gabriel A. and	การกล่อมเกลาทางการเมือง จะสร้างทัศนคติที่มีอำนาจทาง การเมือง โดยหลักการสำคัญก็คือ ความสัมพันธ์ในวัยเด็กที่ มีต่อพ่อแม่ ต่อครู เป็นต้น จะพัฒนาความคาดหวังต่อผู้มี อำนาจทางการเมืองต่อไปได้
G. Bingham Powell	รูปแบบของการกล่อมเกลาทางการเมืองนั้นจะดำเนินไปใน ๒ รูปแบบ ดังนี้ ๑. รูปแบบที่เห็นได้ชัด ๒. รูปแบบที่แฝงอยู่
วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ	การกล่อมเกลาทางการเมืองโดยทางอ้อม ซึ่งอาจเกิดขึ้นจาก ประสบการณ์ในวัยเด็ก เช่น เด็กรับเอาทัศนคติในทาง ก้าวร้าวจากครอบครัว ซึ่งอาจมีแนวโน้มให้เด็กกลายเป็น บุคคลที่มีทัศนคติแบบอำนาจนิยมเมื่อเติบโตขึ้น
สุพัตรา สุภาพ	การกล่อมเกลาทางการเมืองจะออกมา ๒ รูปแบบ ๑. การกล่อมเกลาทางตรง ๒. การกล่อมเกลาทางอ้อม

๒.๔.๓ กระบวนการและขั้นตอนการกล่อมเกลาทางการเมือง

การที่มนุษย์สามารถเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ในสังคมไม่ว่าจะเป็นเรื่องการปกครองการเมือง
สังคม เศรษฐกิจการศึกษาและอื่น ๆ ซึ่งเมื่อมนุษย์ได้รับรู้เข้าใจจะเกิดความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม
เกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้นการเรียนรู้จะเกิดขึ้นเป็นขั้นตอนเรียกว่า “กระบวนการ”

กระบวนการการกล่อมเกลາทางการเมือง หมายถึง กระบวนการที่สังคมส่งผ่านความโน้มเอียงทางการเมือง อันได้แก่ ความรู้ ทศนคติ ปทัสถาน และค่านิยม จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งซึ่งถ้าไม่มีกระบวนการถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้ สมาชิกใหม่ของระบบการเมืองซึ่งได้แก่ เด็ก ๆ ก็จะต้องแสวงหารูปแบบความโน้มเอียงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมืองใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา อันจะย่อมมีผลกระทบต่อความมั่นคงของระบบการเมืองและกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองนี้เอง จะเป็นกระบวนการที่ช่วยรักษาระบบการเมืองให้สามารถดำรงอยู่ได้^{๖๗}

กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง เป็นกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองแก่ประชาชนหรือส่งผ่านวัฒนธรรมทางการเมือง กระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองช่วยผดุงวัฒนธรรมทางการเมืองเดิมไว้ โดยส่งผ่านจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งและในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมอย่างรวดเร็ว ฉับพลัน เช่น เกิดการปฏิวัติกระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองก็สร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ไม่เคยมีมาก่อนขึ้นมาใหม่ได้^{๖๘}

สรุปอย่างกว้าง ๆ ว่ากระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง^{๖๙} เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องวิถีทางการสืบทอดวัฒนธรรมทางการเมืองภายในสังคมหนึ่ง ๆ จากคนรุ่นหนึ่ง ๆ จากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง เป็นกระบวนการของการสืบทอดที่ดำเนินการผ่านตัวการต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งจะทำให้แต่ละคนได้เรียนรู้ในอันที่จะกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ของตนกับการเมืองให้เหมาะสม

กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย เป็นกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรม ความรู้ ความเชื่อ ทศนคติ หรือค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับด้านการเมือง จากคนกลุ่มหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง มีการสอดแทรกการอบรมสั่งสอนทางการเมืองการปกครอง ปลุกฝังค่านิยมที่ดีในการดำเนินชีวิตเปิดโอกาสให้กับประชาชนได้เขามามีส่วนร่วม และดำเนินกิจกรรมหรือแสดงออกทาง

---

^{๖๗} Easton, David and Dennis, Jack, *Children in the Political System*, (New York : McGraw-Hill, 1969), p. 7-8.

^{๖๘} Almond, Gabriel A. and G. Bingham Powell, *Comparative Politics : A Developmental Approach*, (Boston : Little Brown, 1966), p. 28.

^{๖๙} Langton, Kenneth P., *Political Socialization*, (Oxford : Oxford University Press, 1969), pp. 75-85.

การเมืองเพื่อประโยชน์ของสังคมและประเทศชาติ โดยมีลำดับขั้นตอนจำแนกได้ ๔ ขั้นตอนดังต่อไปนี้^{๗๐}

ขั้นตอนแรก เป็นขั้นมูลฐานเริ่มแรกสุดเมื่อคนเกิดมาจะได้รับการอบรมเป็นช่วงตอนที่ทารกได้รับการฝึกฝนให้เป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งเป็นตอนที่เด็กจะเกิดภาวะการเรียนรู้เกิดทัศนคติ ค่านิยม ความชำนาญ ความสัมพันธ์กับบทบาทต่าง ๆ ของบุคคล ความรู้ทั่วไปและสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นซึ่งคนในสังคมนั้นจะต้องเรียนรู้อันเรียกได้ว่า เป็นขั้นของการสร้างความโน้มเอียง (Orientation) ให้บุคคลเข้าสู่ความเป็นมนุษย์ โดยใช้ให้เห็นถึงแนวทางการเรียนรู้วิถีในการดำเนินชีวิต หรือการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม

ขั้นตอนที่สอง เป็นขั้นที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพต่อบุคคลอันเป็นประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อจิตใจสำนึก ซึ่งจะเป็นผู้กำหนดบุคลิกภาพมูลฐานของบุคคลนั้น ในขั้นตอนนี้บุคคลจะมีความสำนึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือที่เรียกว่ามีตัวตน (Identity)

ขั้นตอนที่สาม เป็นขั้นที่บุคคลได้รับการกล่อมเกลาทางการเมืองเป็นขั้นตอนที่บุคคลเริ่มมีความรู้สึก มีความสำนึกถึงโลกทางการเมืองรอบ ๆ ตัวเขา และได้รู้รวมทั้งมีทัศนคติกับเข้าใจถึงเหตุการณ์ความเป็นไปทางการเมืองต่าง ๆ ที่เรียกว่า เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองผ่านตัวแทนการกล่อมเกลา (Political Socializing Agents)

ขั้นตอนที่สี่ เป็นขั้นตอนที่บุคคลผ่านจากการเป็นสมาชิกทางการเมืองที่ไม่ได้มีกิจกรรม (Passive) มาเป็นผู้เข้าร่วมที่มีบทบาททางการเมืองขั้นตอนนี้เรียกว่า การเลือกสรรทางการเมือง (Political Recruitment) โดยเป็นขั้นตอนที่บุคคลจะมีความเข้าใจต่อการเมืองอย่างลึกซึ้ง และมีทัศนคติทางการเมืองหรือที่เรียกว่ามีบุคลิกภาพทางการเมืองอย่างชัดเจน และถาวรขึ้นกว่าเดิมคำแปลศัพท์คำนี้เป็นภาษาไทยมีความแตกต่างกันไปบ้างได้แก่ “กระบวนการสังคมประกิตทางการเมือง” “กระบวนการหล่อหลอมทางการเมือง” หรือ “กระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง”^{๗๑}

สรุปได้ว่า กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย เป็นกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรม ความรู้ ความเชื่อ ทัศนคติ หรือค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับด้านการเมือง จากคนกลุ่ม

^{๗๐} Pye, Lucian, *Politics Personality and Nation Building: Burma's Search for Identity*, (New Harven: Yale University Press, 1962), pp. 44-48.

^{๗๑} ชนิดา จิตตรุทธะ, *วัฒนธรรมพระมิตกับการทำให้เป็นประชาธิปไตย*, (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๖๕.

หนึ่งไปยังคนอีกกลุ่มหนึ่ง มีการสอดแทรกการอบรมสั่งสอนทางการเมืองการปกครอง ปลูกฝังค่านิยมที่ดีในการดำเนินชีวิตเปิดโอกาสให้กับประชาชนได้เขามามีส่วนร่วม และดำเนินกิจกรรมหรือแสดงออกทางการเมืองเพื่อประโยชน์ของสังคมและประเทศชาติ โดยผ่านตัวการ (agents) ต่าง ๆ ของสังคม

ตารางที่ ๒.๑๒ กระบวนการและขั้นตอนการกล่อมเกลາทางการเมือง

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Easton, David, Dennis, and Jack	กระบวนการการกล่อมเกลาทางการเมือง เป็นกระบวนการที่สังคมส่งผ่านความโน้มเอียงทางการเมือง อันได้แก่ ความรู้ทัศนคติ ปทัสถาน และค่านิยม จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง
Almond, Gabriel A. and G. Bingham Powell	กระบวนการการกล่อมเกลาทางการเมือง เป็นกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองแก่ประชาชนหรือส่งผ่านวัฒนธรรมทางการเมือง กระบวนการสังคมประกิตทางการเมือง ช่วยผดุงวัฒนธรรมทางการเมืองเดิมไว้ โดยส่งผ่านจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งและในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมอย่างรวดเร็ว ฉับพลัน
Langton, Kenneth P.	กระบวนการการกล่อมเกลาทางการเมืองเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับวิถีทางการสืบทอดวัฒนธรรมทางการเมืองภายในสังคมหนึ่ง ๆ จากคนรุ่นหนึ่ง ๆ จากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง เป็นกระบวนการของการสืบทอดที่ดำเนินการผ่านตัวการต่าง ๆ ของสังคม
Pye, Lucian	กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองมีลำดับขั้นตอน จำแนกได้ ๔ ขั้นตอน ขั้นตอนแรก เป็นขั้นมูลฐานเริ่มแรกสุด ขั้นตอนที่สอง เป็นขั้นที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพต่อบุคคล ขั้นตอนที่สาม เป็นขั้นตอนที่บุคคลได้รับการกล่อมเกลาทางการเมืองเป็นขั้นตอนที่บุคคลเริ่มมีความรู้สึก มีความสำนึกถึงโลกทางการเมืองรอบ ๆ ตัวเขา

ตารางที่ ๒.๑๒ กระบวนการและขั้นตอนการกล่อมเกลາทางการเมือง (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ชนิดา จิตตรุทธะ	<p>ขั้นตอนที่สี่ เป็นขั้นตอนที่บุคคลผ่านจากการเป็นสมาชิกของการเมืองที่ไม่ได้มีกิจกรรมมาเป็นผู้เข้าร่วมที่มีบทบาททางการเมือง</p> <p>บุคคลผ่านจากการเป็นสมาชิกของการเมืองที่ไม่ได้มีกิจกรรม (Passive) มาเป็นผู้เข้าร่วมที่มีบทบาททางการเมือง</p> <p>การเมืองขั้นตอนนี้เรียกว่า การเลือกสรรทางการเมือง (Political Recruitment) โดยเป็นขั้นตอนที่บุคคลจะมีความเข้าใจต่อการเมืองอย่างลึกซึ้งและมีทัศนคติทางการเมืองหรือที่เรียกว่ามีบุคลิกภาพทางการเมืองอย่างชัดเจนและถาวรขึ้นกว่าเดิมคำแปลศัพท์คำนี้เป็นภาษาไทยมีความแตกต่างกันไปบ้างได้แก่ “กระบวนการสังคมปรกิตทางการเมือง” “กระบวนการหล่อหลอมทางการเมือง” หรือ “กระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง”</p>

๒.๔.๔ ทฤษฎีสถาบันการกล่อมเกลาทางการเมือง

การศึกษาการกล่อมเกลาทางการเมืองในครั้งนี้ส่วนหนึ่งจะได้อธิบายทฤษฎีของการกล่อมเกลาทางการเมืองว่ามีความหมายเป็นอย่างไร เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเบื้องต้น ดังนั้น จึงมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของทฤษฎีการกล่อมเกลาทางการเมือง ไว้ดังนี้

“จิตวิทยาวัฒนธรรม” (Psychocultural approach) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์กระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองสรุปได้ ๔ ประการ คือ

๑. ประสบการณ์ในวัยเด็ก โดยเชื่อว่าประสบการณ์ก่อนวัยผู้ใหญ่ (Pre - Adult) เป็นแหล่งที่มาของทัศนคติทางการเมืองแบบแผนอำนาจและในสภาพการณ์ทางสังคมเมื่อครั้งวันก่อนผู้ใหญ่มีบทบาทที่เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อเกี่ยวกับรูปแบบของความโน้มเอียงทางการเมือง สถาบันที่มีอิทธิพลต่อประสบการณ์ในวัยเด็ก คือ สถาบันครอบครัว และโรงเรียน

๒. อาชีพการงานและองค์กรต่าง ๆ ที่บุคคลเข้าไปมีส่วน แบบแผนจากสถาบันเหล่านี้ยิ่งความใกล้ชิดกับแบบแผนอำนาจของระบบการเมืองเท่าไร แบบแผนอำนาจนั้นจะมีผลอย่างสำคัญต่อแบบแผนพฤติกรรมการเมืองมากยิ่งขึ้น และมากกว่าแบบแผนอำนาจในครอบครัว

๓. มาตรฐานของระบบการเมือง มาตรฐานของระบบการเมืองแต่ละสังคมก็จะมีอิทธิพลต่อกระบวนการกลมกลืนทางการเมืองของบุคคลในสังคมนั้นด้วย

๔. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตกลงรูปแบบ ดังกล่าวนี้ Almond และ Verba ได้อาศัยการวิเคราะห์จากผลการวิจัยระหว่างชาติ (๕ ชาติ คือ สหรัฐอเมริกา เยอรมัน อังกฤษ อิตาลี และเม็กซิโก)

การกลมกลืนทางการเมืองเป็นรูปแบบหนึ่ง ที่สะท้อนให้เห็นถึงภาพของการเรียนรู้ การสืบทอด เข้าใจ ตระหนัก อันนำไปสู่การสร้างเสริมและแสดงออกซึ่งพฤติกรรมอันเหมาะสมตามวิถีประชาธิปไตย การกลมกลืนการเรียนรู้ทางการเมือง มีความสัมพันธ์กับการกลมกลืนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมสังคม โดยจะมีการวางแผนและกระทำอย่างตั้งใจผ่านทางสถาบันการศึกษา และหน่วยงานของรัฐ การกลมกลืนทางการเมืองมี ๓ ทฤษฎี^{๗๒} สรุปได้ดังนี้

๑. ทฤษฎี Psychodynamic เป็นการมองการพัฒนาการของปัจเจกบุคคลโดยเน้นขั้นตอนของวุฒิภาวะ (Maturation) ของบุคคลโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อ “ผู้นำทางการเมือง” และ “ผู้มีอำนาจทางการเมืองอื่น ๆ” อย่างไรนั้นจะเป็นผลมาจากการถ่ายทอดความรู้สึกที่เคยมีต่อ “บิดา” ฉะนั้นในทฤษฎีนี้จะให้ความสำคัญของครอบครัวต่อการกลมกลืนทางการเมืองของบุคคลในสังคม

๒. ทฤษฎี Social – Learning ทฤษฎีนี้มีจุดเน้น “สิ่งเร้า” ซึ่งเป็นสิ่งที่ปัจเจกบุคคลได้รับจากสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเรา สิ่งเร้าที่สำคัญที่อยู่รอบตัวบุคคล คือ “ข่าวสาร”

๓. ทฤษฎี Cognitive – Development เป็นทฤษฎีที่เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับความสามารถในการปรับตัวของปัจเจกบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่อยู่รอบตัวเรา ซึ่งจะขึ้นอยู่กับความสามารถของบุคคลในการใช้ความคิดอันสืบเนื่องมาจากพื้นฐานสำคัญ คือ ประสบการณ์ของเรา

^{๗๒} Dawson, *Political Socialization*, (Boston : Little Brown and Co, 1977), p. 47.

ทฤษฎีการกล่อมเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการในการถ่ายทอดและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ซึ่งแบ่งการกล่อมเกลาออกได้ ๓ ด้าน ได้แก่^{๗๓}

๑. การกล่อมเกลาทางด้านจิตใจ ได้แก่ การถ่ายทอดในเรื่องเกี่ยวกับคุณค่าทางสังคม (Social Value) หมายถึง การถ่ายทอดในเรื่องความคิด ความเชื่อทัศนคติ และค่านิยมที่สังคมเห็นว่า มีคุณค่าในตัวเอง และมีการบำรุงรักษาเพื่อถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นหลังในสังคม เพื่อให้คงอยู่ต่อไปโดยส่วนมากมักจะเป็นนามธรรมไม่อาจประมาณค่าออกมาเป็นราคาได้ แต่มีคุณค่าต่อมนุษย์ทางด้านจิตใจ อาทิ ความคิด ความเชื่อ และทัศนคติเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยา ศิลปะ ขนบธรรมเนียมและประเพณี

๒. การกล่อมเกลาทางด้านสติปัญญา ได้แก่ การถ่ายทอดในเรื่องที่เกี่ยวกับ

๒.๑ ความรู้ต่าง ๆ (Social Knowledge) เป็นการถ่ายทอดทั้งความรู้ที่เป็นทางการ อัน ได้แก่ ความรู้ตามหลักสูตรในตำราเรียนและความรู้รอบตัวทั่วไปที่สำคัญก็ คือ ภาษาเพราะถือว่าเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของสังคมและเป็นสื่อกลางในการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล รวมถึงการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนสิ่งต่าง ๆ

๒.๒ ทักษะ ความชำนาญ (Social skill) เป็นการถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ รวมไปถึงสาขาอาชีพที่มีความจำเป็นต่อการอยู่รอดของมนุษย์ เพื่อให้ผู้ได้รับการถ่ายทอดจะได้นำไปใช้ในการดำเนินชีวิตและเพื่อสร้างสรรค์สังคมให้มีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

๓. การกล่อมเกลาทางด้านพฤติกรรม ได้แก่ การถ่ายทอดในเรื่องที่เกี่ยวกับสิ่งต่อไปนี้

๓.๑ บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norm) เป็นการถ่ายทอดกฎเกณฑ์ ระเบียบ แบบแผน หรือคตินิยมที่สังคมสร้างไว้ เพื่อกำหนดแนวทางให้คนในสังคมยึดถือในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อบอกให้ทราบว่าในแต่ละสถานการณ์ควรปฏิบัติอย่างไร ทำให้เกิดความแน่นอนและความเป็นระเบียบในสังคม เนื่องจากบรรทัดฐานทางสังคมเป็นตัวกำหนดแนวพฤติกรรมของมนุษย์เมื่อมีการติดต่อสัมพันธ์กัน

๓.๒ บทบาททางสังคม (Social Role) เป็นการถ่ายทอดสิ่งที่ติดตัวมนุษย์ทุกคนมาตั้งแต่เกิด โดยที่บทบาทนี้จะบ่งชี้ถึงสถานภาพและความเป็นตัวตนของมนุษย์ ทำให้ทราบถึง

---

^{๗๓} ศศิธร อภิสัทธีนิรันดร์, การขัดเกลาทางสังคมผ่านรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กประเภทรายการ ปกิณกะบันเทิง, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๐.

หน้าที่ การวางตัวและสิ่งทีควรประพฤติปฏิบัติ มนุษย์ทุกคนล้วนมีบทบาทและแต่ละคนล้วนมีบทบาทที่หลากหลายในคนเพียงคนเดียว โดยบทบาทนี้จะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการแสดงออกของมนุษย์ และจากการที่มนุษย์อยู่ในสังคม ซึ่งจะต้องมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการแสดงออกซึ่งบทบาทจะต้องเปลี่ยนไปตามบุคคลที่ติดต่อสัมพันธ์ด้วย เช่น เมื่ออยู่ที่บ้านเด็กจะมีบทบาทเป็นลูก แต่เมื่อเด็กไปโรงเรียน บทบาทของเด็กจะเปลี่ยนไปเป็นนักเรียน ดังนั้นพฤติกรรมที่เด็กจะแสดงออกเวลาที่อยู่โรงเรียนกับเวลาที่อยู่บ้านจึงแตกต่างกัน

๓.๓ พฤติกรรมทางสังคม (Social Behavior) เป็นการถ่ายทอดการกระทำต่าง ๆ ซึ่งพฤติกรรมทางสังคมนี้ สอดคล้องกับบทบาททางสังคมที่มนุษย์แต่ละคนได้รับในแต่ละสถานการณ์ โดยการขัดเกลาทางสังคมด้านพฤติกรรมนี้ ก็เพื่อให้เกิดการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่สังคมเห็นว่าถูกต้องเหมาะสมหรือเป็นพฤติกรรมที่สังคมมุ่งหวังให้เกิดการแสดงออก

George Herbert Mead เสนอว่าการที่มนุษย์จะมีปฏิสัมพันธ์กับใครนั้นจำเป็นต้องอาศัยสัญลักษณ์ในการมีปฏิสัมพันธ์กันสัญลักษณ์ที่สำคัญก็คือ “ภาษา” Mead ได้ชื่อว่า “Symbolic Interactionism” Mead ได้อธิบายถึงขั้นตอนในการพัฒนาความเป็นตัวตน (Stages of Self) ไว้ว่ามีอยู่ ๓ ขั้นตอนดังต่อไปนี้^{๗๔}

๑) The play Stage ในช่วงขั้นตอนนี้เป็นช่วงระยะเวลาที่เด็กจะลอกเลียนแบบบทบาทจากบุคคลที่เขามีความใกล้ชิดผูกพันและเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อตัวเขา (Significant others) เช่น พ่อ แม่ เป็นต้น แต่ในช่วงขั้นตอนนี้เขาจะมีความเข้าใจในแต่ละบทบาทเท่านั้น ยังไม่มีความสามารถในการที่จะเชื่อมโยงในแต่ละบทบาทได้

๒) The Game Stage ในขั้นตอนนี้เด็กจะเริ่มเรียนรู้และเข้าใจในความหมายของแต่ละบทบาทมากขึ้น เช่น การเล่นเกมเบสบอล ผู้เล่นแต่ละคนจะเรียนรู้และเข้าใจถึงบทบาทของตนเองและผู้เล่นคนอื่น ๆ เริ่มรู้จักการเชื่อมโยงบทบาทของคนอื่น ๆ เข้าด้วยกัน

๓) The Generalized Other Stage ในขั้นตอนนี้เด็กจะเกิดความเข้าใจและจดจำบทบาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือในสังคมและเรียนรู้ว่าอะไร คือ พฤติกรรมที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมอย่างไร การเรียนรู้ในขั้นตอนนี้เขาจะเรียนรู้และสังเกตจากบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ในสังคมทั่วไป (Generalized other)

^{๗๔} James W. & Zanden V., **Sociology**, 3rd ed., (New York : Mcgraw-hill, 1993), pp. 77-78.

การแบ่งสถาบันในกระบวนกล่อมเกลາทางการเมืองนั้นเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินชีวิตของประชาชน โดยการกล่อมเกลາทางการเมืองนั้นถือเป็นส่วนหนึ่งของการกล่อมเกลาทางสังคมที่เกี่ยวข้องตลอดชีวิตของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคม เพราะมนุษย์ต้องมีการติดต่อทางสังคมมีการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดระหว่างบุคคลที่ติดต่อโดยการใช้สัญลักษณ์ ซึ่งอาจเป็นภาษาเขียน ภาษาพูด หรือรียาท่าทางก็ได้มีสิ่งเร้า และมีการตอบสนองสภาพสังคมรอบตัวซึ่งกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกนึกคิด และพฤติกรรมแตกต่างกันทั้งความคิด ความเชื่อ ทศนคติ โดยสรุปได้ดังนี้^{๗๕}

๑. ครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันหรือแหล่งของการเรียนรู้และทางการเมืองที่สำคัญ เป็นแหล่งวัฒนธรรมทางการเมืองอันสำคัญ ได้แก่ ทศนคติ ความเชื่อ ตลอดจนค่านิยมที่เกี่ยวกับการเมืองได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งการที่ครอบครัวได้รับการยอมรับว่าเป็นสถาบันหรือองค์กรที่มีความสำคัญในการเรียนรู้ทางการเมืองแก่เด็ก ก็เพราะเด็กเมื่อแรกเกิดมาส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอยู่ในครอบครัว สำหรับวิธีการของครอบครัวในการให้การเรียนรู้ทางการเมืองกับเด็กมีอยู่หลายวิธีแต่ส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นอย่างไม่มีการวางแผนที่เป็นระบบและส่วนใหญ่เป็นไปโดยไม่ตั้งใจ และครอบครัวก็เป็นโครงสร้างที่ทำหน้าที่ในการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองของสังคม เป็นโครงสร้างแรกที่บุคคลจะได้พบอิทธิพลที่สำคัญของครอบครัว คือ การสร้างทศนคติต่ออำนาจ กล่าวคือภายในครอบครัวจะมีลักษณะการตัดสินใจร่วม (Collective Decision) ซึ่งมีลักษณะอำนาจเป็นการใช้อำนาจหน้าที่ (Authoritative) ในทัศนะของเด็กเนื่องจากการไม่ปฏิบัติตามหรือไม่เชื่อฟังจะนำไปสู่การลงโทษหรือไม่ได้รับสิ่งที่ต้องการ ดังนั้นประสบการณ์ของเด็กเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในครอบครัวจะส่งผลต่อความรู้สึกมีความสามารถทางการเมือง (Political Competence) สร้างทักษะเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางการเมือง และนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองในอนาคต ถ้าเด็กถูกอบรมสั่งสอนให้มีพฤติกรรมแบบยอมรับเชื่อฟังก็อาจทำให้เด็กนั้นมีพฤติกรรมทางการเมือง

^{๗๕} จุมพล หนิมพานิช, กระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองกับทศนคติทางการเมืองของคนไทย, เอกสารการสนชชุดวิชาพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของเมืองไทย หน่วยที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๓), หน้า ๑๗-๑๘.

เป็นแบบนั้นในอนาคต นักวิชาการบางคนเห็นว่าในครอบครัวที่มีการพูดคุยถกเถียงปัญหาทางการเมืองจะมีความผูกพันกับหน้าที่ทางการเมือง^{๗๖}

๒. สถาบันการศึกษา

๒.๑ โรงเรียน กล่าวได้ว่า เป็นสถาบันหรือตัวแทนที่มีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียน ทั้งนี้เพราะในสังคมสมัยใหม่การเรียนรู้ทางการเมือง มักจะเกิดขึ้นในชั้นเรียนโดยผ่าน

๒.๑.๑ หลักสูตรที่ต่างยอมรับกันว่าเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญเครื่องมือหนึ่งในการให้การเรียนรู้ทางการเมืองกับนักเรียน โดยเฉพาะหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาและหลักสูตรหน้าที่พลเมือง ทั้งนี้ เพราะหลักสูตรเหล่านี้ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างนักเรียนให้มีคุณสมบัติเป็นพลเมืองของชาติ

๒.๑.๒ กิจกรรมเกี่ยวกับพิธีการในชั้นเรียน (Class-Room ritual life) การเรียนรู้ทางการเมืองของเด็กนอกจากจะเรียนรู้ในโรงเรียนโดยผ่านหลักสูตรแล้ว เด็กอาจจะเรียนรู้ทางการเมืองจากกิจกรรมที่เกี่ยวกับพิธีการในชั้นเรียนได้อีก เช่น การเคารพธงชาติ การร้องเพลงชาติ เป็นต้น ซึ่งลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้มีส่วนปลูกฝังความรู้สึกรักชาติให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก

๒.๑.๓ ครู กล่าวได้ว่า เป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางการเมืองของเด็กเพราะประการที่หนึ่ง สำหรับเด็กแล้วครูคือสัญลักษณ์ของอำนาจหน้าที่ที่เด็กส่วนใหญ่จะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องมาให้เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับ อิทธิพลทางการเมืองในรูปของตัวบุคคลที่ใช้อำนาจครั้งแรกแม้ว่าจะยังไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ทางการเมือง อำนาจทางการเมืองที่เป็นนามธรรมและมีลักษณะร่วมเช่น โครงสร้างของรัฐบาลอย่างสมบูรณ์เท่าใดนัก ประการที่สอง ครูในฐานะผู้สอนถ้าครูมีวิธีการสอน วิธีการถ่ายทอดที่ดี นอกจากจะทำให้เด็กมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเมืองที่ถูกต้องแล้วยังอาจทำให้เด็กมีความกระตือรือร้นอีกด้วย แต่ถ้าหากวิธีการสอนวิธีการถ่ายทอดของครูไม่ดี ไม่มีความเหมาะสมแน่นอนนอกจากจะทำให้เด็กขาดความกระตือรือร้น เกิดความเฉื่อยชาทางการเมืองแล้ว ยังอาจทำให้เด็กมีความรู้ความเข้าใจการเมืองที่ไม่ถูกต้องอีกด้วย ประการที่สาม ความรู้ความสามารถของครูผู้สอน ถ้าครูผู้สอนเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการเมืองเป็นอย่างดี มีความสามารถในการสอนอย่างมีประสิทธิภาพโดยการพยายามปรับปรุงตนเองให้ทันเหตุการณ์ตลอดจนมีการแสวงหาความรู้

^{๗๖} พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และสายทิพย์ สุคติพันธ์, ข่าวสารทางการเมืองของคนไทย, (กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๖๘.

เพิ่มเติมอยู่เสมอ เป็นที่ยอมรับว่าครูผู้สอนคุณลักษณะดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางการเมืองของเด็ก

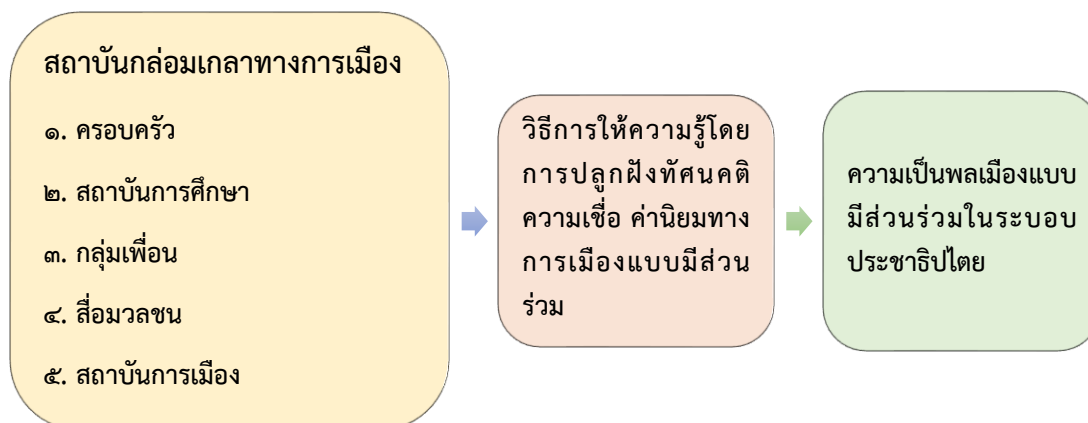
๒.๒.๔ สถาบันระดับอุดมศึกษา ได้แก่ วิทยาลัย โดยเฉพาะมหาวิทยาลัย กล่าวได้ว่าเป็นสถาบันหรือตัวแทนให้การเรียนรู้ทางการเมืองที่สำคัญของนิสิตนักศึกษา โดยทั่วไปมักจะเป็นแหล่งที่เปลี่ยนแปลงลักษณะที่นิ่งเฉยทางการเมือง การไม่แสดงออกทางการเมือง ความไม่สนใจที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองให้ความสนใจอยากแสดงออกทางการเมือง

๓. กลุ่มเพื่อน (Peer Group) เป็นกลุ่มปฐมนุญประกอบด้วย บุคคลที่มีอายุและฐานะทางสังคมทัดเทียมกัน โดยทั่วไปมีความสำคัญในการให้การเรียนรู้ทางสังคมและการปรับตัวของบุคคลในสังคม ในกรณีของการให้การเรียนรู้ทางการเมืองเป็นที่ยอมรับกันว่า กลุ่มเพื่อน มิได้มีบทบาทยิ่งหย่อนไปกว่าครอบครัว และโรงเรียน โดยเฉพาะในช่วงที่เด็กอยู่ในวัยรุ่นและวัยที่เป็นผู้ใหญ่ตั้งปรากฏในผลการวิจัยของ Massialas ที่พบว่านอกจากครอบครัวและสถาบันการศึกษา ได้แก่ โรงเรียนจะมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ทางการเมืองแก่เด็กแล้ว กลุ่มเพื่อนก็มีอิทธิพลในเรื่องนี้อยู่ไม่น้อย ในแง่ของการต่อสู้ เด็กวัยรุ่นมักจะต่อสู้ตามความเชื่อของกลุ่ม นอกจากนี้พวกนี้มักจะมี ความเชื่อทางสังคมและการเมืองไปในทางที่ดี ความแตกต่างในบทบาทระหว่างกลุ่มเพื่อน และครอบครัวคงจะอยู่ที่ขณะที่ครอบครัวช่วยสร้างการรับรู้ การเลียนแบบความจงรักภักดีทางการเมืองให้กับเด็ก ๆ ในช่วงระยะเริ่มต้นของชีวิต กลุ่มเพื่อนจะช่วยในช่วงเข้าสู่วัยรุ่นได้โดยการให้การเรียนรู้ทางการเมืองในระดับที่สูงขึ้นจนกระทั่งเด็กสามารถเข้าใจและปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงในโลกแห่งการเมืองได้

๔. สื่อมวลชน (Mass Media) หมายถึง สื่อหรือช่องทางของการสื่อสารมวลชน ซึ่งได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือ นิตยสาร โดยทั่วไปมีหน้าที่สำคัญดังนี้ คือ หน้าที่เสนอข่าวสาร เสนอความเห็น บริการศึกษา และทำหน้าที่ทางด้านบันเทิง ซึ่งหน้าที่เหล่านี้โดยเฉพาะหน้าที่เสนอข่าวและเสนอความเห็น มีผลต่อทัศนคติความโน้มเอียงทางการเมืองของบุคคล เพราะข่าวที่นำเสนอทุกวันส่วนหนึ่งเป็นข่าวที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเหตุการณ์ทางการเมือง ที่สื่อมวลชนได้ถ่ายทอดจากรัฐบาลมาสู่ประชาชน

๕. สถาบันการเมือง (Political Institution) ได้แก่ พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ นอกจากทำหน้าที่ในการเป็นตัวแทนประชาชน เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์การของรัฐบาล สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในประเทศแล้ว ยังมีส่วนในการทำหน้าที่ในการเรียนรู้ทางการเมืองมักจะกระทำโดยผ่านการให้ข่าวสารทางหนังสือพิมพ์ การประชุม ปรีกษาหารือ การติดต่อ

เป็นส่วนตัว รวมทั้งการดำเนินงานของพรรคในท้องถิ่น ซึ่งถ้าหากกระทำอย่างกระตือรือร้นจะมีส่วนทำให้ประชาชนเกิดความสนใจในการเมืองได้

แผนภาพที่ ๒.๓ กระบวนการกลุ่มเกลาทางการเมือง^{๗๗}

สรุปได้ว่า ทฤษฎีสถาบันการกลุ่มเกลาที่สำคัญและมีผลต่อการกลุ่มเกลาทางการเมือง คือ ครอบครัว สถาบันการศึกษา กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชน และสถาบันการเมือง เนื่องจากสถาบันทั้งหมดนี้ล้วนมีความใกล้ชิดกับการกลุ่มเกลาทางการเมืองเป็นอย่างมาก ซึ่งจากความใกล้ชิดจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนทั่วไปอย่างกว้างขวาง

ตารางที่ ๒.๑๓ ทฤษฎีสถาบันการกลุ่มเกลาทางการเมือง

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Dawson	ทฤษฎีการกลุ่มเกลาทางการเมืองแบ่งเป็น ๓ ทฤษฎีได้ดังนี้ ๑. ทฤษฎี Psychodynamic เป็นการมองพัฒนาการของปัจเจกบุคคลโดยเน้นวุฒิภาวะ (Maturation) ๒. ทฤษฎี Social – Learning ทฤษฎีนี้มีจุดเน้น “สิ่งเร้า” ซึ่งเป็นสิ่งปัจเจกบุคคลได้รับจากสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเรา ๓. ทฤษฎี Cognitive – Development เป็นทฤษฎีที่เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับความสามารถในการปรับตัวของปัจเจกบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่อยู่รอบตัว

^{๗๗} สังเคราะห์แผนภาพโดยผู้วิจัย.

ตารางที่ ๒.๑๓ ทฤษฎีสถาบันการกล่อมเกลาทางการเมือง (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ศศิธร อภิลิทธินิรันทร	<p>เรา ซึ่งจะขึ้นอยู่กับความสามารถของบุคคลในการใช้ความคิดอันสืบเนื่องมาจากพื้นฐานสำคัญ คือ ประสบการณ์ ของเรา</p> <p>ทฤษฎีการกล่อมเกลาทางสังคม แบ่งออกได้ ๓ ด้าน</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. การกล่อมเกลาทางด้านจิตใจ ๒. การกล่อมเกลาทางด้านสติปัญญา ๓. การกล่อมเกลาทางด้านพฤติกรรม
James, W & Zanden, V.	<p>อธิบายถึงขั้นตอนในการพัฒนาความเป็นตัวตน (Stages of Self) ไว้ว่ามีอยู่ ๓ ขั้นตอนดังต่อไปนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. The play Stage ในช่วงขั้นตอนนี้เป็นช่วงระยะเวลาที่เด็กจะลอกเลียนจากบุคคลที่เขามีความใกล้ชิดผูกพันและบุคคลที่มีความสำคัญต่อเขา ๒. The Game Stage ในขั้นตอนนี้เด็กจะเริ่มเรียนรู้และเข้าใจความหมายของแต่ละบทบาทมากขึ้น ๓. The Generalized Other Stage ในขั้นตอนนี้เด็กจะเกิดความเข้าใจและจดจำบทบาทต่าง ๆ
จุมพล หนีมพานิช	<p>การแบ่งสถาบันในการกล่อมเกลาทางการเมือง</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ครอบครัว ๒. สถาบันการศึกษา ๓. กลุ่มเพื่อน ๔. สื่อมวลชน ๕. สถาบันทางการเมือง
พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และสายทิพย์ สุกติพันธ์	<p>การอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองของสังคม เป็นโครงสร้างแรกทีบุคคลจะได้พบอิทธิพลที่สำคัญของครอบครัว คือการสร้างทัศนคติต่ออำนาจ กล่าวคือภายในครอบครัวจะมี</p>

ตารางที่ ๒.๑๓ ทฤษฎีสถาบันการกล่อมเกลາทางการเมือง (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
	ลักษณะการตัดสินใจร่วม (Collective Decision) ซึ่งมีลักษณะอำนาจเป็นการใช้อำนาจหน้าที่ (Authoritative) ในทัศนะของเด็กเนื่องจากการไม่ปฏิบัติตามหรือไม่เชื่อฟังจะนำไปสู่การลงโทษหรือไม่ได้รับสิ่งที่ต้องการ

๒.๕ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับเยาวชน

ในการวิจัยนี้เป็นการวิจัยที่มีความละเอียดอ่อน เนื่องจากการวิจัยเกี่ยวกับเยาวชนนั้น มีสิ่งที่เกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อแนวคิดและพฤติกรรมของเยาวชน ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาทฤษฎีต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับเยาวชน ซึ่งได้แก่ทฤษฎีต่าง ๆ ทางด้านสังคมศาสตร์ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาทฤษฎีเหล่านี้ที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและแนวคิดของเยาวชน ได้แก่

๑. ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ของศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน
๒. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม ของโลเรนส์ โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg : Moral Development Theory))
๓. ทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดของปีอาเจต์ (Jean Piaget)
๔. ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs Theory)
๕. ทฤษฎีวุฒิภาวะของกิเซลล์ (Gesell's Maturation Theory)
๖. ทฤษฎีสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (The Sullivan's Interpersonal Theory)
๗. พัฒนาการทางจิตสังคม ๘ ชั้น ๘. ทฤษฎีอาชญาวิทยา ของสตีเวน บริกส์ (Steven Briggs)

(๑) ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมเป็นทฤษฎีที่ได้จากการวิจัย หลังจากได้วิเคราะห์พฤติกรรมที่น่าปรารถนาและพฤติกรรมที่ไม่น่าปรารถนาของคนไทยว่า มีสาเหตุทางจิตใจอะไรบ้าง โดยได้ทำการวิเคราะห์และสรุปเป็นระยะ ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๓, พ.ศ. ๒๕๒๖ และ พ.ศ. ๒๕๒๘ ผลการวิจัยพบว่า บุคคลที่เป็นคนเก่ง และเป็นคนดี คือเป็นพลเมืองดี ทำงานมีอาชีพซื่อตรง ขยันขันแข็ง และ

ช่วยในการพัฒนาประเทศทางเศรษฐกิจแลประชาธิปไตยนั้น เป็นผู้ที่มีจิตลักษณะที่สำคัญ ๘ ประการ
ต่อไปนี้เป็นระดับสูง คือส่วนที่เปรียบเหมือนเป็นรากของต้นไม้จริยธรรม ได้แก่^{๗๘}

๑. สติปัญญาความเฉลียวฉลาด
  ๒. สุขภาพจิต
  ๓. ประสบการณ์ทางสังคม
- ส่วนที่เปรียบเหมือนเป็นลำต้นของต้นไม้จริยธรรม ได้แก่
๔. ความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม
  ๕. ลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน
  ๖. ความเชื่ออำนาจในตน
  ๗. คุณธรรมค่านิยม และทัศนคติ
  ๘. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

จิตลักษณะทั้ง ๘ ประการนี้เปรียบเหมือนราก และลำต้นของต้นไม้ (ประการที่ ๑-๓ เปรียบ
เหมือนรากของต้นไม้, และประการที่ ๔-๘ เปรียบเสมือนลำต้น) ซึ่งส่งผลให้เกิดดอกและผล นั้น
หมายถึง พฤติกรรมการเป็นคนดี และเป็นคนเก่ง ซึ่งประกอบไปด้วยส่วนที่เปรียบเหมือนเป็นดอกผล
ของต้นไม้จริยธรรม ได้แก่

๑. พฤติกรรมสุขภาพ
๒. พฤติกรรมการขยันเรียน
๓. พฤติกรรมการทำงาน
๔. พฤติกรรมพลเมืองดี
๕. พฤติกรรมพัฒนาสังคม

โดยมีการอบรมเลี้ยงดูเป็นตัวเสริมส่งผลให้ดอกผลสวยงามโดดเด่นมากขึ้น ซึ่งเปรียบเสมือนกิ่ง
ก้านของต้นไม้ พฤติกรรมทั้ง ๕ ด้าน มีดัชนีชี้วัดอยู่ ๕ ประการ คือ

๑. ตัวชี้วัดพัฒนาการทางสติปัญญา การรู้ การคิด (ตามทฤษฎีของเพียเจท์) เช่น การรู้การคิด
ขั้นรูปรธรรมนั้นบุคคลมักจะแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งด้วยกำลังกาย และอาวุธ ส่วนผู้ที่มีการรู้การคิดในชั้น
นามธรรมนั้นจะแก้ไขปัญหาด้วยการเจรจาต่อรองตกลงโดยสันติวิธี

^{๗๘} ดวงเดือน พันธมนาวิน, ศ.ดร., **ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย ๒๕๔๓), หน้า ๘๖-๘๗.

๒. ตัวชี้วัดพัฒนาการทางจริยธรรม (ตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก) ซึ่งแบ่งพัฒนาการเหตุผลทางจริยธรรมของมนุษย์ที่จะตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใด ๆ นั้นมี ๖ ขั้นตอน

ขั้นที่ ๑ ทำเมื่อเห็นว่าตนเองได้เปรียบ

ขั้นที่ ๒ ต้องการรางวัลที่เป็นวัตถุสิ่งของ

ขั้นที่ ๓ ทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ

ขั้นที่ ๔ ยึดถือกฎระเบียบ กฎหมาย

ขั้นที่ ๕ มีตนเป็นเอกเทศ และควบคุมตนเอง

ขั้นที่ ๖ ยึดอุดมคติสากล มีหิริ และ โอตตปปะ

๓. ตัวชี้วัดความพร้อมทางจิตใจ เช่นจิตลักษณะ ๘ ประการ (ตามทฤษฎีตันไม้จริยธรรม)

๔. ตัวชี้วัด ความเป็นศาสนิกชน เช่น ความเชื่อทางศาสนา การปฏิบัติทางศาสนาและวิธีการดำเนินชีวิตตามหลักศาสนา

๕. ตัวชี้วัดทางการศึกษา ได้แก่

๑) ระดับการศึกษา

๒) คุณภาพของสถานศึกษา

๓) ผลการเรียนปีสุดท้าย (ไม่ว่าจะจบในระดับชั้นใดก็ตาม)

๔) ทักษะทางภาษาไทย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการใช้ภาษาและสติปัญญา

ของผู้ตอบ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ทำให้ทราบ ได้ทราบข้อมูลว่า หลักธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นมากต่อเยาวชนที่จะต้องนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอันจะทำให้เกิดประโยชน์มากมายต่อตนเองและสังคมวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามและยังความสงบสุขร่มเย็นมาสู่ ครอบครัว โรงเรียนสังคมประเทศชาติ โดยเฉพาะเยาวชน และประชาชนทั่วไป

จากการศึกษา ทฤษฎีตันไม้จริยธรรม สรุปได้พฤติกรรมที่น่าปรารถนาและพฤติกรรมที่ไม่น่าปรารถนาของคน บุคคลที่เป็นคนเก่ง และเป็นคนดี คือพลเมืองดี ทำงานมีอาชีพซื่อตรง ขยันขันแข็ง และช่วยในการพัฒนาประเทศทางเศรษฐกิจและประชาธิปไตยนั้น เป็นผู้ที่มีจิตลักษณะที่สำคัญ ๘ ประการ คือส่วนที่เปรียบเหมือนเป็นรากและลำต้นของต้นไม้จริยธรรม ซึ่งประกอบไปด้วยส่วนที่เปรียบเหมือนเป็นดอกผลของต้นไม้จริยธรรมต่อไป เยาวชนที่สามารถควบคุมความคิดของตนให้อยู่กับความดีก็จะปฏิบัติดี ส่วนเยาวชนที่ไม่สามารถควบคุมความคิดและอารมณ์ของตนเองก็จะกระทำ

ผิดได้ จากการวิเคราะห์ผลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ พบว่า เยาวชนในช่วงอายุ ๑๕-๑๘ ปี เป็นช่วงที่วุฒิภาวะยังไม่พัฒนาเต็มที่ การขาดความยับยั้งชั่งใจและหลงต่อคำยุยงของเพื่อน ก็จะทำให้ผิดได้ แต่ถ้าเยาวชนที่สามารถยับยั้งความอยากของตนก็จะทำให้เยาวชนรายนั้นไม่กระทำผิด

(๒) ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

โลเรนส์ โคลเบอร์ก^{๗๙} (Lawrence Kohlberg : Stages of Moral Development Theory) Lawrence Kohlberg ได้ศึกษาวิจัยพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ในหลายประเทศที่มีวัฒนธรรมต่างกัน จริยธรรมในที่นี้เป็นเรื่องของความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความถูกต้อง โดยเกิดจากกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล และอาศัยวุฒิภาวะทางปัญญา การวิจัยของเขาพบว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กอายุ ๑๐ ปียังพัฒนาไม่ถึงขั้นสูงสุด แต่ยังคงพัฒนาต่อไปเมื่ออายุมากขึ้น การศึกษาวิจัยนี้ทำให้เราทราบว่า การที่บุคคลใช้เหตุผลหนึ่ง ๆ ในการตัดสินใจเลือกกระทำต่อเหตุการณ์อย่างหนึ่งนั้นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญในจิตใจของบุคคลผู้นั้น ซึ่งการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมนี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นการใช้เหตุผลที่ลึกซึ้งตามลำดับวุฒิภาวะทางจิตใจและสติปัญญาของบุคคลนั้น ดังนั้นการศึกษาแนวคิดทฤษฎีนี้จะช่วยให้เราเข้าใจระดับพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดกฎหมาย ซึ่งอาจเป็นเหตุผลส่วนหนึ่งของสาเหตุพฤติกรรมกระทำผิด ตลอดจนการมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่าง ๆ ความเข้าใจนี้จะช่วยในการวางแผนบำบัดแก้ไข ฟื้นฟู รวมทั้งพัฒนาทักษะต่าง ๆ ให้แก่เด็กและเยาวชน เพื่อช่วยลดการมีความประพฤติที่ไม่เหมาะสมของเด็กและเยาวชนได้ ทฤษฎีนี้ได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมเป็น ๓ ระดับ โดยแต่ละระดับจะแบ่งย่อยเป็น ๒ ชั้น รวม ๖ ชั้น ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ในระดับที่ ๑ นี้เด็กจะรับรู้กฎเกณฑ์ของพฤติกรรมที่ ‘ดี’ และ ‘ไม่ดี’ จากผู้มีอำนาจเหนือตนเอง เช่น พ่อแม่ ครูหรือเด็กที่โตกว่า และมักคำนึงถึงผลที่ตามมาว่าเป็นรางวัลหรือการถูกลงโทษในการตีความพฤติกรรมของตนเอง อย่างเช่นพฤติกรรมดี คือพฤติกรรมที่แสดงแล้วได้รับรางวัล ส่วนพฤติกรรมที่ไม่ดี คือพฤติกรรมที่แสดงแล้วถูกลงโทษ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้จะพบในเด็กที่อายุ ๒-๑๐ ปี โดยพัฒนาการทางจริยธรรมในระดับที่ ๑ นี้จะแบ่งเป็น ๒ ชั้น คือ

ชั้นที่ ๑ การเชื่อฟัง และการถูกลงโทษ (Obedience and Punishment Orientation) ในชั้นนี้เด็กใช้ผลที่ตามมาของการแสดงพฤติกรรมเป็นเครื่องบ่งชี้ว่า พฤติกรรมของตนเอง “ถูก” หรือ

^{๗๙} Kohlberg L., *Moral Stage and Moralization : The Cognitive Developmental Approach*, (New York : Moral Development and Behavior, 1983), pp. 41-43.

“ผิด” ถ้าเด็กถูกทำโทษจะเรียนรู้ว่าสิ่งที่ตนเองทำนั้นผิด ถ้าเด็กได้รับรางวัลหรือคำชม เขาเรียนรู้ว่าสิ่งที่ตนเองทำนั้นถูก และจะทำซ้ำอีกเพื่อให้ได้รับรางวัล ดังนั้นเด็กจะยอมทำตามคำสั่งของผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าตนเองโดยไม่มีเงื่อนไข เพื่อไม่ให้ตนเองถูกลงโทษ ถือว่าเป็นการแสดงพฤติกรรมเพื่อหลบหลีกการถูกลงโทษ

ขั้นที่ ๒ กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตน (The Instrumental Relativist Orientation) ในขั้นนี้ใช้หลักการแสวงหารางวัล และการแลกเปลี่ยน บุคคลเลือกทำตามความพอใจของตนเอง โดยให้ความสำคัญต่อการได้รับรางวัลตอบแทน รางวัลอาจจะเป็นวัตถุหรือเป็นการตอบแทนทางกาย วาจา และใจ โดยในขั้นนี้ยังไม่คำนึงถึงความถูกต้องของสังคม แต่ทว่าเด็กจะสนใจทำตามข้อบังคับ เพื่อประโยชน์ หรือความพอใจของตนเอง หรือเพราะอยากได้ของตอบแทน ทั้งนี้บุคคลที่อยู่ในขั้นนี้ยังไม่มีความคิดเห็นนอกเหนือใจต่อผู้อื่น หรือความยุติธรรม ดังนั้นพฤติกรรมของเด็กในขั้นนี้จึงทำเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง แต่มักเป็นไปในลักษณะของการแลกเปลี่ยนกับคนอื่น

ระดับที่ ๒ ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์ทางสังคม (Conventional Morality Level)
ระดับจริยธรรมในระดับที่ ๒ นี้ บุคคลจะแสดงพฤติกรรมตามเกณฑ์ของสังคมที่ตนเองอยู่ ทำตามความคาดหวังของพ่อแม่ หรือผู้ปกครอง บุคคลจะไม่คำนึงถึงผลตามมาที่จะเกิดแก่ตนเอง แต่คำนึงถึงจิตใจของผู้อื่น ยึดถือความซื่อสัตย์ และความจงรักภักดีเป็นสิ่งสำคัญ จริยธรรมในระดับนี้มักพบในช่วงวัยรุ่น อายุประมาณ ๑๐-๑๖ ปี โดยพัฒนาการทางจริยธรรมนี้จะแบ่งเป็น ๒ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๓ ความคาดหวังและการยอมรับในสังคมสำหรับ ‘เด็กดี’ (The Interpersonal Concordance or “Good Boy-Nice Girl” Orientation) ในขั้นนี้บุคคลจะใช้หลักทำตามผู้อื่น เห็นชอบ โดยจะแสดงพฤติกรรมเพื่อต้องการให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม ทำให้ผู้อื่นพอใจ และยกย่องชมเชย บุคคลจะไม่ค่อยมีความเป็นตัวของตัวเอง มักคล้อยตามการชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะเพื่อนพบในวัยรุ่นอายุ ๑๐-๑๕ ปี พัฒนาการทางจริยธรรมในขั้นนี้เป็นพฤติกรรมของ “คนดี” ตามมาตรฐานหรือความคาดหวังของพ่อแม่ หรือเพื่อนวัยเดียวกัน ดังนั้นพฤติกรรมดีในที่นี้จึงหมายถึง พฤติกรรมที่จะทำให้ผู้อื่นชอบและยอมรับ รวมทั้งการไม่ประพฤติดีเพราะกลัวว่าจะทำให้พ่อแม่เสียใจ

ขั้นที่ ๔ กฎและระเบียบ (Law and Order Orientation) ในขั้นนี้บุคคลจะใช้หลักทำตามหน้าที่ของสังคม พัฒนาการทางจริยธรรมในขั้นนี้พบในวัยรุ่นช่วงอายุประมาณ ๑๓-๑๖ ปี บุคคลจะเรียนรู้ถึงการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม คำนึงถึงบทบาทและหน้าที่ของตนเองในสังคม และปฏิบัติตามหน้าที่ของสังคมอย่างเคร่งครัดเพื่อธำรงไว้ซึ่งกฎเกณฑ์ของสังคม เหตุผลในเชิงจริยธรรมในขั้นนี้ ถือว่า

สังคมจะอยู่ด้วยความมีระเบียบจะต้องมีกฎหมายและข้อบังคับ คนดีหรือคนที่มีพฤติกรรมถูกต้องคือคนที่ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับหรือกฎหมาย

ระดับที่ ๓ ระดับจริยธรรมตามหลักการด้วยวิจารณญาณ หรือระดับเหนือกฎเกณฑ์สังคม (Post-Conventional-Morality-Level) พัฒนาการทางจริยธรรมในระดับนี้เป็นหลักจริยธรรมของผู้ที่มีอายุ ๒๐ ปีขึ้นไป หากบุคคลพัฒนาจริยธรรมมาถึงขั้นนี้ก็จะมีการใช้วิจารณญาณตีความหมายของสถานการณ์ต่างๆ ตามหลักการ และมาตรฐานทางจริยธรรมก่อนที่จะแสดงพฤติกรรม ซึ่งการตัดสินใจว่า ‘ถูก’ ‘ผิด’ หรือ ‘ควร’ ‘ไม่ควร’ มาจากวิจารณญาณของตนเอง อยู่บนหลักของความยุติธรรม และเป็นที่ยอมรับของสังคม ปราศจากอิทธิพลของผู้ที่มีอำนาจ หรือกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก ซึ่งพัฒนาการทางจริยธรรมในระดับนี้จะแบ่งเป็น ๒ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๕ สัญญาสังคม หรือหลักการทำตามคำมั่นสัญญา (The Social-Contract Legalistic Orientation) บุคคลมีเหตุผลในการเลือกกระทำ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เคารพการตัดสินใจของตนเอง และสามารถควบคุมตนเองได้โดยมีพฤติกรรมที่ถูกต้องตามค่านิยมของตนและมาตรฐานของสังคม

ขั้นที่ ๖ หลักการคุณธรรมสากล (The Universal-Ethical Principle Orientation) ขั้นนี้ถือว่าเป็นหลักการมาตรฐานจริยธรรมสากล เป็นหลักการเพื่อมนุษยธรรม ในขั้นนี้สิ่งที่ ‘ถูก’ และ ‘ผิด’ เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับนิยามที่แต่ละคนยึดถือ บุคคลจะแสดงพฤติกรรมตามหลักการคุณธรรมสากล โดยคำนึงถึงความถูกต้อง ยอมรับในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ คำนึงถึงสิทธิมนุษยชน มีคุณธรรมประจำใจ ละอาย เกรงกลัวต่อบาป มีความยึดหยุ่นและยึดหลักจริยธรรมของตนอย่างมีสติ

จากการศึกษา **ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม** สรุปได้ว่า โคลเบิร์กได้จำแนกระดับของพัฒนาการทางจริยธรรมเป็น ๓ ระดับ ซึ่งเยาวชนในช่วง ๑๕-๑๘ ปีนั้นจะอยู่ในระดับที่ ๒ คือ ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์ทางสังคม (Conventional Morality Level) เยาวชนจะแสดงพฤติกรรมตามเกณฑ์ของสังคมที่ตนอยู่ ทำตามความคาดหวังของพ่อแม่ หรือผู้ปกครอง เยาวชนจะไม่คำนึงถึงผลตามมาที่จะเกิดแก่ตนเอง แต่คำนึงถึงจิตใจของผู้อื่น มีความคาดหวังและการยอมรับในสังคม เยาวชนจะแสดงพฤติกรรมเพื่อต้องการให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม ทำให้ผู้อื่นพอใจ และยกย่องชมเชย บุคคลจะไม่ค่อยมีความเป็นตัวของตัวเอง มักคล้อยตามการชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะเพื่อนพบในวัยรุ่นอายุ ๑๐-๑๕ ปี สำหรับเยาวชนช่วงอายุประมาณ ๑๓-๑๖ ปี จะใช้หลักทำตามหน้าที่ของสังคม พัฒนาการทางจริยธรรมในขั้นนี้เยาวชนจะเรียนรู้ถึงการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม จากการวิเคราะห์ผลจาก

แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ พบว่า เยาวชนในช่วงอายุนี้อาจจะทำทุกอย่างเพื่อให้เพื่อนหรือสังคมที่ตนอยู่ยอมรับในตัวเขาแม้ว่าจะต้องทำผิดต่อกฎระเบียบของสังคมก็ตาม เยาวชนที่มาสู่ศาลยอมทำตามเพื่อนซักจูงเพียงเพื่อให้เพื่อนยอมรับในตัวเขาและยอมให้อยู่ร่วมกลุ่มด้วย สิ่งนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เยาวชนกระทำความผิด

(๓) ทฤษฎีพัฒนาการทางความคิด (Cognitive Theories) ของจีน เพียเจต์ (Jean Piaget)^{๘๐}

จีน เพียเจต์ (Jean Piaget) เป็นนักชีววิทยาชาวสวิสเซอร์แลนด์ แต่มีความสนใจศึกษาทางด้านจิตวิทยา โดยเฉพาะในด้านกระบวนการพัฒนาทางสติปัญญาของเด็กตั้งแต่วัยแรกเกิดจนถึงวัยรุ่น เป็นบุคคลแรกที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ศึกษาพัฒนาการด้านความคิดมนุษย์อย่างเป็นระบบระเบียบ เขาเชื่อว่าโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ทุกคนมีความพร้อมที่จะมีปฏิสัมพันธ์และปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมตั้งแต่เกิด เพราะมนุษย์ทุกคนหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมซึ่งต้องมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา ผลจากกระบวนการดังกล่าวจะทำให้มนุษย์เกิดพัฒนาการของเขาวนปัญญาจากความเชื่อดังกล่าว เขาจึงได้ศึกษาพัฒนาการด้านสติปัญญาของเด็กอย่างละเอียดด้วยการสร้างสถานการณ์เพื่อสังเกตพฤติกรรมของบุตรสาว ๓ คนของเขาเป็นระยะเวลานาน และได้ทำบันทึกไว้อย่างต่อเนื่อง ทำให้ได้ข้อสรุปว่าธรรมชาติของมนุษย์มีพื้นฐานติดตัวตั้งแต่กำเนิด ๒ ชนิด คือ

๑. การจัดและรวบรวม (Organization) เป็นการจัดและรวบรวมกระบวนการต่าง ๆ ภายในให้เป็นระบบระเบียบอย่างต่อเนื่อง พร้อมกับมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเพื่อให้เกิดภาวะสมดุลจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

๒. การปรับตัว (adaptation) เป็นการปรับตัวเพื่อให้อยู่ในภาวะสมดุลกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการ ๒ อย่างคือ

- การซึมซับหรือดูดซึมประสบการณ์ (assimilation) หมายถึง การที่มนุษย์มีการซึมซับ หรือดูดซึมประสบการณ์ใหม่เข้าสู่โครงสร้างของสติปัญญา (cognitive structure) หลังจากมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

^{๘๐} Jean Piaget, *Handbook of child psychology*, Vol 1, (New York : Wiley, 1983), อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, ๘๐ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท แคนเน็กซ์ อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น, ๒๕๕๒), หน้า ๒๕-๒๖.

- การปรับโครงสร้างทางเชาวน์ปัญญา (Accommodation) หมายถึง การปรับเปลี่ยนโครงสร้างของเชาวน์ปัญญาที่มีอยู่แล้วให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ที่ได้เรียนรู้เพิ่มขึ้น เขากล่าวว่าการพัฒนาสติปัญญาและความคิดของมนุษย์จะต้องอาศัยทั้งการจัดรวบรวมและการปรับตัวดังกล่าว ซึ่งลักษณะพัฒนาการที่เกิดขึ้นจะดำเนินอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งจะแตกต่างกันในแต่ละบุคคล โดยมีองค์ประกอบสำคัญที่เสริมพัฒนาการทางสติปัญญา ๔ องค์ประกอบคือ

๑. วุฒิภาวะ (Maturation) คือการเจริญเติบโตทางด้านสรีรวิทยามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสติปัญญาและความคิด โดยเฉพาะเส้นประสาทและต่อมไร้ท่อ

๒. ประสบการณ์ (Experience) ประสบการณ์เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาด้านสติปัญญา เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นทุกครั้งที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งประสบการณ์ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติและประสบการณ์เกี่ยวกับการคิดหาเหตุผลและทางคณิตศาสตร์ ซึ่งสามารถนำมาใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

๓. การถ่ายทอดความรู้ทางสังคม (Social transmission) คือการที่บุคคลได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านต่าง ๆ จากบุคคลรอบข้าง เช่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู เป็นต้น

๔. กระบวนการพัฒนาสมดุล (Equilibration) คือการควบคุมพฤติกรรมของตนเองซึ่งอยู่ในตัวของแต่ละบุคคลเพื่อปรับสมดุลของพัฒนาการทางสติปัญญาและความคิดไปสู่ขั้นที่สูงกว่า ขั้นพัฒนาการเชาวน์ปัญญา เขาได้แบ่งขั้นพัฒนาการของเชาวน์ปัญญาออกเป็น ๔ ขั้น คือ

๔.๑. ขั้นใช้ประสาทสัมผัสและกล้ามเนื้อ (Sensori-motor period) อายุ ๐-๒ ปี เป็นขั้นพัฒนาการทางความคิดและสติปัญญาก่อนระยะเวลาที่เด็กจะพูดเป็นภาษาได้ การแสดงถึงความคิดและสติปัญญาของเด็กวัยนี้จะเป็นในลักษณะของการกระทำหรือการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับเคลื่อนไหว เป็นลักษณะของปฏิกิริยาสะท้อน เช่น การดูด การมอง การไขว่คว้า มีพฤติกรรมน้อยมากที่แสดงออกถึงความเข้าใจ ทั้งนี้เพราะเด็กยังไม่สามารถแยกตนเองออกจากสิ่งแวดล้อมได้ ตัวตนของเด็กยังไม่ได้พัฒนาจนกว่าเด็กจะได้รับประสบการณ์ ทำให้ได้พัฒนาตัวตนขึ้นมาแล้ว เด็กจึงสามารถแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ได้จนกระทั่งเด็กอายุ ประมาณ ๑๘ เดือน จึงจะเริ่มแก้ปัญหา ด้วยตนเองได้บ้าง และรับรู้เท่าที่สายตามองเห็น

๔.๒. ขั้นเริ่มมีความคิดความเข้าใจ (Pre-operational period) อายุ ๒-๗ ปี เด็กวัยนี้เป็นวัยก่อนเข้าโรงเรียนและวัยอนุบาล ยังไม่สามารถใช้สติปัญญากระทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ ความคิด

ของเด็กวัยนี้ขึ้นอยู่กับ การรับรู้เป็นส่วนใหญ่ ไม่สามารถใช้เหตุผล อย่างลึกซึ้งได้ วัยนี้เริ่มเรียนรู้การใช้ภาษา และสามารถใช้อัญลักษณ์ต่าง ๆ ได้ พัฒนาการวัยนี้แบ่งได้เป็น ๒ ชั้นคือ

๔.๒.๑. ชั้นกำหนดความคิดไว้ล่วงหน้า (Preconceptual thought) อายุ ๒-๔ ปี ระยะเวลา นี้เด็กจะมีพัฒนาการด้านการใช้ภาษา รู้จักใช้คำสัมพันธ์กับสิ่งของ มีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ได้ แต่ยังไม่สมบูรณ์ ไม่มีเหตุผล คิดเอาแต่ใจตัวเอง อยู่ในโลกแห่งจินตนาการ ชอบเล่นบทบาทสมมติตามจินตนาการของตนเอง

๔.๒.๒. ชั้นคิดเอาเอง (intuitive thought) อายุ ๔-๗ ปี ระยะเวลา นี้เด็กสามารถคิดอย่างมีเหตุผลขึ้นแต่การคิดยังเป็นลักษณะการรับรู้มากกว่าความเข้าใจจะมีพัฒนาการรับรู้อย่างรวดเร็ว สามารถเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้เป็นหมวดหมู่ ทั้งที่มีลักษณะคล้ายคลึงและแตกต่างกัน ลักษณะพิเศษของวัยนี้คือ เชื่อตัวเองโดยไม่ยอมเปลี่ยนความคิด หรือเชื่อในเรื่องการทรงภาวะเดิมของวัตถุ (conservation) ซึ่งเขาเรียกว่า Principle of invariance

๔.๓. ชั้นใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลเชิงรูปธรรม (Concrete operational period) อายุ ๗-๑๑ ปี ระยะเวลา นี้เด็กจะมีพัฒนาการทางความคิดและสติปัญญาอย่างรวดเร็ว สามารถคิดอย่างมีเหตุผล แบ่งแยกสิ่งแวดล้อมออกเป็นหมวดหมู่ ลำดับชั้น จัดเรียงขนาดสิ่งของ และเริ่มเข้าใจเรื่องการคงสภาพเดิม สามารถนำความรู้หรือประสบการณ์ในอดีตมาแก้ปัญหาเหตุการณ์ใหม่ ๆ ได้ มีการถ่ายโยงการเรียนรู้ (transfer of learning) แต่ปัญหาหรือเหตุการณ์นั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุหรือสิ่งที่เป็นรูปธรรม ส่วนปัญหาที่เป็นนามธรรมนั้นเด็กยังไม่สามารถแก้ได้

๔.๔. ชั้นใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลเชิงนามธรรม (Formal operational period) อายุ ๑๑-๑๕ ปี ชั้นนี้เป็นขั้นสูงสุดของพัฒนาการทางสติปัญญาและความคิด ความคิดแบบเด็ก ๆ จะสิ้นสุดลง จะเริ่มคิดแบบผู้ใหญ่ สามารถคิดแก้ปัญหาที่เป็นนามธรรมด้วยวิธีการหลากหลาย รู้จักคิดอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ สามารถตั้งสมมติฐาน ทดลอง ใช้เหตุผล และทำงานที่ต้องใช้สติปัญญาอย่างสลับซับซ้อนได้ เขากล่าวว่าเด็กวัยนี้เป็นวัยที่คิดเหนือไปกว่าสิ่งปัจจุบัน สนใจที่จะสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับทุกสิ่งทุกอย่าง และมีความพอใจที่จะคิดพิจารณาเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่มีตัวตนหรือสิ่งที่เป็นนามธรรม นักจิตวิทยาเชื่อว่าการพัฒนาความเข้าใจจะพัฒนาไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งเข้าสู่วัยรุ่น เขาเชื่อว่าพัฒนาการของเขาว่าปัญญามนุษย์จะดำเนินไปเป็นลำดับขั้น เปลี่ยนแปลงหรือข้ามขั้นไม่ได้

จากการศึกษา ทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดของพือาเจต์ สรุปได้ว่าทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีทางด้านจิตวิทยา ศึกษาด้านกระบวนการพัฒนาทางสติปัญญาของเด็กตั้งแต่วัยแรกเกิดจนถึงวัยรุ่น ได้

ข้อสรุปว่าธรรมชาติของมนุษย์มีพื้นฐานติดตัวตั้งแต่กำเนิด ๒ ชนิด คือ การจัดและรวบรวม (Organization) และการปรับตัว (Adaptation) ซึ่งมนุษย์มีการซึมซับหรือดูดซึมประสบการณ์ใหม่เข้าสู่โครงสร้างของสติปัญญา (Cognitive structure) หลังจากมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และปรับเปลี่ยนโครงสร้างของเขาวงกตปัญญาที่มีอยู่แล้วให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ที่ได้เรียนรู้เพิ่มขึ้น จากทฤษฎีดังกล่าวนี้ ทำให้สามารถเข้าใจได้ว่าเยาวชนจะมีการรวบรวมข้อมูลจากประสบการณ์ของตน และทำการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมรอบตัวเยาวชนผ่านข้อมูลที่ได้ประสบมา หรือประสบการณ์ชีวิต เมื่อเยาวชนได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัว เยาวชนจะปฏิบัติตามสิ่งที่เยาวชนพบเห็นมาเพื่อให้เข้ากับสภาพสมดุลกับสิ่งแวดล้อมที่เยาวชนอยู่ เยาวชนที่ซึมซับประสบการณ์ที่ไม่ดีก็จะแสดงออกด้วยพฤติกรรมที่ไม่ดีเช่นกัน

(๔) ทฤษฎีความต้องการ ของมาสโลว์ ^{๘๑} (Maslow Hierarchy of Needs Theory)

แนวคิดของ Abraham Maslow จัดอยู่ในกลุ่มมนุษยนิยม ซึ่งมีทัศนคติในการมองมนุษย์ด้านที่ต้งาม โดยอธิบายว่ามนุษย์มีธรรมชาติใฝ่ดี สร้างสรรค์ความดี ปราบปรามความเจริญก้าวหน้ารู้จักคุณค่าในตนเอง รู้จักผิดชอบชั่วดี มีความรับผิดชอบในชีวิต ทุกสิ่งเกิดจากการเลือกของตนเอง ที่สำคัญคือมนุษย์มีความปรารถนาจะประจักษ์รู้จักตนเอง และความสามารถเฉพาะของตนเอง เพื่อใช้ความรู้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ ถ้ามนุษย์อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีเอื้อต่อการวิวัฒน์พัฒนาแล้ว เขาก็จะพัฒนาไปสู่ความมั่งคั่ง ความเจริญของบุคลิกภาพและวุฒิภาวะเสมอ

Abraham Maslow เห็นต่างจากทฤษฎีบุคลิกภาพอื่นหลายทฤษฎีว่า ควรจะศึกษาจิตวิทยาจากบุคคลที่มีสุขภาพจิตดี บุคลิกภาพมั่นคง ประสบความสำเร็จและมีความสุขในชีวิต เพื่อค้นหาว่าคุณลักษณะของบุคลิกภาพที่ต้งามต้องมีองค์ประกอบอะไรบ้าง มีแนวทางพัฒนาอย่างไร นอกจากนี้ในการศึกษาเรื่องคนนั้นต้องศึกษาคนทั้งคน ไม่ใช่ศึกษาแยกเป็นส่วนย่อยแล้วนำมาสรุปเป็นกฎเกณฑ์หรือวิธีการบำบัด ซึ่งวิธีการนี้เสี่ยงต่อความผิดพลาดมาก

Abraham Maslow ระบุว่ามนุษย์จะมีความต้องการที่เรียงลำดับจากระดับพื้นฐานไปยังระดับสูงสุด ขอบข่ายทฤษฎีของ Abraham Maslow จะอยู่บนพื้นฐานของสมมติฐาน ๓ ข้อ คือ ๑. มนุษย์มีความต้องการอยู่เสมอและไม่มีที่สิ้นสุด ๒. ความต้องการของบุคคลจะถูกเรียงลำดับตาม

^{๘๑} Maslow, Abraham, *Motivation and Personality*, (New York : Harper and Row Publishers, 1970), อ้างถึงใน อนิขวัง แก้วจางค์, *การจัดการทรัพยากรมนุษย์*, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาบริหารธุรกิจ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๒), หน้า ๖๖-๖๘.

ความสำคัญหรือเป็นลำดับชั้นความต้องการพื้นฐาน ๓. ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรมนั้นๆ ต่อไป

พัฒนาการทางบุคลิกภาพ

ทฤษฎี Maslow's Hierarchy of needs Theory แบ่งลำดับความต้องการของมนุษย์ไว้ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological needs) ความต้องการในขั้นนี้เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เป็นความต้องการขั้นพื้นฐาน (Basic needs) ซึ่งมีพลังมากที่สุด เพราะเป็นความต้องการที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ตัวอย่างเช่น ความต้องการอากาศ อาหาร ยารักษาโรค หากความต้องการขั้นแรกยังไม่ได้รับการตอบสนองก็ยากที่จะพัฒนาสู่ขั้นอื่น ๆ ได้

ขั้นที่ ๒ ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety and security needs) ความต้องการในขั้นนี้จะเกิดเมื่อขั้นแรกได้รับการตอบสนอง ความต้องการในขั้นนี้เป็นความต้องการที่จะรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง หากไม่ได้รับการตอบสนองหากไม่ได้รับการตอบสนองจะเกิดความรู้สึกหวาดกลัว ผวา รู้สึกไม่มั่นคง

ขั้นที่ ๓ ความต้องการความรัก และความเป็นเจ้าของ (Belonging and love needs) เมื่อ ๒ ขั้นแรกได้รับการสนองความต้องการแล้ว มนุษย์จะสร้างความรักและความผูกพันกับผู้อื่น

ขั้นที่ ๔ ความต้องการการได้รับการยกย่องนับถือ (Esteem needs) แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่

- ความต้องการนับถือตนเอง (Self-respect) คือ ความต้องการมีอำนาจ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความสามารถและความสำเร็จ มีความเคารพนับถือตนเอง
- ความต้องการได้รับการยกย่องนับถือ (Esteem from others) คือ ความต้องการชื่อเสียงเกียรติยศ การยอมรับยกย่องจากผู้อื่น^{๘๒}

ขั้นที่ ๕ ความต้องการที่จะเข้าใจประจักษ์ตนเองอย่างแท้จริง (Self-actualization needs) เป็นความต้องการเพื่อตระหนักรู้ความสามารถของตนกับประพฤติปฏิบัติตนตามความสามารถ และสุดความสามารถ โดยมุ่งประโยชน์ของคนอื่นและของสังคมส่วนรวมเป็นสำคัญ

---

^{๘๒} สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์, “การพัฒนาโครงการเด็กนักวิจัยและการประเมินเน้นเด็กเป็นสำคัญ (โครงการปีที่ ๒)”, รายงานการวิจัยสิ่งแวดล้อมสำหรับเด็กปฐมวัย, (กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๕), หน้า ๓๕.

จากการศึกษา **ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์** สรุปได้ว่า มนุษย์มีความต้องการอยู่เสมอ และไม่มีที่สิ้นสุด ความต้องการของบุคคลจะถูกเรียงลำดับตามความสำคัญ หรือเป็นลำดับชั้นความต้องการพื้นฐาน ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้ว จะไม่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรมนั้นๆ ต่อไป ความต้องการของเยาวชนก็เช่นกัน เยาวชนต้องการความปลอดภัยทางร่างกาย มีปัจจัย ๔ มีความต้องการความมั่นคงปลอดภัย มีความต้องการความรัก และความเป็นเจ้าของ มีความต้องการการได้รับการยกย่องนับถือ และมีความต้องการที่จะเข้าใจประจักษ์ตนเองอย่างแท้จริง เยาวชนส่วนใหญ่ จะมีครบใน ๒ ความต้องการแรก บางรายอาจมีความต้องการที่ ๓ จากพ่อแม่ซึ่งอาจไม่มีเวลาหรือไม่สามารถให้ความรักกับลูกได้เนื่องจากเศรษฐกิจที่รัดตัว เยาวชนจึงโยยหาสิ่งเหล่านี้จากผู้อื่น และเพื่อนเป็นคนที่เยาวชนเข้าหา นอกจากนี้เยาวชนยังต้องการได้รับการยกย่องนับถือจากเพื่อน บางครั้งเยาวชนอาจกระทำบางสิ่งเพียงให้เพื่อนยอมรับหรือยกย่อง แม้ว่าสิ่งที่ทำนั้นเป็นสิ่งที่ผิดก็ตาม

(๕) **ทฤษฎีวุฒิภาวะ** ของกิเซลล์ (Gesell's Maturation Theory)

นักวิจัยท่านนี้เป็นนักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ผู้เริ่มก่อตั้งสถาบันพัฒนาการเด็ก (Institute of Child Development) ณ มหาวิทยาลัยเยล ระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๓๐-๑๙๔๐ อธิบายทฤษฎีเกี่ยวกับการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กว่าการเจริญเติบโตของเด็กทางร่างกาย เนื้อเยื่อ อวัยวะ หน้าที่ของอวัยวะต่าง ๆ และพฤติกรรมที่ปรากฏขึ้นเป็นรูปแบบที่แน่นอนและเกิดขึ้นเป็นลำดับขั้น ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมเป็นองค์ประกอบรองที่ต่อเติมเต็มเสริมพัฒนาการต่าง ๆ กิเซลล์เชื่อว่าวุฒิภาวะจะถูกกำหนดโดยพันธุกรรม และมีในเด็กแต่ละคนมาตั้งแต่เกิด ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เด็กแต่ละวัยมีความพร้อมทำสิ่งต่าง ๆ ได้ ถ้าวุฒิภาวะหรือความพร้อมยังไม่เกิดขึ้นตามปกติในวัยนั้น สภาพแวดล้อมจะไม่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็ก เขาได้สร้างเกณฑ์มาตรฐานสำหรับวัดพฤติกรรมของเด็กในแต่ละระดับเน้นความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรม ซึ่งเขา

จากการศึกษา **ทฤษฎีวุฒิภาวะของกิเซลล์** สรุปได้ว่า เขาได้สร้างเกณฑ์มาตรฐานสำหรับวัดพฤติกรรมของเด็กในแต่ละระดับ เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรม แบ่งพัฒนาการของเด็กที่ต้องการวัดและประเมินออกเป็น ๔ กลุ่มใหญ่ ได้แก่ พฤติกรรมทางการเคลื่อนไหว พฤติกรรมทางการปรับตัว พฤติกรรมทางการใช้ภาษา และพฤติกรรมส่วนตัวและสังคม เขาสามารถนำหลักการนี้มาใช้อธิบายพัฒนาการของมนุษย์ในด้านการเจริญเติบโตพัฒนาการทางร่างกาย และสามารถนำไปเชื่อมโยงกับพัฒนาการทางสติปัญญาได้อีกด้วย ในบางครั้งเยาวชนจะมีความเจริญเติบโตทางร่างกายมาก แต่ไม่ได้หมายความว่าร่างกายเติบโตวุฒิภาวะจะเติบโตไปด้วย พ่อ

แม้มักเข้าใจว่าลูกโตแล้ว ไม่ต้องดูแลมากเหมือนตอนเล็ก ๆ ก็ได้ ความคิดเช่นนี้เป็นความคิดที่เข้าใจผิด เพราะวุฒิภาวะของเด็กจะยังไม่พัฒนาเป็นผู้ใหญ่แม้ว่าจะรูปร่างกายจะสูงใหญ่ก็ตาม สิ่งนี้ทำให้เยาวชนถูกละเลยและปล่อยปละจากพ่อแม่ของเยาวชน

(๖) ทฤษฎีสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (The Sullivan's Interpersonal Theory)

แฮร์รี สแต็ค ซัลลิแวน (Harry Stack Sullivan)^{๘๓} เกิดเมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๘๙๕ ที่นิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา และเสียชีวิตในเดือนมกราคม ค.ศ. ๑๙๕๙ รวมอายุ ๕๕ ปี ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศสได้รับปริญญาแพทยศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยทางการแพทย์ของชิคาโกและเข้าเป็นแพทย์ทหารในสงครามครั้งที่ ๒ เมื่อสงครามยุติได้เข้าทำงานเป็นแพทย์ในสถาบันต่าง ๆ ต่อมาได้เข้าทำงานที่คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยแมริแลนด์ ซึ่งเป็นช่วงที่เขาได้ศึกษาโรคจิตเภทที่มีจำนวนมากในขณะนั้นซัลลิแวนเป็นทั้งนักวิทยาศาสตร์ นักกล่าวสุนทรพจน์ทางจิตเวชเป็นผู้นำในการฝึกฝนจิตแพทย์ในด้านบุคลิกภาพ เขาได้ตั้งทฤษฎีสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (The interpersonal Theory of Psychiatry) ตั้งแต่ปี ค.ศ.๑๙๒๙ และสำเร็จในกลางปี ค.ศ. ๑๙๓๐ ตลอดชีวิตมีผลงานเล่มเดียว คือ ทฤษฎีบุคลิกภาพ ซึ่งพิมพ์ในปี ค.ศ. ๑๙๔๗ ผลงานที่เหลือได้รับการตีพิมพ์หลังเขาเสียชีวิตแล้วโดยเพื่อนของเขานำออกตีพิมพ์ เช่น Psychiatric Interview , Clinical Studies in Psychiatry , Schizophrenia as a Human Process และ The Fusion of Psychiatry and Social Science เขาใช้วิธีบำบัดคนไข้จากจิตวิเคราะห์มาเป็น ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล Interpersonal Theory of Psychiatry ทฤษฎีของเขาโยงไปถึงจิตวิทยาบุคลิกภาพเป็นผลมาจากสัมพันธภาพระหว่างบุคคล เขาได้รักษา Schizophrenia (คนไข้โรคจิตชนิดหนึ่ง) ให้หายได้มากมาย

เขาได้กำหนดโครงสร้างบุคลิกภาพเป็น ๓ ประเภท^{๘๔} ได้แก่

๑. Dynamism พฤติกรรมที่เคยชินเป็นความสัมพันธ์กับคนอื่น เช่น ชอบช่วยเหลือ ชอบบ่นเอาเปรียบ
๒. Personification มโนภาพที่คนวาดภาพโดยตนเอง และ เป็นภาพที่คนอื่นมีสัมพันธภาพกับตน

^{๘๓} ศรีเรือน แก้วกังวาน, **ทฤษฎี จิตวิทยาบุคลิกภาพ (รู้เรา-รู้เขา)**, (กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน, ๒๕๓๙), หน้า ๖๓.

^{๘๔} กวี วงศ์พัฒน์, **ภาวะผู้นำ, พิมพ์ครั้งที่ ๕**, (กรุงเทพมหานคร : พี.เค. อินเทอร์เน็ต, ๒๕๔๒), หน้า ๓๙.

๓. Cognitive Process กระบวนการคิดเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพมี ๓ อย่าง

๓.๑ Prototaxic เป็นความคิดระดับทารก ไม่เจาะจง ไม่เข้าใจสิ่งรับรู้ เป็นประสาทสัมผัส

๓.๒ Parataxic ความคิดพัฒนาขึ้น เข้าใจสัมพันธ์ภาพสิ่งต่างๆ จริง/ไม่จริง

๓.๓ Syntactic ใช้สัญลักษณ์ สื่อสารได้ตรงความจริงมากขึ้น แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น

แบบแห่งบุคลิกภาพ ผู้มีความสัมพันธ์กับผู้อื่นจะก้าวไปสู่บุคลิกภาพแห่งความเป็นผู้ใหญ่ได้ ส่วนผู้ที่บกพร่องความสัมพันธ์กับผู้อื่น ย่อมแสดงอาการโรคจิตประสาทไว้ ๑๐ ประการ เช่น หมกมุ่นกับตัวเอง **ทฤษฎีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของชัลลิแวน** เขาเห็นว่า สังคมมีส่วนสำคัญต่อการสร้างบุคลิกภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่ส่งผลต่อการรับรู้ของตนเอง จนทำให้บุคคลปรับเปลี่ยนตนเองไปตามนั้น เขาจึงได้สร้างทฤษฎีชื่อ **ทฤษฎีสัมพันธภาพระหว่างบุคคล**

แนวคิดที่สำคัญ

๑. โครงสร้างบุคลิกภาพ

ชัลลิแวนเห็นว่า พันธุกรรมมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเจริญเติบโตและความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อการสร้างบุคลิกภาพ โครงสร้างบุคลิกภาพจึงเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลที่มีความสัมพันธ์ด้วยอาจมีชีวิตอยู่จริงหรือเป็นบุคคลในฝัน ในเทพนิยาย หรือเป็นบุคคลเด่น ๆ ก็ได้ เขาเชื่อว่าบุคลิกภาพเป็นการทำงานประสานกันระหว่างการแปรเปลี่ยนพลัง (Dynamics) การสร้างภาพบุคคล(Personification) และกระบวนการคิด (Cognitive Process)

๑.๑ การแปรเปลี่ยนพลัง (Dynamics) เป็นกระบวนการปรับตัวของบุคคล ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ซึ่งเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ถึงความต้องการของผู้อื่นแล้วแสดงพฤติกรรมตอบสนองความต้องการของผู้อื่น ทั้งที่อาจไม่ได้ต้องการตามนั้น การเรียนรู้เหล่านี้เริ่มต้นตั้งแต่วัยเด็ก เช่น การแก่งน่อง...ไม่ตี เด็กจะไม่ทำ หรือ การยกมือไหว้ผู้ใหญ่...ดี เป็นต้น ซึ่งจะค่อยๆหลอมรวมเป็นบุคลิกภาพ ชัลลิแวนเชื่อว่า ศูนย์กลองการผันแปรอยู่ที่ระบบตน (Self System) อันเป็นระบบของการสร้างภาพตนเอง ทำให้รับรู้ตนเองใน ๓ ลักษณะ คือ

๑. ภาพตนเองที่ว่า “ฉันดี” (Good Me) ซึ่งเป็นผลของประสบการณ์ที่รับการยอมรับจากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่ให้ความรู้สึกรักใคร่ อบอุน เอาใจใส่ ห่วงใย ทำให้เกิดความพึงพอใจ

๒. ภาพตนเองที่ว่า “ฉันเลว” (Bad Me) เป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการได้การอบรมเลี้ยงดูแบบทอดทิ้ง ไม่เอาใจใส่ ไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการ จึงทำให้เกิดความไม่พอใจ

๓. ภาพตนเองที่ว่า “ไม่ใช่ฉัน” (Not Me) เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบขู่เข็ญหรือทำให้หวาดกลัวอย่างรุนแรงทำให้เกิดความวิตกกังวลสูง จึงแสดงพฤติกรรมออกมาในเชิงปฏิเสธว่า “ไม่ใช่ฉัน” เพราะเป็นสิ่งที่เด็กไม่ต้องการรับรู้

๑.๒ การสร้างภาพบุคคล (Personification) เป็นภาพที่บุคคลวาดขึ้นจากการที่ตนได้ไปสัมพันธ์กับคนอื่นภาพเหล่านี้อาจเป็นภาพของตนเองหรือผู้อื่น ซึ่งเป็นภาพที่ถูกต้องหรือไม่ก็ได้ เมื่อภาพเป็นที่ติดตามแล้วก็ยากต่อการเปลี่ยนแปลงและยังมีแนวโน้มที่จะถ่ายโอนไปยังบุคคลอื่นด้วย เช่น ภาพแม่ดีใจ อาจมองว่าผู้หญิงที่เป็นแม่ใจดีทุกคน เป็นต้น

๑.๓ กระบวนการคิด (Cognitive Process) ซัลลิแวนเชื่อว่ากระบวนการคิดเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างบุคลิกภาพเขาได้แบ่งกระบวนการคิดออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ

๑. โปรโตทาคิก (Prototaxic) เป็นกระบวนการคิดของทารกที่ยังไม่ได้ปรุงแต่ง รับรู้สิ่งต่างๆอย่างไม่เฉพาะเจาะจง ไม่เข้าใจความหมาย ผ่านไปแล้วผ่านไปเลย ไม่ตระหนักถึงการดำรงอยู่ของสิ่งนั้น

๒. พาราทาคิก (Parataxic) เมื่อเด็กพัฒนาความคิดสูงขึ้นจะเริ่มเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆทั้งจริงบ้างไม่จริงบ้างปนกันไป แต่ความคิดของเด็กถือว่าสิ่งที่คิดนั้นเป็นจริง เช่น อุตุตราแมน เป็นต้น ความคิดดังกล่าวจะส่งผลต่อบุคลิกภาพของบางคนในอนาคต เป็นต้น

๓. ซินทาคิก (Syntactic) เมื่อเด็กมีความสามารถทางภาษาเพิ่มขึ้นถึงขั้นใช้สัญลักษณ์แล้ว สภาพความเป็นจริงกับความจริงมากขึ้น สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้ สื่อสารกับผู้อื่นได้เข้าใจ

๒. การพัฒนาบุคลิกภาพ

ซัลลิแวนได้แบ่งการพัฒนาบุคลิกภาพตามประสบการณ์เป็น ๗ ขั้น^{๘๕} คือ

๑. ขั้นทารก (Infancy) อายุแรกเกิด - ๑๘ เดือน วัยนี้จะมีความสุข กับการใช้ปากในการตอบสนองความต้องการอาหารของตนเองด้วยการดูดหรือการเคลื่อนไหวร่างกายด้วยการใช้ประสาทสัมผัสกับมือในการดูดนิ้วตนเอง

^{๘๕} ศรีเรือน แก้วกังวาล, จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย (เล่ม ๒) วัยรุ่น-วัยสูงอายุ, (พิมพ์ครั้งที่ ๘), (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๗๐-๗๓.

๒. **ขั้นวัยเด็ก (Childhood)** อายุ ๑๘ เดือน – ๕ ปี เป็นระยะที่เริ่มหัดพูด ฝีกออกเสียงได้ชัดเจน เริ่มมีเพื่อนและต้องการให้ผู้อื่นยอมรับสถานภาพของตนเอง
๓. **ขั้นวัยเยาว์ (Juvenile Era)** อายุระหว่าง ๕-๑๒ ปี เป็นวัยที่เข้าโรงเรียน พัฒนาการทางร่างกายเร็วมากเริ่มรู้จักสังคม มีการร่วมมือและแข่งขัน เรียนรู้ที่จะควบคุมตนเอง
๔. **ขั้นก่อนวัยรุ่น (Pre-adolescence)** อายุ ๑๑-๑๓ ปี เริ่มมีวุฒิภาวะทางเพศ มีการกล้าแสดงออกมากขึ้นและยังต้องการความเท่าเทียมกับผู้ใหญ่
๕. **ขั้นวัยรุ่นตอนต้น (Early Adolescence)** อายุระหว่าง ๑๓-๑๗ ปี เป็นวัยที่มีความพอใจในเรื่องเพศ ต้องการคบเพื่อนเดียวกันและต่างเพศ ต้องการความเป็นอิสระไม่ยอมฟังพาใคร
๖. **ขั้นวัยรุ่นตอนปลาย (Late Adolescence)** อายุ ๑๗-๑๙ ปี ร่างกายเจริญเต็มที่ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความรู้และเข้าใจตนเอง เรียนรู้บทบาทในสังคมได้ดี
๗. **ขั้นวัยผู้ใหญ่ (Adulthood)** อายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี เป็นวัยที่มีพัฒนาการทุกอย่างสมบูรณ์เต็มที่สร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นสร้างหลักฐาน มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่

บุคลิกภาพประเภทต่าง ๆ (Personality Types) บุคลิกภาพที่แสดงอาการของโรคจิตโรคประสาทมี ๑๐ ประเภท แต่ในที่นี้ซัลลิแวนอธิบายไว้ ๖ ประเภท ส่วนอีก ๔ ประเภทที่มีความคล้ายคลึงกับประเภทอื่นจนแทบจะแยกกันไม่ออกและซัลลิแวน มีได้อธิบายไว้อย่างชัดเจนนั้นขอเว้นที่จะกล่าวไว้ในที่นี้^{๕๖}

๑. ประเภทหมกมุ่นอยู่แต่กับตนเอง (Self-absorbed) หรือพวกคิดฝัน เมื่อยังเป็นทารกยังแยกตัวเองออกจากโลกภายนอกไม่ออก ถ้าได้รับการทูลถนอมก็รู้สึกโลดดี ตัวเราก็น่าดี แต่ถ้าได้รับการเลี้ยงดูไม่ดี ก็รู้สึกโลกร้าย ตัวเราก็น่าร้าย เราก็ต้องหาอะไรดี ๆ มาแทน โดยการคิดฝันเอาเองโดยทั่วไปแล้วคนประเภทนี้ทักท้อแท้ ฝันหวังง่าย มีความเจ็บแค้นแน่นใจ มักคิดว่าตนถูกเข้าใจผิดเสมอ ชั้นแรกบุคคลประเภทนี้จะฝันหวังในสัมพันธภาพระหว่างตนกับคนอื่น ต่อมาก็อาจจะฝันหวังในเรื่องการงาน การเรียน และอื่น ๆ ต่อไป บุคคลประเภทนี้ไม่มีความรักที่แท้จริงให้แก่ใคร แต่ก็มี

^{๕๖} สิริมา ภิญโญนนิตพงษ์, “การพัฒนาโครงการเด็กนักวิจัยและการประเมินเน้นเด็กเป็นสำคัญ (โครงการปีที่ ๒)”, รายงานการวิจัยสิ่งแวดล้อมสำหรับเด็กปฐมวัย, (กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๕), หน้า ๓๕.

พฤติกรรมที่ดูเผิน ๆ เหมือนกับมีความรักในบุคคลนั้นอย่างลึกซึ้ง เช่น ติดแฉ แต่ถ้าเขาผิดหวังในบุคคลนั้น จะเกลียดเข้ากระดูกดำ

๒. ประเภทเหลือขอ (Incorrigible) ได้แก่บุคคลที่ไม่มีความเป็นมิตรกับใคร มีอารมณ์ขุ่นมัว ไม่อยากเข้ากับใคร แต่มีข้อยกเว้นคือ ถ้ากับผู้ที่ต่ำกว่าตนแล้ว บุคคลประเภทนี้ก็จะดีต่อ อากาการเช่นนี้ จะเห็นได้ในวัยเยาว์ก่อนวัยรุ่น ถ้าเขาได้ครู เพื่อน ที่เค็มเหมือนเกลือ พ่อแม่ก็เคียวเซ็ญอยากให้ได้ดี บุคคลในครอบครัวขาดสัมพันธ์ภาพอันดีต่อกันและกัน เด็กรู้สึกว่าจะแข่งขันกับเขาโดยตรงๆ คงอยู่ในสถานะลำบาก เหล่านี้เป็นการทำทนาย ยั่วๆ ทำให้เกิดความโกรธ หงุดหงิด

๓. ประเภทค้านตลอดกาล (Negative) ได้แก่บุคคลที่ไม่ลงรอยกับผู้ใด ชอบค้าน ชอบเถียง ชอบปฏิเสธ เนื่องมาจากเด็กเคยเรียกร้องความสนใจ เคยใช้วิธีนี้ครั้งโตขึ้นก็ใช้วิธีที่เคยใช้ และยังมี ความชำนาญในการคัดค้านยิ่งขึ้นด้วย

๔. ประเภทไม่สูงส่งกับใคร (Asocial) ได้แก่บุคคลที่ปลีกตัวจากการติดต่อกับบุคคลอื่นให้มากที่สุด ไม่ไว้ใจใครว่าจะจริงใจไยดีกับตน รู้สึกว่าทำคุณกับใครไม่ขึ้น มักจะใจน้อย ทั้งนี้เพราะรู้สึกมาแต่ ต้นว่าไม่มีใครรักตน

๕. ประเภทต้องพึ่งพาผู้อื่น (Inadequate) ได้แก่บุคคลที่ยึดผู้ใหญ่ หรือเจ้านายเหมือนไม้ เลื่อยยึดหลัก ได้แต่เป็นผู้คอยตาม หรือให้ผู้อื่นเป็นผู้คอยชี้แนะบัญชา สั่งงาน ให้ทำโน่นทำนี่ไม่มี ความคิดเป็นของตนเอง อาจเป็นผลมาจากการที่พ่อแม่วางอำนาจเอาตั้งแต่เด็กๆ และตนก็อยู่ใต้ บัญญัติหรือโอวาทของผู้ใหญ่เสมอมา

๖. ประเภทรักร่วมเพศ (Homosexuality) ได้แก่บุคคลที่ไม่รักเพศตรงข้ามตามปกติทั่วไป แต่มีความพอใจในเพศเดียวกัน หญิงรักร่วมรักกับหญิง ชายรักร่วมรักกับชาย หรือพวกที่อยากเป็นเพศ ตรงกันข้าม เช่นผู้ชายอยากเป็นผู้หญิง ผู้หญิงอยากเป็นผู้ชาย ซัลลิแวนเห็นว่า การมีความรักร่วมเพศ มิใช่ปัญหาในตนเอง หากเป็นวิธีการปรับตัวที่ยากอย่างหนึ่ง ซึ่งบุคคลที่นำมาใช้กับการแก้ปัญหาทาง เพศ

บุคลิกภาพประเภท ๗-๑๐ คือ คนไม่เต็มบาท ไม่ถึงกับสติไม่สมประกอบ (Non-integrative) บุคคลที่ประพฤตินั้นประจวบอยู่ในวัยรุ่นตลอดกาล (Chronic Adolescence) บุคคลประเภทพูดติด อ่าง และบุคคลประเภทใฝ่สูงทะเยอทะยานจนเกินความสามารถ

จากการศึกษา **ทฤษฎีสัมพันธภาพระหว่างบุคคล** สรุปได้ว่าแนวคิดที่สำคัญคือ **โครงสร้าง บุคลิกภาพ** พันธกรรมมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเจริญเติบโต และความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเป็น

ปัจจัยสำคัญยิ่งต่อการสร้างบุคลิกภาพ โครงสร้างบุคลิกภาพจึงเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล เยาวชนจะมีการสร้างภาพของตนเองและรับรู้ตนเองใน ๓ ลักษณะ คือ ภาพตนเองที่ว่า “ฉันดี” ซึ่งเป็นผลของประสบการณ์ที่รับการยอมรับจากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่ทำให้ความรู้สึกใคร่ อบอุ่น เอาใจใส่ ห่วงใย ทำให้เกิดความพึงพอใจ ภาพตนเองที่ว่า “ฉันเลว” เป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการได้การอบรมเลี้ยงดูแบบทอดทิ้ง ไม่เอาใจใส่ ไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการ จึงทำให้เด็กเกิดความไม่พอใจ ภาพตนเองที่ว่า “ไม่ใช่ฉัน” เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบขู่ขู่หรือทำให้หวาดกลัวอย่างรุนแรงทำให้เกิดความวิตกกังวลสูง จึงแสดงพฤติกรรมออกมาในเชิงปฏิเสธว่า “ไม่ใช่ฉัน” เพราะเป็นสิ่งที่เด็กไม่ต้องการรับรู้ มีแบ่งการพัฒนาบุคลิกภาพตามประสบการณ์เป็น ๗ ชั้น สำหรับเยาวชนจะอยู่ในชั้นที่ ๕ และ ๖ คือ ชั้นวัยรุ่นตอนต้นและชั้นวัยรุ่นตอนปลาย ซึ่งเป็นวัยที่มีความพอใจในเรื่องเพศ ต้องการคบเพื่อนเพศเดียวกันและต่างเพศ ต้องการความเป็นอิสระไม่ยอมพึ่งพาใคร และมีความคิดสร้างสรรค์ มีความรู้และเข้าใจตนเอง เรียนรู้บทบาทในสังคมได้ดี คนจะมีบุคลิกภาพหลายรูปแบบ อาทิเช่น ประเภทหมกมุ่นอยู่แต่กับตนเอง ประเภทเหลือขอ ประเภทค้านตลอดกาล ประเภทไม่สู้สิ่งกับใคร ประเภทต้องพึ่งพาผู้อื่น ประเภทรักร่วมเพศ จะเห็นว่าบุคลิกภาพของเยาวชนมีมากมายหลายประเภท และแต่ละประเภทจะสะท้อนพฤติกรรมที่แตกต่างกันออกมา ผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนจะต้องเข้าใจลักษณะของเยาวชนเพื่อให้สามารถปฏิสัมพันธ์กันได้

(๗) ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคม ๘ ชั้น ของเอริกสัน (The Eight Stages of Psychosocial Development in Erikson)

Erik Homburger Erikson เป็นเรื่องของจิตวิทยาพัฒนาการเด็กและวัยรุ่นกล่าวว่า สิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพ (Physical) ทางสังคม (Social) ทางวัฒนธรรม (Cultural) และทางความคิด (Ideational) เข้ามามีอิทธิพลกับพัฒนาการของชีวิตมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดจนชรา ซึ่งส่งผลต่อความคิดริเริ่ม ความสามารถในการปรับตัว บุคลิกภาพและพฤติกรรมต่างๆ เขาเป็นนักจิตวิทยาคลินิก เกิดที่ประเทศเยอรมันพบว่าพัฒนาการทางจิตวิทยาของมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงเหมือนกับโครงสร้างทางกายภาพร่างกาย มุมมองของเขาจึงเน้นพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมร่วมกัน นั่นคือ การเจริญเติบโตทางร่างกาย และสิ่งแวดล้อมจะมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางจิตใจ และบุคลิกภาพ ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ ทฤษฎีของเอริกสันนี้มีพื้นฐานจากทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ จุดเด่นของเอริกสันคือมุมมองพัฒนาการมนุษย์ตลอดช่วงอายุขัย

ซึ่งแอริคสันมองพัฒนาการของบุคคลคนหนึ่งในลักษณะองค์รวม (Wholeness/Holistic) ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งสิ้นอายุขัย ซึ่งโมเดลนี้แบ่งพัฒนาการของบุคคลไว้ ๘ ขั้น^{๘๗}

พัฒนาการทางจิตสังคม (Psychosocial Development Model) ๘ ขั้นที่จะกล่าวต่อไปนี้จะแบ่งช่วงชีวิตของมนุษย์ จากแรกเกิดถึงประมาณอายุ ๘๐ ปีเป็น ๘ ช่วง ตามการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย และสมอง จากวัยเด็กจนถึงวัยรุ่นจะมีการเจริญเติบโตเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและช้าลง ในช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น มีความคงที่ในวัยผู้ใหญ่ และหลังจากนั้นในวัยผู้ใหญ่ตอนกลางจนถึงวัยชรา พัฒนาการในด้านต่าง ๆ เริ่มเสื่อมถอยลง แต่คงไว้ซึ่งประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงตามขั้นต่าง ๆ นี้เป็นเสมือนบันไดที่แต่ละบุคคลจะก้าวขึ้นไป การประสบกับปัญหาอุปสรรคเป็นเรื่องปกติ และอาจเกิดขึ้นได้ในทุกช่วงพัฒนาการ ซึ่งจะเป็นเหมือนการเรียนรู้ การรู้จักแก้ไขปัญหา และเผชิญกับวิกฤตในช่วงต่าง ๆ การประสบกับความล้มเหลวในขั้นหนึ่ง ๆ จะมีผลกระทบท่อพัฒนาการของบุคคลคนนั้นในขั้นต่อ ๆ ไปด้วย เช่น การไม่ประสบผลสำเร็จในพัฒนาการขั้นต้น ๆ จะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนจากกลุ่มปกติ ตัวอย่างพฤติกรรม เช่น การเรียน และการเข้าสังคมของบุคคลในช่วงวัยเด็กตอนต้นประสบปัญหา ส่งผลให้เกิดปัญหาพฤติกรรมต่าง ๆ ในช่วงวัยรุ่น และเกิดปัญหาอุปสรรคการใช้ชีวิตในช่วงวัยผู้ใหญ่ตามมาเช่นกัน ของแอริคสัน โดยมีรายละเอียดตามขั้นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

พัฒนาการขั้นแรกจะเกิดขึ้นในช่วงตั้งแต่แรกเกิดจนถึงขวบปีแรก ในช่วงนี้ทารกจะมีความสุข ความพึงพอใจบริเวณปาก และกิจกรรมเกี่ยวกับการกลืนกิน ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงปีแรกของชีวิต ทารกที่อยู่ในครรภ์มารดาจะได้รับการตอบสนองที่เพียงพอ อยู่ในอุณหภูมิที่เหมาะสม รับประทานอาหารผ่านทางสายรก อยู่ในภาวะสงบเงียบ ทำให้ทารกมีความพึงพอใจรู้สึกมั่นคงปลอดภัย ต่อมาเมื่อทารกคลอดจากครรภ์มารดาจะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม เช่น การเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิ การกลืนกินทางปากการขับถ่ายทางทวารหนักการได้ยินเสียงและอื่น ๆ

ในขั้นนี้หากมารดาให้ความรักและการดูแลแก่ทารกอย่างสม่ำเสมอ ตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานทางกายและทางจิตใจอย่างต่อเนื่อง (เช่น เมื่อทารกหิวก็ได้กิน ได้รับการสัมผัสถูบลูบคลำด้วยความรัก ทะนุถนอม ได้นอนหลับอย่างสงบพอเพียง เมื่อขับถ่ายก็ได้รับการดูแลความสะอาด) จะทำให้ทารกพัฒนาความรู้สึกไว้นือเชื่อใจขั้นพื้นฐาน (Basic Trust) ต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม

^{๘๗} ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, ๘๐ นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท แดเน็กซ์ อินเทอร์เน็ตคอร์ปอเรชั่น, ๒๕๕๒), หน้า ๒๕-๒๖.

ความสำเร็จของพัฒนาการในขั้นแรกสังเกตได้จากการที่ทารกไม่มีความวิตกกังวลมากเกินไป หรือไม่มีอารมณ์รุนแรง เช่น การแสดง พฤติกรรมร้องไห้โยเยโดยไม่สมเหตุสมผล หรือแสดง ความโมโหหงุดหงิด เพื่อเรียกร้องความสนใจ เมื่อมารดาหรือผู้ดูแลคลาดสายตาไปการที่ทารกสามารถอยู่ตามลำพังในระยะเวลาสั้น ๆ เมื่อเวลา ที่มารดาหรือผู้ดูแลผละจากทารกไป เพื่อทำธุระอื่น ๆ ลักษณะดังกล่าวแสดงว่า ทารกเริ่มมีความรู้สึกมั่นคงและไว้วางใจ มีความมั่นใจว่ามารดาหรือผู้ดูแลจะกลับมาดูแลเช่นเดิม ถือเป็นจุดพื้นฐานเริ่มต้นของการพัฒนาอัตลักษณ์ (Ego Identity) ของบุคคลซึ่งจะเกิดขึ้นชัดเจนในช่วงวัยรุ่น

ในพัฒนาการขั้นที่ ๒ เกิดขึ้นระหว่างขวบปีที่ ๒-๓ ของชีวิต พัฒนาการในขั้นนี้เด็กจะมีพัฒนาการทางร่างกาย โดยเฉพาะกล้ามเนื้อมากขึ้น และเริ่มที่จะเรียนรู้การควบคุมส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เคลื่อนไหวร่างกายอย่างเป็นอิสระมากขึ้น สามารถที่จะเรียนรู้อย่างรวดเร็ว และเริ่มสำรวจสิ่งแวดล้อมรอบข้างเด็กในวัยนี้จะเริ่มฝึกหัดการขับถ่ายการควบคุมกล้ามเนื้อหูรูด

ความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง (Sense of Autonomy) และการควบคุมตนเอง (Self Control) จะเกิดขึ้นได้ถ้าผู้ปกครองให้การอบรมเลี้ยงดูอย่างเหมาะสม มีความมั่นคงอดทน ให้อิสระเด็กได้ทำสิ่งต่าง ๆ ตามความปรารถนาของตนเองโดยอยู่ในการดูแลของผู้ปกครอง (เช่น การเคลื่อนไหว การเดิน การปีนป่ายการหยิบจับสิ่งของอย่างเป็นอิสระ โดยที่ผู้ปกครองไม่แสดงท่าทีตื่นตระหนก หรือกังวลมากเกินไป) จะทำให้เด็กรู้สึกภาคภูมิใจในความสำเร็จของตนเอง มีความรู้สึกที่ดีต่อผู้อื่น ผลดีอีกประการคือ เด็กจะพัฒนาความรู้สึกมุ่งมั่น (Will) ซึ่งหมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจแน่วแน่ในการเลือก และในการยับยั้งตนเอง เด็กจะกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นและกล้าที่จะตัดสินใจมากขึ้น รวมทั้งมีความมุ่งมั่นและตั้งใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในทางตรงข้ามหากผู้ปกครองปล่อยปละละเลย ดูว่า หรือเข้มงวดกับเด็กมากเกินไป เด็กจะรู้สึกละอาย สงสัยในความสามารถของตนเอง ไม่มั่นใจในการแสดงความคิดเห็น ไม่มั่นใจว่าจะควบคุมชีวิตตนเองได้ ผลกระทบหนึ่งที่น่าจะเกิดขึ้นคือทำให้เด็กมีบุคลิกภาพไม่เหมาะสม ขาดความเชื่อมั่น วิตกกังวล หวาดระแวงสงสัย หรือมีพฤติกรรมย้ำทำ นอกจากนี้ บุคคลที่ได้รับการพัฒนาความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง และการควบคุมชีวิตตนเองอย่างเหมาะสม เมื่อโตขึ้นเขาจะเป็นผู้ใหญ่ที่จะสนับสนุน และเชื่อมั่นสถาบันทางกฎหมายของสังคม มีความเคารพและอยู่ภายใต้กฎหมายของสังคม^{๘๘}

^{๘๘} กวี วงศ์พุม, ภาวะผู้นำ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : พี.เค. อินเทอร์เน็ต, ๒๕๔๒), หน้า ๓๘.

พัฒนาการในขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ ๓-๕ ปี เด็กวัยนี้ร่างกายมีความสามารถและช่วยตัวเองได้มากขึ้นกว่าเดิม แต่ก็ยังอยู่ในวงจำกัด การพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สำหรับเด็กในช่วงวัยนี้ทำได้ โดยให้เด็กได้ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ท้าทายความสามารถของเขา รวมทั้งสิ่งแวดล้อมก็มีส่วนผลักดัน และเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ให้กับเด็กได้

ระยะนี้เป็นระยะที่เด็กเริ่มเรียนรู้บทบาททางเพศ มาตรฐานทางศีลธรรมและการควบคุมอารมณ์ ครอบครัวจะเป็นแหล่งชี้แนะถึงสิ่งต่าง ๆ ในสังคมให้แก่เด็ก เด็กเริ่มสร้างบุคลิกภาพและความรู้สึกผิดชอบชั่วดีจากการได้มีกิจกรรมและประสบการณ์ร่วมกับสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว การอบรมสั่งสอนโดยพ่อแม่ หรือผู้ใหญ่ในครอบครัวจะช่วยให้เด็กได้ซึมซับเข้าไป เป็นการรู้สำนึกผิดชอบชั่วดีในความคิด และแสดงออกในพฤติกรรมของเด็ก การเรียนรู้ที่เด็กจะได้รับจากตัวแบบ (Role Model) ในครอบครัว โดยมีตัวแบบเป็นตัวอย่าง และให้ข้อมูลแก่เด็ก เพื่อเรียนรู้ว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด ดังนั้นความรู้สึกผิดชอบชั่วดีจึงสามารถสร้างขึ้นโดยการเรียนรู้จากบุคคลในครอบครัว และรวมถึงแนวความคิดค่านิยมของสังคม ในระยะนี้ครอบครัวมีบทบาทอย่างยิ่งในการปลูกฝังความรู้สึกผิดชอบชั่วดีให้แก่เด็ก การสร้างความสัมพันธ์ในระยะนี้จะเริ่มด้วยความสัมพันธ์ระหว่างแม่-เด็ก ต่อมาพ่อเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วย และเมื่อสังคมของเด็กกว้างขวางขึ้นเด็กจะเริ่มสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น เด็กเริ่มเป็นตัวของตัวเอง เด็กที่มีประสบการณ์มากจะสามารถช่วยเหลือตัวเองได้มาก เด็กที่ไม่สามารถพัฒนาผ่านขั้นความคิดริเริ่มไปได้จะเกิดความรู้สึกผิด และไม่กล้าที่จะเป็นผู้ริเริ่ม เนื่องจากเกิดความกลัวว่าจะทำผิดพลาดอีก

พัฒนาการของเด็กเป็นความรับผิดชอบร่วมกันทั้งเด็ก พ่อแม่ และชุมชน การได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน หรือการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ในสังคมจะเป็นการช่วยถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด เจตคติ ค่านิยมของสังคมให้แก่เด็กได้ที่ละน้อย โดยมีผู้ใหญ่ช่วยกันประคับประคองให้เด็กพัฒนาไปสู่ความสมบูรณ์ได้ เด็กวัยนี้ควรได้รับโอกาสทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามความสามารถอย่างอิสระ เช่น การเล่น การคิด การประดิษฐ์ การจินตนาการต่าง ๆ และควรได้รับการสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ซึมซับความรู้สึกผิดชอบชั่วดี และหลักศีลธรรมจรรยา หากเด็กวัยนี้ได้รับการจำกัดในการทำกิจกรรมหรือถูกตำหนิ เมื่อคิดและทดลองทำสิ่งต่าง ๆ จะทำให้เด็กขาดความเชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดคัดค้านหรือความรู้สึกผิดเกิดขึ้นเนื่องจากเขาไม่สามารถทำ

สิ่งต่าง ๆ ได้สำเร็จตั้งใจและถูกกลั่นกรองหรือขัดขวางความสามารถของตนเอง ทำให้ความรู้สึกผิดเกิดสะสมในตัวเด็กและมีผลให้เด็กขาดความคิดสร้างสรรค์^{๘๙}

ขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ ๖-๑๒ ปี ช่วงวัยเด็กตอนปลายเป็นระยะที่เด็กมีความเจริญเติบโตและมีความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มากขึ้นยิ่งกว่าในวัยเด็กตอนต้นและวัยเด็กตอนกลาง การเสาะแสวงหาสิ่งต่าง ๆ ทำให้เด็กมีประสบการณ์กับสิ่งใหม่ ๆ รอบตัวเขามากขึ้น เมื่อเขาคิดว่าสิ่งใดที่เขาต้องการเขาจะต้องแสวงหาให้ได้ตามความปรารถนา เนื่องจากในวัยที่ผ่านมาเขาไม่สามารถทำกิจกรรมหลายอย่างได้ เพราะมีผู้ใหญ่คอยบังคับและควบคุม เด็กในวัยนี้ต้องการแสดงความคิดเห็นและแก้ปัญหาต่าง ๆ เพื่อแสดงความเป็นผู้ใหญ่ จุดสำคัญของพัฒนาการระยะนี้คือการได้แสดงออกว่าเขามีความคิด และมีความสามารถเหมือนผู้ใหญ่คนอื่น ๆ เช่นกัน ในช่วงอายุนี้บุคคลรอบข้างควรช่วยชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตเพราะเป็นระยะที่พวกเขาเริ่มไตร่ตรองถึงอนาคต การที่ได้พิสูจน์ว่ามีความสามารถกระทำสิ่งต่าง ๆ ในขอบเขตของเขาได้อย่างเหมาะสมทำให้เด็กในวัยนี้มีความเชื่อมั่นว่าเขาจะประสบความสำเร็จในอนาคต

การส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย

๑. แนะนำในเรื่องการออกกำลังกาย การเล่นกีฬา การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เพื่อให้มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง
๒. แนะนำเรื่องการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อการเจริญเติบโตของเด็กวัยนี้ เด็กควรได้รับสารอาหารครบทุกหมู่ในปริมาณที่เพียงพอ สิ่งที่ควรคำนึงถึงคือเด็กวัยนี้มักสนใจการเล่นกับเพื่อนมากกว่าเรื่องการรับประทานอาหาร

การส่งเสริมพัฒนาการด้านจิตใจ

๑. แนะนำเรื่องการรู้จักตนเอง การมองตนเองตามความเป็นจริง ด้วยการบริหารจัดการจิตใจ การทำสมาธิ การเสียสละเพื่อผู้อื่นอย่างเหมาะสม
๒. ฝึกการผ่อนคลายความเครียดในลักษณะต่าง ๆ เช่น การผ่อนคลายกล้ามเนื้อทุกส่วนของร่างกาย จินตภาพบำบัด หรือการทำงานอดิเรกที่ชอบ เช่น ฟังเพลง เล่นดนตรี อ่านหนังสือที่ชอบ วาดภาพ เป็นต้น

^{๘๙} ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ , ๘๐ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (นนทบุรี : พี บาลานซ์ดีไซด์แอนพริ้นตัง, ๒๕๖๑), หน้า ๒๕-๒๖.

การส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม

๑. แนะนำเรื่องการปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนได้อย่างเหมาะสมให้รู้จักการยืดหยุ่น รู้จักการแพ้ ชนะ และให้อภัย เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลตามสภาพความเป็นจริง เพื่อลดความคาดหวังจากผู้อื่นในทุก ๆ ด้าน

๒. ฝึกพฤติกรรมการแสดงออกอย่างเหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งพฤติกรรมทางด้านร่างกาย และคำพูด การจัดให้มีการแสดงบทบาทสมมติสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดทักษะนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป^{๙๐}

ขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ ๑๓-๒๐ ปี การแสวงหาอัตลักษณ์ของบุคคล และการเสริมสร้างความรับผิดชอบถือว่าเป็นเอกลักษณ์สำคัญของวัยนี้ ซึ่งความรับผิดชอบดังกล่าวมีรากฐานมาจากการอบรมของพ่อแม่ และความรู้สึกไว้วางใจและความมั่นใจในตนเอง องค์ประกอบสำคัญของการสร้างความรู้สึกเป็น อัตลักษณ์ และผ่านพ้นความรู้สึกสับสนในตนเอง ได้แก่ ความเข้าใจในอัตลักษณ์และการแสวงหาสถานภาพทางสังคม ความเข้าใจในอัตลักษณ์ช่วยให้เด็กวัยรุ่นเกิดความเข้าใจในปัญหาต่างๆ และช่วยในการตัดสินใจ วางแผนเรื่องเกี่ยวกับอนาคต เช่น การเลือกอาชีพ การเลือกคู่ครอง เป็นต้น ในวัยนี้เด็กวัยรุ่นจะเกิดความคิดสงสัยในตัวเอง เช่น การคิดถามตนเองว่า “ฉันคือใคร?” หรือ “ฉันจะทำอาชีพอะไรดี?” เนื่องจากระยะวัยรุ่นเป็นระยะ ที่มีความรู้สึกสับสน ขาดความมั่นใจ เพราะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจเพื่อเตรียมเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ปัญหาของเด็กวัยรุ่นมักเป็นไปในทำนองที่ว่า ฉันไม่รู้ว่าฉันควรจะทำอะไร ฉันไม่รู้ว่าฉันจะดำเนินชีวิตไปในทิศทางใด และฉันไม่รู้ว่าฉันเป็นใคร อิทธิพลจากกลุ่มเพื่อนวัยเดียวกัน และความรู้สึกได้รับการยอมรับจากสังคมแวดล้อม ซึ่งรวมถึงกลุ่มย่อยทางวัฒนธรรม และศาสนามีผลต่อการปรับตัวของวัยรุ่นอย่างยิ่ง เด็กวัยรุ่นจะค่อย ๆ พัฒนาความเป็นตัวของตัวเองขึ้น เขาจะแสวงหาตนตามอุดมคติ (Ego-ideal) และค้นหาอัตลักษณ์เพื่อปรับตัวให้เข้ากับบทบาทใหม่ในสังคม เราพบว่าเด็กวัยรุ่นตอนปลายจำนวนมากยังไม่สามารถค้นพบอัตลักษณ์ของตน เด็กวัยรุ่นที่ประสบอุปสรรคในพัฒนาการขั้นนี้จะขาดทักษะที่เหมาะสมในการแก้ไขสถานการณ์ คือเมื่อเผชิญปัญหามักจะหลบเลี่ยงมากกว่าที่จะแก้ไข ในขณะที่สถานการณ์ หรือปัญหาหนึ่งยังไม่ได้รับการแก้ไข เมื่อปัญหาอื่นๆ ประดังเข้ามา ก็เกิดการสั่งสม และซับซ้อนของปัญหา กล่าวคือเด็กวัยรุ่นยังไม่มีทักษะที่ดีในการแก้ปัญหา อย่างไรก็ตามวัยรุ่นแต่ละคน

^{๙๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕-๒๖.

ย่อมต้องการเวลาในการเรียนรู้ และปรับตัวเพื่อการพัฒนาไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่และได้รับการยอมรับจากบุคคลรอบข้างในสังคม ในวัยนี้จะมีปัญหาหลายด้าน ได้แก่^{๙๑}

๑. ปัญหาความสัมพันธ์กับพ่อแม่

วัยนี้จะแสดงพฤติกรรมที่แสดงความเป็นตัวตนของเขาค่อนข้างมาก การพูดจาไม่ค่อยเรียบร้อยซึ่งอาจเลียนแบบมาจากกลุ่มเพื่อน อารมณ์แปรปรวน ไม่มีความสม่ำเสมอต่อความรับผิดชอบต่าง ๆ เอาแต่ใจตัวเอง ทำให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือครูอาจารย์หงุดหงิดไม่พอใจได้มาก ๆ ถ้าบุคคลรอบข้างไม่เข้าใจ การแสดงออกเหล่านี้ และใช้วิธีการจัดการที่ไม่ถูกต้อง เช่น ใช้การดุว่าว่ากล่าว บ่นตำหนิ หรือลงโทษรุนแรง จะเกิดปฏิกิริยาต่อต้าน ซึ่งไม่ช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเหล่านั้น วิธีการจัดการกับปัญหาพฤติกรรมเหล่านี้ ทำได้โดยเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจความต้องการของเขา มีการตอบสนองโดยประนีประนอมยืดหยุ่น แต่ยังคงขอบเขตที่เหมาะสม ควรใช้การจูงใจ ให้วัยรุ่นได้ออกความคิดและร่วมมือโดยสมัครใจมากกว่าการบังคับหรือการใช้ความรุนแรง

๒. ปัญหาการใช้สารเสพติด

ตามธรรมชาติของวัยรุ่นจะมีความอยากรู้อยากเห็นอยากลองมาก การที่อยู่ใกล้ชิดกับกลุ่มเพื่อนที่ใช้สารเสพติด ย่อมมีความเสี่ยงสูงที่จะถูกชักจูงให้ใช้สารเสพติดต่าง ๆ วัยรุ่นส่วนใหญ่ไม่กล้าปฏิเสธเพื่อนเพราะกลัวเพื่อนไม่คบ หรือถูกเพื่อนทำทนาย หรือบางคนใช้เพราะอยากให้เหมือนเพื่อน ๆ เพื่อให้ได้รับการยอมรับเมื่อลองแล้วเกิดความพอใจและติดสารเสพติดเหล่านั้นไป

๓. ปัญหาทางเพศ

พฤติกรรมรักร่วมเพศ (Homosexuals) เป็นพฤติกรรมที่จะทำให้เกิดปัญหาตามมาได้มาก คนที่เป็นรักร่วมเพศมักจะเจอปัญหาในการดำเนินชีวิตได้มากกว่าคนทั่วไป ในบางสังคมมีการต่อต้านพฤติกรรมรักร่วมเพศ มีการรังเกียจ ล้อเลียน ไม่ยอมรับ บางประเทศมีกฎหมายลงโทษผู้ที่มีเพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกัน

การสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง (Masturbation) ในวัยรุ่นถึงว่าเป็นพฤติกรรมปกติ ไม่มีอันตราย ไม่มีผลเสียต่อร่างกายหรือจิตใจ แต่ว่าควรแนะนำให้เด็กได้เห็นถึงความเหมาะสมของเวลา และสถานที่ ไม่ควรหมกมุ่นมากเกินไปจนเป็นปัญหาต่อการใช้เวลา ทำให้ขาดการทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์มากกว่า

^{๙๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕-๒๖.

การมีเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่น (Sexual Relationship) มักเกิดจากวัยรุ่นที่ขาดการยับยั้งชั่งใจ หรือมีปัญหาทางอารมณ์ และใช้เพศสัมพันธ์เป็นการทดแทน เพศสัมพันธ์ในวัยรุ่นมักไม่ได้ยังคิดให้รอบคอบ ขาดการไตร่ตรอง ทำตามอารมณ์เพศ หรืออยู่ภายใต้ฤทธิ์ของสารเสพติด ทำให้เกิดปัญหาการติดต่อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ การตั้งครรรภ์เมื่อยังไม่พร้อม การทำแท้ง การเลี้ยงลูกที่ไม่ถูกต้อง ปัญหาครอบครัวและกลายเป็นปัญหาสังคมในที่สุด

๔. ปัญหาบุคลิกภาพ

ช่วงวัยรุ่นจะมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพอย่างชัดเจน ทั้งนิสัยใจคอ ความคิด การกระทำ มีรูปแบบที่สม่ำเสมอ จนสามารถคาดการณ์ได้ว่าในเหตุการณ์แบบนี้ เขาจะแสดงออกอย่างไร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ ประสบการณ์ และการเรียนรู้ที่ผ่านมา จะทำให้วัยรุ่นมีบุคลิกภาพที่ดีด้วย แต่ในทางตรงข้าม การประสบ อุปสรรคต่าง ๆ เช่น การขาดผู้ปกครองคอยดูแล สั่งสอน หรือการเรียนรู้แบบผิดๆ จะทำให้วัยรุ่นมีปัญหาบุคลิกภาพได้ ทำให้เขาปรับตัวเข้ากับคนอื่นยาก และเอาตัวเองเป็นศูนย์กลาง ในกรณีที่เป็นปัญหามากๆ อาจนำไปสู่อาการผิดปกติทางบุคลิกภาพ (Personality Disorders)

๕. อาการพฤติกรรมเกร (Conduct Disorder)

เป็นโรคที่มีปัญหาพฤติกรรมกลุ่มที่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน โดยตนเองพอใจ ได้แก่ การละเมิดสิทธิผู้อื่น การขโมย ฉ้อโกง ตีชิงวิ่งราว ทำร้ายผู้อื่น ทำลายข้าวของ เกร หรือละเมิดกฎเกณฑ์ของหมู่คณะหรือสังคม การหนีเรียน ไม่กลับบ้าน หนีเที่ยว โกหก หลอกหลวง ล่วงเกินทางเพศ การใช้สารเสพติด อาการดังกล่าวนี้มักจะเกิดขึ้นต่อเนื่องมานานพอสมควร สัมพันธ์กับปัญหาในครอบครัว การเลี้ยงดู ปัญหาอารมณ์ การรักษาควรรีบทำให้เร็วที่สุด เพราะการปล่อยไว้นาน จะยิ่งเรื้อรังรักษายาก และกลายเป็นบุคลิกภาพแบบอันธพาล และต่อต้านสังคม (Antisocial Personality Disorder) เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่^{๙๒}

การป้องกันปัญหาวัยรุ่น

๑. การเลี้ยงดูอย่างถูกต้อง ให้ความรักความอบอุ่น
๒. การฝึกให้รู้จักระเบียบวินัย การควบคุมตัวเอง
๓. การฝึกทักษะชีวิต ให้แก้ไขปัญหาได้ถูกต้อง มีทักษะในการปฏิเสธสิ่งที่ไม่ถูกต้อง
๔. การสอนให้เด็กรู้จักคบเพื่อน ทักษะสังคมดี

^{๙๒} ญัฐวิวัฒน์ สุทธิโยธิน, **ทฤษฎีอาชญาวิทยา**, ชุดวิชากฎหมายอาญาและอาชญาวิทยา, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕), หน้า ๓๑-๓๒.

๕. การฝึกให้วัยรุ่นได้เรียนรู้ และเสริมสร้างอัตลักษณ์

บุคคลในขั้นนี้อยู่ช่วงอายุประมาณ ๒๑-๓๕ ปี เป็นวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ที่สามารถหาอัตลักษณ์ของตนเองได้จากช่วงก่อนแล้ว บุคคลในช่วงอายุนี้อาจจะรู้จักตนเอง รู้ว่าตนเองมีความเชื่ออย่างไร ต้องการอะไรในชีวิต เกิดความรู้สึกต้องการมีเพื่อนสนิทที่จะรับและแลกเปลี่ยนสิ่งต่าง ๆ ที่ตนมีอยู่ แบ่งปันความเชื่อถือ ความสุข และความต้องการของตนแก่ผู้อื่น นั่นคือ คู่สมรส หรือเพื่อนสนิท จึงมีการพัฒนาความรู้สึกผูกพันกับผู้อื่น แต่ถ้าบุคคลไม่สามารถสร้างความรู้สึกผูกพันใกล้ชิดกับผู้อื่นได้ มีความต้องการแข่งขันหรือทะเลาะเบาะแว้งกับผู้อื่น ก็จะไปสู่ความรู้สึกโดดเดี่ยวอ้างว้าง บุคคลในช่วงนี้มีความเป็นอิสระในสังคมมากกว่าวัยก่อน ๆ ในช่วงต้น มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม ความสมบูรณ์ของจิตใจในช่วงนี้คือ การได้รับการยอมรับ มีความก้าวหน้า มีอาชีพที่เหมาะสม มีการสมาคมกับเพศตรงข้ามเพื่อการเลือกคู่ครองต่อไป การปรับตัวของผู้ใหญ่ในวัยนี้คือ การเลือกคู่ครอง และการมีหน้าที่การงานที่เหมาะสม รวมทั้งการเข้ากันได้ดีกับเพื่อนร่วมงาน การไม่สามารถปรับตัวได้จะทำให้บุคคลแยกตัวออกไปจากสังคมและครอบครัว ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความสามารถในการเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ แม้บางคนมีแต่งงานแล้ว แต่ไม่สามารถแบ่งปันชีวิตและกิจกรรมกับคู่สมรสได้ จะรู้สึกโดดเดี่ยว และส่งผลต่อการปรับตัวของบุตร เมื่อบุตรเติบโตและออกไปเผชิญชีวิตในสังคมภายนอก ดังนั้น งานและความรัก จึงเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลในช่วงวัยนี้ประสบความสำเร็จในชีวิต

ขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ ๓๖-๕๙ ปี เริ่มเข้าสู่วัยกลางคน เป็นระยะที่บุคคลมีครอบครัว มีบุตร และเลี้ยงดูบุตรด้วยความเอาใจใส่ ในระยะนี้บุคคลต้องการมีบุตรไว้สืบสกุล การจะมีบุตรซึ่งถือว่าเป็นสมาชิกใหม่ในครอบครัวนั้นต้องมาจากรากฐานของความรักและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน บุคคลที่ไม่สามารถพัฒนามาถึงขั้นนี้ย่อมเกิดความรู้สึกท้อถอยและเหนื่อยหน่ายในชีวิต คิดถึงแต่ตนเอง เริ่มมีความเจ็บป่วยเรื้อรัง และปฏิเสธความรับผิดชอบต่อสังคม เช่น ไม่เตรียมสภาพแวดล้อมที่ดีให้แก่ชนรุ่นหลังทำงานอย่างขาดความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นต้น

นอกจากนี้ในช่วงวัยนี้ยังเป็นวัยที่สนใจและต้องการสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม โดยความรู้สึกต่อสังคมนั้นจะเข้ามารวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชีวิตส่วนตัว รู้จักแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเอง ปัญหาครอบครัว และเลี้ยงดูบุตรด้วยความเอาใจใส่ ระยะนี้เป็นระยะที่บุคคลตั้งใจทำงานเพื่อให้สิ่งต่าง ๆ ดีขึ้น รวมทั้งพัฒนาการทางจริยธรรมก็มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยเช่นกัน ในวัยนี้จึงมีความเปลี่ยนแปลง

ในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ได้แก่ ความเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ความเปลี่ยนแปลงในหน้าที่การงาน ความเปลี่ยนแปลงด้านอารมณ์ และความเปลี่ยนแปลงในด้านความสนใจ

ขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ ๖๐-๘๐ ปี นั่นคือ เข้าสู่วัยชรา พัฒนาการขั้นสุดท้ายนี้มีพื้นฐานจากการปรับตัวในช่วงต้นของชีวิต บุคคลในช่วงวัยนี้มักแสวงหาความมั่นคงภายในจิตใจ ซึ่งเกิดเมื่อบุคคลสามารถผ่านพัฒนาการในขั้นต่าง ๆ มาได้อย่างดี เป็นวัยของการยอมรับความเป็นจริง ใช้คุณค่าจากประสบการณ์ ที่สั่งสมมา ให้เป็นประโยชน์ต่อชนรุ่นหลัง และเป็นช่วงของการระลึกถึงความทรงจำในอดีต ถ้าในอดีตที่ผ่านมาบุคคลมีความสุข ประสบความสำเร็จในพัฒนาการ และสิ่งต่างๆ รอบตัว ก็จะมีทัศนคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความมั่นคงทางจิตใจ แต่ในทางตรงข้ามถ้าบุคคลมีความทรงจำที่ผิดหวังอยู่ตลอด และพบปัญหาอุปสรรคในพัฒนาการของช่วงที่ผ่านมา จะมีความรู้สึกท้อแท้หมดหวัง เหนื่อยหน่ายกับชีวิต วิตกกังวลกับอดีตที่ไม่ดีงามของตนเอง ขาดกำลังใจในการต่อสู้ และไม่สามารถพัฒนาชีวิตในวัยชราได้อย่างมีความสุข

ผู้ที่สามารถปรับตัวได้ในช่วงเกษียณอายุการทำงานจะเห็นว่า ตนได้ทำประโยชน์แก่สังคมอย่างเต็มที่แล้ว เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง มีความพอใจในชีวิต รู้จักหาความสุข ความสงบในจิตใจ ยอมรับกับสภาพความเป็นจริง และความเป็นอยู่ของตนเองในปัจจุบัน และไม่รู้สึกละเลยใจ หรือเสียดายเวลาที่ผ่านมากับประสบการณ์ในอดีตของตนเอง

จากการศึกษา **พัฒนาการทางจิตสังคม ๘ ขั้น** สรุปได้ว่าทฤษฎีนี้เป็นเรื่องของจิตวิทยา พัฒนาการเด็กและวัยรุ่น สิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพ (Physical) ทางสังคม (Social) ทางวัฒนธรรม (Cultural) และทางความคิด (Ideational) เข้ามามีอิทธิพลกับพัฒนาการของชีวิตมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดจนชรา ซึ่งส่งผลต่อความคิดริเริ่ม ความสามารถในการปรับตัว บุคลิกภาพและพฤติกรรมต่างๆ โมเดลนี้แบ่งพัฒนาการของบุคคลไว้ ๘ ขั้น โดยขั้น ๑ ถึงขั้น ๔ เป็นช่วงของการสั่งสมประสบการณ์ และการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาในขั้น ๕ เป็นเรื่องปรับตัวเพื่อแสวงหาอัตลักษณ์ และขั้น ๖ ถึงขั้น ๘ เป็นการนำเอาอัตลักษณ์ไปใช้ โดยมีรายละเอียดตามขั้นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ สำหรับเยาวชนจะอยู่ในขั้นที่ ๕ ซึ่งอยู่ช่วงอายุ ๑๓-๒๐ ปีซึ่งจะมีปัญหามากมาย เช่น ปัญหาความสัมพันธ์กับพ่อแม่ ปัญหาการใช้สารเสพติด ปัญหาบุคลิกภาพ ปัญหาทางเพศ อาการพฤติกรรมเกราะ ช่วงนี้เป็นช่วงแห่งความสับสน เยาวชนที่เลือกเดินทางดีก็จะดีไป แต่เยาวชนที่เลือกทางเดินผิดจะเสียเวลาและอาจเสียนาคต หากกระทำผิดมาก ช่วงนี้เป็นช่วงที่สับสนมากสำหรับเยาวชน พ่อแม่ควรเป็นพี่เลี้ยงดูแลลูกอย่างใกล้ชิด อย่าให้ลูกเดินหลงทางได้

(๘) ทฤษฎีอาชญาวิทยา ของสตีเวน บริกส์ (Steven Briggs)^{๙๓} บริกส์ได้พูดถึงทฤษฎีสำคัญต่าง ๆ ทางด้านอาชญาวิทยา เพื่อหาสาเหตุที่คนกระทำผิดกฎหมายหรือก่ออาชญากรรม ทาวิธิลดระดับหรือประเภทตลอดจนถึงการป้องกันการเกิดของอาชญากรรมโดยมีทฤษฎีย่อย ๆ อีก ๗ ทฤษฎีในส่วนนี้ ซึ่งได้แก่

๑. ทฤษฎีทางเลือกของเหตุผล
๒. ทฤษฎีความสับสนของสังคม
๓. ทฤษฎีความตึงเครียด
๔. ทฤษฎีการเรียนรู้สังคม
๕. ทฤษฎีการควบคุมสังคม
๖. ทฤษฎีการตราหน้า
๗. ชีววิทยา พันธุกรรม และวิวัฒนาการ

๑. ทฤษฎีทางเลือกของเหตุผล (Rational choice theory) คนโดยทั่วไปจะกระทำในสิ่งที่ตนเองสนใจและตัดสินใจที่จะก่ออาชญากรรม โดยชั่งน้ำหนักระหว่างความเสี่ยงอันน่าจะเกิดขึ้นได้ (รวมถึงความเสี่ยงที่เขาอาจถูกจับและต้องโทษ) กับรางวัลที่เขาจะได้รับ

๒. ทฤษฎีความสับสนของสังคม (Social disorganization theory) สภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคมของบุคคลหนึ่งจะมีผลต่อทางเลือกด้านพฤติกรรมที่คน ๆ นั้นเลือก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชุมชนที่มีโครงสร้างสังคมไม่ดีจะมีแนวโน้มของอัตราการก่ออาชญากรรมที่สูงกว่า ชุมชนดังกล่าวเป็นชุมชนที่โรงเรียนที่ไม่ดี มีอาคารร้างว่างเปล่า มีอัตราการว่างงานสูง มีการปะปนกันของอาคารที่อยู่อาศัยกับอาคารเชิงพาณิชย์

๓. ทฤษฎีความตึงเครียด (Strain theory) คนส่วนใหญ่จะมีความทะยานอยากคล้ายคลึงกัน แต่พวกเขาไม่ได้มีโอกาสและความสามารถที่เหมือนกัน เมื่อพวกเขาพลาดหวังจากการได้รับการคาดหวังจากสังคมผ่านวิธีการที่ยอมรับ เช่น การทำงานหนัก หรือได้รับความพึงพอใจที่ล่าช้า พวกเขาจะเสาะหาความสำเร็จผ่านทางอาชญากรรมแทน

---

^{๙๓} Steven Briggs, *Important Theories in Criminology : Why People Commit Crime*, แปลโดย วีรชัย อนันต์เชียร, [ออนไลน์], <http://www.dummies.com/how-to/content/important-theories-in-criminology-why-people-commi.html> [๓๐ มีนาคม ๒๕๖๗].

๔. ทฤษฎีการเรียนรู้สังคม (Social learning theory) ผู้คนจะทวีความชำนาญและมีแรงกระตุ้นในการก่ออาชญากรรมโดยผ่านผู้ที่เขาพบปะด้วย

๕. ทฤษฎีการควบคุมสังคม (Social control theory) คนส่วนใหญ่จะก่ออาชญากรรมต่อบุคคล ถ้าหากไม่มีการควบคุมตามสถานที่ในสังคมโดยผ่านสถาบันต่าง ๆ เช่น โรงเรียนสถานที่ทำงานที่โบสถ์ และครอบครัว

๖. ทฤษฎีการตราหน้า (Labeling theory) ผู้คนที่มีอำนาจจะเป็นผู้บ่งบอกว่าการกระทำใดเป็นอาชญากรรม และจะตราหน้าว่าคนที่ทำนั้นเป็นอาชญากร การทำเช่นนี้จะทำให้เขาเป็นอาชญากรในที่สุด เมื่อใดที่คนถูกตราหน้าว่าเป็นอาชญากร สังคมก็จะริบเอาโอกาสต่าง ๆ ไปจากเขา ซึ่งจะนำเขาไปสู่พฤติกรรมของอาชญากรมากขึ้น

๗. ชีววิทยา พันธุกรรม และวิวัฒนาการ (Biology, genetics, and evolution) โภชนาการที่ไม่ดี การป่วยทางจิต ระดับเคมีในสมองที่ไม่ดี และผลลัพท์ที่ค่อยเป็นค่อยไปของความประพฤติดอาชญากรรมที่ก้าวร้าว จะเป็นคำอธิบายของคำว่าอาชญากรรม

สำนักอาชญาวิทยาอิตาลีเลียน (Italian School) มี ซีซาร์ ลอมโบโรโซ (Cesare Lombroso) เจ้าของทฤษฎีอาชญาวิทยาว่าด้วยอาชญากรโดยกำเนิด (Born Criminal) เป็นผู้นำทางความคิด ลอมโบโรโซ ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาคลาสสิกที่เชื่อในปรัชญาเรื่องเจตน์จำนงอิสระ (Free Will) ลอมโบโรโซ พยายามศึกษาวิจัยเพื่ออธิบายพฤติกรรมมนุษย์ ลอมโบโรโซให้ความสนใจอย่างยิ่งในเรื่องจิตเวชศาสตร์ ซึ่งเขาได้ศึกษาเรื่องกายวิภาควิทยาและสรีรวิทยาของสมอง ในปี ๑๘๗๖ ลอมโบโรโซ ได้เผยแพร่ผลงานการค้นพบของเขาโดยเขียนหนังสือชื่อ “On Criminal Man” ผลงานของลอมโบโรโซไม่เพียงแต่จะเน้นเรื่องชีววิทยาเท่านั้น แต่ยังเป็นการวิวัฒนาการที่มีลักษณะการสืบทอดต่อกัน (Atavistic)^{๙๔}

ในปี ๑๘๗๖ ลอมโบโรโซ ได้เผยแพร่ผลงานการค้นพบของเขาโดยเขียนหนังสือชื่อ “On Criminal Man” ผลงานของลอมโบโรโซไม่เพียงแต่จะเน้นเรื่องชีววิทยาเท่านั้น แต่ยังเป็นการวิวัฒนาการที่มีลักษณะการสืบทอดต่อกัน (Atavistic)

ลอมโบโรโซ จำแนกอาชญากรออกเป็น ๔ ประเภท ได้แก่

^{๙๔} ญัฐวิวัฒน์ สุทธิโยธิน, *ทฤษฎีอาชญาวิทยา*, ชุดวิชากฎหมายอาญาและอาชญาวิทยา, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕), หน้า ๓๑-๓๒.

๑. อาชญากรโดยกำเนิด (Born criminals) หมายถึง กลุ่มคนที่มีลักษณะสัญชาตญาณดิบเหมือนคนในยุคอดีต or people with atavistic characteristics)

๒. อาชญากรวิกลจริต (Insane criminals) คนโง่ คนปัญญาทึบ คนโรคจิต เป็นโรคลมชัก โรคจิตสุราเรื้อรัง

๓. อาชญากรที่กระทำผิดเป็นครั้งคราว (Occasional criminals or criminaloids) หมายถึง ผู้ที่เป็นอาชญากรที่อาศัยโอกาสในการกระทำผิด

๔. อาชญากรที่ทาดด้วยอารมณ์กดดัน (Criminals of passion) ได้แก่ พวกที่ประกอบอาชญากรรมเพราะอารมณ์ โกรธ รัก หลง หรือต้องการเกียรติ เป็นคนที่ไม่สามารถต้านทานความต้องการของตัวเองได้ (who commit crimes because of anger, love, or honor and are characterized by being propelled to crime by “irresistible force”)

ฐานคติของสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม เปลี่ยนจากการให้ความสำคัญเรื่อง “อาชญากรรม” ของสำนักอาชญาวิทยาคลาสสิก มาเป็นการให้ความสำคัญกับตัว “อาชญากร” หรือ “ผู้กระทำความผิด” และ ลอมโบรโซเสนอให้พิจารณาลงโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล ไม่ใช่ลงโทษให้เหมาะสมกับลักษณะความผิดที่กระทำ และควรแยกการจำคุกผู้กระทำความผิดตามประเภทของอาชญากรรม

จากการศึกษา ทฤษฎีอาชญาวิทยา ของสติเว่น บริกส์ สรุปได้ว่า ได้มีการหาสาเหตุที่คนกระทำผิดกฎหมายหรือก่ออาชญากรรม หาวิธีลดระดับหรือประเภทตลอดจนถึงการป้องกันการเกิดของอาชญากรรม โดยมีทฤษฎีย่อย ๆ อีก ๘ ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีทางเลือกของเหตุผล ทฤษฎีความสับสนของสังคม ทฤษฎีความตึงเครียด ทฤษฎีการเรียนรู้สังคม ทฤษฎีการควบคุมสังคม ทฤษฎีการตราหน้า ชีววิทยาพันธุกรรมและวิวัฒนาการ ทฤษฎีเหล่านี้บอกให้รู้ว่าต้นสายปลายเหตุของการก่ออาชญากรรมเนื่องมาจากสิ่งใดบ้าง การเข้าใจทฤษฎีเหล่านี้จะช่วยให้เข้าใจเยาวชนผู้กระทำความผิดได้มากขึ้น สาเหตุบางอย่างมาจากสังคมภายนอก และบางอย่างมาจากตัวเยาวชนเอง บางครั้งสังคมมีส่วนอย่างมากที่ทำให้เยาวชนกลายเป็นอาชญากร อย่างเช่นการตราหน้าผู้ที่เคยทำความผิดมาครั้งหนึ่งจะต้องเป็นคนเลวตลอดไป ทำให้เยาวชนที่ก้าวพลาดไปต้องกลายเป็นผู้ผิดไปตลอดกาล ผู้ใหญ่พึงเข้าใจ และให้อภัยเยาวชนที่ก้าวพลาดไป

ตารางที่ ๒.๑๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับเยาวชน

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ดวงเดือน พันธุนาวิน, ศ.ดร.	<p>ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม เป็นทฤษฎีที่วิเคราะห์พฤติกรรมที่น่าปรารถนาและพฤติกรรมที่ไม่น่าปรารถนาของคน บุคคลที่เป็นคนเก่ง และเป็นคนดี คือเป็นพลเมืองดี ทำงานมีอาชีพซื่อตรง ขยันขันแข็ง และช่วยในการพัฒนาประเทศทางเศรษฐกิจแล ประชาธิปไตยนั้น เป็นผู้ที่มีจิตลักษณะที่สำคัญ ๘ ประการ ต่อไปนี้ในระดับสูง คือส่วนที่เปรียบเหมือนเป็นรากของต้นไม้จริยธรรม ได้แก่ ๑. สติปัญญาความเฉลียวฉลาด ๒. สุขภาพจิต ๓. ประสบการณ์ทางสังคมส่วนที่เปรียบเหมือนเป็นลำต้นของต้นไม้จริยธรรม ได้แก่ ๔. ความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ๕. ลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน ๖. ความเชื่ออำนาจในตน ๗. คุณธรรมค่านิยม และทัศนคติ ๘. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์</p> <p>จิตลักษณะทั้ง ๘ ประการนี้เปรียบเหมือนราก และลำต้นของต้นไม้ (ประการที่ ๑-๓ เปรียบเหมือนรากของต้นไม้, และประการที่ ๔-๘ เปรียบเสมือนลำต้น) ซึ่งส่งผลให้เกิดดอกและผล นั่นหมายถึง พฤติกรรมการเป็นคนดี และเป็นคนเก่ง ซึ่งประกอบไปด้วยส่วนที่เปรียบเหมือนเป็นดอกผลของต้นไม้จริยธรรม ได้แก่ ๑. พฤติกรรมสุขภาพ ๒. พฤติกรรมการขยันเรียน ๓. พฤติกรรมการทำงาน ๔. พฤติกรรมพลเมืองดี ๕. พฤติกรรมพัฒนาสังคม</p>
โลแรนส์ โคลเบอร์ก์	<p>ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโลแรนส์ โคลเบอร์ก์</p> <p>ทฤษฎีนี้ได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมเป็น ๓ ระดับ โดยแต่ละระดับจะแบ่งย่อยเป็น ๒ ชั้น รวม ๖ ชั้น ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้</p>

ตารางที่ ๒.๑๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับเยาวชน (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Jean Piaget	<p>ในระดับที่ ๑ นี้เด็กจะรับรู้กฎเกณฑ์ของพฤติกรรมที่ 'ดี' และ 'ไม่ดี' จากผู้มีอำนาจเหนือตนเองจริยธรรมในระดับที่ ๑ นี้จะแบ่งเป็น ๒ ชั้น คือ ชั้นที่ ๑ การเชื่อฟัง และการถูกลงโทษ ชั้นที่ ๒ กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตน</p> <p>ระดับที่ ๒ ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์ทางสังคม ระดับจริยธรรมในระดับที่ ๒ นี้ บุคคลจะแสดงพฤติกรรมตามเกณฑ์ของสังคมที่ตนอยู่ โดยพัฒนาการทางจริยธรรมนี้จะแบ่งเป็น ๒ ชั้น คือ ชั้นที่ ๓ ความคาดหวังและการยอมรับในสังคม สำหรับ 'เด็กดี' ชั้นที่ ๔ กฎและระเบียบ ในขั้นนี้บุคคลจะใช้หลักทำตามหน้าที่ของสังคม ระดับที่ ๓ ระดับจริยธรรมตามหลักการด้วยวิจรรย์ญาณ หรือระดับเหนือกฎเกณฑ์สังคม ซึ่งพัฒนาการทางจริยธรรมในระดับนี้ก็จะแบ่งเป็น ๒ ชั้น คือ ชั้นที่ ๕ สัญญาสังคม หรือหลักการทำตามคำมั่นสัญญา บุคคลมีเหตุผลในการเลือกกระทำ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก ชั้นที่ ๖ หลักการคุณธรรมสากล ชั้นนี้ถือว่าเป็นหลักการมาตรฐานจริยธรรมสากล เป็นหลักการเพื่อมนุษยธรรม</p> <p>ทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดของ Jean Piaget</p> <p>ขั้นพัฒนาการของเขาวนปัญญาออกเป็น ๔ ชั้น คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ขั้นใช้ประสาทสัมผัสและกล้ามเนื้อ เป็นขั้นพัฒนาการทางความคิดและสติปัญญาก่อนระยะเวลาที่เด็กจะพูดเป็นภาษาได้ การแสดงถึงความคิดและสติปัญญาของเด็กวัยนี้จะเป็นในลักษณะของการกระทำหรือการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ๒. ขั้นเริ่มมีความคิดความเข้าใจ ยังไม่สามารถใช้สติปัญญา

ตารางที่ ๒.๑๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับเยาวชน (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
	<p>กระทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ ๆ ได้ พัฒนาการวัยนี้แบ่งได้เป็น ๒ ชั้นคือ ๒.๑ ชั้นกำหนดความคิดไว้ล่วงหน้า อยู่ในโลกแห่งจินตนาการ ชอบเล่นบทบาทสมมติตามจินตนาการของตนเอง ๒.๒ ชั้นคิดเอาเอง คือ เชื่อตัวเองโดยไม่ยอมเปลี่ยนความคิด หรือเชื่อในเรื่องการทรงภาวะเดิมของวัตถุ</p> <p>๓. ชั้นใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลเชิงรูปธรรม สามารถคิดอย่างมีเหตุผล แบ่งแยกสิ่งแวดล้อมออกเป็นหมวดหมู่ ลำดับชั้นจัดเรียงขนาดสิ่งของ และเริ่มเข้าใจเรื่องการคงสภาพเดิมสามารถนำความรู้หรือประสบการณ์ในอดีตมาแก้ปัญหาเหตุการณ์ใหม่ ๆ ได้</p> <p>๔. ชั้นใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลเชิงนามธรรม ชั้นนี้เป็นชั้นสูงสุดของพัฒนาการทางสติปัญญาและความคิด ความคิดแบบเด็ก ๆ จะสิ้นสุดลง จะเริ่มคิดแบบผู้ใหญ่ สามารถคิดแก้ปัญหาที่เป็นนามธรรมด้วยวิธีการหลากหลาย รู้จักคิดอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ สามารถตั้งสมมติฐาน ทดลอง ใช้เหตุผลและทำงานที่ต้องใช้สติปัญญาอย่างสลับซับซ้อนได้</p>
Maslow, Abraham	<p>ทฤษฎีความต้องการของ Maslow, Abraham แบ่งลำดับความต้องการของมนุษย์ไว้ ดังนี้ ชั้นที่ ๑ ความต้องการทางด้านร่างกาย ความต้องการในชั้นนี้เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ชั้นที่ ๒ ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย ความต้องการในชั้นนี้จะเกิดเมื่อชั้นแรกได้รับการตอบสนอง ความต้องการในชั้นนี้เป็นความต้องการที่จะรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง ชั้นที่ ๓ ความต้องการความรัก และความเป็นเจ้าของ เมื่อ ๒ ชั้นแรกได้รับการสนองความต้องการแล้ว มนุษย์จะสร้างความรักและความ</p>

ตารางที่ ๒.๑๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับเยาวชน (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Gesell	<p>ผูกพันกับผู้อื่น ขั้นที่ ๔ ความต้องการการได้รับการยกย่องนับถือ แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่ ความต้องการนับถือตนเอง ความต้องการได้รับการยกย่องนับถือ ขั้นที่ ๕ ความต้องการที่จะเข้าใจประจักษ์ตนเองอย่างแท้จริง เป็นความต้องการเพื่อตระหนักรู้ความสามารถของตนกับประพฤติ ปฏิบัติตนตามความสามารถ และสุดความสามารถ โดยพึงเล็งประโยชน์ของคนอื่นและของสังคมส่วนรวมเป็นสำคัญ</p> <p>ทฤษฎีวุฒิภาวะของกิเซลล์ (Gesell's Maturation Theory) แบ่งความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรม แบ่งพัฒนาการของเด็กที่ต้องการวัดและประเมินออกเป็น ๔ กลุ่มใหญ่ ได้แก่ พฤติกรรมทางการเคลื่อนไหว พฤติกรรมทางการปรับตัว พฤติกรรมทางการใช้ภาษา และพฤติกรรมส่วนตัวและสังคม</p>
ศรีเรื่อน แก้วกังวาน	<p>ทฤษฎีสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (The Sullivan's Interpersonal Theory) เขาได้กำหนดโครงสร้างบุคลิกภาพเป็น ๓ ประเภทได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. Dynamism พฤติกรรมที่เคยชินเป็นความสัมพันธ์กับคนอื่น เช่นชอบช่วยเหลือ ชอบบ่น เอาเปรียบ ๒. Personification มโนภาพที่คนวาดภาพโดยตนเองและเป็นภาพที่คนอื่นมีสัมพันธภาพกับตน ๓. Cognitive Process กระบวนการคิดเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพมี ๓ อย่าง <ol style="list-style-type: none"> ๓.๑ Prototoxic เป็นความคิดระดับทารก ไม่เจาะจง ไม่เข้าใจสิ่งรับรู้ เป็นประสาทสัมผัส

ตารางที่ ๒.๑๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับเยาวชน (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์	๓.๒ Parataxic ความคิดพัฒนาขึ้น เข้าใจสัมพันธ์ภาพสิ่งต่าง ๆ จริง/ไม่จริง
	๓.๓ Syntactic ใช้สัญลักษณ์ สื่อสารได้ตรงความจริงมากขึ้น แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น
	ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคม ๘ ขั้น ของแอร์คสัน พัฒนาการขั้นที่ ๑ จะเกิดขึ้นในช่วงตั้งแต่แรกเกิดจนถึงขวบปีแรก ในช่วงนี้ทารกจะมีความสุขความพึงพอใจบริเวณปาก และกิจกรรมเกี่ยวกับการกลืนกิน
	พัฒนาการขั้นที่ ๒ เกิดขึ้นระหว่างขวบปีที่ ๒-๓ ของชีวิต พัฒนาการในขั้นนี้เด็กจะมีพัฒนาการทางร่างกาย โดยเฉพาะกล้ามเนื้อมากขึ้น และเริ่มที่จะเรียนรู้การควบคุมส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เคลื่อนไหวร่างกายอย่างเป็นอิสระมากขึ้น สามารถที่จะเรียนรู้อย่างรวดเร็ว
	พัฒนาการขั้นที่ ๓ พัฒนาการในขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ ๓-๕ ปี เด็กวัยนี้ร่างกายมีความสามารถและช่วยตัวเองได้มากขึ้น กว่าเดิม แต่ก็ยังอยู่ในวงจำกัด การพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สำหรับเด็กในช่วงวัยนี้ทำได้โดยให้เด็กได้ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ท้าทายความสามารถของเขา รวมทั้งสิ่งแวดล้อมก็มีส่วนผลักดัน และเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ให้กับเด็กได้
พัฒนาการขั้นที่ ๔ ขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ ๖-๑๒ ปี ช่วงวัยเด็กตอนปลายเป็นระยะที่เด็กมีความเจริญเติบโตและมีความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มากขึ้นยิ่งกว่าในวัยเด็กตอนต้นและวัยเด็กตอนกลาง การเสาะแสวงหาสิ่งต่าง ๆ ทำให้เด็กมีประสบการณ์กับสิ่งใหม่ ๆ รอบตัวเขามากขึ้น เมื่อเขา	

ตารางที่ ๒.๑๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับเยาวชน (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
	<p>คิดว่าสิ่งใดที่เขาต้องการเขาจะต้องแสวงหาให้ได้ตามความปรารถนา พัฒนาการขั้นที่ ๕ ขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ ๑๓-๒๐ ปี การแสวงหาอัตลักษณ์ของบุคคล และการเสริมสร้างความรับผิดชอบถือว่าเป็นเอกลักษณ์สำคัญของวัยนี้ ซึ่งความรับผิดชอบดังกล่าวมีรากฐานมาจากการอบรมของพ่อแม่ และความรู้สึกไว้วางใจและความมั่นใจในตนเอง องค์ประกอบสำคัญของการสร้างความรู้สึกเป็นอัตลักษณ์ และผ่านพ้นความรู้สึกสับสนในตนเอง</p>
	<p>พัฒนาการขั้นที่ ๖ บุคคลในขั้นนี้อยู่ช่วงอายุประมาณ ๒๑-๓๕ ปี เป็นวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ที่สามารถหาอัตลักษณ์ของตนเองได้จากช่วงก่อนแล้ว บุคคลในช่วงอายุนี้อาจจะรู้จักตนเอง รู้ว่าตนเองมีความเชื่ออย่างไร ต้องการอะไรในชีวิต เกิดความรู้สึกต้องการมีเพื่อนสนิทที่จะรับและแลกเปลี่ยนสิ่งต่างๆ ที่ตนมีอยู่ แบ่งปันความเชื่อถือ ความสุข และความต้องการของตนแก่ผู้อื่น</p>
	<p>พัฒนาการขั้นที่ ๗ ขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ ๓๖-๕๙ ปี เริ่มเข้าสู่วัยกลางคน เป็นระยะที่บุคคลมีครอบครัว มีบุตร และเลี้ยงดูบุตรด้วยความเอาใจใส่ ในระยะนี้บุคคลต้องการมีบุตรไว้สืบสกุล การจะมีบุตรซึ่งถือว่าเป็นสมาชิกใหม่ในครอบครัวนั้นต้องมาจากรากฐานของความรักและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน</p>
	<p>พัฒนาการขั้นที่ ๘ ขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ ๖๐-๘๐ ปี นั่นคือ เข้าสู่วัยชรา พัฒนาการขั้นสุดท้ายนี้มีพื้นฐานจากการปรับตัวในช่วงต้นของชีวิต บุคคลในช่วงวัยนี้มักแสวงหาความมั่นคงภายในจิตใจ ซึ่งเกิดเมื่อบุคคลสามารถผ่านพัฒนาการในขั้นต่าง ๆ มาได้อย่างดี เป็นวัยของการยอมรับความเป็นจริงใช้</p>

ตารางที่ ๒.๑๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับเยาวชน (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Steven Briggs	<p>คุณค่าจากประสบการณ์ ที่สั่งสมมา ให้เป็นประโยชน์ต่อชนรุ่นหลัง และเป็นช่วงของการระลึกถึงความทรงจำในอดีต</p> <p>ทฤษฎีอาชญาวิทยา ของสติเว่น บริกส์</p> <p>บริกส์ได้พูดถึงทฤษฎีสำคัญต่าง ๆ ทางด้านอาชญาวิทยา เพื่อหาสาเหตุที่คนกระทำความผิดกฎหมายหรือก่ออาชญากรรม หาวิธีลดระดับหรือประเภทตลอดจนถึงการป้องกันการเกิดของอาชญากรรมโดยมีทฤษฎีย่อย ๆ อีก ๗ ทฤษฎีในส่วนนี้ ซึ่งได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ทฤษฎีทางเลือกของเหตุผล ๒. ทฤษฎีความสับสนของสังคม ๓. ทฤษฎีความตึงเครียด ๔. ทฤษฎีการเรียนรู้สังคม ๕. ทฤษฎีการควบคุมสังคม ๖. ทฤษฎีการตราหน้า ๗. ชีววิทยา พันธุกรรม และวิวัฒนาการ

๒.๖ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย

๒.๖.๑ ประวัติความเป็นมาของจังหวัด

เมืองนนทบุรี มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์อันยาวนานกว่า ๔๐๐ ปี ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา มีคูคลองน้อยใหญ่มากมาย เป็นเมืองเก่าแก่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เดิมตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านตลาดขวัญ ซึ่งเป็นสวนผลไม้ที่ขึ้นชื่อในสมัยนั้น ได้รับการยกฐานะเป็นเมืองนนทบุรีเมื่อ พ.ศ. ๒๐๙๒ ในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ บ้านตลาดขวัญเป็นดินแดนแห่งความอุดมสมบูรณ์ และเป็นสวนผลไม้ที่มีชื่อแห่งหนึ่งของกรุงศรีอยุธยา ฝรั่งต่างชาติที่ได้เดินทางเข้ามาค้าขายและเจริญสัมพันธไมตรีกับกรุงศรีอยุธยาต่างก็ได้บันทึกเอาไว้ ดังปรากฏในจดหมายเหตุบันทึกการเดินทางของ ลาลูแบร์ ชาวฝรั่งเศส ผู้ซึ่งเดินทางเข้ามาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชว่า “สวนผลไม้ที่บางกอก นั้น (หมายถึง กรุงเทพฯ ในปัจจุบัน) มีอาณาบริเวณยาวไปตามชายฝั่ง โดยทวนขึ้นสู่เมืองสยามถึง

๔ ลี้ กระทั่งจรดตลาดขวัญ (TALACOUN) ทำให้เมืองหลวงแห่งนี้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยผลาหาร ซึ่งคนพื้นเมืองชอบบริโภคกันนักหนา” (จดหมายเหตุลาลูแบร์) **จังหวัดนนทบุรี** เป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคกลางของประเทศไทย โดยจัดเป็นพื้นที่ในเขตปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร มีขนาดเนื้อที่ใหญ่เป็นอันดับที่ ๗๔ ของประเทศ แต่มีประชากรหนาแน่นที่สุดเป็นอันดับที่ ๒ รองจากกรุงเทพมหานคร

๒.๖.๒ ด้านกายภาพ

จังหวัดนนทบุรีตั้งอยู่ในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือค่อนทางเหนือ ๒๐ กิโลเมตร มีพื้นที่ปกครองทั้งหมด ๖๒๒.๓๐๓ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๓๘๘,๙๓๙.๓๗๕ ไร่ โดยมีพิกัดภูมิศาสตร์อยู่ละติจูดที่ ๑๓ องศา ๔๗ ลิปดาเหนือ ถึงละติจูดที่ ๑๔ องศา ๐๔ ลิปดาเหนือ และลองจิจูดที่ ๑๐๐ องศา ๑๕ ลิปดาตะวันออก ถึงลองจิจูดที่ ๑๐๐ องศา ๓๔ ลิปดาตะวันออกและมีอาณาเขตจรดอำเภอและจังหวัดข้างเคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อำเภอลาดหลุมแก้ว และอำเภอเมือง ปทุมธานีจังหวัดปทุมธานี
ทิศใต้	ติดต่อกับ	เขตบางพลัด เขตตลิ่งชัน และเขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร (ฝั่งธนบุรี)
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	เขตดอนเมือง เขตหลักสี่ เขตจตุจักร และเขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร (ฝั่งพระนคร)
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อำเภอพุทธมณฑล และอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

๒.๖.๓ จังหวัดนนทบุรีกำหนดนโยบายด้านคุณธรรม

จังหวัดนนทบุรีได้กำหนดนโยบายและความโปร่งใส เพื่อเป็นมาตรฐาน แนวปฏิบัติและค่านิยมสำหรับข้าราชการและบุคลากรขององค์กรให้ยึดถือ และปฏิบัติควบคู่กับกฎ ระเบียบ และข้อบังคับอื่น ๆ โดยมุ่งเน้นที่จะนำหน่วยงานให้ดำเนินงานตามภารกิจด้านความโปร่งใส บริหารงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตมีคุณธรรม ปราศจากการทุจริต และเพื่อให้บรรลุเจตนารมณ์ดังกล่าว จึงได้กำหนดแนวทางให้ส่วนราชการในจังหวัดนนทบุรี ถือปฏิบัติและดำเนินการ ดังนี้

๑. บริหารงานและปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยมุ่งตอบสนองความต้องการของประชาชนด้วยการบริการที่รวดเร็ว ถูกต้อง เสมอภาค โปร่งใส และเป็นธรรม

๒. ปลุกฝังค่านิยมและทัศนคติให้บุคลากรในสังกัด มีความรู้ความเข้าใจ ยึดหลักธรรมจริยธรรม นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการปฏิบัติงานและดำเนินชีวิต

๓. ดำเนินการจัดซื้อจัดจ้าง ส่งเสริมการดำเนินงานให้เกิดความโปร่งใสในทุกขั้นตอน และเปิดโอกาสให้ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการปฏิบัติงานโดยเปิดเผยข้อมูลข่าวสารในการดำเนินกิจกรรมทุกรูปแบบ

๔. ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนแจ้งข้อมูลข่าวสาร เบาะแสการทุจริต ร้องเรียน ร้องทุกข์ผ่านศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดนนทบุรี หรือศูนย์ดำรงธรรมกระทรวงมหาดไทย

๕. กรณีพบการทุจริตจะดำเนินการสอบสวนและลงโทษขั้นสูงกับผู้ทุจริตอย่างจริงจัง

ผู้ว่าราชการจังหวัดนนทบุรีได้ให้ความสำคัญในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยจังหวัดนนทบุรีได้ดำเนินการทั้งแนวทาง มาตรการต่าง ๆ ดังนี้

๑. ประกาศเจตจำนงสุจริตในการบริหารงานของผู้ว่าราชการจังหวัดนนทบุรี มีความสรุปว่า ผู้ว่าราชการจังหวัดนนทบุรี ขอแสดงความจำนงต่อเพื่อนข้าราชการและเจ้าหน้าที่ทุกคนว่า ข้าพเจ้าจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และจะนำพาหน่วยงานของรัฐในจังหวัดนนทบุรีให้เกิดระบบในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต โดยยึดหลักธรรมาภิบาล ด้วยความสุจริตเที่ยงตรง มีจริยธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้และให้มีประสิทธิผลสูงสุดต่อประโยชน์ส่วนรวม

๒. ประกาศจังหวัดนนทบุรี เรื่อง มาตรการ ในการให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ จังหวัดนนทบุรี มีความสรุปว่า จังหวัดนนทบุรีจะส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมและตรวจสอบการปฏิบัติงาน เปิดเผยข้อมูลข่าวสารในการดำเนินกิจกรรมทุกรูปแบบ และสามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้างทุกขั้นตอนตามที่กฎหมายกำหนดไว้ จึงกำหนดมาตรการกลไก ในการให้ประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐจังหวัดนนทบุรี เพื่อให้เป็นไปตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖

มาตรา ๘ วรรค ๑ (๓) (๔)

ได้กำหนดให้การบริหารราชการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ส่วนราชการจะต้องดำเนินการโดยถือว่าประชาชนเป็นศูนย์กลางที่จะได้รับการบริการจากภาครัฐ และจะต้องมีแนวทางในการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน

๓. ประกาศจังหวัดนนทบุรี เรื่อง มาตรการป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อนในการจัดซื้อจัดจ้าง และแนวทางการตรวจสอบบุคลากรภายในส่วนราชการของจังหวัดนนทบุรี มีความสรุปว่า จังหวัดนนทบุรีกำหนดให้ดำเนินการตามมาตรการป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อนในการจัดซื้อ จัดจ้าง และ

แนวทางการตรวจสอบบุคลากรภายในส่วนราชการของจังหวัดนนทบุรี ที่บุคลากรสังกัดส่วนราชการ ส่วนภูมิภาค ประจำจังหวัดนนทบุรีเพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. ๒๕๖๐ ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. ๒๕๖๐ และระเบียบกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง^{๔๕}

วิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๖๔

วิสัยทัศน์ : ประชาชนนนทบุรีมีคุณธรรม ที่เอื้อต่อสังคมสันติสุขและการพัฒนาแบบยั่งยืน

เป้าประสงค์ : ประชาชนนนทบุรีมีคุณธรรมและปฏิบัติตามหลัก ศาสนา มีความเมตตา (อ่อนน้อมถ่อมตน) ซื่อสัตย์ มีวินัย น้อมนาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาปฏิบัติและมีความรับผิดชอบต่อสังคม

พันธกิจ : ส่งเสริมสนับสนุนหน่วยงานหรือองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ประกาศจุดเน้นและดำเนินการส่งเสริมสมาชิกขององค์กรให้ยึดหลักคุณธรรมในการดำเนินชีวิต โดยมีจุดเน้นพิเศษ คือ เมตตา (อ่อนน้อมถ่อมตน) ซื่อสัตย์ มีวินัย ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงและมีความรับผิดชอบต่อ (ต่อครอบครัว ชุมชน และสังคมนนทบุรี)

ส่งเสริมสนับสนุน สถาบันทางศาสนา สถานศึกษา และหน่วยงานทางการศึกษาในการปลูกฝังคุณธรรมสำหรับเยาวชน ในจุดเน้นพิเศษ คือ เมตตา ซื่อสัตย์ มีวินัยดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และมีความรับผิดชอบต่อ (ต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชน)

พัฒนาระบบบริหารจัดการ ระบบจัดการความรู้ ระบบการส่งเสริมคนดี องค์กรดีและการมีส่วนร่วมในการสร้างประชาคมคุณธรรม

เตรียมพร้อมด้านระบบฐานข้อมูล เพื่อสนับสนุนงานส่งเสริมคุณธรรม หรือสร้างฐานข้อมูลแนวปฏิบัติที่ดี คนดี องค์กรดี เพื่อเป็นศูนย์แลกเปลี่ยนเรียนรู้สำหรับประชาชน สถานศึกษา สถาบันทางศาสนา หรือหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

วิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมจังหวัดนนทบุรี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔

^{๔๕} กลุ่มงานบริหารทรัพยากรบุคคล สำนักงานจังหวัดนนทบุรี, แผนปฏิบัติการป้องกันปราบปรามการทุจริต และพระพฤติมิชอบจังหวัดนนทบุรี ระยะ ๓ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๓ - ๒๕๖๔), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.nonthaburi.go.th/ita/P63.1.pdf> [๑ เมษายน ๒๕๖๗].

๑) การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม/อุปสรรคในการส่งเสริมคุณธรรมในจังหวัดนนทบุรี

๑.๑ จุดแข็ง (Strengths)

- (๑) จังหวัดนนทบุรีมีสถาบันหลักของชาติเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนในจังหวัดนนทบุรี
- (๒) จังหวัดนนทบุรียึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่มุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา”
- (๓) จังหวัดนนทบุรี ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาในด้านต่าง ๆ ที่ดีงาม
- (๔) การมีหน่วยงานและองค์กร ชุมชน สถาบันทางศาสนาร่วมส่งเสริมคุณธรรมในหลายมิติ
- (๕) ภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ต่างให้ความสำคัญและสนับสนุนการส่งเสริมคุณธรรมให้แก่ประชาชน
- (๖) มีภาคีเครือข่ายร่วมกันดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมให้แก่ประชาชน
- (๗) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานบรรจุความรู้เกี่ยวกับหลักการของศาสนาต่าง ๆ

๑.๒ จุดอ่อน (Weaknesses)

- (๑) การขาดการประสานความร่วมมือและบูรณาการการทำงานในภาครัฐ ดานบุคลากร บทบาทหน้าที่ ขอบประมาณการติดตามประเมินผลด้านการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม
- (๒) ความผันผวนทางการเมือง เศรษฐกิจ อาจส่งผลให้การดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมขาดความต่อเนื่อง
- (๓) การขาดกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทำให้การขับเคลื่อนงานส่งเสริมคุณธรรมเป็นไปอย่างเชื่องช้า
- (๔) ขาดระเบียบกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมที่ชัดเจนต่อการบริหารจัดการขององค์กร หน่วยงาน
- (๕) การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและกระแสโลกาภิวัตน์มีผลกระทบต่อวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมที่ดีงาม ส่งผลให้สังคมมีความเป็นวัตถุนิยม พฤติกรรมของคนในสังคมเปลี่ยนแปลง ให้ความสำคัญกับศีลธรรม และวัฒนธรรมที่ดีงามลดลง ทั้งการดำรงชีวิตประจำวัน การใช้ชีวิตและความสัมพันธ์กับผู้อื่น มุ่งหารายได้เพื่อสนองความต้องการ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันลดลง ความมีน้ำใจ ไม่ตรี้น้อยลง

(๖) ความอ่อนแอในเชิงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบไทย อันเนื่องมาจากชีวิตครอบครัว ลักษณะสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไป

๑.๓ โอกาส (Opportunities)

(๑) การมีแผนระดับชาติสามารถนำมาใช้เป็นกรอบแนวทางในการส่งเสริมคุณธรรมในระดับต่าง ๆ ได้

(๒) การเรียกร้องให้ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนบริหารงานและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีคุณธรรม ประกอบด้วย ความโปร่งใส มีธรรมาภิบาล (Good Corporate Governance) และมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility : CSR)

(๓) คุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทยกำลังวิกฤติหนัก เกิดเป็นกระแสสังคมในบุคคลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นบุคลากรทางศาสนา นักการเมือง และข้าราชการระดับสูง เป็นต้นแบบที่ดี

(๔) กลไกภาครัฐบางส่วนให้การสนับสนุนการเสริมสร้างคุณธรรมให้สังคมไทย จึงเป็นกลไกที่สำคัญในการกำหนดทิศทางและผลักดันการพัฒนาคนไทยให้มีคุณธรรม

(๕) การที่ภาคประชาชน ประชาสังคม และองค์กรพัฒนาเอกชน มีความสนใจรวมกันในการขับเคลื่อนหรือดำเนินงาน ด้านการส่งเสริมคุณธรรมมากขึ้น

(๖) มีกระบวนการสื่อสารที่มีความทันสมัย โดยผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้สามารถเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และสื่อสารเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและคล่องตัวมากขึ้น

(๗) ประเทศไทยมีทุนทางสังคมคือสิ่งดีงามต่าง ๆ ได้แก่ ทุนคน ทุนความรู้ทุนภูมิปัญญา และทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสังคมให้สมดุลและยั่งยืน

(๘) กระแสการเรียกร้องให้ปฏิรูปประเทศไทยในด้านต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา

๑.๔ ภาวะคุกคาม/อุปสรรค (Threats)

(๑) กระแสบริโภคนิยม และการโฆษณาชวนเชื่อ กำลังเป็นกระแสที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมของคนในสังคมไทย

(๒) ปัญหาความขัดแย้งความแตกแยกทางด้านการเมือง ปัญหาทางเศรษฐกิจตกต่ำ และปัญหาความเหลื่อมล้ำ ในสังคม ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการให้ความสำคัญกับเรื่องการส่งเสริมคุณธรรมและค่านิยมอันดีงามในสังคมไทย

(๓) ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศในภาวะสังคมปัจจุบัน แม้จะมีผลกระทบในเชิงบวกในเรื่องความสะดวกสบาย แต่อาจจะส่งผลกระทบในเชิงลบต่อการยึดมั่นในคุณธรรมของประชาชนในสังคมไทย

(๔) กระแสการไหลบ่าของวัฒนธรรมต่างชาติที่เข้ามาสู่สังคมไทยทางสื่อสารมวลชนและเทคโนโลยีสารสนเทศมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยมากขึ้น ทำให้รากเหง้าความเป็นไทยหลายประการได้รับผลกระทบถูกลดคุณค่าลงและถูกเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมไทยกำลังถูกกลืนจากค่านิยมตะวันตก ส่งผลให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ต่างยึดติดกับค่านิยมของต่างชาติแล้วละเลยความเป็นไทย

(๕) ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศและการส่งเสริมคุณธรรม เป็นอย่างมาก

บทสรุป โดยภาพรวมสภาพแวดล้อมและศักยภาพในการส่งเสริมคุณธรรมในจังหวัดนนทบุรี จะเห็นว่าจังหวัดนนทบุรีมีจุดแข็งคือศักยภาพภายในสูง แต่ยังมีจุดอ่อนค่อนข้างมากที่จะต้องแก้ไขและปรับปรุง ในขณะเดียวกันแม้ว่าจังหวัดนนทบุรีจะมีภาวะคุกคาม/อุปสรรคอยู่บ้าง แต่ยังเห็นโอกาสในการส่งเสริมคุณธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพคนในจังหวัดนนทบุรี

วิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมจังหวัดนนทบุรี ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๔

วิสัยทัศน์ : ประชาชนนนทบุรีมีคุณธรรมเป็นรากฐานที่สำคัญในการดำรงชีวิต สืบสาน ความเป็นไทย อยู่ร่วมกันด้วยความสันติสุข

เป้าประสงค์ : สังคมนนทบุรีเป็นสังคมคุณธรรม ประชาชนปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนาที่ตนนับถือ น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ อนุรักษ์ไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามของไทย และอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุข

พันธกิจ :

๑) พัฒนาคณะให้มีคุณธรรมตามหลักธรรมทางศาสนา น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็น หลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และดำรงชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม

๒) พัฒนาระบบการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมคุณธรรมให้มีประสิทธิภาพในมิติต่าง ๆ

๓) ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคมตระหนักและร่วมกันเป็นเครือข่ายมีส่วนร่วมในกระบวนการส่งเสริม คุณธรรม เพื่อสร้างสังคมคุณธรรมที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีธรรมาภิบาลมีความสมานฉันท์ และมี ความยั่งยืน

๔) ส่งเสริมให้จังหวัดนนทบุรีเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรม

วัตถุประสงค์หลัก :

๑) เพื่อวางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมในสังคมไทย

๒) เพื่อสร้างความเข้มแข็งในระบบการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมคุณธรรมให้เป็น

เอกภาพ

๓) เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรม

๔) เพื่อส่งเสริมให้จังหวัดนนทบุรีเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรม

ตัวชี้วัด :

๑) ร้อยละ ๖๐ ขององค์กร/หน่วยงานในจังหวัดนนทบุรี มีแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม

๒) จังหวัดนนทบุรีมีชุมชนคุณธรรม องค์กรคุณธรรม หรือหน่วยงานคุณธรรมต้นแบบจำนวน ๖๐ แห่ง

ยุทธศาสตร์ :

- **ยุทธศาสตร์ ๑** วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมในสังคมไทย

กลยุทธ์ที่ ๑ วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันครอบครัว

กลยุทธ์ที่ ๒ วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันการศึกษา

กลยุทธ์ที่ ๓ วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันศาสนา

กลยุทธ์ที่ ๔ วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันเศรษฐกิจ

กลยุทธ์ที่ ๕ วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันทางการเมืองการปกครอง (ภาคราชการและภาคการเมืองทุกระดับ)

กลยุทธ์ที่ ๖ วางระบบรากฐานการใช้วัฒนธรรมไทยเป็นฐานในการเสริมสร้างคุณธรรม

กลยุทธ์ที่ ๗ วางระบบรากฐานการใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมคุณธรรม

กลยุทธ์ที่ ๘ วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมในภาควิชาชีพ

- **ยุทธศาสตร์ ๒** สร้างความเข้มแข็งในระบบการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมคุณธรรมให้เป็นเอกภาพ

กลยุทธ์ที่ ๑ สร้างและพัฒนาระบบบริหารจัดการงานด้านส่งเสริมคุณธรรมและเสริมสร้างความเป็น เอกภาพ แก่สถาบัน/องค์กรในสังคม

กลยุทธ์ที่ ๒ พัฒนาศักยภาพบุคลากรผู้ทำหน้าที่ในการส่งเสริมคุณธรรม

กลยุทธ์ที่ ๓ เสริมสร้างความเป็นเอกภาพด้วยคุณธรรม

- **ยุทธศาสตร์ ๓** สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรม

กลยุทธ์ที่ ๑ สร้างและขยายเครือข่ายการขับเคลื่อนคุณธรรม

กลยุทธ์ที่ ๒ พัฒนาเครือข่ายขับเคลื่อนคุณธรรม

กลยุทธ์ที่ ๓ ส่งเสริมและสนับสนุนภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนในการดำเนินงานด้านคุณธรรม

กลยุทธ์ที่ ๔ สร้างระบบบริหารจัดการภาคีเครือข่ายและแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม

- **ยุทธศาสตร์ ๔** ส่งเสริมให้สังคมนพบุรีเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรม

กลยุทธ์ที่ ๑ เสริมสร้างความร่วมมือทุกภาคเครือข่าย ทุกภาคส่วนในด้านการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร แบ่งปัน และมีจิตสาธารณะ รักษาความสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมในสังคมไทย

วัตถุประสงค์ :

๑. เพื่อวางรากฐานแนวทางในการพัฒนาคุณธรรมให้แก่สังคมทุกภาคส่วน

๒. เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการประพฤติปฏิบัติตนในการดำรงชีวิต ประกอบสัมมาอาชีพ และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข มั่นคง และยั่งยืน

๓. เพื่อสืบสานความเป็นไทยและยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

ตัวชี้วัดความสำเร็จ :

ทุกหน่วยงาน/องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนมีส่วนร่วมส่งเสริม สนับสนุน และดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมในสังคมไทยภายใต้บทบาทและหน้าที่ของหน่วยงาน เช่น กำหนดนโยบายการส่งเสริมคุณธรรมภายในองค์กร วางแผนงาน จัดทำโครงการกิจกรรมเสริมสร้างปลูกฝังคุณธรรมและวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามให้แก่สังคม ยกย่อง เชิดชูองค์กรและบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นในด้านส่งเสริมคุณธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ สร้างความเข้มแข็งในระบบการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมคุณธรรมให้เป็นเอกภาพ

วัตถุประสงค์ :

๑. เพื่อสร้างและพัฒนาระบบการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมคุณธรรมให้มีความเข้มแข็ง
๒. เพื่อขับเคลื่อนระบบการบริหารจัดการด้านคุณธรรมให้มีเอกภาพ

ตัวชี้วัดความสำเร็จ :

๑. มีระบบกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม
๒. มีจำนวนบุคลากรผู้ทำหน้าที่ในการส่งเสริมคุณธรรม
๓. มีระบบบริหารจัดการทางวิชาการองค์ความรู้ในเรื่องของการส่งเสริมคุณธรรม
๔. มีงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรม

วัตถุประสงค์ :

๑. เพื่อเป็นการสร้างและขยายภาคีเครือข่ายคุณธรรมในสังคมให้เพิ่มมากขึ้น
๒. เพื่อผนึกกำลังทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณธรรม
๓. เพื่อสร้างและพัฒนาบุคคลหรือองค์กรเครือข่ายในการขับเคลื่อนงานส่งเสริมคุณธรรม
๔. เพื่อสนับสนุนให้มีการยกย่องเชิดชูบุคคล และองค์กรที่ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง

ที่ดีของสังคมในระดับต่าง ๆ

ตัวชี้วัดความสำเร็จ :

๑. จำนวนโรงเรียน ชมรม สมาคม หรือองค์กรที่เข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่าย
๒. จำนวนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หน่วยเผยแพร่คุณธรรม และหน่วยเผยแพร่หลักธรรม ในศาสนาอื่น
๓. มีภาคีเครือข่ายส่งเสริมคุณธรรมดีเด่นระดับประเทศ จังหวัด ระดับอำเภอ และระดับ

ท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ ส่งเสริมให้จังหวัดนนทบุรีเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรม

วัตถุประสงค์ :

๑. เพื่อส่งเสริมให้จังหวัดนนทบุรีเป็นแบบอย่างในการสร้างความร่วมมือด้านคุณธรรม

ตัวชี้วัดความสำเร็จ :

๑. องค์กร หน่วยงาน ชุมชน ภาคีเครือข่ายร่วมมือกันจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรม วัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม และรักษาความสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒. มีศูนย์เรียนรู้ทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม^{๑๖}

รัฐบาลได้ประกาศใช้ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี โดยมีวิสัยทัศน์ "ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนเป็นประเทศพัฒนาแล้ว ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง " เป็นเป้าหมายในการพัฒนา ประเทศอย่างยั่งยืน ซึ่งยุทธศาสตร์ที่ ๓ ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ กำหนดเป้าหมายให้คนไทยเป็นคนดี คนเก่ง มีคุณภาพ พร้อมสำหรับวิถีชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑ และ สังคมไทยมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อและสนับสนุนต่อการพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต อีกทั้งแผนแม่บท ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ข้อที่ ๑๐ ประเด็นการปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรมแผนย่อยที่ ๓.๑ การ ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และการเสริมสร้างจิตสาธารณะ และการเป็นพลเมืองที่ดีมี แนวทางในการดำเนินงานโดยการส่งเสริมให้คนไทยมีจิตสาธารณะและมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม สร้างจิตสาธารณะและจิตอาสาโดยใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การ สื่อสาร เพื่อรับผิดชอบต่อส่วนรวมสร้างเสริมผู้นำการเปลี่ยนแปลง และต้นแบบที่ดีทั้งระดับบุคคล และองค์กร โดยการยกย่องผู้นำที่มีจิตสาธารณะและจิตอาสา และมีความรับผิดชอบต่อสังคม ส่งเสริม สนับสนุนให้มีกลไกการดำเนินงานในการสร้างเสริมการพัฒนา จิตสาธารณะและจิตอาสาเพื่อสังคม และส่วนรวม โดยส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรสาธารณะที่ไม่หวังผลประโยชน์

สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ ในยุทธศาสตร์ที่ ๑ การ เสริมสร้างและ พัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ และเพื่อขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์การสร้างคนดี คนเก่ง คนกล้า และโอกาสสู่สังคมเพื่อพัฒนาชาติไทยอย่างยั่งยืนของคณะกรรมการการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม วุฒิสภา และคณะกรรมการการวิสามัญศึกษาแนวทางการสร้างคนดี คนเก่ง สู่สังคมเพื่อพัฒนาชาติไทยอย่างยั่งยืน วุฒิสภา กำหนดให้ทุกภาคส่วนบูรณาการการทำงาน ร่วมกันเพื่อช่วยกันขับเคลื่อนให้เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ได้เข้าใจบริบทของประเทศไทยสถาบันชาติ

^{๑๖} กระทรวงวัฒนธรรม, บทที่ ๑ สภาพบริบททั่วไปของจังหวัดนนทบุรี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.mculture.go.th/nonthaburi/article_attach/article_fileattach_๒๐๒๑๐๑๔๑๕๑๕๓๗.pdf

[๖ เมษายน ๒๕๖๗].

สถาบันศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ เสริมสร้างให้คนไทยเป็นคนดี คนเก่ง และคนกล้า สร้างโอกาสและส่งเสริมบทบาทในการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ

กระทรวงวัฒนธรรม มุ่งมั่นสร้าง "คนดี สังคมดี" ตามแผนแม่บทสำหรับคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ ที่มีวิสัยทัศน์ "สังคมไทยมีคุณธรรมเป็นรากฐานในการดำรงชีวิต สืบสานความเป็นไทย อยู่ร่วมกันด้วยความสันติสุขในประเทศไทย ประชาคมอาเซียนและประชาคมโลกอย่างยั่งยืน" โดยส่งเสริมให้คนไทยมีคุณธรรมตามหลักศาสนา น้ำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาคุณภาพชีวิต และดำรงชีวิตตามวัฒนธรรมไทยที่งดงาม ภายใต้อุดมการณ์ ที่พึงประสงค์สำหรับสังคมไทย เพื่อนำไปสู่ ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ๔ ประการ คือ "พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา" เพื่อสร้างคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีความพอเพียง วินัย สุจริต และ จิตอาสา ภายใต้อุดมการณ์ส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๖๔)

สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม มีกำหนดคัดเลือกเด็กดี เด็กเก่ง เด็กกล้า ในกิจกรรม Young Smart : "Young ทำดี" ภายใต้อุดมการณ์การสร้างภูมิคุ้มกันของสังคมในมิติทางวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕ ซึ่งเป็นการขับเคลื่อนภารกิจการสร้างภูมิคุ้มกันของสังคมในมิติทางวัฒนธรรม ตามแผนปฏิบัติการและแผนการใช้จ่ายงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕ แผนงานพื้นฐานด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ผลผลิตที่ ๑ เครือข่ายด้านศิลปะ ศาสนา และวัฒนธรรมได้รับการส่งเสริมให้มีความเข้มแข็งเพื่อให้สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ ๒๐ ปี แผนปฏิรูปประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ นโยบาย กระทรวงวัฒนธรรม และแผนยุทธศาสตร์การสร้างคนดี คนเก่ง คนกล้า และโอกาสสู่สังคมเพื่อพัฒนา ชาติไทยอย่างยั่งยืนของคณะกรรมการการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม วุฒิสภา และ คณะกรรมการการวิสามัญศึกษาแนวทางการสร้างคนดีคนเก่ง สู่สังคมเพื่อพัฒนาชาติไทยอย่างยั่งยืน วุฒิสภา ดังกล่าว

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อสนับสนุนเด็กและเยาวชนให้กล้าทำความดี มีพื้นที่แสดงออกอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้เยาวชน มีจิตอาสาในการพัฒนาชุมชน รักษา ต่อยอดอัตลักษณ์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น

๒. กระตุ้นและสร้างแรงบันดาลใจ สร้างโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต สร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมไทย มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์

เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการมีคุณธรรม จริยธรรม มีความพอเพียง วินัย สุจริต และจิตอาสาในการดำเนินชีวิต

๓. สร้างเยาวชนแกนนำที่สามารถนำความรู้ ความสามารถไปพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ตลอดจนเป็นต้นแบบที่ดีต่อเด็กและเยาวชน เพื่อสร้างคนดี คนเก่ง คนกล้า และโอกาสสู่สังคมเพื่อพัฒนาชาติไทยอย่างยั่งยืน

ด้วยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนนทบุรี เห็นความสำคัญในการดำเนินการจัดกิจกรรม Young Smart : "Young ทำดี" ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๕ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสนับสนุนเด็กและเยาวชนให้กล้าทำความดี มีจิตสาธารณะ และจิตอาสาในการพัฒนาชุมชน รักษา ต่อยอดอัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น สร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม ให้เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมไทย มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการมีคุณธรรม จริยธรรม มีความพอเพียง วินัย สุจริต และจิตอาสาในการดำเนินชีวิต ตลอดจนสร้างเยาวชน เพื่อขับเคลื่อนให้เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่เข้าใจบริบทของประเทศไทย โดยเด็กและเยาวชนที่ผ่านการคัดเลือก ในระดับจังหวัดจะเป็นตัวแทนเข้าร่วมการคัดเลือกเป็นเด็กและเยาวชนต้นแบบในระดับประเทศ เพื่อรับโล่ รางวัลยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นสุดยอดเด็กและเยาวชน Young Smart : "Young ทำดี" ในการนี้ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนนทบุรี พิจารณาแล้วเห็นว่ากิจกรรมดังกล่าว เป็นประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชน รวมทั้งเพื่อให้งิจกรรม Young Smart : "Young ทำดี" ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๕ ของจังหวัดนนทบุรี^{๙๗}

๒.๖.๔ ข้อมูลการปกครองจังหวัดนนทบุรี

ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นชุมชนเมืองขนาดใหญ่ โดยการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีมีหลายรูปแบบ เช่น การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเข้าไปมีบทบาทกับพรรคการเมืองหรือช่วยสนับสนุนการหาเสียง สิทธิ การเข้าชื่อเสนอกฎหมายและการมีส่วนร่วมในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นทางการเมือง เป็นต้น

จังหวัดนนทบุรีมีประชากรรวม ๑,๒๘๘,๖๓๗ คิดเป็นอันดับที่ ๑๕ ของประเทศ โดยแบ่งเป็นประชากรเพศชาย ๕๙๙,๑๖๗ คน หรือคิดเป็นร้อยละ ๕๓.๕๑% และประชากรเพศหญิง

^{๙๗} สพป.เขต 2 การคัดเลือกเด็ก และเยาวชนกิจกรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://nonedu2net/home/?p=6354> [วันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๗].

๖๘๙,๔๗๐ คน หรือคิดเป็นร้อยละ ๔๖.๔๙% นอกจากนี้ยังมีความหนาแน่นประชากรโดยเฉลี่ยถึง ๒,๐๗๐.๗๖ คนต่อตารางกิโลเมตร ซึ่งมากเป็นอันดับ ๒ ของประเทศรองจากกรุงเทพมหานคร

สถิติจำนวนประชากรท้องถิ่นและบ้าน ข้อมูล ปี ๒๕๖๔ พื้นที่จังหวัดนนทบุรี

พื้นที่	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)	บ้าน (หลัง)
อำเภอเมืองนนทบุรี	๒๖,๙๙๘	๓๑,๐๘๒	๕๘,๐๘๐	๓๐,๘๘๕
อำเภอบางกรวย	๑๕,๗๖๐	๑๘,๕๕๒	๓๔,๓๑๒	๑๙,๘๖๙
อำเภอบางใหญ่	๔๘,๖๕๒	๕๖,๓๘๘	๑๐๕,๐๔๐	๕๒,๗๔๐
อำเภอบางบัวทอง	๘๗,๕๐๒	๑๐๐,๑๒๗	๑๘๗,๖๒๙	๙๘,๑๘
อำเภอไทรน้อย	๓๓,๔๓๙	๓๖,๙๐๐	๗๐,๓๓๙	๓๓,๖๐๕
อำเภอปากเกร็ด	๒๓,๘๙๔	๒๖,๖๕๐	๕๐,๕๔๔	๒๔,๑๒๑
ท้องถิ่นเทศบาลตำบลเสาธงหิน	๑๘,๐๙๙	๒๑,๗๙๓	๓๙,๘๙๒	๒๖,๗๑๔
ท้องถิ่นเทศบาลตำบลบางพลับ	๕,๒๒๕	๖,๐๕๖	๑๑,๒๘๑	๖,๐๕๒
ท้องถิ่นเทศบาลเมืองพิมลราช	๒๒,๗๕๕	๒๖,๔๐๙	๔๙,๑๖๔	๒๔,๐๒๙
ท้องถิ่นเทศบาลตำบลศาลากลาง	๙,๘๙๒	๑๑,๔๗๘	๒๑,๓๗๐	๑๑,๔๘๑
ท้องถิ่นเทศบาลเมืองไทรมา	๑๑,๐๒๖	๑๓,๐๐๗	๒๔,๐๓๓	๑๕,๘๕๓
ท้องถิ่นเทศบาลตำบลไทรน้อย	๑,๒๕๒	๑,๒๓๑	๒,๔๘๓	๑,๐๗๘
ท้องถิ่นเทศบาลตำบลบางใหญ่	๖,๐๕๔	๖,๕๘๙	๑๒,๖๔๓	๕,๙๕๗
ท้องถิ่นเทศบาลตำบลบางม่วง	๓,๐๔๘	๒,๑๗๔	๖,๒๒๒	๒,๘๕๑
ท้องถิ่นเทศบาลตำบลปลายบาง	๒๑,๕๗๓	๒๕,๓๑๘	๔๖,๘๙๑	๒๓,๖๕๖
ท้องถิ่นเทศบาลตำบลบางศรีเมือง	๑๕,๓๓๓	๑๗,๘๔๐	๓๓,๑๗๓	๑๓,๔๒๑
ท้องถิ่นเทศบาลตำบลบางกรวย	๒๐,๔๓๖	๒๔,๑๖๓	๔๔,๕๙๙	๒๒,๒๑๐
ท้องถิ่นเทศบาลนครปากเกร็ด	๘๗,๙๙๒	๑๐๒,๓๕๓	๑๙๐,๓๔๕	๑๓๔,๐๕๓
ท้องถิ่นเทศบาลเมืองบางบัวทอง	๒๓,๗๖๕	๒๘,๐๓๔	๕๑,๗๙๙	๒๕,๙๔๘
ท้องถิ่นเทศบาลนนทบุรี	๑๑๖,๔๖๒	๑๓๒,๓๒๖	๒๔๘,๗๘๘	๑๕๖,๓๑๒
รวม	๕๙๙,๑๖๗	๖๘๙,๔๗๐	๑,๒๘๘,๖๓๗	๗๒๘,๙๕๓

แผนภาพที่ ๒.๔ ที่มา : ระบบสถิติทางการทะเบียน ข้อมูล ณ ธันวาคม ๒๕๖๔^{๙๘}

^{๙๘} ระบบสถิติทางการทะเบียน ข้อมูล ณ ธันวาคม ๒๕๖๔, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [http:// www.nont-pro.go.th/public/social/data/index/menu/25](http://www.nont-pro.go.th/public/social/data/index/menu/25) [วันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๗].

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๗.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นพลเมือง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยได้รวบรวมศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเป็นพลเมือง ดังนี้

กรณีรัฐ ระงับทุกข์ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนที่มีผลต่อการเลือกตั้งทั่วไปในกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า หลักปฏิบัติเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนที่มีผลต่อการเลือกตั้งทั่วไปในกรุงเทพมหานคร ด้านการเคารพกฎกติกา ประชาชนให้ความสำคัญกับการเคารพกฎกติกาเพราะเชื่อว่าจะทำให้เกิดความเท่าเทียมกันในสังคม ด้านเคารพสิทธิของผู้อื่น ประชาชนเชื่อว่าการเคารพสิทธิเสรีภาพต่อตนเองและผู้อื่นที่มีต่อสังคมจะทำให้ทุกคนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและชาติบ้านเมืองก็จะสามารถพัฒนาและเจริญก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็ว ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม วิถีชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานครเป็นวิถีชีวิตที่มีความผูกพันกันในระบบเครือญาติอย่างใกล้ชิดและตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่มุ่งเน้นคุณลักษณะสำคัญในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม การประพฤติตนที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และความกตัญญูกตเวทิต่อผู้มีพระคุณ โดยมีศาสนาประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามเป็นหลักในการดำเนินชีวิต^{๙๙}

วีรชัย อนันต์เจียร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย” ผลการวิจัยพบว่า ประเด็นปัญหาของเยาวชน คือ ปัญหาทางร่างกายของเยาวชน ปัญหาด้านอารมณ์และจิตใจ ปัญหาครอบครัว ปัญหาเพื่อนและบุคคลใกล้ชิด ปัญหาเรื่องแรงบันดาลใจและเป้าหมายในชีวิต ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม ปัญหาประวัติการกระทำผิด ปัญหาภูมิหลังและโอกาสของการศึกษา ปัญหาด้านพฤติกรรมกรรมการเบี่ยงเบน และปัญหาด้านระบบการศึกษาของชาติ ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการทำความผิดของเยาวชนมีปัจจัย ๔ ด้าน คือ ปัจจัยด้านสังคม เช่น สภาพสังคมเพื่อนของเยาวชน ชุมชนที่อยู่อาศัย การเข้าถึงสิ่งที่ผิดกฎหมายและอบายมุขได้ง่าย ฯลฯ ปัจจัยด้าน

^{๙๙} กรณีรัฐ ระงับทุกข์, “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนที่มีผลต่อการเลือกตั้งทั่วไปในกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๔).

เศรษฐกิจ เช่น ความต้องการเงินปัจจัย ๔ ค่าครองชีพสูง การขาดโอกาสในการทำงาน เป็นต้น ปัจจัยด้านครอบครัว เช่น ลักษณะการเลี้ยงลูก ลักษณะครอบครัว ลักษณะพ่อแม่ เป็นต้น และปัจจัยด้านตัวเยาวชนเอง เช่น ลักษณะของพันธุกรรม วุฒิภาวะที่ยังไม่พัฒนา ปัญหาการเจ็บป่วยของเยาวชน เป็นต้น โดยปัจจัยทั้ง ๔ ด้านนี้ส่งผลต่อเยาวชนแตกต่างกันไป วิธีการนำหลักธรรมมาใช้กับเยาวชนทำได้ใน ๒ มิติ คือ การประยุกต์วิธีการสอนหลักธรรม เช่น การเปิดใจเยาวชน กิจกรรมนอกหลักสูตร การเข้าค่ายต่างๆ เป็นต้น และการขัดเกลาจิตใจ เช่น การทำให้เยาวชนมีโอกาสเข้าใกล้พระศาสนา การสร้างสำนักที่ดีให้กับเยาวชน เป็นต้น กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้หลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับเยาวชนได้แก่ หลักเบญจศีล อริยสัจ ๔ มรรค พรหมวิหาร ๔ เป็นต้น ผู้วิจัยได้ค้นพบแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาเยาวชน ๔ แผน คือ แผนกลยุทธ์ด้านการอยู่ร่วมกับเพื่อนๆ และบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข แผนกลยุทธ์ด้านการสร้างเสริมจิตสำนึกด้านจริยธรรมของเยาวชนและค่านิยมที่ถูกต้อง แผนกลยุทธ์ด้านการปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรมและกฎกติกาของสังคม และแผนกลยุทธ์ด้านการสั่งสอนให้มีแนวคิดในการดำเนินชีวิตที่ดี^{๑๐๐}

ธนวัฒน์ พรหมทอง ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาความเป็นพลเมือง:กรณีศึกษาประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลอุโมงค์ อำเภอมืองจังหวัดลำพูน พบว่า คุณลักษณะ ความเป็นพลเมืองที่ประชาชนชุมชนตำบลอุโมงค์มีมากที่สุดคือ ๑) ละอายและเกรงกลัวต่อความชั่ว ๒) ซื่อสัตย์สุจริต ๓) กล้าและความเชื่อมั่น ๔) ใช้ความคิดเห็นร่วมกันในการจัดการปัญหา ๕) ส่งเสริมคนดี ๖) สามัคคี ๗) ให้ความสำคัญกับปัญหาชุมชนท้องถิ่น และ ๘) มีบทบาทหน้าที่ในการจัดการปัญหา ตามลำดับ สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นพลเมืองของประชาชน พบว่า ครอบครัว สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ กลุ่มเพื่อ สถาบันศาสนา และสื่อมวลชน ล้วนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองให้กับประชาชน จากการศึกษาพบว่า การที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น ย่อมขึ้นกับปัจจัยทางด้านความสัมพันธ์ขององค์กรและสถานภาพทางด้านเศรษฐกิจ และทางสังคมของบุคคลนั้น ๆ ทั้งนี้ยังมีปัจจัยอื่นๆที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ปัจจัยเกี่ยวกับเพศ สถานภาพสมรส อายุระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและสถาบันทางสังคม ล้วนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน เช่น ครอบครัว สื่อมวลชน หน่วยงานภาครัฐ เป็นต้น

^{๑๐๐} วีระชัย อนันต์เจริญ, “กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

นอกจากนี้ความผูกพันกับองค์กรมีผลกระทบในทางตรงและเป็นผลกระทบในเชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงสุด และในส่วนของความตระหนักในหน้าที่ความเป็นพลเมืองไว้วางใจทางการเมือง ความรู้สึกในความสามารถทางการเมือง และสถานภาพทางด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม ต่างก็มีผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนเช่นกัน^{๑๐๑}

ดวงใจ เขมวรัตน์ และคณะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาความเป็นพลเมืองดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครโดยมุ่งศึกษาและเปรียบเทียบลักษณะความเป็นพลเมืองดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครใน ๔ ด้าน คือ ด้านคุณธรรมและจริยธรรม ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านการเมืองการปกครองพบว่านักศึกษามีความเป็นพลเมืองดีค่อนข้างสูง โดยความเป็นพลเมืองดีที่สูงสุดถึงต่ำสุดลำดับดังนี้ ด้านคุณธรรมและจริยธรรม รองลงมาคือ ด้านสังคม ส่วนด้านที่มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ต่ำสุด คือ ด้านการเมืองการปกครอง อีกทั้งพบว่าเพศชายมีคุณลักษณะในด้านนี้สูงกว่าเพศหญิง และยังพบอีกว่า เพศ ลำดับชั้นปี คณะที่สังกัดผลการเรียนมีผลต่อระดับความเป็นพลเมืองดีอีกด้วย^{๑๐๒}

สมชาย แสวงการ ได้ทำการวิจัยเรื่อง สร้างความเป็นพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย พบว่า คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาประเทศ คนจึงมีความสำคัญที่สุดต่อการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รัฐธรรมนูญฉบับที่กำลังร่างอยู่นี้มีสาระสำคัญที่จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อบทบาทของภาคประชาชนพลเมือง เน้นที่จะสร้างความเป็นพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตยด้วยการเพิ่มเติม และปรับขยายจากรัฐธรรมนูญ ปี ๒๕๔๐ และ ปี ๒๕๕๐ ทำให้ร่างรัฐธรรมนูญนี้มีน้ำหนักใหม่ในการสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคพลเมือง ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม สนับสนุนบทบาทที่เข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น การกระจายอำนาจสู่การบริหารท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ หากรัฐธรรมนูญมีการประกาศใช้ และกฎหมายลูกที่เกี่ยวข้องเป็นไปในทิศทางเจตนารมณ์เดียวกันแล้ว เชื่อได้ว่าการพัฒนาประเทศ และพัฒนาประชาธิปไตยที่แท้จริง โดยพลเมืองในทุกพื้นที่จะสามารถเกิดขึ้นได้ทำให้เกิดดุลยภาพใหม่ในสังคมไทยที่จะลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรม สร้างประชาธิปไตยโดยประชาชนที่แท้จริงที่ทำ

^{๑๐๑} ธนะวัฒน์ พรหมทอง, “การศึกษาความเป็นพลเมือง:กรณีศึกษาประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลอุโมงค์ อำเภอมืองจังหวัดลำพูน”, วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐) : ๑๐๓-๑๒๗.

^{๑๐๒} ดวงใจ เขมวรัตน์ และคณะ, “การศึกษาความเป็นพลเมืองดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร, ๒๕๕๖).

ให้ประชาชนพลเมือง ชุมชน และท้องถิ่นสามารถร่วมเป็นเจ้าของร่วมคิด ร่วมทำร่วมตัดสินใจ ร่วมดูแลตรวจสอบ และร่วมเรียนรู้เพื่อสร้างการพัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยพลังของพลเมืองที่มีคุณภาพอย่างแท้จริง^{๑๐๓}

พระกัญจน์ กนฺตธมฺโม (แสงรุ่ง) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามหลักพระพุทธศาสนา” พบว่า ความเป็นพลเมืองดีเป็นลักษณะที่บ่งบอกถึงคุณสมบัติพื้นฐานที่จำเป็นของบุคคลในฐานะพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยซึ่งสะท้อนถึงสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย ทั้งยังเป็นเครื่องบ่งชี้ที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคม และประเทศชาติโดยมีข้อค้นพบที่สำคัญของคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาส่งเสริมให้เกิดขึ้นกับสังคมไทย ๔ ด้านหลัก คือ ๑) ด้านกาย ได้แก่ มีความสามารถในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการสื่อสารรับรู้ข่าวสาร ๒) ด้านทักษะทางสังคม ได้แก่ มีความรับผิดชอบ เคารพกฎหมาย และมีความซื่อสัตย์สุจริต ๓) ด้านจิตใจ ได้แก่ มีสำนึกความเป็นไทย มีความยุติธรรม มีจิตสาธารณะ และ ๔) ด้านปัญญา ได้แก่ มีความคิดเชิงสร้างสรรค์ มีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง แก้ปัญหาแบบสันติวิธี และเคารพความแตกต่าง ส่วนความเป็นพลเมืองดีทางพระพุทธศาสนา พบว่า จะเป็นลักษณะที่บ่งบอกถึงสถานะของการเป็นสมาชิกในสังคมอันมาพร้อมกับสิทธิหน้าที่ ข้อผูกพันที่มีต่อสังคม โดยถือปฏิบัติตามหลักธรรมวินัย และแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามหลักพระพุทธศาสนา พบว่า ระบบการพัฒนาตนของพลเมืองแบบบูรณาการ และมีดุลยภาพตามหลักภาวนา ๔ ที่มีไตรสิกขาเป็นแกนกลาง สามารถพัฒนาบุคคลอย่างเป็นองค์รวม และครอบคลุมองค์ประกอบการดำเนินชีวิตของพลเมืองทุกด้าน คือ กาย เสรีภาพ และความเสมอภาคได้อย่างมีความรับผิดชอบ มองโลกแบบผู้รักสันติภาพ โดยไม่มีความขัดแย้ง รู้จักรับและปฏิบัติต่อสิ่งที่เกี่ยวข้องได้อย่างถูกต้อง^{๑๐๔}

ปรมต วรรณบวร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเป็นพลเมืองเพื่อการส่งเสริมประชาธิปไตยในท้องถิ่น” พบว่า ๑. ความเป็นพลเมืองเพื่อการส่งเสริมประชาธิปไตยในท้องถิ่น มีลักษณะสามารถควบคุมตนเองให้อยู่ในกรอบของศีลธรรมโดยยึดมั่นและเชื่อมั่นในสิ่งที่ถูกต้อง และเป็นธรรมมีความ

^{๑๐๓} สมชาย แสงการ, “สร้างความเป็นพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) สาขาการเมืองการปกครอง วิชาโทกฎหมาย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๖๓)

^{๑๐๔} พระกัญจน์ กนฺตธมฺโม, “การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามหลักพระพุทธศาสนา”, วารสารศิลปศาสตรปริทัศน์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียว, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙) : ๔๓-๔๕.

เป็นตัวของตัวเอง มีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองเคารพหลักความเสมอภาค เคารพสิทธิของกันและกัน เท่าเทียมกัน กล้าเสนอความคิดต่อส่วนรวม ให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางการเมือง คำนี้ถึงประโยชน์ส่วนใหญ่ ยึดถือกติกาของสังคมเป็นหลัก ใช้เหตุผลมากกว่าใช้อารมณ์ มีน้ำใจ เลือกรับข่าวที่เหมาะสมและมีประโยชน์ฟังตนเอง ดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำหรือความอุปถัมภ์ของใครกล้าแสดงออก มีความรับผิดชอบในตนเองในขณะที่ความเป็นพลเมืองในการส่งเสริมประชาธิปไตยในท้องถิ่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($X = ๓.๕๕$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจากมากไปหาน้อย (๑) ด้านการยึดมั่นในหลักธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา ($X = ๓.๘๙$) (๒) ด้านบุคลิกภาพประชาธิปไตย ($X = ๓.๖๓$) และ (๓) ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ($X = ๓.๔๖$) (๔) ด้านกระบวนการกล่อมเกลารเรียนรู้ทางการเมือง ($X = ๓.๓๙$) และ (๕) ด้านการยึดถือค่านิยมพื้นฐานทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ($X = ๓.๓๘$) ตามลำดับ ๒. หลักธรรมแนวคิดและทฤษฎีสำหรับความเป็นพลเมืองเพื่อการส่งเสริมประชาธิปไตย โดยการยึดมั่นในหลักพุทธธรรม คือหลักสี่ปรีธรรม ๗ ข้อ พบว่า (๑) การเป็นผู้รู้จักเหตุรู้จักหน้าที่ พบว่าได้มีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยมีการยึดถือคำสั่งสอนของศาสนาเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน มีการสำนึกในหน้าที่ที่รับผิดชอบ และรู้จักลำดับความคิดไตร่ตรองปัญหาที่ของตนเอง เข้าใจตระหนักในหน้าที่ของตนเอง (๒) การเป็นผู้รู้จักผลรู้จักเป้าหมาย พบว่าได้มีการคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีเป้าหมายในทางความดีงามเพื่อเป็นคนที่มิเหตุผล และรู้ว่าเป็นประโยชน์แก่ตนเองและครอบครัว และมีการยอมรับความเป็นจริงของผลที่เกิดขึ้น (๓) การเป็นบุคคลที่รู้จักตนเป็นใคร พบว่าได้มีการพัฒนาศักยภาพของตนเองให้รู้เท่าทัน การเปลี่ยนแปลงของสังคม มีความรู้ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย มีบทบาทหน้าที่อย่างไรในสังคม (๔) การรู้จักประมาณรู้จักความพอดีพบว่า ได้มีการรู้จักถึงความพอเหมาะ รู้จักพอดี และพอเพียงในการดำเนินชีวิต ฟังตนเองอยู่อย่างพอเพียง เลี้ยงตนบนสัมมาชีพและวางตนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ทางการเมืองได้ (๕) การรู้จักกาลเวลาอันเหมาะสม พบว่าได้ใช้ดุลยพินิจในการใช้เวลาให้เหมาะสมระหว่างประชาธิปไตยกับพุทธศาสนาที่มีความเหมาะสมใกล้เคียงกันในหลายมิติ รู้จักแสดงออกให้เหมาะสมกับกาลเวลาในการเอาใจใส่บ้านเมืองในการมีส่วนร่วมตัดสินใจ (๖) การรู้จักชุมชน รู้จักระเบียบในสังคม พบว่า ได้ปฏิบัติตนเหมาะสมกับสภาพของสังคม รู้จักเคารพระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม และรู้ถึงจารีตขนบธรรมเนียมของชุมชน และ (๗) การรู้จักบุคคล หรือการรู้จักอุปนิสัยใจคอและอารมณ์ของผู้อื่น พบว่า ได้มีการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เข้าใจพื้นเพ ใจคอ เข้าใจอารมณ์ของคนในชุมชน

มีการยอมรับข้อดีข้อเสียของตนเอง และของผู้อื่นเรียนรู้การดำเนินชีวิตร่วมกัน ๓. แนวทางในการสร้างความเป็นพลเมืองเพื่อการส่งเสริมประชาธิปไตยในท้องถิ่นด้านการยึดมั่นในหลักธรรมตามแนวทางพุทธศาสนา พบว่า ประชาชนได้ยึดหลักธรรมเป็นแนวทางในการใช้ชีวิตเป็นทุนทางสังคมอยู่แล้ว การส่งเสริมประชาธิปไตยมีพื้นฐานจากการยึดถือปฏิบัติในหลักพระพุทธศาสนาให้เป็นจริงก่อน หลังจากนั้นอาศัยความร่วมมือระหว่างบุคคล ครอบครัว โรงเรียน วัด และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นในการปลูกฝัง การอบรม การส่งเสริม การจัดกิจกรรม และการประชาสัมพันธ์ให้เกิดความรู้ความเข้าใจพื้นฐานทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่ถูกต้อง และเหมาะสมในท้องถิ่น มีความรู้หลักพุทธธรรมให้เข้าใจ และปฏิบัติได้จริง เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้การเมืองกับหลักพุทธธรรม^{๑๐๕}

พระชาณรงค์ โชติธมโม (ประเสริฐศรี) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในกรุงเทพมหานครผลการศึกษายืนยันพบว่า ๑. สภาพทั่วไปในความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในกรุงเทพมหานครพบว่า เยาวชนกรุงเทพมหานครมีบทบาท และจุดเด่นต่อความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในหลายด้านคือการเข้าร่วมในการชุมนุม และการแสดงออกเพื่อแสดงความคิดเห็นต่อความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย มีจุดอ่อนหรือจุดด้อย คือระบบการศึกษาอาจขาดการสอนเรื่องการเมือง และความเป็นพลเมืองให้เยาวชนอย่างเพียงพอ ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ปัจจัยเศรษฐกิจ คือการมีงานทำและรายได้ที่มั่นคงมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมความเป็นพลเมือง เนื่องจากช่วยให้เยาวชนสามารถรับมือกับความยากลำบากในชีวิตประจำวันได้ดีขึ้น นอกจากนี้การส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่จะได้รับผลกระทบจากปัจจัยภายนอกต่าง ๆ ได้แก่ ระดับรายได้และความไม่เสมอภาคของประชากร ๒. ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร จำนวน ๓ องค์ประกอบ คือ ด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ประกอบด้วย การปฏิบัติตามกฎหมาย พลเมืองที่มีความรับผิดชอบจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่มีอยู่ในสังคมโดยไม่ละเมิด และรู้จักแจ้งความเมื่อเห็นการละเมิดกฎหมาย หรือความไม่เป็นธรรมในสังคม การร่วมเสนอแนะ และเข้าร่วมในการตัดสินใจ ด้านการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในกรุงเทพมหานครเป็นกระบวนการที่สำคัญ และสามารถทำได้โดยมี

^{๑๐๕} ประมต วรรณบวร, “ความเป็นพลเมืองเพื่อการส่งเสริมประชาธิปไตยในท้องถิ่น”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (เมษายน - มิถุนายน ๒๕๖๐) : ๘๕-๑๐๐.

การรับผิดชอบมีความรับรู้ในหลายด้าน ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม มีองค์ประกอบหลายอย่างที่สำคัญ ได้แก่ การเข้าใจและมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องระบบการปกครอง ๓. การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร ด้านจักษุมา (มีวิสัยทัศน์ ชำนาญในการใช้ความคิด) สามารถดำเนินการได้โดยตรงผ่านกิจกรรม และการพัฒนาทักษะที่เป็นประโยชน์ต่อการเป็นพลเมืองของเยาวชนได้ วิธูโร (ความเชี่ยวชาญ) ได้แก่ การศึกษาและการอบรม ให้เสริมสร้างความรู้และทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในระดับชั้นเรียน โรงเรียน และมหาวิทยาลัย ด้านนิสสัยสัมปโน (มนุษย์สัมพันธ์ที่ดี) เป็นเรื่องสำคัญเพื่อสร้างสังคมที่มีความสงบและเชื่อมโยงกันอย่างดี สอนให้เยาวชนเข้าใจและเคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล รวมถึงวัฒนธรรมและศาสนาที่แตกต่างกัน^{๑๐๖}

ตารางที่ ๒.๑๕ แสดงการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

นักวิจัย	สรุปผลการวิจัย
กรณีฐ ระงับทุกข์	หลักปฏิบัติเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนที่มีผลต่อการเลือกตั้งทั่วไปในกรุงเทพมหานคร ด้านการเคารพกฎกติกา
ธนะวัฒน์ พรหมทอง	ความเป็นพลเมืองในเขตพื้นที่ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมืองจังหวัดลำพูน คือ ละอายนและเกรงกลัวต่อความชั่ว ชื่อสัตย์สุจริต กล้าและความเชื่อมั่น ใช้ความคิดเห็นร่วมกันในการจัดการปัญหา ส่งเสริมคนดี สามัคคี ให้มีความสำคัญกับปัญหาชุมชนท้องถิ่น มีบทบาทหน้าที่ในการจัดการปัญหา
ดวงใจ เขมวีรัตน์ และคณะ	ลักษณะความเป็นพลเมืองดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครใน ๔ ด้าน ด้านคุณธรรมและจริยธรรม ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง

^{๑๐๖} พระชาณรงค์ โชติธมโม (ประเสริฐศรี), “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา รัฐศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๖).

ตารางที่ ๒.๑๕ แสดงการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย (ต่อ)

นักวิจัย	สรุปผลการวิจัย
สมชาย แสวงการ	คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาประเทศ คนจึงมีความสำคัญที่สุดต่อการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รัฐธรรมนูญฉบับที่กำลังร่างอยู่นี้มีสาระสำคัญที่จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อบทบาทของภาคประชาชนพลเมือง เน้นที่จะสร้างความพลเมืองไทยในระบบประชาธิปไตยด้วยการเพิ่มเติม และปรับขยายจากรัฐธรรมนูญ
พระกัญจน์ กน ธรรม โม (แสงรุ่ง)	ความเป็นพลเมืองดีเป็นลักษณะที่บ่งบอกถึงคุณสมบัติพื้นฐานที่จำเป็นของบุคคลในฐานะพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยซึ่งสะท้อนถึงสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาค ภายใต้กฎหมาย ทั้งยังเป็นเครื่องบ่งชี้ที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคม และประเทศชาติโดยมีข้อค้นพบที่สำคัญของคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาส่งเสริมให้เกิดขึ้นกับสังคมไทย ๔ ด้าน ๑) ด้านกาย ๒) ด้านทักษะทางสังคม ๓) ด้านจิตใจ ๔) ด้านปัญญา
พระชาณรงค์ โชติธมโม (ประเสริฐศรี)	เยาวชนกรุงเทพมหานครมีบทบาท และจุดเด่นต่อความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในหลายด้าน คือการเข้าร่วมในการชุมนุม และการแสดงออกเพื่อแสดงความคิดเห็นต่อความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย มีจุดอ่อนหรือจุดด้อย คือระบบการศึกษาอาจขาดการสอนเรื่องการเมือง และความเป็นพลเมืองให้เยาวชนอย่างเพียงพอ

๒.๗.๔ งานวิจัยเกี่ยวกับหลักสารณียธรรม ๖

การศึกษาวิจัยเรื่อง การส่งเสริมจิตสำนึกทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของเยาวชนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยองผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมและศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักธรรมสารณียธรรมที่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

อัศรพล นกทอง^{๑๐๗} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม ๖ ของโรงเรียนในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ๑) สภาพการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม ๖ ของโรงเรียนในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยด้านการบริหารงานบุคคล มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ส่วนด้านการบริหารงานวิชาการ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ๒) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม ๖ ของโรงเรียนในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตามสถานภาพปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า บุคลากรที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอายุราชการแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม ๖ ของโรงเรียนในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนบุคลากรที่มีตำแหน่งในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม ๖ ของโรงเรียนในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และ ๓) แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม ๖ ของโรงเรียนในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์นั้น ผู้บริหารและบุคลากร ควรส่งเสริมและสนับสนุนการใช้หลักสาราณียธรรม ๖ มาบูรณาการในหน่วยงานการศึกษาอย่างแท้จริง มีมาตรการส่งเสริมการปลูกฝังเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของบุคลากรในสถานศึกษาให้เกิดเป็นรูปธรรมและปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง สร้างความสามัคคีปรองดองกันขึ้นในสถานศึกษา เป็นตัวอย่างของบุคลากรในสถานศึกษา ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก ร่วมมือร่วมใจกันเป็นหนึ่งเดียว ร่วมแก้ไขปัญหาดูด้วยกัน และประสานงานให้เป็นระบบส่งเสริมให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาทั้ง ๔ ด้าน โดยการเสนอปัญหา ความต้องการของแต่ละด้านแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษา

พิศมัย วงศ์จำปา และพระครูพิศาลสรกิจ^{๑๐๘} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องพลวัตภาคประชาชนกับการเคลื่อนไหวกองการเมืองในจังหวัดพะเยา ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนสู่การจัดการชุมชนท้องถิ่น จะต้องสร้างวัฒนธรรมการเมืองอย่างสร้างสรรค์ ครอบคลุมหรือ

^{๑๐๗} อัศรพล นกทอง, “แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม ๖ ของโรงเรียนในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์”. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๔) : ๑.

^{๑๐๘} พิศมัย วงศ์จำปา และพระครูพิศาลสรกิจ, “พลวัตภาคประชาชนกับการเคลื่อนไหวกองการเมืองในจังหวัดพะเยา”, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ๑๖๓-๑๖๔.

สถาบันการศึกษามีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง รวมถึงปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตั้งแต่เด็กเยาวชน ให้ทุกคนมีจิตสำนึกที่ดีต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม แยกแยะบทบาทหน้าที่ทางการเมือง และสิ่งสำคัญ คือ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และเป็นการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพปัญหาของคนในชุมชน ทั้งนี้การนำหลักสาราณียธรรม ๖ เป็นแนวปฏิบัติเพื่อสร้างความร่วมมือ เพื่อช่วยให้เกิดความสามัคคี การร่วมแรงร่วมใจกัน ซึ่งจะช่วยในการสร้างความสัมพันธ์อันดี ความเจริญรุ่งเรืองให้แก่กลุ่มการเมืองภาคประชาชนได้อย่างแท้จริงและมั่นคงได้อย่างแท้จริงและมั่นคง และเมื่อพิจารณาการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชนท้องถิ่นตามหลักสาราณียธรรม ๖ แต่ละด้าน พบว่า ๑) เมตตากายกรรม เป็นแนวทางแก้ปัญหาการขาดความร่วมมือที่มีสาเหตุมาจากการแสดงออกทางการกระทำที่ไม่ดีต่อสมาชิกของกลุ่มการเมือง ไม่เคารพให้เกียรติผู้อื่น ดังนั้นการพัฒนาทำให้การแสดงออกต่อกันด้วยเมตตา ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง ๒) เมตตาวจีกรรม เป็นแนวทางการใช้ในการแก้ไขปัญหาการขาดความร่วมมือที่มีสาเหตุมาจากการใช้วาจาต่อกัน ลับหลังเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม การพูดกระทบ เปรียบเปรย ดังนั้นการสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารที่เมตตาในชุมชน ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและสื่อสารมวลชน ๓) เมตตามโนกรรม เป็นแนวทางใช้ในการแก้ไขปัญหาการขาดความร่วมมือที่มีสาเหตุมาจากการแสดงออกทางการเชื่อง่าย หูเบา เมื่อมีคนอื่นมาพูดหรือทำให้เกิดความเข้าใจผิดต่อกัน จิตใจไม่มั่นคง จิตใจหวั่นไหว ดังนั้นการปรับใจเข้าหากันโดยมองทุกอย่างด้วยเมตตา ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการก้าวข้ามความขัดแย้งทางการเมือง ๔) สาธารณโภคี เป็นแนวทางใช้ในการแก้ปัญหาการขาดความร่วมมือ ที่มีสาเหตุมาจากการแสดงออกทางการกระทำที่ไม่ดี มีจิตใจคับแคบ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มากกว่าส่วนรวม ดังนั้นการจัดสรรด้วยความเป็นธรรม มองผลประโยชน์ต่อส่วนรวม ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น ๕) ศีลสามัญญตา เป็นแนวทางใช้ในการแก้ปัญหาด้านความประพฤติ การรักษา ระเบียบวินัย มีความสุจริตทางกาย วาจา มีความประพฤติดีงามต่อกัน ถูกต้องตามระเบียบวินัยของบ้านเมือง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม ดังนั้น การสร้างกติกาย่างมีส่วนร่วมและเป็นแนวปฏิบัติที่กลุ่มการเมืองต้องร่วมมือ ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง และ ๖) ทิฏฐิสามัญญตา เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาการขาดความร่วมมือที่มีสาเหตุมาจากการแสดงออกทางการกระทำที่ไม่ดี ที่มีต่อเพื่อนร่วมงาน และการ

ไม่เคารพกันและกันการมองเห็นในแง่ร้าย ดังนั้นการปรับความเห็นของกลุ่มการเมืองจังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการจัดตั้งองค์กรที่มีคุณธรรมจริยธรรม และกำหนดมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของนักการเมือง

พระปลัดบุญมี คุณากโร (โพธิศรีสม)^{๑๐๙} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักสาราณียธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของชุมชนเทศบาลเมืองป่าดงเบขาร์ จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม ๑) ด้านเมตตาทายกรรม ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มั่นคง มั่งคั่ง และปลอดภัย ประชาชนในชุมชนมีเสรีภาพ ภารดรภาพ ทำให้เกิดมิตรภาพ มีความรักความสามัคคีให้เกียรติและเคารพนับถือกัน สร้างสภาวะคุณธรรมชุมชน คือ รู้รักสามัคคี ซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรมและกตัญญูทเวทิตาคณ ซึ่งสร้างบรรยากาศทำให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขสืบไป ๒) ด้านเมตตาวจิกรรม ทำให้ชุมชนมีความน่าเชื่อถือ มั่นคงในทรัพย์สิน และมีเสน่ห์ ประชาชนมีความรู้รักสามัคคี มีสัจจะ จริ่งใจ ตรงไปตรงมา สุภาพอ่อนโยน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ๓) ด้านเมตตาโมกรรม ทำให้ชุมชนพัฒนาไปสู่เป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่ประชาชนต้องการหรือชุมชนในอุดมคติ ประชาชนในชุมชนคิดดี คิดบวก คิดสร้างสรรค์ ส่งผลถึงกริยาอาการภายนอก ยิ้มแย้มแจ่มใส และเป็นกัลยามิตรที่ดีต่อกัน ๔) ด้านสาธารณโภคี ทำให้ชุมชนมีความมั่นคง เข้มแข็ง เกิดความยุติธรรมประชาชนในชุมชนมีความสามัคคี และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ๕) ด้านศีลสามัญญตา ทำให้ชุมชนมีความเป็นระเบียบวินัย มีความมั่นคงปลอดภัย น่าเชื่อถือ สร้างความประทับใจให้ผู้พบเห็น ประชาชนในชุมชนมีระเบียบวินัย รู้จักหน้าที่สิทธิพลเมือง เคารพในสิทธิผู้อื่น มีจรรยาบรรณในอาชีพ ง่ายต่อการพัฒนาชุมชนให้ไปในทิศทางที่เจริญรุ่งเรือง ๖) ด้านทิวฐีสามัญญตา ทำให้ชุมชนมีความเป็นเอกภาพทางด้านความคิดเห็น ปราศจากความขัดแย้งทางความคิด มีความเห็นร่วมกันในทางสร้างสรรค์ ประชาชนในชุมชนมีความเห็นที่ถูกต้องและตรง มีทัศนคติที่ดีต่อกัน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ปรับมุมมองทางความคิดเข้าหากันอยู่ร่วมกันได้อย่างดี

^{๑๐๙} พระปลัดบุญมี คุณากโร (โพธิศรีสม), “การศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักสาราณียธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของชุมชนเทศบาลเมืองป่าดงเบขาร์ จังหวัดสงขลา”. วารสารมหาจุฬานครทรรณ, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๔ (เมษายน ๒๕๖๓) : ๑๓๒-๑๓๓.

พระมหาประเสริฐ สุเมโธ (เพชรศรี) และนายปิยวัฒน์ คงทรัพย์^{๑๑๐} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องหลักสารณียธรรม : หลักธรรมในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยผลการวิจัยพบว่าหลักสารณียธรรม ๖ ประการ เป็นหลักธรรมสำหรับการเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นในสังคมอันจะนำมาซึ่งความสุข ความสันติ ความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าทั้งหลายทั้งปวง สังคมที่เราอยู่ในปัจจุบันนี้คงจะมีความสุขและน่าอยู่มากกว่านี้ยิ่งนัก ถ้าหากว่าคนไทยทุกคน เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เข้าอกเข้าใจซึ่งกันและกัน ยอมรับในความแตกต่างซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกันให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และรู้จักการให้อภัยกันอยู่ตลอดเวลา แล้วจะทำให้พบกับสันติภาพและความอบอุ่น

รพีพร ธงทอง และคณะ^{๑๑๑} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการส่งเสริมพฤติกรรมตามหลักสารณียธรรมเพื่อป้องกันปัญหาการทะเลาะวิวาทผลการวิจัยพบว่า ๑) หลักสูตรการฝึกอบรมการส่งเสริมพฤติกรรมตามหลักสารณียธรรม เพื่อป้องกันปัญหาการทะเลาะวิวาทในเด็กและเยาวชนจังหวัดเลย ผู้ศึกษาสร้างและพัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ เท่ากับ ๘๒.๘๗/ ๘๓.๒๘ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ คือ ๘๐/๘๐ ๒) ค่าคะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และคะแนนเฉลี่ยแบบทดสอบก่อนและหลังการอบรมประจำหน่วยกิจกรรมโดยรวมมีค่าคะแนนเฉลี่ยแบบทดสอบหลังการอบรมประกอบหน่วยกิจกรรมสูงกว่าก่อนการอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๓) การวัดการส่งเสริมพฤติกรรมตามหลักสารณียธรรมเพื่อป้องกันปัญหาการทะเลาะวิวาทในเด็กและเยาวชน จังหวัดเลย พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปฏิบัติ ครั้งวันครั้ง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ปรับความเห็นเข้ากันได้ (ทิวฐิสามัญญาตา) รองลงมา คือ การกระทำต่อกันด้วยเมตตา (เมตตากายกรรม) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ประพฤติให้ดีเหมือนเขา และ ๔) ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรมที่มีต่อหลักสูตรการส่งเสริมพฤติกรรมตามหลักสารณียธรรม เพื่อป้องกันปัญหาการทะเลาะวิวาทในเด็กและเยาวชนจังหวัดเลย พบว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

^{๑๑๐} พระมหาประเสริฐ สุเมโธ (เพชรศรี) และนายปิยวัฒน์ คงทรัพย์, “สารณียธรรม : หลักธรรมในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย”, วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑๕ (สิงหาคม ๒๕๕๘-มกราคม ๒๕๕๙) : ๒๔-๒๖.

^{๑๑๑} รพีพร ธงทอง และคณะ, “การส่งเสริมพฤติกรรมตามหลักสารณียธรรมเพื่อป้องกันปัญหาการทะเลาะวิวาท”. วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๑๓๙.

พระครูศรีปริยัติคุณาภรณ์^{๑๑๒} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชน จังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนโดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีเพศและอาชีพต่างกัน มีการประยุกต์หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ไม่แตกต่างกัน ส่วนประชาชนที่มีอายุ การศึกษา รายได้ต่อเดือน และภูมิลำเนาต่างกัน มีการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์แตกต่างกัน และระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรมของประชาชน มีความสัมพันธ์กับการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ นอกจากนี้ ประชาชนยังได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ คือ ควรเคารพนับถือและทำดีต่อกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง ควรพูดจาดีต่อกัน ไม่ดูต่ำกว่าร้ายใส่ความผู้อื่น ควรรู้จักการเสียสละแบ่งปัน และทำประโยชน์ต่อส่วนรวม ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน และควรเคารพความคิดเห็นและการตัดสินใจของผู้อื่น

สุกิจ ชัยมุขสิข และคณะ^{๑๑๓} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาจิตสำนึกความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของบุคคลผู้เคยต้องโทษคดีทางอาญาในเขตพื้นที่จังหวัดเลย ตามหลักสาราณียธรรมผลการวิจัยพบว่าโดยรวมอยู่ในระดับปฏิบัติครั้งเว้นครั้ง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านเคารพกติกา รองลงมา คือ ด้านเคารพความแตกต่าง และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม

^{๑๑๒} พระครูศรีปริยัติคุณาภรณ์, “การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชน จังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์”, วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐) : ๖๖.

^{๑๑๓} สุกิจ ชัยมุขสิข และคณะ, “การพัฒนาจิตสำนึกความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของบุคคลผู้เคยต้องโทษคดีทางอาญาในเขตพื้นที่จังหวัดเลย ตามหลักสาราณียธรรม”, วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๘๖.

พระวัชระ ส่วโร และคณะ^{๑๑๔}ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องพัฒนากลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งตามหลักพุทธบริหารการศึกษาสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมสำคัญในการส่งเสริมการบริหารความขัดแย้ง คือ หลักสาราณียธรรม ๖ เป็นหลักธรรมที่ทำให้บุคคลระลึกถึงกันและกัน เป็นที่รักของกันและกัน มีความเคารพยำเกรงซึ่งกันและกัน และช่วยให้เกิดความกลมกลืนสามัคคีกัน สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ และสร้างความสามัคคีรวมใจเป็นหนึ่งได้อย่างยั่งยืน ประกอบด้วย ๑) เมตตาทายกรรม การที่บุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษามีจิตตั้งเมตตาทายกรรมต่อเพื่อนร่วมงานและในสังคม ทั้งต่อหน้าและลับหลัง โดยมีการช่วยเหลืองานของผู้ร่วมงานด้วยความเต็มใจ มีการแสดงกิริยาสุภาพอ่อนน้อม และเคารพนับถือกันอย่างจริงใจ ๒) เมตตาวจิกรรม การที่บุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษามีจิตตั้งเมตตาวจิกรรมต่อเนื่องร่วมงานและในสังคม ทั้งต่อหน้าและลับหลัง โดยการช่วยเหลือกล่าวสิ่งที่เป็นประโยชน์ ช่วยแนะนำสั่งสอนและตักเตือนด้วยความปรารถนาดี และด้วยคำพูดที่สุภาพเรียบร้อย ๓) เมตตาโมกรรม การที่บุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษามีจิตตั้งเมตตาโมกรรมต่อเพื่อนร่วมงานและในสังคม ทั้งต่อหน้าและลับหลัง โดยการตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่เพื่อนร่วมงาน มีทัศนคติต่อเพื่อนร่วมงานในแง่ดี แสดงหน้าตายิ้มแย้มต่อกันและกัน แสดงความชื่นชมยินดีในผลสำเร็จของเพื่อนร่วมงานด้วยความจริงใจ ๔) สาธารณโภคี การที่บุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาแบ่งปันสิ่งของที่ได้มาด้วยความชอบธรรมให้แก่เพื่อนร่วมงานตามสมควรแก่ฐานะของตนเอง แม้สิ่งนั้นจะมีจำนวนน้อยก็แบ่งปันเฉลี่ยให้แก่เพื่อนร่วมงานได้มีส่วนใช้สอยหรือบริโภคร่วมกัน ๕) สีลาสามัญญตา การที่บุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาเป็นผู้มีศีลเสมอกัน คือ เป็นผู้มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามกฎหมาย ระเบียบ วินัย และทำหน้าที่ที่ตนเองรับผิดชอบอย่างสมบูรณ์ และ ๖) ทิฐิสามัญญตา การที่บุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษามีความเห็นที่ดีงาม มีความคิดเห็นถูกต้องและเห็นชอบร่วมกันในหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความสามัคคีและแนวทางการขจัดปัญหาความขัดแย้ง

^{๑๑๔} พระวัชระ ส่วโร และคณะ, “กลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งตามหลักพุทธบริหารการศึกษาสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๔ (กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๖๒) : ๑๐๘๐.

ณัฐ จันทร์หนูหงส์ และพระมหาทวี มหาปณฺโญ^{๑๑๕} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการปลูกฝังhiriโอดตฺปะเพื่อการแก้ไขพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กและเยาวชนในโรงเรียนสีกัน (วัดน่านันท์อุปถัมภ์) เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการปลูกฝังhiriโอดตฺปะเพื่อการแก้ไขพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนในโรงเรียนสีกัน (วัดน่านันท์อุปถัมภ์) ได้แก่ ๑) ปลูกฝังให้นักเรียนรักชาติ ๕ ด้วยกิจกรรมความดีต่าง ๆ ของศีล ๕ และมอบเกียรติบัตรความดี ให้แก่นักเรียนที่สามารถรักชาติ ๕ ได้ ๒) ส่งเสริมความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะนักเรียนด้วยหลักสาราณียธรรม และกัลยาณมิตร ๓) ส่งเสริมกิจกรรม ค่ายคุณธรรมในโรงเรียนเพื่อสนับสนุนแนวทางข้อแรกด้วยหลักมงคลชีวิตและอริยทรัพย์ ผลของการนำแนวทางการปลูกฝังhiriโอดตฺปะเพื่อการแก้ไขพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนเป็นไปในทางที่ดี นักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในระเบียบวินัย มีคุณธรรมจริยธรรม มีความอ่อนน้อมต่อครูอาจารย์ ลดความก้าวร้าวลงได้อย่างมาก นอกจากนี้นักเรียนส่วนใหญ่มีผลการเรียนอยู่ในเกณฑ์ดีในทุกช่วงชั้น

พระปลัดพิศพงษ์ ธมมนนโท (สอนแก้ว) และคณะ^{๑๑๖} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องพุทธสันติวิธีเพื่อการสร้างความสมานฉันท์ของโครงการสร้างโรงไฟฟ้ากระบี่ ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธสันติวิธีเหมาะสมกับการจัดการความขัดแย้ง คือ หลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นคำสอนที่มุ่งประโยชน์โดยตรงสำหรับพุทธศาสนิกชนให้สติปัญญาและสามารถนำไปปฏิบัติ พระพุทธเจ้าทรงแสดงชี้ให้เห็นคุณงาม ความดีและความสำคัญของบุคคลและสิ่งต่าง ๆ ใช้ให้เห็นสังขธรรม คือ ความจริงแท้ของชีวิตและกฎ ธรรมชาติ โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ การหลุดพ้นจากวงจรแห่งทุกข์ทั้งปวง และหัวใจของพุทธศาสนา คือ ละเว้นความชั่ว หมั่นทำความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ระดับของหลักธรรม ได้แก่ ระดับบุคคล และระดับสังคม ซึ่งได้นำหลักพุทธสันติวิธีด้วยสาราณียธรรม ๖ ประการ ประกอบด้วย ๑) เมตตาภาวะกรรม เป็นการแสดงออกถึงความรู้สึกลงใจที่มีแต่ความคิดดี ๆ การมองกันในเรื่องดี มีความหวังดี ปรารถนาดี รักและเมตตาต่อกัน คิดในสิ่งที่สร้างสรรค์ และไม่มี ความ

^{๑๑๕} ณัฐ จันทร์หนูหงส์ และพระมหาทวี มหาปณฺโญ, “แนวทางการปลูกฝังhiriโอดตฺปะเพื่อการแก้ไขพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กและเยาวชนในโรงเรียนสีกัน (วัดน่านันท์อุปถัมภ์) เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร”. มนุษยสังคมสาร (มสส.), ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๒๒๒-๒๒๓.

^{๑๑๖} พระปลัดพิศพงษ์ ธมมนนโท (สอนแก้ว) และคณะ, “พุทธสันติวิธีเพื่อการสร้างความสมานฉันท์ของโครงการสร้างโรงไฟฟ้ากระบี่”. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๔ (เมษายน ๒๕๖๓) : ๓๖๗.

อิจฉาริชา ๒) เมตตาวจีกรรม เป็นการใช้คำพูดออกมาแต่คำพูดที่ติงาม ด้วยความรักปรารถนาดี รู้จักพูดให้กำลังใจกัน ไม่พูดส่อเสียดบุคคลอื่นให้เกิดความเจ็บช้ำน้ำใจ และพูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างเดียวกันเท่านั้น ๓) เมตตามโนกรรม เป็นการทำแต่ในสิ่งที่เป็นความดีต่อกันในด้านของความคิด หรือจิตสำนึก มีความเข้าอกเข้าใจผู้อื่น รู้จักให้อภัยไม่ถือโทษโกรธแค้นผู้อื่นและคิดดีต่อผู้อื่น จึงถือได้ว่าเป็นเมตตามโนกรรม ๔) สาธารณโภคี เป็นแนวปฏิบัติให้รู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรม ไม่เอารัดเอาเปรียบกันช่วยเหลือกัน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว และมีความเสมอภาคต่อกัน ๕) สีลสามัญญตา เป็นการปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับหรือวินัยต่าง ๆ อย่างเดียวกันอย่างเคร่งครัด เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคลไม่ก้าวหน้าหน้าที่กัน และไม่กระทำการล่วงละเมิดสิทธิอันเป็นของผู้อื่น และ๖) ทิฐิสามัญญตา มีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกัน คิดในสิ่งที่ตรงกัน ปรับมุมมองที่ต่างกลับมาให้ตรงกันด้วยการยอมรับในเหตุผล พุดจาหาข้อสรุปตรงกัน รู้จักแสวงหาจุดร่วมและสงวนจุดต่างไม่ถือเอาความคิดของตนเป็นใหญ่แต่เพียงฝ่ายเดียว และยอมรับฟังความคิดของผู้อื่นที่เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง

พิทยธิดา พิทยสกุล และคณะ^{๑๑๗} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องพุทธธรรมกับการพัฒนาจิตอาสา นักเรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ผลการวิจัยพบว่า วิถีชีวิตคนไทยในศตวรรษที่ ๒๑ มีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและสลับซับซ้อนมากกว่าอดีต การเคลื่อนตัวเข้าสู่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม ครั้งที่ ๔ หรือ Industry ๔.๐ ท่ามกลางกระแสทุนนิยมและการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้คนในสังคมมีค่านิยมทางวัตถุ มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง เกิดการเอารัดเอาเปรียบกัน ขาดการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ทำให้เกิดภาวะขาดสมดุลทั้งทางจิตใจและวัตถุ เป็นที่ยอมรับว่าการสร้างคนเริ่มจากการพัฒนาจิต การปลูกฝังส่งเสริมแก่เยาวชนวัยเรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ให้มีจิตอาสา มีจิตแห่งการให้ความติงามทั้งปวงแก่เพื่อนมนุษย์โดยเต็มใจจึงมีความสำคัญเป็นอันดับแรก ๆ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและภาคีเครือข่ายทุกระดับ เพื่อนำมาสู่เยาวชนที่มีจิตใจ ที่ติงาม เมื่อนักเรียนจบการศึกษาจะมีคุณลักษณะจิตอาสาติดตัวแบบคงทน มีวัฒนธรรมการช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม เกิดชุมชนที่เข้มแข็งและสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมที่ก้าวสู่ประเทศพัฒนาต่อไป

^{๑๑๗} พิทยธิดา พิทยสกุล และคณะ, “พุทธธรรมกับการพัฒนาจิตอาสา นักเรียนในศตวรรษที่ ๒๑”. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๗ (กรกฎาคม ๒๕๖๓) : ๑๒.

ดังนั้นผู้วิจัยสรุปได้ว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนาส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยสอนให้คนมีความเสมอภาคและเสรีภาพ ไม่ได้บังคับให้เชื่อสอนให้คนใช้เหตุผล สอนให้สังคมเกิดความสามัคคีกันและรวมกลุ่ม สอนให้คนประพฤติดีมีศีลธรรม ประยุกต์ใช้ในหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการมีส่วนร่วมของชุมชน การบริหารสถานศึกษา การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง สร้างความสามัคคี ความปรองดองและสมานฉันท์ตลอดจนใช้เป็นแนวทางการแก้ไขพฤติกรรมก้าวร้าว ปัญหาการทะเลาะวิวาทของเด็กและเยาวชน ปลูกฝังส่งเสริมแก่เยาวชนวัยเรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ให้มีจิตอาสา ทั้งนี้ หลักสาราณียธรรม เป็นธรรมที่ส่งเสริมความพร้อมเพรียง ความสมัครสมานสามัคคีของหมู่คณะซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักการของประชาธิปไตย ดังนั้น สมาชิกทุกคนจึงต้องมีอุดมการณ์ที่ดีและมีหลักการร่วมกันเพื่อความสงบสุขและสันติสุขของสังคม

ตารางที่ ๒.๑๖ งานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักสาราณียธรรม ๖

นักวิจัย	สรุปผลการวิจัย
อัศวพล นกทอง	ศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม ๖ ของโรงเรียนในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ผู้บริหารและบุคลากร ควรส่งเสริมและสนับสนุนการใช้หลักสาราณียธรรม ๖ มาบูรณาการในหน่วยงานการศึกษาอย่างแท้จริง มีมาตรการส่งเสริมการปลูกฝังเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของบุคลากรในสถานศึกษาให้เกิดเป็นรูปธรรมและปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง สร้างความสามัคคีปรองดองกันขึ้นในสถานศึกษา เป็นตัวอย่างของบุคลากรในสถานศึกษา ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก ร่วมมือร่วมใจกันเป็นหนึ่งเดียว ร่วมแก้ไขปัญหาด้วยกัน และประสานงานให้เป็นระบบส่งเสริมให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา

ตารางที่ ๒.๑๖ งานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักสาราณียธรรม ๖ (ต่อ)

นักวิจัย	สรุปผลการวิจัย
<p>พิสมัย วงศ์จำปา และพระครูพิศาลสรกิจ</p>	<p>ศึกษาวิจัยพลวัตภาคประชาชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในจังหวัดพะเยา พบว่า แนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนสู่การจัดการชุมชนท้องถิ่นจะต้องสร้างวัฒนธรรมการเมืองอย่างสร้างสรรค์ ครอบครัวหรือสถาบันการศึกษามีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง รวมถึงปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตั้งแต่เด็กเยาวชน ให้ทุกคนมีจิตสำนึกที่ดีต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม แยกแยะบทบาทหน้าที่ทางการเมือง ทั้งนี้การนำหลักสาราณียธรรม ๖ เป็นแนวปฏิบัติเพื่อสร้างความร่วมมือ เพื่อช่วยให้เกิดความสามัคคี การร่วมแรงร่วมใจกัน ซึ่งจะช่วยในการสร้างความสัมพันธ์อันดี ความเจริญรุ่งเรืองให้แก่กลุ่มการเมืองภาคประชาชนได้อย่างแท้จริงและมั่นคง ได้อย่างแท้จริงและมั่นคง</p>
<p>พระปลัดบุญมี คุณากโร (โพธิศรีสม)</p>	<p>การศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักสาราณียธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของชุมชนเทศบาลเมืองป่าดงเบขาร์ ครั้ง พบว่า การแก้ไขความขัดแย้งของความคิดเห็นของชุมชนโดยการใช้หลักสาราณียธรรมเป็นองค์เสริมเพื่อให้ชุมชนเห็นคุณค่าสารัตถะและยังประโยชน์อันสูงยิ่ง ซึ่งมีความเกื้อกูลส่งผลให้ชุมชนมีสันติปรองดองและสมานฉันท์อย่างแท้จริง หลักธรรมที่เสริมสร้างในการพัฒนาบุคคลของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ประกอบด้วย ๑) เมตตาทายกรรม ๒) เมตตาเวจีกรรม ๓) เมตตามนโนกรรม ๔) สาธารณโภคี ๕) สีลสามัญญตา ๖) ทิฎฐิสามัญญตา</p>

ตารางที่ ๒.๑๖ งานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักสภาราณียธรรม ๖ (ต่อ)

นักวิจัย	สรุปผลการวิจัย
<p>พระมหาประเสริฐ สุเมธ (เพชรศรี) และนายปิยวัฒน์ คงทรัพย์</p>	<p>ศึกษาหลักสภาราณียธรรม : หลักธรรมในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย พบว่า หลักสภาราณียธรรม ๖ ประการ เป็นหลักธรรมสำหรับการเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นในสังคมอันจะนำมาซึ่งความสุข ความสันติ ความมั่นคงและทั้งหลายทั้งปวง สังคมที่เราอยู่ในปัจจุบันนี้คงจะมีความสุขและน่าอยู่ มากกว่านี้ยิ่งนัก ถ้าหากว่าคนไทยทุกคนเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เข้าอกเข้าใจซึ่งกันและกัน ยอมรับในความแตกต่างซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกันให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และรู้จักการให้อภัยกันอยู่ตลอดเวลา แล้วจะทำให้พบกับสันติภาพและความอบอุ่น</p>
<p>รพีพร ธงทอง และคณะ</p>	<p>ศึกษาการส่งเสริมพฤติกรรมตามหลักสภาราณียธรรม เพื่อป้องกันปัญหาการทะเลาะวิวาท พบว่า การจัดการส่งเสริมพฤติกรรมตามหลักสภาราณียธรรม เพื่อป้องกันปัญหาการทะเลาะวิวาทในเด็กและเยาวชน จังหวัดเลย พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปฏิบัติครั้งวันครั้ง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ปรับความเห็นเข้ากันได้ (ทิวฐิสามัญญาตา) รองลงมา คือ การกระทำต่อกันด้วยเมตตา (เมตตา กายกรรม) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ประพฤติให้ดีเหมือนเขา</p>
<p>พระครูศรีปริยัติคุณาภรณ์</p>	<p>ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักสภาราณียธรรมเพื่อสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ของประชาชน จังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์ พบว่า ประชาชนมี</p>

ตารางที่ ๒.๑๖ งานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักสธาราณียธรรม ๖ (ต่อ)

นักวิจัย	สรุปผลการวิจัย
	<p>ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสธารณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนโดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีเพศและอาชีพต่างกันมีการประยุกต์หลักสธารณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ไม่แตกต่างกัน ส่วนประชาชนที่มีอายุ การศึกษา รายได้ต่อเดือน และภูมิลำเนาต่างกัน มีการประยุกต์ใช้หลักสธารณียธรรมเพื่อสร้างความ ปรองดองสมานฉันท์แตกต่างกัน และระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสธารณียธรรมของ ประชาชน มีความสัมพันธ์กับการประยุกต์ใช้หลักสธารณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ นอกจากนี้ ประชาชนยังได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสธารณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ คือ ควรเคารพนับถือและทำดีต่อกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง ควรพูดจาดีต่อกัน ไม่ดูด่าว่าร้ายใส่ความผู้อื่น ควรรู้จักการเสียสละแบ่งปันและทำประโยชน์ต่อส่วนรวม ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน และควรเคารพความคิดเห็นและการตัดสินใจของผู้อื่น</p>
<p>สุกิจ ชัยมุขสิิก และคณะ</p>	<p>การพัฒนาจิตสำนึกความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของบุคคลผู้เคยต้องโทษคดีทางอาญาในเขตพื้นที่จังหวัดเลย ตามหลักสธารณียธรรมพบว่าโดยรวมอยู่ในระดับปฏิบัติครั้งเว้นครั้ง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านเคารพกติกา รองลงมา คือ ด้านเคารพความแตกต่าง</p>

ตารางที่ ๒.๑๖ งานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักสาราณียธรรม ๖ (ต่อ)

นักวิจัย	สรุปผลการวิจัย
พระวัชระ สัมโร และคณะ	<p>และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม</p> <p>พัฒนากลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งตามหลักพุทธบริหารการศึกษาสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พบว่า หลักพุทธธรรมสำคัญในการส่งเสริมการบริหารความขัดแย้ง คือ หลักสาราณียธรรม ๖ เป็นหลักธรรมที่ทำให้บุคคลระลึกถึงกันและกัน เป็นที่รักของกันและกัน มีความเคารพยำเกรงซึ่งกันและกัน และช่วยให้เกิดความกลมกลืนสามัคคีกัน สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ และสร้างความสามัคคีรวมใจเป็นหนึ่งได้อย่างยั่งยืน</p>
ณัฐ จันทร์หนูหงส์ และพระมหาทวี มหาปัญญา	<p>ศึกษาแนวทางการปลูกฝังhiriโอดตตปะเพื่อการแก้ไขพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กและเยาวชนในโรงเรียนสีกัน (วัฒนานคร อ.อุบลรัตน์) เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร พบว่า แนวทางการปลูกฝังhiriโอดตตปะเพื่อการแก้ไขพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนในโรงเรียนสีกัน (วัฒนานคร อ.อุบลรัตน์) ได้แก่ ๑) ปลูกฝังให้นักเรียนรักษาศีล ๕ ๒) ส่งเสริมความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะนักเรียนด้วยหลักสาราณียธรรม ๓) ส่งเสริมกิจกรรม ค่ายคุณธรรมในโรงเรียน ผลของการนำแนวทางการปลูกฝังhiriโอดตตปะเพื่อการแก้ไขพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนเป็นไปในทางที่ดี นักเรียนส่วนใหญ่มีระเบียบวินัย มีคุณธรรมจริยธรรม ลดความก้าวร้าวลงได้อย่างมาก</p>

ตารางที่ ๒.๑๖ งานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักสารานุกรม ๖ (ต่อ)

นักวิจัย	สรุปผลการวิจัย
พระปลัดพัทธพงษ์ ธมมนนโท (สอนแก้ว) และคณะ	ศึกษาพุทธสันติวิธีเพื่อการสร้างความสมานฉันท์ของโครงการสร้างโรงไฟฟ้ากระบี่ พบว่า หลักพุทธสันติวิธีที่เหมาะสมกับการจัดการความขัดแย้ง ได้แก่ สารานุกรม ๖ ประการ คือ ๑) เมตตากรรม ๒) เมตตาวิกรรม ๓) เมตตาโมกรรม ๔) สาธารณโภคี ๕) สีสสามัญญตา และ ๖) ทิฏฐิสามัญญตา
พิทยธิดา พิทยสกุล และคณะ	ศึกษาพุทธธรรมกับการพัฒนาจิตอาสาสมัครในศตวรรษที่ ๒๑ พบว่า วิถีชีวิตคนไทยในศตวรรษที่ ๒๑ มีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและสลับซับซ้อนมากกว่าอดีต ส่งผลให้คนในสังคมมีค่านิยมทางวัตถุ มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง เกิดการเอาใจเอาเปรียบกัน ขาดการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ทำให้เกิดภาวะขาดสมดุลทั้งทางจิตใจและวัตถุ เป็นที่ยอมรับว่าการสร้างคนเริ่มจากการพัฒนาจิต การปลูกฝังส่งเสริมแก่เยาวชนวัยเรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ให้มีจิตอาสา มีจิตแห่งการให้ความดีงามทั้งปวงแก่เพื่อนมนุษย์โดยเต็มใจจึงมีความสำคัญเป็นอันดับแรก ๆ เมื่อนักเรียนจบการศึกษาจะมีคุณลักษณะจิตอาสาติดตัวแบบคงทน มีวัฒนธรรมการช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม เกิดชุมชนที่เข้มแข็งและสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมที่ก้าวสู่ประเทศพัฒนาต่อไป

๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัยได้ศึกษาเนื้อหา ๓ ประเด็น คือ

๑. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปความเป็นพลเมืองในระบบอบประชาธิปไตยของเยาวชนใน จังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย ๑. เคารพความแตกต่าง ๒. รับผิดชอบตนเองและพึ่งพาตนเองได้ ๓. เคารพหลักความเสมอภาค ๔. เคารพกติกา ๕. รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม ๖. เคารพสิทธิผู้อื่น

๒. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง โดย สถาบันครอบครัว กลุ่มเพื่อน สถาบันศึกษาหรือโรงเรียน สถาบันสื่อมวลชน สถาบันทางการเมือง และหลักสราณียธรรม ๖ ประกอบด้วย ๑. เมตตาภยกรรม ๒. เมตตาวิกรรม ๓.เมตตามโนกรรม ๔. สาธารณโภคี ๕. สีลสามัญญตา และ ๖. ทิฏฐิสามัญญตา

๓. เพื่อเสนอแนวทาง การส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี โดยการบูรณาการหลักสราณียธรรม ๖ ประกอบด้วย ๑. เคารพความแตกต่าง ๒. รับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งพาตนเองได้ ๓. เคารพหลักความเสมอภาค ๔. เคารพกติกา ๕. รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม ๖. เคารพสิทธิผู้อื่น

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ (Independent Variable)

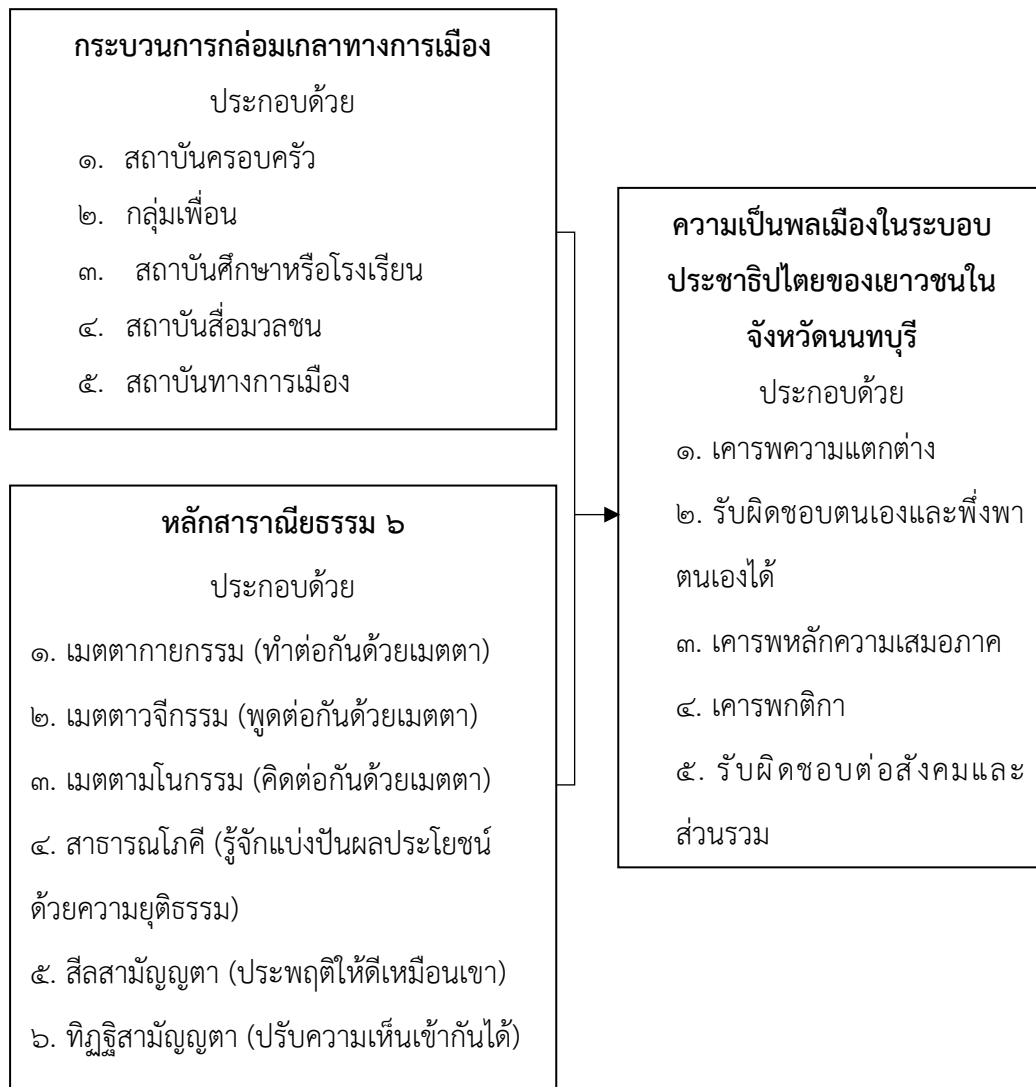
ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย การกล่อมเกลาทางการเมือง โดย สถาบันครอบครัว กลุ่มเพื่อน สถาบันศึกษาหรือโรงเรียน สถาบันสื่อมวลชน สถาบันทางการเมือง และหลักสราณียธรรม ๖ ประกอบด้วย ๑. เมตตาภยกรรม ๒. เมตตาวิกรรม ๓.เมตตามโนกรรม ๔. สาธารณโภคี ๕. สีลสามัญญตา และ ๖. ทิฏฐิสามัญญตา

ตัวแปรตาม (Dependent Variable)

ความเป็นพลเมืองในระบบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย ๑. เคารพความแตกต่าง ๒. รับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งพาตนเองได้ ๓. เคารพหลักความเสมอภาค ๔. เคารพกติกา ๕. รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม ๖. เคารพสิทธิผู้อื่น

ตัวแปรอิสระ (Independent Variable)

ตัวแปรตาม (Dependent Variable)

แผนภาพที่ ๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย^{๑๑๘}^{๑๑๘} สันเคราะห์แผนภาพโดยผู้วิจัย.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี” ใช้รูปแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

การวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบไปด้วย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ กลุ่มนักวิชาการพระพุทธศาสนา ๓ รูปหรือคน กลุ่มนักวิชาการทางรัฐศาสตร์ ๖ คน กลุ่มนักการเมืองและผู้บริหารท้องถิ่น ๓ คน กลุ่มครู ๓ คน และกลุ่มเยาวชน ๓ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การเก็บรวบรวมข้อมูล การรวบรวมจากหนังสืออ้างอิงทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) การสัมภาษณ์ (Interview) การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายและพรรณนาความ

การวิจัยเชิงปริมาณ ประกอบไปด้วย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการวิจัย คือ เยาวชนที่มีอายุตั้งแต่ ๑๘ - ๒๕ ปี มีภูมิลำเนาในจังหวัดนนทบุรี จำนวน ๑,๒๘๘,๖๓๗ คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้มาจากการใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) กลุ่มตัวอย่าง ๔๐๐ คน และกำหนดความคลาดเคลื่อนที่ ๕ เปอร์เซ็นต์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของการวิจัย การเก็บข้อมูลรวบรวมเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random sampling) การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) สถิติเชิงอนุมาน (quantitative statistics) ใช้วิเคราะห์ข้อมูลด้านการทดสอบการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis : MRA) x_1 และ x_2 การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (correlation analysis) ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ออกเป็น ๓ ขั้นตอนดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย : เชิงคุณภาพ

๓.๑.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๑.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๑.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๑.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๒ รูปแบบการวิจัย : เชิงปริมาณ

๓.๒.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๒.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๒.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๓ สรุปลักษณะการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย : เชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับ “ การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี ” โดยมีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

๓.๑.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยแบ่งเป็น ๕ กลุ่ม ดังนี้

๑) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อ “ การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี ” ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ นักวิชาการพระพุทธศาสนา นักวิชาการทางรัฐศาสตร์ นักการเมืองและผู้บริหารท้องถิ่น ครู และเยาวชน จำนวน ๑๘ รูป หรือ คน ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ นักวิชาการพระพุทธศาสนา ๓ รูปหรือคน

ลำดับที่	ชื่อ-ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง
๑.	พระเมธีวัชรประชาทร,ผศ.ดร.	ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๑๕, ที่ปรึกษาคณะบดี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒.	พระอุดมสิทธิธนายก,รศ.ดร.	คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. ผศ.ดร.นิกร ศรีราช อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการ
จัดการเชิงพุทธ

กลุ่มที่ ๒ นักวิชาการทางรัฐศาสตร์ ๖ คน

ลำดับที่	ชื่อ-ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง
๔.	ศ.ดร.จ่านงค์ อติวัฒนสิทธิ์	อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕.	รศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช	อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖.	รศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์	ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗.	ผศ.ดร.ดิเรก ถึงฝั่ง	อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ อาจารย์พิเศษ วิทยาลัยการปกครอง มหาวิทยาลัยปทุมธานี วิทยาลัย นอร์ทเทิร์น
๘.	รศ.ดร.วัชรินทร์ ชาญศิลป์	อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๙.	รศ.ดร.ธนภุต โปธิ์เงิน	คณบดีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยปทุมธานี

กลุ่มที่ ๓ นักการเมืองและผู้บริหารท้องถิ่น ๓ คน

ลำดับที่	ชื่อ-ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง
๑๐.	พ.ต.อ. ดร.ธงชัย เย็นประเสริฐ	นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี
๑๑.	นายดอกกรัก พิภสุวรรณ	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเพรางาย อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี
๑๒.	นายสัมฤทธิ์ ดั่งโสน	นายกเทศมนตรี ตำบลไทรน้อย อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี

กลุ่มที่ ๔ ครู ๓ คน

ลำดับที่	ชื่อ-ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง
๑๓.	นางชนิดา ศิริชาติ	ผู้อำนวยการสถานศึกษา วิทยฐานะ ชำนาญการพิเศษ โรงเรียนวัดเสนีวงศ์
๑๔.	นางภริตา แจ่มกระจ่าง	ตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา วิทยฐานะ ชำนาญการ พิเศษ โรงเรียนบ้านหนองเพรางาย (สลากกินแบ่ง สงเคราะห์ที่ 364 หอม-บุญนาค อนุเคราะห์)
๑๕.	นางสาวอรดี น้อยปุก	ตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา วิทยฐานะ ชำนาญการ พิเศษ โรงเรียนวัดลำโพ (คล้ายประชารังสฤษฏ์)

กลุ่มที่ ๕ เยาวชน ๓ คน

ลำดับที่	ชื่อ-ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง
๑๖.	นายอิสริน แสงอัน	๔๘/๒ หมู่ที่ ๘ ตำบลทวีพัฒนา อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี
๑๗.	นายทัศนชัย บรรรชบวรชัย	๔๘/๓ หมู่ที่ ๘ ตำบลทวีพัฒนา อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี
๑๘.	นางสาวพรพิญา ขำวิสัย	๔๘/๑๒ หมู่ที่ ๕ ตำบลบางคูรัด อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี

๒) ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้ทำการสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านประกอบด้วย นักวิชาการทางรัฐศาสตร์ นักวิชาการพระพุทธศาสนา นักการเมืองและผู้บริหารท้องถิ่น ครู และผู้นำชุมชน มีจำนวน ๘ รูปหรือคนประกอบด้วย

ลำดับที่	ชื่อ-ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง
๑.	พระเมธาวิจารย์รส, รศ.ดร.	อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒.	พระปลัดระพิน พุทธิสารโ, รศ.ดร.	รองคณบดีคณะสังคมศาสตร์ ฝายวิชาการ

๓. รศ.อนุภูมิ โขวเกษม	อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. ผศ.ดร.สุรียา รักษาเมือง	อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ฯ ภาควิชา รัฐศาสตร์
๕. ผศ.ดร.ยุพธนา ประณีต	อาจารย์ประจำคณะ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖. อาจารย์ ดร.ศิริสุดา แสงทอง	อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สถาบันรัชต์ ภาคย์
๗. นางพิมพ์ศิยา วัชรสุทธิพงศ์	ครูวิทยฐานะชำนาญการ โรงเรียนวัดเสนีวงศ์
๘. นางไกรสร โอชคลัง	ครูโรงเรียนวัดเสนีวงศ์

๓.๑.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประเด็นสำคัญของเนื้อหาการวิจัยและวิเคราะห์สาระสำคัญจากนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการแล้วได้ตารางแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบคุณภาพในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. การใช้ถ้อยคำสำนวนภาษาของข้อคำถาม

๒. โครงสร้างของประเด็นเนื้อหาคำถามที่ครอบคลุมสาระสำคัญและประเด็นหลักนำเสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี

๓. กรอบประเด็นและข้อคำถามครอบคลุมเนื้อหาสำคัญที่ต้องการตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้

๓.๑.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้

๑. การรวบรวมจากหนังสืออ้างอิงทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ พระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

๒. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) เป็นการเก็บข้อมูลในลักษณะข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากหนังสือและเอกสารงานวิชาการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นหนังสือและสื่อสิ่งตีพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ งานเขียนทางวิชาการ บทความทางวิชาการตลอดจนวารสาร นิตยสาร สื่อตีพิมพ์ ประเภทต่าง ๆ ในการนี้ผู้วิจัยจะเลือกเฉพาะในส่วนที่เชื่อมโยงหรือส่วนสัมพันธ์กับเนื้อหาสาระและกรอบแนวคิดในการวิจัย เป็นข้อมูลที่มีส่วนสัมพันธ์กับบทสัมภาษณ์

๓. การสัมภาษณ์ (Interview) การวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบทางการ (Semi-Formal Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่ทางการ (Information Interview) กับนักวิชาการทางรัฐศาสตร์ นักวิชาการพระพุทธศาสนา นักการเมืองและผู้บริหารท้องถิ่น ครู และเยาวชน จำนวน ๑๘ คน โดยคำถามที่จะใช้จะเป็นเพียงแนวทางในการสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี และให้สัมภาษณ์ตอบตามแนวคิดการศึกษา และมีอิสระในการตอบ โดยข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ทั้งหมด ทำให้ทราบภาพสะท้อนข้อเท็จจริงตามกรอบแนวคิด โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

๓.๑. ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนลงสนามในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ผู้วิจัย เริ่มต้นด้วยการนัดหมาย วัน เวลา สถานที่ที่สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยจะต้องศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องมือในการบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึก และอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

๓.๒ ขั้นตอนสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียง ในขณะที่สัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่บันทึกเสียงไว้ ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด ผู้วิจัยก็ไม่ควรบันทึกเสียงดังกล่าว

๓.๑.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายและพรรณนาความ วิเคราะห์ลักษณะปัญหาจากเอกสาร จากการสัมภาษณ์ และจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ๑) รวบรวม

ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ๒) จัดลำดับข้อมูล ๓) จากการสัมภาษณ์ ๔) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็น ๕) สรุปผลการวิจัย

๓.๒ รูปแบบการวิจัย : เชิงปริมาณ

เป็นการวิจัยที่ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ในการสร้างแบบสอบถามมุ่งเน้นประเด็นในการสร้างรูปแบบที่เป็นธรรมชาติแล้วจึงนำไปจัดทำแบบสอบถามเพื่อความเชื่อมโยง สอดคล้องประเด็นที่ทำการศึกษา

๑. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานหลักการแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัยเพื่อการค้นหาค้นหากรอบแนวคิด และระบบงานวิจัย

๒. ทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดรูปแบบการวิจัยคุณลักษณะข้อมูลเอกสารกำหนดนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ การสร้างเครื่องมือ

๓. ร่างเครื่องมือวิจัยเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลที่เป็นความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างในรูปแบบของแบบสอบถามการวิจัยเพื่อการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามต่อประเด็นข้อมูลเกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนจังหวัดนนทบุรี

๔. การวิเคราะห์คุณภาพของเครื่องมือการวิจัย

๓.๒.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑. ประชากรในการวิจัย คือ ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ ๑๘ ปี ๒๕ ปี มีภูมิลำเนาในจังหวัดนนทบุรี จำนวน ๑,๒๘๘,๖๓๗ คน แบ่งเป็นชาย ๕๙๙,๑๖๗ คน หญิงจำนวน ๖๘๙,๔๗๐ คน

๒. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้มาจากการใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) กลุ่มตัวอย่าง ๔๐๐ คน และกำหนดความคลาดเคลื่อนที่ ๕ เปอร์เซ็นต์ โดยสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire)

$$n = \frac{N}{1+N(e^2)}$$

โดยที่ n = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากร

$$e = \text{ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง (0.05)}$$

$$\text{จำนวนกลุ่มตัวอย่าง } n = \frac{1,288,677}{1+1,288,637(0.05^2)}$$

$$n = \frac{1,288,677}{1+1,288,637(0.0025)}$$

$$n = \frac{1,288,677}{1+3,221.6925}$$

$$n = \frac{1,288,677}{3,222.6925} = 399.87$$

$$\text{จำนวนกลุ่มตัวอย่าง } n = 400 \text{ คน}$$

ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสะดวกในการคำนวณ และตัวอย่างที่ได้จากการคำนวณสามารถเป็นตัวแทนของประชากรได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงใช้กลุ่มตัวอย่าง 400 ตัวอย่างวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง (Sampling) การสุ่มกลุ่มตัวอย่างใช้หลักการสุ่มแบ่งอำเภอ ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างเป็นสัดส่วน โดยพิจารณาจากกลุ่มประชากร เพื่อให้ได้ข้อมูลมีลักษณะกระจายให้สัมพันธ์กับสัดส่วนของประชากร โดยทำการสุ่มแบบแบ่งอำเภอ (Stratified random sampling) โดยใช้ประชากรเป็นระดับในการสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างเป็นสัดส่วนโดยใช้สูตรดังนี้

$$\text{จำนวนตัวอย่างในแต่ละอำเภอ} = \frac{\text{จำนวนตัวอย่างทั้งหมด} \times \text{จำนวนประชากรในแต่ละอำเภอ}}{\text{จำนวนประชากรทั้งหมด}}$$

จากสูตรจะได้ประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในแต่ละอำเภอของในพื้นที่ปกครองในจังหวัดนนทบุรี รวม ๑,๒๘๘,๖๓๗ คน รายละเอียดดังตารางที่ ๓.๑^๑

ตารางที่ ๓.๑ แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างแยกเป็นรายอำเภอในจังหวัดนนทบุรี

จังหวัดนนทบุรี	ชาย	หญิง	รวม	กลุ่มตัวอย่าง
๑. อำเภอเมืองนนทบุรี	๑๖๙,๘๑๙	๑๙๔,๒๕๕	๓๖๔,๐๗๔	๑๑๓
๒. อำเภอบางกรวย	๖๗,๖๗๑	๗๙,๕๑๑	๑๔๗,๑๘๒	๔๖

^๑ สำนักงานบริหารการทะเบียนกรมการปกครอง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://nonthaburi.m.society.go.th/?page_id=4460 [๒๐ เมษายน ๒๕๖๗].

ตารางที่ ๓.๑ แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างแยกเป็นรายอำเภอในจังหวัดนนทบุรี (ต่อ)

จังหวัดนนทบุรี	ชาย	หญิง	รวม	กลุ่มตัวอย่าง
๓. อำเภอบางใหญ่	๗๕,๘๕๓	๘๗,๙๔๔	๑๖๓,๗๙๗	๕๑
๔. อำเภอบางบัวทอง	๑๓๔,๐๒๒	๑๕๔,๕๗๐	๒๘๘,๕๙๒	๘๙
๕. อำเภอไทรน้อย	๓๔,๖๙๑	๓๘,๑๓๑	๗๒,๘๒๒	๒๓
๖. อำเภอปากเกร็ด	๑๑๗,๑๑๑	๑๓๕,๐๕๙	๒๕๒,๑๗๐	๗๘
รวม	๕๙๙,๑๖๗	๖๘๙,๔๗๐	๑,๒๘๘,๖๓๗	๔๐๐

การสุ่มตัวอย่าง เป็นการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified sampling) โดยจะแบ่งประชากรออกเป็น ๒ ชั้นภูมิ คือ จังหวัดและอำเภอ ทำการเลือกตัวอย่างจากแต่ละชั้นในสัดส่วนที่แตกต่างกัน ซึ่งจะทำให้ได้ตัวอย่างที่เพียงพอในการสำรวจ

๓.๒.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของการวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนจังหวัดนนทบุรี” ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยการสร้างแบบสอบถามตามกรอบปัจจัยที่กำหนดโดยกำหนดดังนี้

๑. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

๑. ศึกษาหลักการและแนวคิด ทฤษฎี และหลักพุทธธรรม จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือวิจัย

๓. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาคุณุณีนิพนธ์

๔. สร้างเครื่องมือ

๕. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาคุณุณีนิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชาชนที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อหา สัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗. ปรับปรุงแก้ไข

๘. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่ม ตัวอย่าง

๒. ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้ศึกษาพัฒนาขึ้นตาม กรอบรูปแบบ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ ใช้วิจัยโดยแบ่งออกเป็น ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ อายุ วุฒิการศึกษา อาชีพหรือตำแหน่ง และ รายได้ต่อเดือน โดยใช้แบบสอบถามชนิดแบบ ตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย ๑. เคารพความแตกต่าง ๒. รับผิดชอบตนเองและพึ่งพา ตนเองได้ ๓. เคารพหลักความเสมอภาค ๔. เคารพกติกา ๕. รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม ๖. เคารพสิทธิผู้อื่น

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ของประชาชนจังหวัดนนทบุรี ด้วยกระบวนการกลุ่มเกลา ประกอบด้วย ๑. สถาบันครอบครัว ๒. กลุ่มเพื่อน ๓. สถาบันการศึกษาหรือโรงเรียน ๔. สถาบันสื่อมวลชน ๕. สถาบันทางการเมือง และหลัก สาราณียธรรม ๖ ประกอบด้วย ๑. เมตตากรรม (กระทำต่อกันด้วยความเมตตา) ๒. เมตตา วจีกรรม (การพูดจากับผู้อื่นด้วยความรักและเมตตา) ๓. เมตตาโมกรรม (คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี) ๔. สาธารณโภคี (แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยให้ทั่วถึงกัน) ๕. สีลสามัญญตา (มีความประพฤติสุจริตดีงามรักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม) และ ๖. ทิฏฐิสามัญญตา (เคารพรับฟัง ความคิดเห็นกันมีความเห็นชอบร่วมกัน)

ตอนที่ ๔ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็น พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี โดยการบูรณาการหลักสาราณียธรรม ๖ ประกอบด้วย ๑. เมตตากรรม (กระทำต่อกันด้วยความเมตตา) ๒. เมตตา วจีกรรม (การพูดจา

กับผู้อื่นด้วยความรักและเมตตา) ๓. เมตตามโนกรรม (คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี) ๔. สาธารณโภคี (แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยให้ทั่วถึงกัน) ๕. สีสสามัญญตา (มีความประพฤติสุจริตดีงามรักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม) และ ๖. ทิฏฐิสามัญญตา (เคารพรับฟังความคิดเห็นกันมีความเห็นชอบร่วมกัน)

แบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Numerical Rating Scale) โดยกำหนดความมากน้อยของระดับความคิดเห็น โดยผู้ตอบแบบสอบถามจะต้องแสดงความคิดเห็นจากคำถามที่ผู้ศึกษากำหนดเกี่ยวกับรูปแบบการส่งเสริมวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนจังหวัดนนทบุรี

ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับโดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

- ๕ ค่าคะแนนเฉลี่ย ๔.๕๑ - ๕.๐๐ หมายถึง ระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด
- ๔ ค่าคะแนนเฉลี่ย ๓.๕๑ - ๔.๕๐ หมายถึง ระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก
- ๓ ค่าคะแนนเฉลี่ย ๒.๕๑ - ๓.๕๐ หมายถึง ระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง
- ๒ ค่าคะแนนเฉลี่ย ๑.๕๑ - ๒.๕๐ หมายถึง ระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย
- ๑ ค่าคะแนนเฉลี่ย ๑.๐๐ - ๑.๕๐ หมายถึง ระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

๓. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้นำไปดำเนินการวิเคราะห์และประเมินระดับคุณภาพของเครื่องมือการวิจัยดังนี้

๑) ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือ ผู้วิจัยนำเครื่องมือแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาไปสอบถาม หากนำแบบสอบถามไปใช้ในการวิจัยแล้วนั้นจะสามารถวัดในส่วนของเนื้อหาที่ผู้วิจัยต้องการวัดได้มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ กระบวนการตรวจสอบผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญทำการตรวจสอบ มีจำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย

ลำดับที่	ชื่อ-ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง
๑.	ศ.ดร.จางงค์ อติวัฒนสิทธิ์	อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.	รศ.ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช	อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓.	รศ.ดร.วัชรินทร์ ชาญศิลป์	อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔.	พระครูสุธีภิตติบัณฑิต,รศ.ดร.	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕.	รศ.อนุภูมิ โขวเกษม	อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โดยให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ คน ทำการตรวจสอบประเมินโดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง IOC (Item-objective congruence index) เป็นรายบุคคลว่าข้อคำถามแต่ละข้อสามารถวัดได้ตรงกับจุดประสงค์ที่กำหนดหรือไม่ โดยให้คะแนนตามเกณฑ์ ดังนี้

ถ้าข้อคำถามวัดได้ตรงจุดประสงค์	ได้ + ๑ คะแนน
ถ้าไม่แน่ใจข้อคำถามนั้นวัดตรงจุดประสงค์หรือไม่	ได้ ๐ คะแนน
ถ้าข้อคำถามวัดได้ไม่ตรงจุดประสงค์	ได้ - ๑ คะแนน

นำคะแนนของผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ประเมินมารวมลงในแบบวิเคราะห์ความสอดคล้องของข้อคำถามวัดจุดประสงค์เพื่อหาค่าเฉลี่ย โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกข้อคำถาม ดังนี้

๑. ข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ ๐.๕๐ – ๑.๐๐ คัดเลือกไว้ใช้ได้
๒. ข้อคำถามที่มีค่า IOC ต่ำกว่า ๐.๕๐ ควรพิจารณาปรับปรุงหรือตัดทิ้ง

ผู้เชี่ยวชาญทำการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา และให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถาม จากนั้นผู้วิจัยจึงดำเนินการแก้ไขตามคำแนะนำที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญ และนำผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของข้อคำถามกับจุดประสงค์ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดทุกข้อจากนั้นนำไปสู่กระบวนการตรวจสอบความเที่ยงตรง พบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้อง เท่ากับ ๑.๐๐ ทุกข้อคำถาม

๒) การหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขจากข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้วนำไปทดลองใช้ (try out) กับประชากรที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๐ ชุด ณ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี เป็นพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหา

ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา ตามวิธีการของ Cronbach's Alpha ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของความเชื่อมั่นแบบสอบถาม (try-out) ทั้งฉบับเท่ากับ ..... ขึ้นไป ถือว่าเพียงพอสำหรับใช้เป็นมาตรฐานของมาตรวัดเครื่องมือมีความเชื่อมั่นเป็นไปตามเกณฑ์ และภาพรวมดังตารางที่ ๓.๒

ตารางที่ ๓.๒ แสดงผลการหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

ตัวแปร	Cronbach's Alpha	N of Items
รวม		

๓.๒.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากรจากจำนวนประชากร ๑,๒๘๘,๖๓๗ คน วิเคราะห์คำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของรูปทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ คน แล้วเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random sampling) ผู้วิจัยดำเนินการแจกจ่ายด้วยตนเองกับกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดนนทบุรี มีการนัดหมายให้มีผู้รับผิดชอบเก็บรวบรวมส่งคืนภายใน ๓ สัปดาห์ ได้แบบสอบถามกลับคืนมา ๔๐๐ ชุด คิดเป็น ๑๐๐ %

ในงานวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการจัดเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑) ดำเนินการศึกษา ค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูลทางทฤษฎี และแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อรูปแบบการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนจังหวัดนนทบุรี เพื่อนำมาปรับใช้เป็นเกณฑ์ในการชี้วัด

๒) จัดเตรียมและดำเนินการสร้างแบบสอบถามตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ตรงตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการแจกแบบสอบถาม

๓) ตรวจสอบและดำเนินการวิเคราะห์จากแบบสอบถามที่เก็บได้จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด และนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ตามหลักการเชิงเนื้อหาและเหตุผลทางวิชาการ โดยทำการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ตามข้อเท็จจริงของกรอบแนวคิดที่ได้กำหนดไว้

๓.๒.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาค่าสถิติ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติอัตราส่วน ร้อยละค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) ดังนี้

๑. สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) ได้แก่

๑.๑ ค่าร้อยละ (Percentage)

๑.๒ ค่าเฉลี่ย (Mean)

๑.๓ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.)

๒. สถิติเชิงอนุมาน (quantitative statistics) ใช้วิเคราะห์ข้อมูลด้านการทดสอบการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis : MRA) x_1 และ x_2 การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (correlation analysis)

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. เล่ม ๘. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ชัคเชสมิเดีย, ๒๕๔๓.

กวี วงศ์พุด. ภาวะผู้นำ. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : พี.เค. อินเทอร์เน็ต, ๒๕๔๒.

คณะกรรมการการเลือกตั้ง. คุณลักษณะของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, ๒๕๕๘.

คณะกรรมการวิสามัญบัณฑิตการรณมณัจดหมายเหตุและตรวจรายงานการประชุมสภาว่างรัฐธรรมนูญ. เจตนารมณัรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐.

กรุงเทพมหานคร : สำนักกรรมการ ๓ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๐.

ชนิดา จิตตรุทธะ. วัฒนธรรมพีระมิดกับการทำให้เป็นประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. ๘๐ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท แดเน็กซ์ อินเทอร์เน็ตเซอร์วิส, ๒๕๕๒.

ณัฐวิวัฒน์ สุทธิโยธิน. ทฤษฎีอาชญาวิทยา. ชุติวิชาภุมายอาญาและอาชญาวิทยา, นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕.

ดวงเดือน พันธมนาวิน ศ.ดร. ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ถวิลวดี บุรีกุล เออเจนี เมริโอ และ รัชวดี แสงมหะหมัด. พลเมืองไทย : การสร้างความเป็นพลเมือง
ในระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัยและพัฒนาสถาบันพระปกเกล้า,
๒๕๕๗.
- ถวิลวดี บุรีกุล. ค่านิยม วัฒนธรรม และอุดมภูมิประชาธิปไตยไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัย
และพัฒนาสถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๗.
- ทิพย์พพร ต้นดีสุนทร. การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง. กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายการศึกษา,
๒๕๕๔.
- ธเนศวร์ เจริญเมือง. ๑๐๐ ปี การปกครองท้องถิ่นไทย พ.ศ. ๒๔๔๐-๒๕๔๐. กรุงเทพมหานคร :
โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๔๘.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง. กรุงเทพมหานคร : นานามีบุ๊กส์พับลิเคชั่น,
๒๕๕๕.
- ปรัชญา เวสารัชช์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร :
สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘.
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และสายทิพย์ สุดดีพันธ์. ข่าวสารทางการเมืองของคนไทย. กรุงเทพมหานคร :
เจ้าพระยาการพิมพ์, ๒๕๒๖.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร :
สหธรรมิก, ๒๕๔๓.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และคณะ. CCPR กรอบคิดใหม่ทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- ลิขิต ธีรเวคิน. วัฒนธรรมทางการเมืองและการกล่อมเกลารเรียนรู้ทางการเมือง. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๙.
- วัชรী ทองประทุม. ความคิดทางการเมืองในพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ๒๕๕๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

วิชัย ต้นศิริ. การพัฒนาการเมืองที่ยั่งยืน (Political Development for Sustainability).

กรุงเทพมหานคร : บริษัท พีเพรส จำกัด, ๒๕๕๖.

ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์. การสร้างสำนึกพลเมือง. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๘.

สิทธิพันธ์ พุทธหุน. ทฤษฎีพัฒนาการเมือง. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔.

สุพัตรา สุภาพ. เทคนิคการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพยุคใหม่เน้นพฤติกรรมมนุษย์.

กรุงเทพมหานคร : ธรรมนิมิต, ๒๕๓๖.

สุวิมล จุลวานิช. ภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม.

กรุงเทพมหานคร : ทริปเฟล เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๘.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. กรุงเทพมหานคร :

สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๔.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. หลักธรรมาภิบาลของสำนักงานเลขาธิการสภา ๘๐

ผู้แทนราษฎร. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๕.

ศศิธร อภิสิทธิ์นิรันทร. การขัดเกลาทางสังคมผ่านรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กประเภทรายการ

ปกิณกะบันเทิง. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ศรีเรือน แก้วกังวาน. ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ (รู้เรา-รู้เขา). กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน,

๒๕๓๙.

ศรีเรือน แก้วกังวาน. จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย (เล่ม ๒) วัยรุ่น-วัยสูงอายุ. พิมพ์ครั้งที่ ๘.

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

อภิชาติ ดำดี. หลักพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร : บริษัท

ศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์, ๒๕๔๙.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. การเมืองภาคพลเมือง. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์ :

กรณ์รัฐ ระวังบุทุกษ์. “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนที่มีผลต่อการเลือกตั้งทั่วไปในกรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา รัฐศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๔.

พระชาวมรงค์ โชติธมโม (ประเสริฐศรี). “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา รัฐศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๖.

พระพงษ์พัฒน์ อธิปญโญ (คิดโสภา). “การบริหารงานตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

วีรชัย อนันต์เธียร. “กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย”. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

เวสาลี ขาติสุทธิพันธ์. “การพัฒนาระบบการเรียนรู้เชิงบริการเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบสาธารณะของนักศึกษาหลักสูตรบริหารธุรกิจระดับปริญญาบัณฑิต”. วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา ศึกษาศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

สมชาย แสงวงการ. “สร้างความเป็นพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) สาขาการเมืองการปกครอง วิชาโทกฎหมาย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๖๓.

(๓) รายงานวิจัย :

ดวงใจ เขมวีรัตน์ และคณะ. “การศึกษาความเป็นพลเมืองดีของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร”. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร, ๒๕๕๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

ธนาชัย สุนทรอนันต์ชัย ปกรณ์ ปาลวงษ์พานิช และ กษมา สุขนิวัฒน์ชัย. "หน้าที่ของพลเมืองกับการเสริมสร้างสิทธิเสรีภาพสู่ความเป็นพลเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐". **รายงานวิจัย**. สำนักวิจัยและพัฒนา : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๖๒.

พิศมัย วงศ์จำปา และพระครูพิศาลสรกิจ. "พลวัตภาคประชาชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในจังหวัดพะเยา". **รายงานวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ. **รายงานเรื่องกลไกเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในสังคมไทย**. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., ๒๕๕๘.

สิริมา ภิญญอนันต์พงษ์. "การพัฒนาโครงการเด็กนักวิจัยและการประเมินเน้นเด็กเป็นสำคัญ (โครงการปีที่ ๒)". **รายงานการวิจัยสิ่งแวดล้อมสำหรับเด็กปฐมวัย**. กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๕.

สำนักแผนพัฒนาการเมือง สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า. **รายงานวิจัยสำนักพลเมือง : เอกสารวิชาการลำดับที่ ๕๔-๐๑**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๔.

(๔) บทความ :

ณัฐมน หมวกฉิม. "ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตื่นตัวทางการเมืองของเยาวชนชาวไทย". **วารสารรัชต์ภาคย์**. ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๓๘ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔) : ๒๕๔.

ณฐา แยมสรवल. "การประยุกต์หลักสราณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติวิชาชีพพยาบาล โรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา". **วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์**. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๙) : ๕๑-๕๘.

ณัฐ จันท์หนูหงส์ และพระมหาทวี มหาปัญญา. "แนวทางการปลูกฝังฮีโรติดต๊ปปะเพื่อการแก้ไขพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กและเยาวชนในโรงเรียนสีกัน (วัดนันทนันทอุปถัมภ์) เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร". **มนุษยสังคมสาร (มสส.)**. ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๒๒๒-๒๒๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

ธนะวัฒน์ พรหมทอง. “การศึกษาความเป็นพลเมือง:กรณีศึกษาประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลอุโมงค์ อำเภอมืองจังหวัดลำพูน”. วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐) : ๑๐๓-๑๒๗.

ธีระพงษ์ วงษ์นา. “ความเป็นธรรม หลากมิติ หลายมุมมอง สู่ดัชนีชี้วัดทางสังคม”. วารสาร **ธรรมศาสตร์**. ปีที่ ๓๓ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๗) : ๑๓๑-๑๕๐.

บารมี หงส์วิชัยกุล. “สันติวัฒนธรรมเชิงพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ (รัฐฉาน) ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข”. วารสารมหาจุฬาริชาการ. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๐) : ๒๔๘-๒๖๒.

ปรมต วรรณบวร. “ความเป็นพลเมืองเพื่อการส่งเสริมประชาธิปไตยในท้องถิ่น”. วารสาร **مج** **สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (เมษายน -มิถุนายน ๒๕๖๐) : ๘๕-๑๐๐.

เปรมศักดิ์ แก้วมรกต. “วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของวัยรุ่นในสังคมพหุวัฒนธรรม : กรณีศึกษา อำเภอนาทม จังหวัดสงขลา”. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี. ปีที่ ๑๒ ฉบับพิเศษ (ตุลาคม ๒๕๖๑) : ๒๑๗.

พิทยธิดา พิทยสกุล และคณะ. “พุทธธรรมกับการพัฒนาจิตอาสาสมัครนักเรียนในศตวรรษที่ ๒๑”. วารสาร **มหา** **จุฬานาครทรรศน์**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๗ (กรกฎาคม ๒๕๖๓) : ๑๒.

พระกัญจน์ กนตธมโม. “การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามหลักพระพุทธศาสนา”. วารสาร **ศิลป** **ศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียว**. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙) : ๔๓-๔๕.

พระครูศรีปริยัติคุณาภรณ์. “การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชน จังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์”. วารสาร **สถาบันวิจัย** **ญาณสังวร**. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐) : ๖๖.

พระปลัดบุญมี คุณาโกโร (โพธิศรีสม). “การศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักสาราณียธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของชุมชนเทศบาลเมืองปาดังเบซาร์ จังหวัดสงขลา”. วารสาร **มหา** **จุฬานาครทรรศน์**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๔ (เมษายน ๒๕๖๓) : ๑๓๒-๑๓๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

พระปลัดพัทธพงษ์ ธรรมนนโท (สอนแก้ว) และคณะ. “พุทธสันติวิธีเพื่อการสร้างความสามัคคีของโครงการสร้างโรงไฟฟ้ากระบี่”. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๔ (เมษายน ๒๕๖๓) : ๓๖๗.

พระมหาประเสริฐ สุเมธ (เพชรศรี) และนายปิยวัฒน์ คงทรัพย์. “สารณียธรรม : หลักธรรมในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย”. วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑๕ (สิงหาคม ๒๕๕๘-มกราคม ๒๕๕๙) : ๒๔-๒๖.

พระวัชร ส่วโร และคณะ. “กลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งตามหลักพุทธบริหารการศึกษาสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา”. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๔ (กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๖๒) : ๑๐๘๐.

รพีพร ธงทอง และคณะ. “การส่งเสริมพฤติกรรมตามหลักสารณียธรรมเพื่อป้องกันปัญหาการทะเลาะวิวาท”. วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๑๓๙.

วัชร ไชยสาร. “จิตสาธารณะ”และ“สำนึกพลเมือง” ปฐมบทแห่งการเมืองภาคพลเมือง. รัฐสภาสาร. ปีที่ ๖๐ ฉบับที่ ๘ (สิงหาคม, ๒๕๕๕) : ๙-๒๖.

วรากรณ์ สามโกเศศ. “การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง”. มติชน. (๓ มีนาคม ๒๕๕๔).

ศิวพร เจียสกุล. “กรอบแนวคิดใหม่ : การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๕๓๕”. วารสารวิชาการไทยวิจัยและการจัดการ. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๔) : ๘๗ - ๙๔.

ศรัณยู หมั่นทรัพย์. “การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง : ฐานรากของการเมืองภาคพลเมือง”. วารสารสถาบันพระปกเกล้า. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๑) : ๑๐๑-๑๑๕.

สมเกียรติ สาลีพันธ์ บรรจบ บรรณรุจิ และชันทอง วัฒนประดิษฐ์. “แนวทางการประยุกต์หลักสารณียธรรมเพื่อการจัดการความขัดแย้งระหว่างการทำเรือแห่งประเทศไทยกับพนักงาน”. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์. ปีที่ ๕ ฉบับพิเศษ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙) : ๔๔๓-๔๕๖.

เสรี พงศ์พิศ. “บูรณาการคืออะไร”. สยามรัฐรายวัน. (๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕)

บรรณานุกรม (ต่อ)

สุกิจ ชัยมุขสิข และคณะ. “การพัฒนาจิตสำนึกความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของบุคคลผู้
เคยต้องโทษคดีทางอาญาในเขตพื้นที่จังหวัดเลย ตามหลักสาราณียธรรม”. วารสาร
สถาบันวิจัยญาณสังวร. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๘๖.

อัครพล นกทอง. “แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม ๖ ของโรงเรียนในอำเภอ
ชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์”. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์. ปีที่
๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๔) : ๑.

(๕) เอกสารอื่นที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และเอกสารอื่น ๆ :

จุมพล หนีพพานิช. กระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองกับทัศนคติทางการเมืองของคนไทย. เอกสารการ
สอนชุดวิชาพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของเมืองไทย หน่วยที่ ๕. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๓.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. คู่มือการเรียนการสอนพลเมือง-พลโลก : การบูรณาการการเรียนรู้จาก
ประสบการณ์จริงตามแนวทางรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ.
กรุงเทพมหานคร : ศุภสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕.

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) : พัฒนาการเมืองไทยโดย
สร้างประชาธิปไตย. เอกสารประกอบการบรรยายการประชุมคณะอนุกรรมการเผยแพร่
ข้อมูลข่าวสารของรัฐสภาและเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย. ครั้งที่ ๒,
๒๕๕๕.

สถาบันพระปกเกล้า. คู่มือการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาและงบประมาณสำหรับท้องถิ่น.
กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๖.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา
ระดับอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๓. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๕๔.

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

กลุ่มงานบริหารทรัพยากรบุคคล สำนักงานจังหวัดนนทบุรี. แผนปฏิบัติการป้องกันปราบปรามการ
ทุจริตและประพฤติมิชอบจังหวัดนนทบุรี ระยะ ๓ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๓ - ๒๕๖๔). [ออนไลน์].
แหล่งที่มา : <https://www.nonthaburi.go.th/ita/P63.1.pdf> [๑ เมษายน ๒๕๖๗].

บรรณานุกรม (ต่อ)

กระทรวงวัฒนธรรม. บทที่ ๑ สภาพบริบททั่วไปของจังหวัดนนทบุรี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

https://www.mculture.go.th/nonhaburi/article_attach/article_fileattach_๒๐๒๑๐๑๔๑๕๑๕๓๗.pdf [๖ เมษายน ๒๕๖๗].

จรีวัลย์ ภัคดีวุฒิ. **บูรณาการคืออะไร**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [https://www.gotoknow.org](https://www.gotoknow.org/posts/74693)

[/posts/74693](https://www.gotoknow.org/posts/74693) [๑๐ มีนาคม ๒๕๖๗].

ถวิลวดี บุรีกุล และรัชชดี แสงมหะหมัด. **ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย**. สถาบันพระปกเกล้า.

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://thaiciviceducation.org/wp-content/uploads>
[๒๒ มีนาคม ๒๕๖๗].

ภาศกร พันธุ์รอด. **บูรณาการ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http://202.44.34.144/kmit/knowledge_](http://202.44.34.144/kmit/knowledge_detail.php?IDKM=334)

[detail.php?IDKM=334](http://202.44.34.144/kmit/knowledge_detail.php?IDKM=334) [๑๐ มีนาคม ๒๕๖๗].

มงคลกิตติ์ ไวยาหารเสาวภาคย์ และชลธิชา จิรภัคพงศ์. **ความเป็นพลเมือง**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

<https://acd.mcu.ac.th/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=๑๖๔๘> [๒๑ มีนาคม ๒๕๖๗].

ระบบสถิติทางทะเบียน ข้อมูล ณ ธันวาคม ๒๕๖๔. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [http:// www.](http://www.nont-pro.go.th/public/social/data/index/menu/25)

[nont-pro.go.th/public/social/data/index/menu/25](http://www.nont-pro.go.th/public/social/data/index/menu/25) [วันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๗].

ศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมืองสถาบันพระปกเกล้า จังหวัดลำพูน. **เอกสารประกอบเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความเป็นพลเมืองและการเมืองภาคพลเมือง สถาบันถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่**

ชุมชนมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [https://](https://kaewpanya.rmutl.ac.th/kservice/lpkpi/admin/courses/kpipdf)

kaewpanya.rmutl.ac.th/kservice/lpkpi/admin/courses/kpipdf [๒๒ มีนาคม ๒๕๖๗].

สพป.เขต 2 การคัดเลือกเด็ก และเยาวชนกิจกรรม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [http://nonedu2net/](http://nonedu2net/home/?p=6354)

[home/?p=6354](http://nonedu2net/home/?p=6354) [วันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๗].

สิริพัชร เกษภูวโรจน์. ๒๕๔๖. **อ้างในวารุณี คมมันกลาง. การสอนแบบบูรณาการคืออะไร?**

[ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <http://www.gotoknow.org/posts/400257> [๑๑ มีนาคม ๒๕๖๗].

บรรณานุกรม (ต่อ)

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำกรุงเทพมหานคร. **สรุปข้อมูลหน่วยเลือกตั้งผู้มีสิทธิ**

ประชากร ครั้วเรือน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.ect.go.th/bangkok/main.php?filename=index> [๒๑ มีนาคม ๒๕๖๗].

สำนักงานบริหารการทะเบียนกรมการปกครอง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://nonhaburi.m-society.go.th/?page_id=4460 [๒๐ เมษายน ๒๕๖๗].

(๗) สัมภาษณ์ :

(๘) สทนากลุ่มเฉพาะ :

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

Almond Gabriel A. and Bingham Powell. **Comparative Politics Today : A World View.** Boston : Little Brown and Company, 1980.

Almond Gabriel A. and G. Bingham Powell. **Comparative Politics : A Developmental Approach.** Boston : Little Brown, 1966.

Dawson Richard E. and Prewitt Kenneth. **Political Socialization.** Boston : Little Brown and Co, 1969.

Dawson. **Political Socialization.** Boston : Little Brown and Co, 1977.

Easton and Dennis Jack. **Children in the Political System.** New York : McGraw-Hill, 1969.

J. Cogan and Derricott. **Citizenship for the 21st Century : An International Perspective on Education.** London : Routledge, 2000.

James W. & Zanden V. **Sociology.** 3rd ed. New York : Mcgraw-hill, 1993.

Jean Piaget. **Handbook of child psychology Vol 1.** New York : Wiley, 1983.

บรรณานุกรม (ต่อ)

Karen L, Hinton. **Self-Responsibility and Social Responsibility**. 2010.

Kohlberg L. **Moral Stage and Moralization : The Cognitive Developmental Approach**. New York : Moral Development and Behavior, 1983.

Langton Kenneth P. **Political Socialization**. Oxford : Oxford University Press, 1969.

Milbrath. **Political participation : How and why do people get involved in politics?**.
Chicaco : Rand Mc,Nally&Company, 1965.

Maslow Abraham. **Motivation and Personality**. New York : Harper and Row Publishers,
1970.

Pye Lucian. **Politics Personality and Nation Building :Burma’s Search for Identity**.
New Harven : Yale University Press, 1962.

(II) Articles:

Abowitz and Harnish. **Contemporary Discourses of Citizenship**. Volume 76 issue 4.
Miami University, (2006): 653-690.

Greenstein, F.I. “Political Socialization”. **International Encyclopedia of Social Science**.
(12 January 1968): 551–555.

Mc Closky. “Political participation”. **International Encylopedia of the Social
Science 12**. (1968): 252-265.

Westheimer and Kahne. “What Kind of Citizen? The Politics of Educating for Democracy
American”. **Educational Research Journal**. 41 (2), (2004): 237-269.

Weeks J,C, et al. “Relationships between cancer patiens’ predictions of prognosis and
thier treatment preference”. **The Journal of the American Medical
Association**. 279 (21), (1998): 12-15.

บรรณานุกรม (ต่อ)

(III) Electronics:

Michel Rush and Phillip Athoff. (1971). “**Political Socialization**”. [Online]. Source :
http://www.schq.mi.th /ndc / thinkank/defence/pulic_knowledge.htm
[26 March 2024].

Self. **Civic Responsibility**. [Online]. Source : <http://www.learningtogive.org/papers/index.asp?bpid=11> [26 March 2567].

Steven Briggs. **Important Theories in Criminology : Why People Commit Crime**.
[Online] . Source : <http://www.dummies.com/how-to/content/important-theories-in-criminology-why-people-commi.html> [30 March 2567].

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชน ในจังหวัดนนทบุรี

คำชี้แจง:

แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี ซึ่งการศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ในด้านการนำหลักพุทธธรรมไปบูรณาการเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรีต่อไป รวมทั้งจะเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาวิจัยเชิงลึก และส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของเยาวชนมากยิ่งขึ้นคำตอบของท่านจะถือว่าเป็นความลับและไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่ประการใดดังนั้นใคร่ขอความกรุณาตอบแบบสอบถามให้ตรงกับความจริงของท่านให้มากที่สุด และครบทุกข้อผู้วิจัยขอขอบคุณท่านที่กรุณาให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามเพื่อเป็นข้อมูลในการวิจัยมาโอกาสนี้ด้วย

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๔ ตอน และแบบสัมภาษณ์ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี ด้วยกระบวนการกล่อมเกลາทางการเมือง

ตอนที่ ๔ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี (โดยการบูรณาการหลักสาราณียธรรม ๖)

แบบสัมภาษณ์ การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี

ดร.กำพล ศรีโท

อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดตอบแบบสอบถามโดยใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงของท่านเพียงข้อเดียว

๑. เพศ

ชาย

หญิง

๒. อายุ

๑๘-๑๙ ปี

๒๐-๒๑ ปี

๒๒-๒๓ปี

๒๔-๒๕ ปี

๓. สถานะภาพ

โสด

สมรส

๔. วุฒิการศึกษา

ต่ำกว่าปริญญาตรี

ปริญญาตรี

สูงกว่าปริญญาตรี

๕. อาชีพหรือตำแหน่ง

นักเรียน/นักศึกษา

ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว

รับจ้างทั่วไป

เกษตรกร

รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ

พนักงานบริษัท

ผู้บริหาร

อื่น ๆ ..... (ระบุ)

๖. รายได้ต่อเดือน

ไม่เกิน ๑๐,๐๐๐

๑๐,๐๐๑-๒๐,๐๐๐

๒๐,๐๐๑-๓๐,๐๐๐

๓๐,๐๐๑ ขึ้นไป

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของเยาวชน
ในจังหวัดนนทบุรี

คำชี้แจง : โปรดอ่านข้อความต่อไปนี้โดยละเอียดแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงความคิดเห็นหรือ
ความรู้สึกของท่านซึ่งเป็นจริงมากที่สุดเพียงข้อเดียว

ลำดับ	สภาพทั่วไปของความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย ของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๑. เคารพความแตกต่าง						
๑	ปัจจุบันเยาวชน มีการยอมรับความหลากหลายของประชาชน ในชุมชนของตนเอง ในระดับใด					
๒	ปัจจุบันเยาวชนมีความยอมรับในอาชีพ วิถีชีวิต ความเชื่อทาง ศาสนา ของบุคคลอื่นในชุมชนของตน ในระดับใด					
๓	ปัจจุบันเยาวชนมีความสามารถที่อยู่ร่วมกันได้ถึงแม้จะแตกต่าง กันในด้านความคิดเห็นทางการเมืองในชุมชนของตน ในระดับ ใด					
๔	ปัจจุบันเยาวชนไม่มีการใช้ความรุนแรง ต่อผู้ที่มีความคิดเห็นที่ แตกต่างไปจากตนเอง ในชุมชนของตน ในระดับใด					
๒. รับผิดชอบตนเองและพึ่งพาตนเองได้						
๑	ปัจจุบันเยาวชนมีความเป็นเจ้าของชีวิต และมีสิทธิเสรีภาพใน ประเทศของตนเอง มีสิทธิเสรีภาพในบ้านของตนเอง ในระดับ ใด					
๒	ปัจจุบันเยาวชนมีความเป็นอิสระชน ที่พึ่งพาตนเอง และ สามารถรับผิดชอบตนเองได้โดยไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อิทธิพล อำนาจของบุคคลอื่น ในระดับใด					
๓	ปัจจุบันเยาวชน มีความสามารถ และไม่อยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ ของผู้หนึ่งผู้ใดในชุมชนได้ ในระดับใด					
๔	ปัจจุบันเยาวชนจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่และเป็นพลเมืองหรือ สมาชิกคนหนึ่งของสังคมได้อย่างแท้จริง เมื่อสามารถรับผิดชอบ ตนเองได้ ในระดับใด					

ลำดับ	สภาพทั่วไปของความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย ของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๓. เคารพหลักความเสมอภาค						
๑	ปัจจุบันเยาวชนทุกคนล้วนแต่เท่าเทียมกันในการใช้ชีวิตอยู่สังคม ชุมชนที่ตนอยู่ไม่เอาัดเอาเปรียบกัน ในระดับใด					
๒	ปัจจุบันเยาวชนมีความเคารพสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค ในการแสดงออกทางการเมือง ในระดับใด					
๓	ปัจจุบันเยาวชนจะต้องเห็นคนเท่าเทียมกัน คือ เห็นคนในแนวระนาบเดียวกัน (horizontal) เห็นตนเองเท่าเทียมกับคนอื่น และเห็นคนอื่นเท่าเทียมกับตนเอง ในระดับใด					
๔	ปัจจุบันเยาวชนไม่ว่าจะยากดีมีจนทุกคนล้วนมีศักดิ์ศรีของความเป็นเจ้าของประเทศอย่างเสมอกัน ในระดับใด					
๔. เคารพกติกา						
๑	ปัจจุบันเยาวชนมีความเคารพในการใช้กติกา หรือ กฎหมายในการปกครองในชุมชนของตน ในระดับใด					
๒	ปัจจุบันเยาวชนมีความเสมอภาคกันภายใต้กติกานั้นๆ ในสังคมของตน และยอมรับผลของการละเมิดกติกา ในระดับใด					
๓	ปัจจุบันเยาวชนมีความเคารพกติกาถ้ามีปัญหาหรือมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ในระดับใด					
๔	ปัจจุบันเยาวชนใช้วิถีทางประชาธิปไตย ใช้กติกาในการแก้ไข ไม่เล่นนอกกติกาและไม่ใช้กำลังหรือความรุนแรง ในการแก้ไขปัญหา ในระดับใด					
๕. รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม						
๑	ปัจจุบันเยาวชนมีความเป็นผู้ใช้สิทธิเสรีภาพโดยต้องตระหนักอยู่เสมอว่า การกระทำใดๆ ของตนเองย่อมมีผลต่อสังคมส่วนรวม ในระดับใด					
๒	ปัจจุบันเยาวชนมีความตระหนักว่าตนเองเป็นสมาชิกคนหนึ่ง ของสังคม และรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ในระดับใด					

ลำดับ	สภาพทั่วไปของความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย ของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด ๕	มาก ๔	ปานกลาง ๓	น้อย ๒	น้อยที่สุด ๑
๓	ปัจจุบันเยาวชนมีความไม่ใช้คนที่ใช้สิทธิเสรีภาพตามอำเภอใจแล้วทำให้สังคมเสื่อมลง หรือ เลวร้ายลงไป ในระดับใด					
๔	ปัจจุบันเยาวชนมีความ มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่ตนเองหรือร่วมกันแก้ไขปัญหาด้วยการไม่ก่อให้เกิดปัญหา และลงมือทำด้วยตนเอง ในระดับใด					
๖. เคารพสิทธิผู้อื่น						
๑	ปัจจุบันเยาวชนมีความไม่ใช้สิทธิโดยคำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนเอง หรือเอาแต่ความคิดของตนเองเป็นที่ตั้งโดยไม่คำนึงถึงสิทธิผู้อื่น ในระดับใด					
๒	ปัจจุบันเยาวชนมีสิทธิ และใช้สิทธิได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นในชุมชนของตน ในระดับใด					
๓	ปัจจุบันเยาวชนมีความ เคารพสิทธิ และเสรีภาพของผู้อื่นในชุมชนของตน ในระดับใด					
๔	ปัจจุบันเยาวชนมีความตระหนักในการใช้สิทธิอย่างระมัดระวัง เพื่อไม่ให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นทำให้ไม่มีการกระทบกระทั่งกันได้ในชุมชน ในระดับใด					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของเยาวชน
ในจังหวัดนนทบุรี ด้วยกระบวนการกลุ่มเกลตาทางการเมือง

คำชี้แจง : โปรดอ่านข้อความต่อไปนี้โดยละเอียดแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงความคิดเห็นหรือ
ความรู้สึกของท่านซึ่งเป็นจริงมากที่สุดเพียงข้อเดียว

ลำดับ	ความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของเยาวชน ในจังหวัดนนทบุรีด้วยกระบวนการกลุ่มเกลตาทางการเมือง	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด ๕	มาก ๔	ปานกลาง ๓	น้อย ๒	น้อยที่สุด ๑
สถาบันครอบครัว						
๑	ในฐานะที่เป็นเยาวชน ท่านได้รับความรู้ทางการเมืองเบื้องต้นด้วยการพูดคุย จากหัวหน้าครอบครัว เพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมือง ในระดับใด					
๒	ในฐานะที่เป็นเยาวชน ท่านได้รับการกลุ่มเกลตาและปลูกฝังเกี่ยวกับประชาธิปไตยในครอบครัว เพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมือง ในระดับใด					
๓	ในฐานะที่เป็นเยาวชน ท่านได้รับการอบรมจากครอบครัวในการเคารพสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของกันและกัน เพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมือง ในระดับใด					
๔	ในฐานะที่เป็นเยาวชน ท่านและครอบครัวร่วมกันแสดงความคิดเห็นและปรึกษาหารือทางการเมือง เพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมือง ในระดับใด					
กลุ่มเพื่อน						
๑	ในฐานะที่เป็นเยาวชน ท่านได้รับการถ่ายทอดความรู้และความเข้าใจในด้านการเมืองจากกลุ่มเพื่อน เพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมือง ในระดับใด					
๒	ในฐานะที่เป็นเยาวชน ท่านและกลุ่มเพื่อนของท่านร่วมกันแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีและแสดงออกทางการเมืองได้อย่างอิสระในเชิงสร้างสรรค์ เพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมือง ในระดับใด					
๓	ในฐานะที่เป็นเยาวชน ท่านและกลุ่มเพื่อนพบปะสนทนาและวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของพรรคการเมือง เพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมือง ในระดับใด					

ลำดับ	ความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของเยาวชน ในจังหวัดนนทบุรีด้วยกระบวนการกลุ่มเกลาทาง การเมือง	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด ๕	มาก ๔	ปาน กลาง ๓	น้อย ๒	น้อย ที่สุด ๑
๔	ในฐานะที่เป็นเยาวชน ท่านได้รับคำแนะนำในการเชื่อมโยงกับกลุ่มต่าง ๆ ทางการเมืองจากเพื่อน เพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมือง ในระดับใด					
สถาบันการศึกษาหรือโรงเรียน						
๑	ในฐานะที่เป็นเยาวชน ท่านได้รับการอบรมจากสถานการณ์จำลองในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในโรงเรียน เพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมือง ในระดับใด					
๒	ในฐานะที่เป็นเยาวชน ท่านได้รับการสั่งสอนอบรมในการเคารพกฎเกณฑ์ ต่าง ๆ ในสังคมจากสถาบันการศึกษา เพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมือง ในระดับใด					
๓	ในฐานะที่เป็นเยาวชน ท่านได้รับโอกาสแสดงออกได้อย่างเสรีในสถาบันศึกษา เพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมือง ในระดับใด					
๔	ในฐานะที่เป็นเยาวชน ท่านได้รับการอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองจากครูบาอาจารย์ เพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมือง ในระดับใด					
สถาบันสื่อมวลชน						
๑	ในฐานะที่เป็นเยาวชน ท่านรับข่าวสารทางการเมืองโดยผ่านสื่อ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมือง ในระดับใด					
๒	ในฐานะที่เป็นเยาวชน ท่านสามารถติดตามหาความรู้จากข่าวสาร โดยผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ เช่น Facebook YouTube เพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมือง ในระดับใด					
๓	ในฐานะที่เป็นเยาวชน ท่านสามารถหาความรู้และเรียนรู้เกี่ยวกับการเมืองโดยสื่อสารมวลชน เพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมือง ในระดับใด					

ลำดับ	ความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของเยาวชน ในจังหวัดนนทบุรีด้วยกระบวนการกลุ่มเกลาทาง การเมือง	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด ๕	มาก ๔	ปาน กลาง ๓	น้อย ๒	น้อย ที่สุด ๑
๔	ในฐานะที่เป็นเยาวชน ท่านได้รับประโยชน์จากสื่อมวลชน ในการเสริมสร้างความรู้ ค่านิยม ความเชื่อและอุดมการณ์ ทางการเมือง เพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมือง ในระดับใด					
สถาบันทางการเมือง						
๑	ในฐานะที่เป็นเยาวชน ท่านได้รับโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรม การมีส่วนร่วมทางการเมืองกับพรรคการเมือง เพื่อปลูกฝัง ความเป็นพลเมือง ในระดับใด					
๒	ในฐานะที่เป็นเยาวชน ท่านได้รับคำแนะนำถึงความสำคัญ ในระบบประชาธิปไตยจากรัฐบาล เพื่อปลูกฝังความเป็น พลเมือง ในระดับใด					
๓	ในฐานะที่เป็นเยาวชน ท่านได้รับความรู้เรื่องสิทธิและ หน้าที่ของประชาชนจากรัฐบาล เพื่อปลูกฝังความเป็น พลเมือง ในระดับใด					
๔	ในฐานะที่เป็นเยาวชน ท่านได้รับคำแนะนำถึงความสำคัญ ในการไปใช้สิทธิเลือกตั้งจากสถาบันการเมืองเพื่อปลูกฝัง ความเป็นพลเมือง ในระดับใด					

ตอนที่ ๔ แบบสอบถามเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี โดยการบูรณาการหลักสารานุกรม ๖

คำชี้แจง : โปรดอ่านข้อความต่อไปนี้โดยละเอียดแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงความคิดเห็นหรือความรู้สึกของท่านซึ่งเป็นจริงมากที่สุดเพียงข้อเดียว

ลำดับ	แนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี โดยการบูรณาการหลักสารานุกรม ๖	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด ๕	มาก ๔	ปานกลาง ๓	น้อย ๒	น้อยที่สุด ๑
๑. เมตตากายกรรม						
๑.	ในฐานะที่ท่านเป็นเยาวชนการแสดงกิริยาที่สุภาพ เรียบร้อย อ่อนโยนต่อบุคคลอื่นเสมอโดยไม่เลือกปฏิบัติ ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับใด					
๒.	ในฐานะที่ท่านเป็นเยาวชนการแสดงความเป็นมิตรไมตรีกับเพื่อนสมาชิกในองค์กรและบุคคลทั่วไปโดยไม่เลือกปฏิบัติ ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับใด					
๓.	ในฐานะที่ท่านเป็นเยาวชนการเคารพในสิทธิเสรีภาพ ให้ความสำคัญแก่เพื่อนๆ และบุคคลอื่นอย่างเท่าเทียมเสมอ ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับใด					
๔.	ในฐานะที่ท่านเป็นเยาวชนการไม่ดูหมิ่น เหยียดหยาม กลั่นแกล้งเพื่อนสมาชิกในองค์กรและบุคคลทั่วไปไม่ว่าต่อหน้าและลับหลัง ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับใด					
๒. เมตตาวจีกรรม						
๑.	ในฐานะที่ท่านเป็นเยาวชนการใช้วาจาที่สุภาพ อ่อนโยน และน้ำเสียงที่ไพเราะชวนฟังกับทุกๆ คนที่อยู่ใกล้ชิด ตลอดจนบุคคลทั่วไปที่ท่านได้มีโอกาสได้พูดคุย ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับใด					
๒.	ในฐานะที่ท่านเป็นเยาวชนการบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ แนะนำตักเตือนเพื่อนสมาชิกและบุคคลทั่วไปด้วยความหวังดี ความปรารถนาดีเป็นที่ตั้ง ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับใด					

ลำดับ	แนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี โดยการบูรณาการหลักสารานีธรรม ๖	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด ๕	มาก ๔	ปานกลาง ๓	น้อย ๒	น้อยที่สุด ๑
๓	ในฐานะที่ท่านเป็นเยาวชนการใช้เหตุผลในการเจรจากัน โดยใช้ปัญญา ความรู้ด้านวิชาการมาใช้ในการสื่อสารกับเพื่อนๆ ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับใด อย่างมีเหตุมีผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับใด					
๔	ในฐานะที่ท่านเป็นเยาวชนการเป็นกระบอกสื่อเชื่อมโยงความเข้าใจใน ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันกับเพื่อนสมาชิกที่เกิดปัญหาความขัดแย้งในการทำงาน และชุมชนของท่าน ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับใด					
๓. เมตตามโนกรรม						
๑	ในฐานะที่ท่านเป็นเยาวชนการเคารพในความคิดผู้อื่น โดยตั้งจิตปรารถนาดีต่อกัน นึกคิดแต่ในสิ่งที่จะก่อประโยชน์ให้แก่กันและกันอยู่เสมอ ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับใด					
๒	ในฐานะที่ท่านเป็นเยาวชนการไม่คิดเบียดเบียนมุ่งร้ายแก่กันและกัน มองกันในแง่ดี ตลอดจนไม่ใส่ร้ายต่อผู้อื่นในเรื่องที่ไม่เป็นความจริง จนเกิดความเข้าใจผิดได้ ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับใด					
๓	ในฐานะที่ท่านเป็นเยาวชนการมีหน้าตาที่ยิ้มแย้มแจ่มใส แสดงความรัก และไม่ทร้อย่างจริงจัง โดยไม่มีอุบายซ่อนเร้นต่อบุคคลอื่นไม่ว่าต่อหน้าและลับหลัง ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับใด					
๔	ในฐานะที่ท่านเป็นเยาวชนการมีลักษณะเป็นบุคคลที่เรียกว่าแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง เพื่อขจัดความขัดแย้งกันระหว่างเพื่อนๆสมาชิกในองค์กรและชุมชน ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับใด					

ลำดับ	แนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี โดยการบูรณาการหลักสารานีธรรม ๖	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๔. สารานนโกคี						
๑	ในฐานะที่ท่านเป็นเยาวชนการให้ความสำคัญในการแบ่งปันในสิ่งของที่ได้มาโดยชอบธรรมให้แก่ เพื่อนสมาชิก ในองค์กรและชุมชนของท่านอย่างเท่าเทียมกัน ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับใด					
๒	ในฐานะที่ท่านเป็นเยาวชนการจัดความเลื่อมล้ำมิให้เกิดช่องว่างระหว่างชนชั้นในองค์กรและชุมชนของท่าน และไม่รับแต่ความชอบไว้แต่เพียงผู้เดียว ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับใด					
๓	ในฐานะที่ท่านเป็นเยาวชนการการแบ่งปัน ผลประโยชน์ ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรมไม่เอาัดเอาเปรียบช่วยเหลือด้วยความจริงใจ ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับใด					
๔	ในฐานะที่ท่านเป็นเยาวชนการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ช่วยเหลือผู้ยากไร้ผู้ด้อยโอกาสในสังคม เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับใด					
๕. สีสสามัญญาตา						
๑	ในฐานะที่ท่านเป็นเยาวชนการมีความประพฤติสุจริตตั้งามถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับใด					
๒	ในฐานะที่ท่านเป็นเยาวชนการรักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม จัดการเอาัดเอา เปรียบในการทำงานร่วมกัน ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับใด					

ลำดับ	แนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี โดยการบูรณาการหลักสารานีธรรม ๖	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด ๕	มาก ๔	ปานกลาง ๓	น้อย ๒	น้อยที่สุด ๑
๓	ในฐานะที่ท่านเป็นเยาวชนการจัดการเอาัดเอาเปรียบในการทำงานร่วมกัน ผดุงความยุติธรรม และยึดมั่นในกฎระเบียบ ค่านิยมขององค์กร ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับใด					
๔	ในฐานะที่ท่านเป็นเยาวชนการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมุ่งมั่นเพื่อให้ บรรลุเป้าหมาย เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และได้ประสิทธิผลทั้งในส่วนตนและสังคมส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับใด					
๖. ทฤษฎีสัมัญญาตา						
๑	ในฐานะที่ท่านเป็นเยาวชนการเชื่อมั่นในหลักการร่วมกัน มีความเห็นชอบร่วมกันกับเพื่อนสมาชิกอันดีงาม ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับใด					
๒	ในฐานะที่ท่านเป็นเยาวชนการปรับความเข้าใจกันด้วยเหตุผลและหลักการเป็นที่ตั้ง ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับใด					
๓	ในฐานะที่ท่านเป็นเยาวชนการยอมรับในความสามารถที่แตกต่างและสามารถทำงานร่วมกันได้ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับใด					
๔	ในฐานะที่ท่านทำเป็นเยาวชนการไม่อคติกับเพื่อนร่วมงานและยอมรับนับถือความคิดเห็นของกัน และกัน ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับใด					

*****

ขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความกรุณาสละเวลาอันมีค่าตอบแบบสอบถามนี้

แบบสัมภาษณ์

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชน
ในจังหวัดนนทบุรี

*****

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้สัมภาษณ์

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....เวลา.....น.

ชื่อ/นามสกุล .....

อายุ ..... ปี ตำแหน่ง.....

ตอนที่ ๒ ท่านมีแนวทางอย่างไรในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชน
ในจังหวัดนนทบุรี

๑. ท่านมีแนวทางอย่างไรในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนให้
เคารพความแตกต่าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒. ท่านมีแนวทางอย่างไรในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของเยาวชนให้
รับผิดชอบตนเอง และพึ่งพาตนเองได้

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓. ท่านมีแนวทางอย่างไรในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของเยาวชนให้
เคารพหลักความเสมอภาค

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๔. ท่านมีแนวทางอย่างไรในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของเยาวชนให้
เคารพกติกา

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๕. ท่านมีแนวทางอย่างไรในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนให้
รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๖. ท่านมีแนวทางอย่างไรในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนให้
เคารพสิทธิ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ ตามทัศนะของท่าน ท่านคิดว่า การกล่อมเกลາทางการเมืองจะเป็นการส่งเสริมความเป็นพลเมือง
ในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี โดยผ่านสถาบันคือ

๑. สถาบันครอบครัวมีวิธีการกล่อมเกล่าอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒. กลุ่มเพื่อนมีวิธีการกล่อมเกล่าอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

๓. สถาบันศึกษาหรือโรงเรียนมีวิธีการกล่อมเกล่าอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

๔. สถาบันสื่อมวลชนมีวิธีการกล่อมเกล่าอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

๕. สถาบันทางการเมืองมีวิธีการกล่อมเกล่าอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ ตามทัศนะของท่าน ท่านคิดว่าการปฏิบัติตามหลักสราณียธรรม ๖ เป็นการส่งเสริมความเป็น
พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี ต่อไปนี้อย่างไร

๑. ท่านคิดว่าการมีเมตตากรรม หมายถึง การกระทำดีต่อกัน เป็นการส่งเสริมความเป็น
พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรีได้อย่างไร

.....
.....
.....
.....

๒. ท่านคิดว่าการมีเมตตาวจีกรรม หมายถึง สื่อสารเข้าใจกัน เป็นการส่งเสริมความเป็นพลเมือง
ในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรีได้อย่างไร

.....
.....
.....
.....

๓. ท่านคิดว่าการมีเมตตาโมกรรม หมายถึง เคารพในความคิดผู้อื่น เป็นการส่งเสริมความเป็น
พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรีได้อย่างไร

.....
.....
.....
.....

๔. ท่านคิดว่าการมีสาธาณโภคี หมายถึง การแบ่งปันกัน เป็นการส่งเสริมความเป็นพลเมืองใน
ระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรีได้อย่างไร

.....
.....
.....
.....

๕. ท่านคิดว่าการมีศีลสามัญญา หมายถึง มีความประพฤติสุจริตดีงามถูกต้องตามระเบียบวินัย เป็น การส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรีได้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

๖. ท่านคิดว่าการมีทฤษฎีสามัญญา หมายถึง เชื้อมั่นในหลักการร่วมกัน เป็นการส่งเสริมความ เป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรีได้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

*****

ขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความกรุณาสละเวลาอันมีค่าในการตอบแบบสัมภาษณ์ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ ฉายา/นามสกุล	ดร.กำพล ศรีโฑ
วัน เดือน ปีเกิด	๑ สิงหาคม ๒๕๐๘
ภูมิลำเนาที่เกิด	๗๒ หมู่ ๖ ตำบลหนองแก้ว อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ๓๗๒๔๐
การศึกษา	
ปริญญาตรี	๑. รัฐศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยปทุมธานี สำเร็จการศึกษาปี ๒๕๖๑
ปริญญาโท	๑. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยปทุมธานี สำเร็จการศึกษาปี ๒๕๖๓ ๒. ปริญญาโท รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยปทุมธานี (กำลังศึกษา)
ปริญญาเอก	๑. รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยปทุมธานี ๒. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย
ประสบการณ์การทำงาน	
๒๕๔๗ – ปัจจุบัน	กรรมการผู้จัดการ บริษัท เค.ที.เอส.สตาร์บอร์นเอ็นจิเนียริ่ง จำกัด
๒๕๔๗ – ปัจจุบัน	กรรมการผู้จัดการ ห้างหุ้นส่วนจำกัด เค.ที.เอส.สตาร์บอร์น
๒๕๕๕ – ปัจจุบัน	กรรมการผู้จัดการ บริษัท สตาร์คอมเมอร์ซ แอนด์ซัพพลาย จำกัด
๒๕๖๓	กรรมการสถานศึกษา (ผู้ทรงคุณวุฒิ รร.วัดเสนีวงศ์)
ปัจจุบัน	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปัจจุบัน	เรขานุการหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปัจจุบัน	ผู้ประเมินบทความวิชาการของวารสารสหวิทยาการนวัตกรรม ปริทรรศน์
ผลงานวิจัย	
๒๕๖๕	๑. พระมหากษัตริย์ กิตติโสภโณ, พระครูสังฆรักษ์เอกลักษณ์ อชิโต, พระมหาสมชาย ขน.ติสรโณ, กำพล ศรีโฑ, “ การพัฒนา ระบบปฏิบัติการเชิงกฎหมายและพระธรรมวินัยเพื่อการปกครอง คณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในสังคมไทย”.

ผลงานทางวิชาการ

๒๕๖๔

๑. นายกำพล ศรีโท (๒๕๖๖). “กบฏผู้มีบุญในมณฑลอีสาน พ.ศ. ๒๔๔๔-๒๔๔๕”. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖).

๒. นายกำพล ศรีโท, พระมหากษัตริย์ กิตติโสภโณ, ผศ.ดร., (๒๕๖๖). “พระปิยมหาราชกับการปฏิรูปประเทศ”. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖).

๒๕๖๕

๑. นายกำพล ศรีโท, พระมหากษัตริย์ กิตติโสภโณ, ผศ.ดร., พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร. (๒๕๖๖). “วิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญาของเพลโต”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๕ (กันยายน – ตุลาคม ๒๕๖๖).

๒. นายกำพล ศรีโท, พระครูพิศมภ์ประชาณาด, ดร. (ประยูร นนทियो), นางวารินทร์ จันทรัตน์, (๒๕๖๗). “พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ในยุคล่าอาณานิคม”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม – เมษายน ๒๕๖๗).

๓. กำพล ศรีโท, ผศ. นรพัชร เสาธงทอง, การ์ณีย์ พรหมแก้ว. (๒๕๖๗). “วิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญาการเมืองของอริสโตเติล”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม – มิถุนายน ๒๕๖๗).

๔. นายกำพล ศรีโท, พระมหากษัตริย์ กิตติโสภโณ, ผศ.ดร., ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นรพัชร เสาธงทอง, นายการ์ณีย์ พรหมแก้ว. (๒๕๖๗). “หลวงพ่อดัง (ประยูร นนทियो) กับการพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์ในกลุ่มน้ำแม่กลอง”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗).

๕. นายกำพล ศรีโท, นางสาวโปรดปราน เสริญวงศ์สัตย์. (๒๕๖๗). “วิสัยธรรมนำวิสัยทัศน์ หลักแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาความยากจนของหลวงพ่อดัง นนทियो”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๖ (พฤศจิกายน – ธันวาคม ๒๕๖๖)

ปีที่เข้าการศึกษา

ปีการศึกษา ๒๕๖๔

ที่อยู่ปัจจุบัน

๕๑/๔ หมู่ ๖ ตำบลหนองเพรางาย อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๕๐

ช่องทางการติดต่อ

E-mail : s.kampol2509@gmail.com

Line id : 0829925161

๐๘๒-๙๙๒-๕๑๖๑